

Stanislaw Lem

edem

•Kontaur• Naučna fantastika

1.

Greška je bila u proračunima. Nisu nadleteli atmosferu, već su se sudarili s njom. Brod se zarivao uz grmljavinu od koje su pucale bubne opne. Spljošteni na ležajima, ljudi su osećali poslednje udare amortizera, plamen je liznuo preko prednjih ekrana i ugasio ih, udar usijanih gasova istopio je spoljne objektivne na kljunu, kočenje je bilo nedovoljno i zakasnelo. Kabinu je ispunio smrad razgrejane gume, pod pritiskom usporavanja počinjali su da slepe i gluve. Bio je to kraj, ali niko nije mogao o tome ni da misli, nisu imali snage ni da udahnu vazduh, puštali su ubacivače kiseonika da ih pumpaju kao balone što pucaju. Odjednom, grmljavina prestade.

Upali se pomoćna rasveta, po šest svetiljki sa svake strane. Ljudi su se previjali, nad smrskanom pogonskom tablom crvene se signal za uzbunu, komadi izolacije, krhotine pleksiglasa klizile su po podu, više nije grmelo već se sve pretvaralo u potmulo, sve jače zviždanje.

"Šta se..." zakrklja Doktor, odbacujući gumeni dovodnik kiseonika.

"Lezi!" opomenu ga Koordinator, koji je gledao u poslednji neoštećeni ekran.

Raketa se prevrte kao da je u nju udarila teška greda, uvijene najlonske mreže u kojima su ležali zabrujaše kao strune. Za trenutak se sve odvagavalo kao na vrhu ljujlačke zaustavljene u visini, a zatim zatutnja.

Mišići, napregnuti u iščekivanju poslednjeg udarca, omlohaviše. U okomitom stubu izlazne vatre, raketa se polako spuštala dok su mlaznjače brujale umirujući, ali za samo nekoliko minuta kroz zidove prostruja drhtaj. Treperenje postade jače, verovatno zbog rasklimanih kugličnih ležajeva u spojevima turbina. Putnici se zglodaše. Niko nije govorio. Znali su da sve zavisi od toga da li će rotor zaribati, da li će izdržati.

Kabina naglo zadrhta, kao da je neko spolja ludački udario po njoj čeličnim čekićem. Debelo, pupčasto sočivo poslednjeg ekrana u tren oka prekri gusta paučina naprslina, njegov fosforni štit zgasnu, u slabačkom blesku pomoćne rasvete što je dolazio odozdo, ljudi su videli svoje uvećane senke na krivim zidovima, tutnjanje pređe u

otegnutu riku, pod njima je nešto krckalo, lomilo se, rascepljivalo uz metalni zvuk; trup broda, potresan besomučnim trzajima, leteo je, leteo, zaslepljen, mrtav. Ljudi su zgrčeni zadržavali dah. U potpunom mraku, haosu, njihova tela naglo poleteše duž najlonskih užadi prema pretećim šiljcima razmrskanih tabli i ostadoše da vise ukoso, polako se njišući kao teška klatna...

Raketa se usporeno prevali uz mukli udaljeni tutanj. Grumeni zamlje zabubnjaše po njenom oklopu.

Za tren sve stade. Onda pod njima zašištaše vodovi, nešto živo zaklokota, brzo, sve brže. Šum oticanja vode, pomešan s prodornim cvrčanjem delovao je kao da neka tečnost kaplje na usijani lim.

"Živi smo", reče Hemičar odnekud iz mraka. Nije video ništa. Visio je u svom najlonskom ležaju kao u vreći začepljenoj sa četiri strane užadima. To je značilo da raketa leži na boku. Da je stajala, ležajevi bi visili vodoravno. Nešto prasnu. Na starom Doktorovom benzinskom upaljaču sinu bled plamen.

"Ekipa?" upita Koordinator. Jedno uže njegove vreće beše puklo i on se polako i bespomoćno komešao, bezuspešno pokušavajući da se kroz otvor najlonske mreže uhvati za nešto što bi visilo sa zida.

"Prvi", reče Inženjer.

"Drugi", oglasi se Fizičar.

"Treći", glas Hemičarov.

"Četvrti", završi prebrojavanje Doktor.

"Svi. Čestitam." Koordinatorov glas bio je miran. "Automati?"

Nije bilo nikakvog odgovora.

"Automati?!"

Opet muk. Upaljač oprlji Doktoru prste. On ga ugasi. Ponovo zavlada mrak.

"Uvek sam govorio da smo od boljeg materijala", reče u mraku Doktor.

"Ima li neko od vas nož?"

"Ja imam. Da presečem užad?"

"Ako možeš da se izvučeš bez sečenja, bolje će biti. Ja ne mogu."

"Pokušaću."

U komešanju koje nastade čulo se samo nečije ubrzano disanje. Nešto lupi, razleže se škripa stakla.

"Dole sam. To znači, na zidu", reče Hemičar. Njegov glas dopre iz

mračne dubine. "Doktore, osvetli malo pa ću vam pomoći."

"Samo požuri. Benzin je pri kraju."

Upaljač ponovo sinu. Hemičar se motao pored Koordinatorove kukuljice. Mogao je da dohvati samo njegove noge. Najzad uspe delimično da povuče patentni zatvarač i Koordinator teško ispade. Udvoje su radili brže. Malo kasnije, sva četvorica su stajali na koso nagnutom, obloženom poluelastičnom masom, zidu kabine.

"Od čega počinjemo?" upita Doktor. Stisnu rubove rane na čelu Kibernetičara i stavi flaster preko nje. Imao ga je u džepu. Uvek je nosio u džepovima nepotrebne stvari.

"Od utvrđivanja da li ćemo uspeti da iziđemo", odgovori Koordinator. "Najpre moramo rešiti svetlost. Šta... već je imamo? Doktore, osvetli mi ovde, možda ima struje u završnim cevčicama table, bar u delu alarmne signalizacije."

Ovoga puta upaljač baci samo iskru. Doktor je kresao da je prosto zderao kožu s palca, sevkajući neposredno nad ostacima razbijene ploče, na kojoj su, klečeći poslovali, Koordinator i Inženjer.

"Ima?" upita Hemičar, stojeći iza njih, jer za njega već nije bilo mesta.

"Zasad ništa. Nema niko šibice?"

"Poslednji put video sam šibice pre tri godine. U muzeju", promumla nerazgovetno inženjer, jer je pokušavao da zubima otrgne izolator s vrška voda. Odjednom mala plavičasta iskrica obasja Koordinatorove šake sklopljene u školjku.

"Ima", reče. "Sad nekakvu sijalicu."

Nadoše jednu neoštećenu u alarmnom signalu nad bočnom tablom. Oštra, električna svetlost obasja kormilarnicu, kao deo uzdignute tunelske cevi sa čunastim zidovima. Visoko nad njima, u onome što im je sad bilo tavanica, videla su se zatvorena vrata.

"Preko sedam metara", reče melanholično Hemičar. "Kako do njih da stignemo?"

"Jednom sam u cirkusu video živi stub, pet ljudi jedan na drugom", primeti Doktor.

"To je za nas previše teško. Stići ćemo donde po podu", odvrati Koordinator. Uze od Hemičara nož i poče da pravi široke useke u spužvastoj navlaci poda.

"Stepenice?"

"Da."

"Zašto se ne čuje Kibernetičar?" začudi se odjednom Inženjer. Sedeo je nad ostacima razvodne ploče i pripajao voltmetar na izvučene kablove.

"Ostao udovac", odgovori Doktor, smešeći se.

"Šta je Kibernetičar bez automata?"

"Još ću ja njih pokrenuti", dobaci Kibernetičar. Zagledao je u otvore razbijenih ekrana. Električni plamičak polako je žuteo i postajao sve slabiji i bleđi.

"I akumulatori?" progundā Fizičar.

Inženjer ustade.

"Tako izgleda."

Posle četvrt časa, šestočlana ekspedicija krete u dubinu, tačnije u gornji deo broda. Najpre se probiše u hodnik, a iz njega - u pojedine prostorije. U Doktorovoj kabini pronađoše slepu džepnu lampu. Doktor je voleo da ima mnoštvo, obično suvišnih, stvari. Uzeše je. Svuda su se videli tragovi uništenja. Nameštaj pričvršćen za pod nije se raspao, ali od pribora, oruđa, pomoćnih vozila, zaliha, stvorila se neka neverovatna kaša po kojoj se gazilo do kolena.

"Da pokušamo sad izići", reče Koordinator, kad se ponovo nađoše u hodniku.

"A skafandri?"

"Nalaze se u vazdušnoj komori. Trebalo bi da im se ništa nije desilo. Ali skafandri nisu ni potrebni, Eden ima podnošljivu atmosferu."

"Zar je tu uopšte neko nekad bio?"

"Da, pre deset ili jedanaest godina, kosmička sonda iz istraživačke patrole, onda kad je nestao Alter sa svojim brodom. Sećate se?"

"Ali, od ljudi niko?"

"Ne, niko."

Unutrašnja klapna brane nalazila se ukoso nad njihovim glavama. Čudan, prvi utisak, izazvan time što su po poznatim prostorijama išli u sasvim novom rasporedu - zidovi su sad bili podovi, a tavanice zidovi - polako se gubio.

"Ovde stvarno ništa nećemo moći bez živih lestava", presudi Koordinator. Osvetli okolnu klapnu Doktorovom džepnom lampom. Svetla mrlja je obiđe ukруг. Klapna je bila hermetično priljubljena.

"Ne izgleda loše", reče Kibernetičar. Stajao je zabačene glave.

"Da, ne izgleda", složi se Inženjer. Pomislio je kako je užasna bila snaga koja je ispresovala jake grede tako da se rasprsnula glavna razvodna tabla, ugrađena između njih, i zarila se u klapnu, ali zadržala tu misao za sebe. Koordinator baci pogled na Kibernetičara i već mu htede reći da se sagne i podmetne mu leđa pod zidom da se popne, kada se seti isavijane gvožđurije koju su videli u smeštaju za automate, i zamoli Hemičara:

"Stani u raskorak, ruke sastavi na kolenima, tako će ti biti lakše."

"Oduvek sam sanjao da nastupam u cirkusu. Oduvek!" reče Hemičar i saže se. Koordinator mu se pope na ramena, uzdiže se, i hvatajući se za zid vrškovima prstiju doseže niklenu polugu, čiji je kraj postao zadebljan, poput budže.

On je povuče jedanput, zatim drugi put i najzad ostade da visi na njoj. Tada poluga sa škripom popusti; izgledalo je kao da je mehanizam zatvarača bio pun sićušnog stakla. Poluga se obrnu za četvrt i stade.

"Vučeš li na dobru stranu?" upita Doktor koji je odozdo osvetljavao džepnom lampom. "Raketa leži."

"Uzeo sam to u obzir."

"Ne možeš jače?"

Koordinator ne odgovori. Visio je priljubljen uza zid, držeći se jednom rukom za polugu. Polako je pokušavao da se uhvati i drugom rukom. To je bilo teško, ali je najzad uspeo. Viseći kao na trapezu, zgrčio je noge da ne bi udario savijenog Hemičara, i trgnuo nekoliko puta, podižući se na rukama i opuštajući se svom težinom, dok najzad ne zastanja, udarivši celim telom o zid.

Treći ili četvrti put, poluga malo popusti. Nedostajalo je još nekih pet centimetara do kraja njenog puta. Koordinator se napreže i još jednom svom težinom povuče naniže.

Poluga s jezivom škripom najzad udari u žljeb. Tako je unutrašnja prečaga bila uklonjena.

"Nije nam loše krenulo", radovao se Fizičar.

Inženjer je ćutao. On je znao svoje. Trebalo je otvoriti klapnu, što je bio teži zadatak. Inženjer je pokušavao da je pokrene, pritiskajući držak hidrauličnog uređaja, ali unapred je znao da ništa od toga neće biti. Cevi su popucale na mnogim mestima i istekla je sva tečnost. Kad je Doktor upravio svetlost lampe uvis, ručni držak

zasvetle nad njima svojim krugom kao oreolom. Ali, za njihove gimnastičke mogućnosti bio je previše visoko - više od četiri metra.

Počеше tada da iz svih prostorija donose polomljene aparate, jastuke, knjige. Kao pravo skladište pogodnih stvari pokazala se biblioteka i u njoj zvezdani atlasi neba, veoma veliki i debeli.

Pravili su od njih piramidu, kao od cigala. Za dva metra visine bio im je potreban skoro sat vremena. Jedna strana se bila srušila i otada su počeli da slažu sistematski, pod Inženjerovom komandom.

"Fizički rad je ipak strahota", gundao je Doktor. Lampa je stajala utisnuta u pukotinu klimatizatora i osvetljavala im put dok su trčali u biblioteku i vraćali se natovareni knjigama.

"Nikad nisam pomišljao da ovako primitivni uslovi mogu vladati na zvezdanim putovanjima", soptao je Doktor. Ostali su ćutali. Najzad se Koordinator, koga su pridržavali, pažljivo pope na naslaganu piramidu i dotače prstima pokretač.

"Malo", reče. "Nedostaje mi pet centimetara. Ne mogu da podskočim, jer će mi se sve pod nogama razleteti."

"Upravo imam ovde Teoriju brzih letova", reče Doktor, odmeravajući u rukama teški tom. "Mislim da će baš biti potaman."

Koordinator se uhvati za pokretač. Osvetljavali su mu džepnom lampom. Njegova senka poigravala je na beloj površini od plastične mase koja je prekrivala ono što je sad bilo tavanica. Odjednom se brdo knjiga pomeri.

"Pazi!" siknu Fizičar.

"Nemam o šta da se oduprem", dobaci im kroz stegnuto grlo Koordinator. "Držite, do sto đavola!" Pokretač mu iskliznu iz ruku, u trenutku se njihao tamo na vrhu, najzad povrati ravnotežu. Niko više nije gledao uvis, svi su, uhvativši se spletenim rukama, sa svih strana pridržavali kolebljivu naslagu knjiga da se ne bi razmakla.

"Samo ne psuj! Kad jednom počnemo, neće biti kraja", upozori ga odozdo Doktor. Koordinator ponovo uhvati za pokretač. Razleže se otegnuta škripa, posle koje usledi muklo šuštanje teških tomova koji su klizili. Koordinator je visio nad njima u vazduhu, ali je pokretač, za koji se čvrsto držao, načinio pun zaokret.

"I tako dalje, još jedanaest puta", reče, spuštajući se na nesigurno brdo knjiga.

Posle dva časa, klapna je bila savladana. Kad je počela da se

otvara, pozdravili su to jednoglasnim pobjedničkim krikom.

Otvarajući se, klapna se zaustavila na polovini visine hodnika i načinila kao neku vodoravnu platformu po kojoj je bilo moguće bez većih teškoća ući u komoru brane.

Skafandere su u pljosnjatom zidnom ormanu našli netaknute. Orman je sad ležao vodoravno, i oni su gazili po njegovim vratima.

"Izlazimo svi ili kako?" upita Hemičar.

"Najpre ćemo pokušati da otvorimo kapak."

Bio je nepomerljiv, kao da se slio s korpusom broda. Pokretače je bilo nemoguće pomeriti. Rame uz rame, gurali su sva šestorica, zatim su pokušavali da razmrdaju zavrtnje, i bacali se na smenu čas na jednu, čas na drugu stranu a zavrtnji ni da mrdnu.

"Pokazuje se da doleteti nije ništa, da je ponekad najteže izići", zaključio Doktor.

"Čestitam na humoru", progundao kroz zube Inženjer. Znoj mu je pekao oči. Sedoš tada na vrata zidnog ormana.

"Ja sam gladan", izjavi u opštem ćutanju Kibernetičar.

"Prema tome, treba nešto pojesti", izjavi Fizičar i ponudi se da pođe u magacin.

"Bolje u kuhinju. U hladnjaku možda ima nečeg..."

"Sam neću moći. Treba prebaciti bar pola tone krša da bi se došlo do zaliha. Ko se javlja?"

Doktor je bio prvi. Hemičar ustade sa izvesnim oklevanjem. Kad se njihove glave izgubiše iza ivice odmaknute klapne, i kad se ugasi poslednji blesak lampe koju su poneli, Koordinator reče utišanim glasom:

"Više sam voleo da ne govorim. Uviđate manje-više u kakvoj smo situaciji?"

"Da", reče Inženjer u crni mrak pred sobom. Dodače ispruženom rukom Koordinatorovo stopalo i ne povuče prste. Bio mu je potreban taj dodir.

"Misliš da nećemo uspeti da presečemo klapnu?"

"Čime?" upita Inženjer.

"Acetilenskim ili električnim plamenikom. Imamo autogen i..."

"A čuo si nekad za autogen koji bi presekao četvrt metra keramita? Čoveče!"

Ućutaše. Iz dubine broda, kao iz železnog podzemlja, dopirala je

potmula buka.

"I šta? Šta?!" reče iznervirano Kibernetičar.

Začuše krckanje njegovih zglobova. Ustao je.

"Sedi!" blago ali odlučno reče mu Koordinator.

"Mislite da se... klapna stopila s oklopom?"

"Ne mora biti", odgovori Inženjer. "Da li uopšte znaš šta se dogodilo?"

"Ne sasvim. Nadzvučnom brzinom smo ušli u atmosferu tamo gde nje nije trebalo da bude. Zašto? Automat se nije mogao prevariti."

"Automat se nije prevario. Mi smo se prevarili", reče Koordinator.

"Zaboravili smo da izvršimo izmenu pravca u osnovi repa."

"Kakvog rep? Šta to pričaš?"

"Gasni rep koji vuče za sobom svaka planeta koja ima atmosferu, u pravcu suprotnom njenom kretanju. Ne znaš za to?"

"A da, da. Upali smo u taj rep? Ali on mora da je veoma razređen."

"Deset na minus šest", odgovori Koordinator, "ili nešto približno tome, ali išli smo preko sedamdeset kilometara u sekundi, dragi moj. Zakočilo nas je kao zid. To je bio onaj prvi potres, sećate se?"

"Da", prihvati Inženjer, "a kad smo ušli u stratosferu, brina nam je još bila deset ili dvanaest. Trebalo je da nam se raketa raspadne. Pravo je čudo što je izdržala."

"Raketa?"

"Predviđena je na dvadesetokratno preopterećenje, a pre no što se ekran raspao, svojim očima sam video kako je strelica iskočila iz skale. Skala ima rezervu do trideset."

"A mi?"

"Šta mi?"

"Kako smo mogli izdržati ako je konačno usporavanje iznosilo trideset g?"

"Ne konačno. Najveće svakako. Pa, kočnice su učinile sve. Zato je došlo do pulsacije."

"Ali automati su izravnali i da nije kompresora..." reče pomalo jogunasto Kibernetičar. U dubini broda nešto se s treskom zakotrljalo, kao železni točkovi po limu.

"Šta hoćeš od kompresora?" reče Inženjer. "Kad pođemo u mašinsko odeljenje, pokazaću ti da su učinili pet puta više no što su mogli. To su samo pomoćni agregati. Najpre im je razlabavilo ležišta,

a kad je naišla pulsacija..."

"Misliš na rezonancu?"

"Samo uzgred. Zapravo, moglo nas je biti na prostranstvu od nekoliko kilometara, kao onaj teretnjak na Neptunu, znaš? Sam ćeš se uveriti kad vidiš mašinsko odeljenje. Mogu unapred da ti kažem kako je tamo."

"Uopšte ne izgaram od želje da vidim mašinsko odeljenje. Koji je sad đavo, što se oni toliko dugo ne vraćaju? Mrak je da prosto oči bole."

"Svetlost ćemo imati, ne boj se", reče Inženjer.

Još je, kao ovlaš, vrhovima prstiju dodirivao Koordinatorovo stopalo, a ovaj se nije micao i ćutao je.

"A u mašinsko odeljenje ćemo poći onako, iz dosade. Jer šta ćemo drugo imati da radimo?"

"Ozbiljno misliš da se odavde nećemo izvući?"

"Ne, šalim se. Volim takve šale."

"Prestani", ogłosi se Koordinator. "Prvo, postoji rezervni otvor."

"Čoveče! Rezervna vrata su tačno pod nama. Brod mora da se propisno zario. Čak ne znam ni da li je ova klapna iznad zemlje."

"Pa šta onda? Imamo alate, možemo iskopati tunel."

"A otvor za terete?"

"Preplavljen", objasni lakonski Inženjer. "Pogledao sam u kontrolni zdenac. Mora da se rasprsnuo neki od glavnih rezervoara, tamo ima najmanje dva metra vode. Verovatno zagađene."

"Otkud znaš?"

"Otuda što je uvek tako. Prvo, popušta hlađenje reaktora, ne znaš to? Bolje zaboravi na otvor za teret. Moramo izići ovim, ako..."

"Iskopaćemo tunel", ponovi tiho Koordinator.

"Teorijski je to moguće", neočekivano se složi Inženjer. Začuše se koraci. U hodniku pod njima zasvetle i oni iznenađeni u mraku, zažmiriše.

"Šunka, dvopek, jezici ili šta tamo ima u kutiji, sve iz zaliha za krajnje potrebe! Ovde je čokolada, a ovde tarmosi. Dodite i vi gore", obrati se Doktor ostalima i prvi se pope na klapnu. Osvetljavao im je dok su ulazili u komoru i razmeštali kutije. Doneli su čak i aluminijumske tanjire.

Pri svetlu džepne lampe jeli su ćutke.

"Termosi su celi?" odjednom se začudi Kibernetičar. Sipao je sebi

kafu u lonče.

"Čudno, ali tako je. S konzervama nije loše. Ali zamrzivač, hladnjaci, pećnica, mali sintetizator, aparatura za pročišćavanje, filteri za vodu - sve je otišlo k vragu."

"I aparatura za pročišćavanje?" uznemiri se Kibernetičar.

"I ona. Možda bi se mogla popraviti kad bi imali čime. Ali to je začarani krug: da bi se pokrenuo makar i najprostiji poluautomat, potrebna je struja, da bi se imala struja, trebalo bi popraviti agregat, a za to je opet potreban poluautomat."

"Jeste li se izdogovarali, učeni u tehnicu? I šta? Gde je zračak nade?" upita Doktor, mažući dvopake debelim slojem maslaca i stavljajući odozgo reznjeve šunke. Ne čekajući odgovor, nastavi:

"Kao klinac, pročitao sam valjda više knjiga o kosmonautici no što je teška naša pokojnica, a ipak nisam našao nijedan odgovor, nijedan slučaj, čak ni anegdotu o nečem sličnom ovome što je nas snašlo. Zato - neću shvatiti."

"Jer je to dosadno", našali se Kibernetičar.

"Da, to je nešto novo, međuplanetarni Robinzon", reče Doktor. Zavrtao je termos. "Kad se vratim, postaraću se da to opišem, ukoliko mi dar dopusti."

Zavlada nagla tišina. Kupili su kutije, dok Fizičaru ne pade na um da ih skloni u orman sa skafandrima, te se odmakoše do zida kako bi mogli otvoriti vrata na podu.

"Znate, čuli smo nekakve čudne glasove dok smo preturali po magacinu", reče Hemičar.

"Kakve glasove?"

"Nekakva stenjanja i lupkanja, kao da je brod nečim pritisnut."

"Misliš da se nekakva stena srušila na nas?" upita Kibernetičar.

"Ovo je sasvim nešto drugo", umeša se Inženjer. "Spoljna obloga je pri prodoru u atmosferu dobila vrlo visoku temperaturu, na kljunu se možda čak malo otopila, a sad se delovi konstrukcije hlade, pomeraju se, stvara se unutrašnja napetost i otuda ti glasovi. Evo i sad se čuju, pazite..."

Zaćutaše. Samo su im lica bila osvetljena lampom što je ležala na pljosnatom krugu iznad ulazne klapne. Unutar broda razleglo se otegnuto stenjanje, serija kratkih, sve slabijih lupkanja i iza tog je nastala tišina.

"Možda je to neki automat?" reče s nadom u glasu Kibernetičar.

"Pa, sam si video."

"Da, ali nismo zavirivali u otvore za rezerve."

Kibernetičar se naže u mrak hodnika i stavši na sam rub klapne, viknu:

"Automati iz rezerve!"

Glas zabruja u zatvorenom. Odgovori mu tišina.

"Hodi ovamo, ispitajmo valjano otvor", reče Inženjer. Kleče pred blago udubljenom pločom i, razgledajući sam rub, osvetljavaše je centimetar po centimetar. Pomerio je svetlosni snop duž hermetički zatvorenog kruga, oko koga se ocrtavala sićušna mreža naprslina.

"Iznutra ništa nije istopljeno, što nije ni čudo, keramit vrlo loše provodi toplotu."

"Da pokušamo još jednom?" predloži Doktor, stavljajući ruku na otvarač.

"Ne vredi", reče Hemičar.

Inženjer stavi ruku na klapnu i diže se na noge.

"Momci, potrebna nam je voda. Mnogo hladne vode!"

"Zašto?"

"Pipnite klapnu. Topla, a?"

Dotače je nekoliko ruku istovremeno.

"Gotovo peče", reče neko.

"To je naša sreća!"

"Kako?"

"Trup broda je zagrejan, proširio se, i klapna isto. Ako je budemo hladili, skupiće se, i možda ćemo uspeti da je otvorimo."

"Vode je malo. Možda još ima leda. Trebalo bi da ga ima u zamrzivačima", reče Koordinator.

Jedan za drugim poskakaše na dno hodnika, koji zatutnja od njihovih rastrčanih koraka. Koordinator je ostao pored klapne sa Inženjerom.

"Popustiće", reče tiho, kao za sebe.

"Ukoliko se nije stopila", odbrunda Inženjer. Rukama je prelazio po samom krugu, proučavajući njegovu temperaturu. "Keramit počinje da se topi na više od tri hiljade i sedam stotina stepeni. Nisi zapazio koliko je navlaka imala na kraju?"

"Na kraju su svi časovnici pokazivali datume od prošle godine. Kad smo kočili, bilo je preko dve i po, ako se ne varam."

"Dve i po hiljade stepeni, to još nije strašno."

"Da, ali potom?"

Odmah nad vodoravno izvijenom klapnom pokaza se zagrejano Hemičarovo lice. Svetlost lampe koja mu je visila o vratu poskakivala je po kockama leda što su štrčale iz vedra. On ga pruži Koordinatoru.

"Čekaj malo... kako ćemo mi, zapravo, hladiti..." zabrinu se Inženjer.
"Odmah..."

Njegovi koraci se udaljiše u mraku. Doktor je doneo dva vedra vode u kojoj je plivao led. Hemičar je osvetljavao. Doktor i Fizičar počеше zajedno da polivaju klapnu vodom. Isticala je na pod, u hodnik. Kad su polivali klapnu po deseti put, učini im se da iz nje dopire nešto nalik na slabačko škripanje. Oni uzviknuše radosno. Pojavi se i Inženjer. Nosio je veliki reflektor od skafandra koji je trakom pričvrstio na grudi. Odmah postade svetlije. Inženjer baci na pod pregršt plastičnih ploča iz kormilarnice. Počеше brižljivo da pokrivaju klapnu pločicama i ledom, pritiskujući to plastikom, naduvanim jastucima, knjigama koje je u međuvremenu dovukao Fizičar. Najzad, kad su jedva mogli da isprave leđa, od ledene naslage je malo šta ostalo, tako se brzo topila u dodiru s razgrejanom pločom otvora. Kibernetičar uhvati oboje otvarač i pokuša da ga okrene.

"Čekaj, još ne!" gnevno viknu Inženjer, ali pokretač se okrenuo začuđujuće lako. Svi skočiše. Okretao se sve brže. Inženjer uhvati držak trostruke poluge koja je osiguravala klapnu i trže je. Razleže se prasak kao od pucanja debele šine, i otvor poče da se pomera prema njima, najpre polako, a onda naglo i iz crnog ždrebla sunu crna lavina, zasuvši do kolena one što su stajali na suprotnoj strani. Hemičar i Koordinator, koji su stajali najbliže, padoše od udara. Klapna je Inženjera pritisnula uz bočni zid tako da je jedva mogao da se pomeri ali nije bio povređen. Koordinator stiže da odskoči u poslednjem trenutku, umalo ne oborivši Doktora. Bili su zapanjeni. Doktorova džepna lampa, zasuta, ugasila se, i svetleo je samo reflektor na Inženjerovim grudima.

"Šta je ovo?" reče Kibernetičar tuđim glasom. Stajao je iza svih, poslednji, na rubu male platforme.

"Ogled površinskog sastava planete Eden", odgovori Koordinator. Pomože Hemičaru da iziđe ispod klapne odbačene u stranu.

"Da", dodade Inženjer. "Ceo je otvor zasut, mora da smo se duboko zarili u teren."

"Ovo je prvo ateriranje ispod površine nepoznate planete, zar ne?" upita Doktor. Svi se nasmejaše. Kibernetičar se čak zaceni da mu suze udariše na oči.

"Dosta sad!" viknu oštro Koordinator. "Nećemo tek ovako stajati do zore. Po alate, momci, moramo se otkopati."

Hemičar se saže i podiže težak, zbijen grumen sa humke što je narasla na podu. Iz ovalnog otvora padala je zemlja, a s vremena na vreme su se masno-sjajni, crnkasti grumeni skotrljavali čak u hodnik. Svi su se povukli u hodnik, jer na platformi više nije bilo ni toliko mesta da bi seli. Koordinator i Inženjer poslednji skočiše dole.

"Koliko smo se duboko mogli zariti?" upita Koordinator poluglasno Inženjera. Išli su jedan kraj drugog hodnikom. Daleko pred njima bleštala je svetlosna mrlja koja se brzo prevlačila preko zidova. Inženjer dade reflektor Hemičaru.

"Koliko duboko?... To zavisi od mnogih činilaca. Tagersen se zario u teren do dubine od osamdeset metara."

"Da, ali šta je ostalo od rakete i od njega?"

"A ona sonda s Meseca? Morali su da probijaju okno kroz stenu da bi je otkopali. Kroz stenu!"

"Na Mesecu je plavac..."

"A otkud možemo znati šta je ovde?"

"Pa, video si. To mi liči na glinicu."

"Pri samom otvoru. A dalje?"

S alatima je bilo vrlo loše. Brod, kao i svi brodovi dugog radijusa, imao je dvostruk pribor automata i dirigovanih poluautomata za sve radove, među kojima i površinsko-terenska, kakve bi mogli zahtevati raznorazni planetarni uslovi. Ti uređaji su sad bili u kvaru, i bez struje se nije moglo ni misliti o njihovom puštanju u rad. Jedina veća jedinica kojom su raspolagali, bager pokretan atomskom mikrobaterijom, takođe je zahtevao struju da bi proradio. Mogle su im pomoći samo stare, primitivne alatke, pijuk i lopata. A i za to su postojale neverovatne teškoće. Posle pet časova napornog rada, ekipa se vraćala hodnikom prema komori, noseći tri pljosnate i na kraju savijene motike, dve čelične motike i široke limene ploče koje je trebalo da posluže za učvršćenje zidova prokopa. Sem vedara,

pripremili su i nekoliko velikih plastičnih kutija za nošenje zemlje. Drške na kutijama napravili su od kratkih aluminijskih cevi.

Osamnaest časova je prošlo od katastrofe i svi su već posrtali od umora. Doktor je odlučio da moraju odspavati makar nekoliko časova. No, najpre je valjalo pripremiti kakve-takve ležajeve, jer su viseći kreveti u prostorijama za spavanje, stalno pričvršćeni uz podove, sad stajali uspravno. Njihovo odvrtnje bi zahtevalo mnogo posla, pa su u biblioteku koja je najmanje stradala, a gotovo polovinu knjiga su pre toga izneli u hodnik, preneli madrace na naduvavanje i plegali kako su stigli.

Brzo se pokazalo da sem Hemičara i Inženjera niko nije mogao da zaspi. Zato je Doktor opet ustao i sa svetiljkom pošao da traži tablete za spavanje. Utrošio je na to skoro ceo sat, jer je do sale za previjanje morao da probija sebi put kroz njeno predvorje, pretrpano gomilama raskomadanih aparata i analitičkog pribora. Sve je to bilo poispadalo iz ormara i sprečavalo da se stigne do vrata. Najzad, njegov ručni časovnik pokazivao je četiri ujutro prema broskom vremenu, tablete za spavanje bile su podeljene, lampa ugašena, i uskoro je neravnomerno disanje ispunilo mračnu prostoriju.

Neočekivano brzo su se probudili svi sem Kibernetičara koji je progutao previše veliku dozu pilula i bio kao pijan. Inženjer se opet tužio na jak bol u ramenu. Doktor mu je na tome mestu otkrio bolnu oteklinu, pa je pretpostavio da se Inženjer morao povrediti kad su se naprezali da podignu otvarač na izlazu.

Raspoloženje je bilo sumorno. Niko nije govorio, čak ni Doktor. Do ostataka zaliha u komori nisu mogli da se probiju, jer je na vrata ormara sa skafandrima bila nalegla velika gomila odronjene zemlje, pa Fizičar i Hemičar ponovo krenuše u kuhinjski magacin, otkuda se vratiše s konzervama. Bilo je devet časova kad su pristupili prokopavanju tunela.

Roboti su se pomerili sporo i teško. U ovalnom otvoru ulaza nije bilo moguće dobro se razmahnuti, ljudi su čapkali motikama zbijene gomile zemlje, a oni što su stajali iza njih uklanjali su je u hodnik. Posle kraćeg razmišljanja, odlučili su da zemlju ubacuju u navigacionu kabinu jer je bila najbliža i u njoj nije bilo ničeg što bi im uskoro moglo postati potrebno.

Posle četiri časa, navigaciona kabina bila je zasuta zemljom u visini

kolena, a tunel probijen u dužini od dva metra. Laporac je bio glibav, nije da je bio tvrd, nego su oštrice motaka i motika ostajale u njemu, a železne drške koje su ljudi, koji su žestoko radili, čvrsto pritiskali, savijale su se i još je najbolje radila čelična motika u Koordinatorovim rukama.

Inženjer je brinuo neće li zemljana tavanica početi da se uleže, i pazio je da se podupiranje obavlja brižljivo. Predveče, kada su umazani glinom seli za večeru, tunel što je vodio od klapne uvis, s nagibom od gotovo sedamdeset stepeni, bio je dug jedva pet i po metara.

Još jednom je Inženjer zavirio u otvor kroz koji su mogli da se provuku u niže spratove, gde se trideset metara prema krmi od glavnog ulaza nalazila u oklopu teretna klapna, ali je video samo crno ogledalo vode; nivo je bio viši nego prethodnog dana, što je značilo da je još neki rezervoar imao otvor, i da se njegova sadržina tu polako cedila. Voda je - otkrio je to pomoću malog Gajgerovog aparata - bila radioaktivno zagađena, pa je brzo zatvorio bunar i vratio se drugovima, ne govoreći im ništa o svom otkriću.

"Ako krene dobro, sutra ćemo se probiti, a ako ispadne loše, probićemo se za dva dana", izjavi Kibernetičar, ispijajući treće lonče kafe iz termosaa. Svi su, uopšte, mnogo pili kafu.

"Otkud znaš?" začudi se Inženjer.

"Tako nekako osećam."

"On ima intuiciju koje su lišeni njegovi automati", nasmeja se Doktor. Kako je dan proticao, bio je u sve boljem raspoloženju. Kad su ga drugi zamenjivali u radu na čelu prokopa, silazio je u niža odeljenja broda i tako obogatio ekipu sa još dve elektromagnetne svetiljke, mašinom za šišanje kose, vitaminiziranom čokoladom i čitavim paketom ručnika. Svi su bili umazani glinom, kombinezoni su im bili potpuno uprljani i umazani, naravno, nisu se ni brijali zbog nedostatka struje, a mašinu za šišanje, koju je Doktor doneo, prezirali su. Uostalom, nije je ni on sam koristio.

Ceo sledeći dan protekao im je u kopanju tunela. Navigaciona kabina je tako reći bila već ispunjena zemljom, tako da se u nju više nije moglo unositi. Došao je red i na biblioteku. Doktor se za čas malo kolebao ali Hemičar, s kojim je vukao nosiljke načinjene od lima, bez kolebanja je izručio gomilu laporca na knjige.

Tunel se otvorio sasvim neočekivano. Teren je, doduše, od nekog vremena postajao suvlji i nekako manje zbijen, ali tu Fizičarovu opasku drugi nisu potvrđivali. Laporac koji su unosili u raketu izgledao im je stalno isti. Samo što su smenu na čelu preuzeli Inženjer i Koordinator i alatom, još toplim od ruku njihovih prethodnika, zamahnuli po grumenju što je štrčalo iz hrapavog zida, kad jedan grumen naglo nestade, a kroz nastali otvor probi se laki dašak vazduha. Mogli su da osete njegovo blago strujanje - spoljni pritisak bio je nešto viši no u tunelu - pa samim tim i u raketi. Motika i čelična motka počеше da rade grozničavo, zemlju niko više nije iznosio. Ostali članovi ekipe, pošto nisu mogli da pomažu onima napred, jer je bilo malo mesta, stajali su zbijeni pozadi. Posle nekoliko nestrpljivih udara, Inženjer htede da ispuzi napolje, ali ga Koordinator zadrža. Hteo je najpre da proširi izlaz. Naredio je zato da se poslednja količina zemlje snese u raketu, kako im ništa ne bi stajalo na putu u tunelu, pa je proteklo još nekoliko minuta pre no što se sva šestorica ne izvukoše kroz nepravilni otvor na površinu planete.

2.

Spuštao se mrak. Crna rupa tunela zjapila je u blagom obronku nevisokog brežuljka. Dalje, sve do horizonta nad kojim su treperile prve zvezde, pružala se široka ravnica. Ponegde samo, znatno udaljeni, uzdizali su se neki vitki oblici, nalik na drveta. Svetlosti koja je dolazila samo od tankog pojasa zalazećeg sunca, bilo je tako malo, da su se boje unaokolo slivale u jednolično sivilo. Na levoj strani od putnika što su nepomično stajali, ukoso se dizao u vazduh ogromni izbočeni trup rakete. Inženjer je njegovu dužinu ocenio na sedamdeset metara, što je značilo da se preko četrdeset metara rakete zarilo pri padu u brežuljak. U tom trenutku ipak niko nije obraćao pažnju na tu ogromnu cev što se crno ocrtavala prema nebu i završavala bespomoćno štrčećim tuljcima pokretačkih mlaznjača. Duboko su uvlačili u pluća vazduh s jedva uhvatljivim nepoznatim zapahom, gledali su pred sebe ćuteći. Tek sada ih je obuzelo osećanje potpune bespomoćnosti - železne drške motika kao da su im same poispadale iz ruku. Stajali su prelazeći polako pogledom po nepoznatom prostranstvu, pustom, s linijama vidika što su tonule u mrak, sa zvezdama što su lenjo, odmereno bleskale u visini.

"Polarna?" upita odjednom Hemičar, nesvesno utišanim glasom i pokaza na nisku zvezdu što je slabo titrala na tamnom istočnom nebu.

"Ne, ona se odavde ne vidi, sada smo... da, sada smo pod južnim polom Galaksije. Odmah... negde bi morao da bude Južni Krst."

Podignutih glava svi su se zagledali u već gotovo sasvim crnu podlogu neba, sjajno ozarenu sazveždima. Počeše da ređaju nazive zvezda, da ih jedan drugom pokazuju prstima, što ih je na trenutak oživelo. Zvezde su bile jedino što im nije bilo potpuno tuđe nad ovom mrtvom, pustom ravnicom.

"Postaje sve hladnije, kao u pustinji", reče Koordinator.

"Nema šta, danas i onako ništa nećemo učiniti. Treba se vratiti unutra."

"Šta, u onaj grob?!" ljutnu se Kibernetičar.

"Bez toga groba ovde bismo bili gotovi za dva dana", hladno

odgovori Koordinator. "Ne ponašajte se kao deca."

Bez i reči više, on se okrete i pođe odmerenim laganim korakom prema otvoru, čija se crna mrlja jedva ocrtavala nekoliko metara više na obronku brežuljka i spustivši najpre noge, sav se uvuče unutra. Za trenutak se još videla njegova glava, pa se i ona izgubi.

Ostali se nemo zgledaše.

"Idemo", promumla poluupitno, polupotvrдно Fizičar. Krenuše za njim s oklevanjem. Dok su se prvi uvlačili u tesni otvor, Inženjer, koji je kao poslednji stajao iza Kibernetičara, reče:

"Primetio si kakav čudan zapah ima ovde vazduh?"

"Da. Nekako gorak... Znaš li otkuda?"

"Sličan je zemaljskom, ali ima još neku primesu, mislim neškodljivu. Ne sećam se, podaci postoje u jednoj maloj zelenoj knjizi, na drugoj polici u biblio..."

Prekide, setivši se da je sam punio biblioteku gomilama laporca.

"Neka ga..." reče bez gneva, ali s velikom tugom, i poče da se uvlači u crni otvor. Kad ostade sam, Kibernetičar se odmah oseti nelagodno. Nije to bio strah, nego teško osećanje izgubljenosti, stravične otuđenosti predela tako da je ovaj povratak u dubinu gliničastog iskopa imao u sebi nečeg umirujućeg. "Kao crvi", pomislio je, oborio glavu i uvukao se u tunel za Inženjerom. Nije ipak izdržao, nego je već gotovo do ramena unutra, podigao glavu, pogledao naviše i oprostio se sa zvezdama što su mirno treperile.

Sutradan su neki hteli da iznesu zalihe napolje, da tamo doručkuju, ali Koordinator se usprotivio, tvrdeći da bi to stvorilo posebnu brigu. Tako su jeli pri svetlu dveju lampi, pod klapnom otvora, pijući već sasvim ohlađenu kafu. Odjednom se oglasi Kibernetičar:

"Čujte, kako je to zapravo ispalo da smo sve vreme imali dobar vazduh?"

Koordinator se osmehnu. Na upalim obrazima imao je sive pruge.

"Boce s kiseonikom su cele. Gore je s pročišćavanjem. Samo jedan automatski filter radi normalno - pomoćni, hemijski, jer su svi električni, naravno, otkazali. Za nekih šest, sedam dana počeli bismo se gušiti."

"Znao si to... ?" polako upita Kibernetičar. Koordinator ništa ne odgovori.

"Šta ćemo sad?" upita Fizičar.

Posude su prali u vedru vode. Doktor ih je brisao jednim od svojih ubrusa.

"Ovde ima kiseonika", reče Doktor, bacivši sa zveketom aluminijski tanjir na gomilu drugih, "to znači da ovde postoji život. Šta znaš o tome?"

"Ništa. Sonda je pokupila odavde malo atmosfere za probu, i otuda sve naše znanje."

"Kako? Nije čak ni aterirala?"

"Nije."

"To je odista mnogo znanja", reče Kibernetičar. Trudio se da umije lice špiritusom koji je sipao iz male bočice na komadić vate. Imali su vrlo malo vode pogodne za upotrebu, i nisu se umivali već drugi dan. Fizičar se ogledao pri svetlu lampe, koristeći kao ogledalo uglačanu površinu klimatizatora.

"To je veoma mnogo", mirno odgovori Koordinator. "Da je sastav vazduha bio drugačiji, da nije u njemu bilo kiseonika, ubio bih vas."

"Šta?" Kibernetičar umalo ne ispusti bočicu.

"I sebe takode, naravno. Ne bismo imali izgleda ni jedan prema milijardu. Sad ga imamo."

Ućutaše.

"Da li prisustvo kiseonika pretpostavlja postojanje biljaka i životinja?" upita Inženjer.

"Ne obavezno", odvrati Hemičar. "Na planetama alfe Malog Psa ima kiseonika, ali nema ni biljaka, ni životinja."

"A čega ima?"

"Svetlovaca."

"Lumenoida? Onih bakterija?"

"To nisu bakterije."

"Nije važno", dobaci Doktor. Sklonio je posude i zatvarao kutije s hranom. "Sad zaista imamo drugih briga. Branitelja je nemoguće pokrenuti, a?"

"Branitelja nisam čak ni video", priznade Kibernetičar. "Ne može do njega da se stigne. Svi automati izleteli su iz postolja. Tamo izgleda tako, da bi samo dvotonska dizalica mogla rasplesti svu gvožđuriju. Branitelj leži na samom dnu."

"Ali nekakvo oružje moramo imati!" podiže glas Kibernetičar.

"Postoje elektrojektori."

"Pitam se čime ćeš ih napuniti?"

"Struje u elektrani nema? Pa, bilo je!"

"Nema, očividno je došlo do spoja u akumulatorskoj kabini."

"Zašto elektrojektori nisu napunjeni?"

"Uputstvo zabranjuje prevoženje napunjenih", bezvoljno progundā Inženjer.

"Nek' đavo nosi up..."

"Prestani!"

Na Koordinatorov glas Kibernetičar se okrete, sležući ramenima. Doktor iziđe. Inženjer je doneo iz svoje kabite laki najlonski ranac, i krenuo da stavlja u njegove džepove pljosnate kutije sa železnim porcijama hrane, kad se pojavi Doktor. Držao je u rukama kratki oksidirani cilindar koji se završavao pipkom.

"Šta je to?" zainteresova se Inženjer.

"Oružje."

"Kakvo sad oružje?"

"Uspavljujući plin." Inženjer se nasmeja.

"Otkud možeš znati da li će ono što živi na ovoj planeti dopustiti da bude uspavano tvojim plinom? I pre svega, kako hoćeš time da se braniš u slučaju napada, dajući narkozu u kapima?"

"U slučaju velike opasnosti, moći ćeš da daš narkozu barem sebi", reče Hemičar. Svi se na smejaše, a Doktor se smejao najglasnije.

"Svako stvorenje koje udiše kiseonik može se tim uspavati, a što se odbrane tiče, gledaj!"

Pritisnu revolverski obarač na završnoj cevčici cilindra. Tanak kao igla mlaz tečnosti, koja je odmah isparavala, šiknu u mračnu dubinu hodnika.

"No... u nedostatku nečeg boljeg..." reče neuvereno Inženjer.

"Idemo?" upita Doktor, gurnuvši cilindar u džep kombinezona.

"Idemo."

Sunce je stajalo visoko; bilo je malo, ali i vrelije od zemaljskog. Nije ih to ipak iznenadilo, nego to što nije bilo sasvim okruglo. Posmatrali su ga kroz raširene prste, kroz tamnocrveni, po luprozirni papir, koji je služio za pakovanje individualnih paketa protiv zračenja.

"Spljošteno oko osovine zbog brzine okretanja, šta li?" upita Hemičar Inženjera.

"Da. To se mnogo bolje videlo za vreme leta. Ne sećaš se?"

"Možda me se tada, kako da kažem, to nije ticalo."

Okrenuvši se od sunca, svi pogledaše raketu. Valjkast, beo trup ukoso je štrčao iz niskog brežuljka u koji se zario. Podsećao je na startni uređaj nekog divovskog oruđa. Navlaka, mlečne boje u senci, srebrnasta na suncu, izgledala je kao netaknuta. Inženjer pođe do mesta na kome je trup ulazio u zemlju, pređe preko grumenastog uzvišenja, koje je kao okovratnik okruživalo trup, i pređe rukom po ploči oklopa.

"Nije najgori materijal ovaj keramit", reče, ne okrećući se.

"Bar kad bih mogao da zavirim u mlaznjače..." bespomoćno pogleda uvis prema izduvnim cevima koje su štrčale nad ravnicom.

"Još ćemo ih razgledati", reče Fizičar. "Sad valja da pođemo u malo izviđanje, a?"

Koordinator se pope na vrh brega. Svi pođoše za njim. Suncem obasjana ravnica širila se na sve strane jednako glatka, plava. U daljini su se dizali vitki obrisi koje su zapazili prethodnog dana, ali na jakoj svetlosti videlo se da to nisu bila stabla. Nebo nad njihovim glavama, plavo kao iznad Zemlje, nad linijom horizonta dobijalo je izrazito zelenkastu nijansu. Mali, paperjasti oblačci išli su gotovo neopazivo prema severu. Koordinator je proveravao strane sveta na malom kompasu, učvršćenom na pregibu ruke. Doktor je nogom razgrtao teren.

"Zašto ovde ništa ne raste?" reče sa čuđenjem u glasu.

Svi su to uočili. Odista, ravnica je bila gola dokle god je oko sezalo.

"Čini se da je ovo kraj koji se pretvara u stepu", reče nesigurno Hemičar. "Tamo dalje, vidite one mrlje, sve više je žuto, tamo, na zapadu. Pretpostavljam da je tamo pustinja, s koje vetar ovamo nanosi pesak, jer je ovaj breg glinast."

"Dobro, u to smo se uverili", reče Doktor.

"Moramo da načinimo makar najopštiji plan ekspedicije", reče Koordinator. "Zalihe koje smo poneli dovoljne su nam za dva dana."

"Ne baš, vode imamo malo", dobaci Kibernetičar.

"Vodu moramo štedeti, sve dok je ne nađemo ovde. Ako postoji kiseonik, mora se naći i voda. Mislim da počnemo ovako: da od baze preduzmemo niz pravolinijskih izleta, idući samo toliko daleko odakle bezbedno i bez preterane žurbe možemo da se vratimo."

"Najviše trideset kilometara u jednom pravcu", reče Fizičar.

"U redu. Pitanje je samo šta prvo proveravamo."

"Čekajte", reče Inženjer, koji je dotle stajao nekoliko koraka dalje, kao udubljen u nevesele misli, "ne čini li vam se da postupamo pomalo suludo? Doživeli smo katastrofu na nepoznatoj planeti. Uspeli smo da iziđemo iz broda. Umesto da se prihvatimo onog što je najvažnije, umesto da sve snage uložimo u popravku, da pokrenemo ono što se može, da izvučemo raketu, i tako dalje, mi krećemo u nekakve izlete bez oružja, bez ikakvih odbrambenih sredstava, nemajući pojma šta nas ovde može zadesiti."

Koordinator ga je slušao ćutke. Prelazio je pogledom s jednog na drugog. Čekinjasta, trodnevna brada davala im je pomalo divlji izgled. Inženjerove reči očito su snažno delovale, ali niko se ne odazva, kao da su čekali da čuju šta će on reći.

"Šestorica ljudi neće otkopati raketu", reče Koordinator, oprezno odmeravajući reči, "to dobro znaš. U sadašnjem stanju, pokretanje i najmanjeg agregata traži vreme koje nismo kadri ni da odredimo. Planeta je nastanjena. Ne znamo ipak ništa o njoj. Nismo čak napravili nijedan krug oko nje pre katastrofe. Približili smo se njenoj severnoj polukugli, i zbog kobne greške upali smo u njen plinski rep. Padajući, stigli smo do linije terminatora. Ležao sam kraj ekrana koji se rasprsnuo poslednji. Video sam, ili mi se bar činilo da sam video, nešto što je podsećalo na grad."

"Zašto nam to nisi rekao?" otegnuto upita Inženjer.

"Da, zašto?" ponovi za njim Fizičar.

"Jer nisam siguran. Čak ne znam ni na kojoj strani ga treba tražiti. Raketa se vrtela. Izgubio sam orijentaciju. I pored toga postoje izgledi, mada slabi, da dobijemo neku pomoć. Više bih voleo da o tom ne govorim ali, svi vi i tako dobro znate, naši su izgledi uopšte vrlo mali. Sem toga, potrebna nam je voda. Pretežni deo zalihe izlio se u donje delove broda i zagađen je. Zato smatram da možemo sebi dopustiti izvestan rizik."

"Slažem se s tim", reče Doktor.

"I ja se slažem", dodade Fizičar.

"Neka bude", progundā Kibernetičar i udalji se nekoliko koraka, gledajući prema jugu, kao da nije hteo da čuje šta će reći ostali. Hemičar klimnu glavom. Inženjer se ne odazva, već samo siđe s brega, zabaci ranac preko ramena i upita:

"Kuda?"

"Na sever", reče Koordinator. Inženjer krete smesta, drugi mu se priključuje. Kada se posle nekoliko minuta okrenuše, brežuljak se gotovo nije video - samo se trup rakete, kao cev poljskog topa, uzdizao na obzorju.

Bilo je veoma toplo. Njihove senke, dok su išli, skraćivale su se, cipele su im upadale u pesak, čuli su se tihi, odmereni koraci i ubrzano disanje. Približavali su se jednom od onih oblika za koje su u sumraku mislili da su stabla. Usporiše korak. Iz mrke zemlje dizalo se 'stablo', sivo kao slonova koža, sa slabim, metalnim sjajem. Pri dnu ne deblje od muške ruke, prelazilo je u gornjem delu u čašasto proširenje, koje se na vrhu, neka dva metra nad zemljom, ravno proširivalo. Nije se moglo videti da li je ta čaša otvorena ili nije. Stajala je potpuno nepomično. Ljudi zastadoše nekoliko metara pred tom neobičnom tvorevinom, ali Inženjer pođe prema njoj i već je podizao ruku da dotakne 'stablo', kad Doktor viknu:

"Stoj!"

Inženjer nagonski zastade. Doktor ga povuče za ruku, podiže sa zemlje kamičak ne veći od zrna pasulja, i baci visoko u vazduh. Kamičak opisa okomit luk i pade pravo na lako ustalasan, spljošten vrh čaše. Svi zadrhtaše, tako je nagla i neočekivana bila reakcija. 'Čaša' se zatalasala, skupila, razlegao se kratak šištaj kao od ispuštanog plina, i ceo sivkasti stub, koji je sad grozničavo drhtao, propade u zemlju, kao usisan u nju. Za trenutak stvoreni otvor ispunilo je mrko, penušavo mazivo, zatim po njegovoj površini počеше plivati zrnca peska, zatim je taj kajmak postajao sve deblji, i posle nekoliko sekundi od otvora ne ostade ni traga: površina peščanog terena bila je glatka, kao i svuda unaokolo. Još su stajali krajnje zapanjeni, kad Hemičar uzviknu:

"Gledajte!"

Osvrnuše se. Maločas su ih okruživale, na razdaljini od nekoliko desetina metara, tri ili četiri slične, visoke i tanke tvorevine - sad nije bilo nijedne.

"Sve propale?!" povika Kibernetičar.

Naprezao je pogled, ali od 'čaše' nije bilo ni najmanjeg traga. Sunce je peklo sve jače, i postajalo je nepodnošljivo. Krenuše dalje.

Posle jednog časa, ličili su na dugi istegnuti karavan. Prvi je išao

Doktor, koji je sad nosio ranac, za njim Koordinator. Povorku je završavao Hemičar. Svi su bili raskopčali kombinezone, neki su podvili rukave, obliveni znojem, osušenih usta, i polako su se vukli ravnicom. Na horizontu se nazirao dug vodoravan pojas.

Doktor zastade i sačeka Koordinatora.

"Koliko misliš da smo prevalili?"

Koordinator pogleda unatrag, prema suncu, gde je bila ostala raketa. Više se nije videla.

"Planeta ima radijus manji nego Zemlja", reče. Otpljunu, maramicom obrisa lice. "Prevalili smo oko osam kilometara."

Doktor je jedva gledao kroz pukotine nabreklih očnih kapaka. Na crnoj kosi imao je platnenu kapicu. Svaki čas ju je vlažio vodom iz čaturice.

"To je ipak ludost, znaš?" reče i neočekivano se osmehnu. Obojica su gledali na onu stranu gde se još nedavno, kao kosa crtica ocrtavala nad samom linijom horizonta njihova raketa. Sad su se tamo videli, bledosivi u daljini, tanki obrisi 'čaša'! Opet su izronile, neznano kada. Priđoše im i drugi. Hemičar baci na zemlju zavijeno šatorsko platno i sede, zapravo se svali na njega.

"Nekako se ne vidi ni trag od ovdašnje civilizacije", reče Kibernetičar, preturajući po džepu. Najzad nađe vitaminske pilule u zgužvanom pakovanju i počasti sve drugove.

"A na Zemlji ne bi našao ovakvu pustinju, je li?" dobaci Inženjer. "Ni puteva, ni nekih letećih mašina."

"Ne misliš valjda da ćemo baš ovde naći vernu kopiju zemaljske civilizacije?" prasnu Fizičar.

"Ovaj sistem je postojan" poče Doktor, "i civilizacija je na Edenu mogla da se razvija duže no na Zemlji, i onda..."

"Pod uslovima da je to civilizacija čovekolikih stvorenja", prekide ga Kibernetičar.

"Čujte, ne zadržavajmo se ovde", reče Koordinator. "Pođimo dalje, za pola časa treba da stignemo do onog", pokaza im na tanki ljubičasti pojas na vidiku.

"A šta je to?"

"Ne znam, ali nešto jeste. Možda ćemo pronaći vodu."

"Hlad bi mi zasad bio dovoljan", promuklo reče Inženjer. Oplaknuo je usta gutljajem vode.

Zaškripaše remeni tobolaca dok su ih pritezali na ramena. Grupa se opet rastegla u vrstu i išla ravnomerno po pesku. Prošli su pored nekoliko desetina 'čaha' i nekoliko većih tvorevina, koje kao da su bile poduprte lijanama ili puzavicama spuštanim do zemlje, ali nijedna nije bila bliže od dvesta metara, a oni nisu želeli da skreću. Sunce je stiglo do zenita, kad se predeo promenio.

Peska je bilo sve manje. U dugim, plitkim grebenima izranjala je iz njega riđa, suncem spržena zemlja. Tu i tamo rasle su hrpe sive, mrtve mahovine. Kad bi ih dotakli cipelama, mrvile bi se, raspadajući se u sasušenu trulež, kao izgoreli papir. Ljubičasti pojas sada se izrazito delio na pojedine grupe prizemnih oblika čije su boje postale svetlije. Bilo je to pre zelenilo, poprskano olinjalim plavetnilom. Severni dašak donosio je slab, lak miris koji su sa sumnjičavom radoznalošću uvlačili u nozdrve. Kad se nađoše blizu lako izuvijanog zida od tamnih isprepletenih oblika, oni što su išli napred malo usporiše, tako da su ostali mogli da im se pridruže, i u nesređenoj grupi prilazili su, pročelju čudnih oblika.

Sa razdaljine od sto koraka moglo im je izgledati kao šiprag, kao nekakvo žbunje u kome ima mnogo velikih, modrikastih ptičjih gnezda, ne toliko po stvarnoj sličnosti, koliko zbog napora očiju koje su se trudile da strane oblike slože u bilo šta poznato.

"To su nekakvi pauci?" nesigurno reče Fizičar, i tada se svima odjednom učini da vide neka paučinasta stvorenja s malim, vretenastim trupovima, pokrivena gustom, nakostrešenom čekinjom, nepomična sa neobično dugim i tankim nogama skupljenim pod sobom.

"Ma to je rastinje!" povika Doktor. Polako je prilazio sve bliže sivo-zelenkastom 'pauku'. U stvari, pokazalo se da su 'noge' neka vrsta debelih stabljica, čija su zadebljala i vlaknima pokrivena kolena lako mogla da budu zglavci člankonožaca. Te stabljice, izrastajući iz mahovinastog terena, po šest, sedam ili osam u grupi, sastavljale su se u visini u kvrgavo, debelo 'telo', koje je podsećalo na spljošteni truh, okružen paučinastim pojasevima što su bleštali na suncu. Biljni "pauci" rasli su dosta blizu jedan drugog, ali bilo je moguće proći između njih, tu i tamo stabljice su puštale ogranke i ispuste koji su imali boju gotovo kao zemaljsko lišće i završavali se skupljenim pupoljcima. Doktor opet baci najpre kamen u 'trbuhe' što

su visili nekoliko metara nad zemljom, a kad se ništa nije desilo, on pažljivo razgleda stabljčicu, i najzad je zaseče nožem. Iznutra je u sitnim kapima isticao svetložit, vodnjikav sok, koji je odmah počinjao da se penuša i da menja boju u narandžastu i riđu, a posle nekoliko trenutaka bi očvrsnuo u smesu nalik na smolu jakog mirisa, koji se svima najpre dopade, da bi ubrzo osetili u njemu nešto odvratno.

U dubini tog neobičnog gaja bilo je nešto hladnije nego u ravnici.

Samo su pupavi 'trbusi' davali malo hlada. Bilo ga je, uostalom, sve više što su se upuštali dalje u taj čestar, trudeći se koliko je bilo moguće, da ne dodiruju stabljčice, a naročito beličaste izdanke, kojima su se završavali najmlađi izdanci, jer su budili u njima neobjašnjivo gađenje.

Teren je bio spužvast, mek, ispuštao je vlažno isparenje u kome je teško bilo disati. Po licima, po rukama prelazile su im senke 'trbuha', čas viših, čas nižih, većih i manjih. Jedni su bili gipki i njihove bodlje su imale jaku narandžastu boju, drugi sasušeni, uveli, umrtvljeni, a i s njih su visili dugi, vitki pojasići paučine. Kad bi naišao vetar, ceo čestar bi ispuštao potmuo, neprijatan šušanj, ne onaj meki šum zemaljske šume, nego kao presipanja hiljada i hiljada krutih papirića. Mestimično su im pojedine biljke zatvarale put, spletene ograncima, pa su morali da traže prolaz i zbog toga su se kretali sporije nego po ravnici. Sve su češće bacali poglede uvis, prema bodljikavim 'trbusima', tražeći u njima sličnosti sa gnezdima, šišarkama ili čaurama.

Doktor, koji je išao napred, gotovo zakači licem crnu viseću vlas nalik na sjajnu, jaku nit ili na lakovanu žičicu, i već je hteo da je rukom odmakne u stranu, ali pošto ništa slično dotle nisu sreli, nagonski je podigao oči i na mestu se ukočio.

Nešto bledobiserasto, kvrgasto, obešeno preko zajedno sastavljenih vreža odmah kraj samog osnova jedne 'čaure', nepomično ga je gledalo. Taj pogled je osetio pre no što je razabrao gde su oči tog bezobličnog stvora. Nije mogao da pronađe ni njegovu glavu, ni ogranke, video je samo vrečasto ispuštenu, kao iznutra nabijenu balonastim cistama kožu, koja je slabo bleštala, a iz tamnog i izduženog levka, dugog oko dva metra, pomaljala se debela i crna dlaka.

"Šta je tamo?" upita Inženjer koji mu je upravo prišao. Doktor ništa

ne reče, a Inženjer podiže pogled i ukoči se.

"Čime on gleda?" nagonski upita Inženjer i povuče se korak natrag, takvim gađenjem ga je ispunilo to stvorenje koje kao da se upijalo u njega požudnim, neobično usredsređenim pogledom - mada nije video i čak se nije ni domišljao njegovih očiju.

"Oh! Ta to je gadost!" skinu odnatrag Hemičar. Svi su sad stajali iza Inženjera i Doktora, koji se najpre bio povukao ispod stvora što je visio - drugi su se bili razmakli onoliko koliko su to dopuštale elastične vreže - izvadio je iz džepa kombinezona oksidirani cilindar i polako, odmerenim pokretom, upravio ga na, svetlije od biljnog okruženja, mehurasto telo i pritisnuo obarač.

Tada se, u deliću sekunda, dogodiše mnoge stvari odjednom.

Najpre nešto blesnu, tako jako da su svi potpuno obnevideli, sem Doktora koji je baš u tom trenutku bio trepnuo. Blesak nije trajao duže od njegovog treptaja. Tanušan mlaz još je šikljao uvis, kad se vreže poviše, zašuštaše, obavi ih gvalja crne pare i, istovremeno, stvor slete dole i teško, mokro pljesnu. Za trenutak je ležao bespomoćno kao sivi balon pun izraslina iz koga izlazi vazduh - samo se crna dlaka uvijala i poigravala nad njim kao luda, šibajući u munjevitim trzajima kroz vazduh. Zatim se dlaka izgubi, i po sunderastoj mahovini kraj njihovih nogu na sve strane se razmileše puževim pokretima bezoblika, mehurasti udovi stvorenja - i pre no što iko stiže da se oglasi ili pomeri - bekstvo, ili tačnije rečeno, rastakanje se završi - poslednji delići stvora, sićušni kao guseničice, vredno su se uvlačili u dubinu podloge, u podnožja vreža, i putnici su pred sobom imali prazno mesto. Samo im je nozdrve prosto opekao nenaslan, sladunjav smrad.

"To je bila nekakva kolonija?..." nesigurno reče Hemičar, trljajući oči. I drugi su žmirkali dok su im u zasenjenim očima još kružile crne mrlje.

"E pluribus unum", odgovori Doktor, "ili bolje rečeno, e uno plures - ne znam je li to dobar latinski, ali to je valjda baš takav mnoštven stvor, koji se po potrebi deli..."

"Užasno smrdi", reče Fizičar. "Idemo odavde."

"Idemo", složi se Doktor.

Kad su odmakli dvadesetak metara od tog mesta, on neočekivano dodade:

"Pitam se šta bi se desilo da sam dodirnuo onu dlaku?"

"Zadovoljenje te radoznalosti moglo te je skupo stajati", dobaci Hemičar.

"A možda baš ne. Dobro znaš da često sasvim nevina stvorenja evolucija zaodeva u, naizgled, opasne oblike."

"Oh, pustite tu raspravu, tamo sa strane postaje nekako svetlije", povika Kibernetičar. "Kog smo đavola uapšte ušli u ovu paučinastu šumu!?"

Začuše žubor potoka i zastadoše. Nešto dalje, žubor je postao glasniji, da bi zatim oslabio ili se sasvim gubio, i oni ne uspeše da ga otkriju. Čestar se proređivao, teren je postajao izrazito mekši, išlo se po njemu neprijatno, kao po tankoj kori močvare, ponekad bi nešto pod stopalom zapištalo, kao trava puna vode, ali od vode nigde nije bilo ni traga.

Odjednom se nađoše na rubu kružnog udubljenja, prečnika od više desetina metara. Nekoliko osmonogih biljaka raslo je u njemu, sve su stajale daleko jedna od druge i izgledale vrlo stare - stabljike su im se raspadale, kao da nisu bile kadre da podržavaju centralno zadebljanje, i podsećale su na velike, osušene pauke u još većoj meri nego bilo koja od onih što su ih dotle videli. Dno udubine mestimično su pokrivali riđasti komadi porozne mase, delimično zariveni u površinu, delimično opleteni ispustima rastinja. Inženjer se odmah spusti niz strmu, mada ne visoku padinu, ali tek kad se on tamo našao, ovima što su gledali odozgo udubljenje se učinilo nalik na krater, kao mesto neke katastrofe.

"Kao od bombe", reče Fizičar. Stajao je na vrhu nasipa i gledao kako Inženjer dolazi do velikih ostataka u podnožju najvećeg 'pauka' i trudi se da ga podigne s mesta.

"Železo?!" viknu Koordinator.

"Nije!" odgovori mu Inženjer i nestade među strmim izgibima nečeg što je podsećalo na raspuknutu stranicu kupe.

Provukao se kroz vreže koje su se krckavo lomile kad ih je razgrnuo, i krenuo natrag sumorna lica. Pružiše mu ruke, on se pope gore i, gledajući u iščekujuća lica, sleže ramenima.

"Ne znam šta je to", priznade. "Pojma nemam. To je prazno. Pod korom ničeg nema. Neka dalekosežna korozija, neki stari slučaj, možda od pre sto ili pre trista godina..."

Obidoše ćutke oko kratera i uputiše se prema čestaru, tamo gde je bio najniži. U jedan mah razdvojio se na dve strane - sredinom je išao usek, ali tako uzak, da se čovek ne bi u njemu mogao smestiti, neka vrsta idealno ravnog korita, sa čije su obe strane vreže stajale kao rasečene i smrvljene. Kvirgava, velika zadebljanja bila su im svaljena u stranu, na druge paučinaste izrasline, a delimično su bila utisnuta u zemlju. Potpuno spljoštene, suve kore su im pod cipelama pucale kao sasušene drvene ljuške. Putnici odlučiše da idu ovim usečenim putem, i to u redu jedan za drugim. Ostatke sasušenih vreža morali su da razmiču i razgrću pred sobom, ali čak i tako napredovali su brže nego pre toga. U velikom luku presek je vodio sve izrazitije prema severu, i posle samo nekoliko sasvim patuljastih, mrtvih raslinskih ostataka, našli su se na ravnici sa druge strane gaja.

Tamo gde je usek napuštao čestar priključio mu se drugi, plitki trag, koji oni u prvi mah primiše kao stazu, ali se ispostavi da to nije. U jalovom terenu bila je izorana brazda ili rović dubok dvadesetak centimetara i nešto širi od toga. Bio je pokriven zelenkastim, pri dodiru baršunastim lišajima. Taj čudni 'travnjak', kako ga nazva Doktor, vukao se u daljinu, u potpuno pravoj liniji, završavajući se kraj svetlog pojasa koji je, kao zid s kraja na kraj ravnice, zatvarao pred njima ceo vidik.

Nad tim pojasom svetleli su se šiljati nanosi koji su podsećali na vrhove gotskih tornjeva, pokrivenih srebrnim limom. Išli su brzo i gotovo pri svakom koraku uočavali nove pojedinosti. Kilometrima i kilometrima duž bokova useka išla je površina pokrivena pravilnim lukovima nalik na krovne pokrove hangara nadljudske veličine. Lukovi su bili okrenuti nadole i pod njima se migoljilo nešto sivkasto, kao da je s tavanica sipila sitna prašina ili mutna, raspršena voda. Kad stigoše još bliže, do njih dopre stran miris, gorkast ali prijatan, kao od nekog nepoznatog cveća. Išli su smanjivši razmak među sobom. Svodni krov kao da se uzdizao sve više, svaki luk je poput izokrenutog svoda na mostu imao raspon gotovo jedan kilometar. Tamo gde su se dva luka visoko, na pozadini oblaka, u vidljivoj oštrici spajala, nešto je snažno svetlelo, kao ogledala u kojima se odbijala sunčeva svetlost. Ta svetlost je ujednačeno migala.

Zid naspram kao da je bio pokretan. Stvoren od potočića ili

konopaca sivo-plave boje, pokazivao je nešto poput peristaltičkog sažimanja organa za varenje - od leve strane prema desnoj prolazila su po njemu u jednakim razmacima talasasta zadebljanja. Izgledalo je to kao zastor načinjen od neobičnog materijala, iza koga u pravilnim vremenskim razmacima prolaze, tarući se o njega bokovima, slonovi ili neke životinje mnogo veće od slonova. Kad stigoše do te zavese, na mestu gde se slepo završavala ona uska, plišanim lišajima obrasla staza, gorki miris postao je nesnosan. Kibernetičar se zakašlja.

"To može da bude neko otrovno isparenje", reče. Stajali su s kratkim, bezobličnim senkama kraj nogu, gledajući odmereno prevlačenje talasa. Kad opet krenuše i kad ih je već samo nekoliko koraka razdvajalo od 'zavesu', učini im se jednorodna - kao da je ispletana od debelih vlakana zagasite boje. Doktor podiže sa zemlje kamičak i baci ga napred. Svi su videli kako je kamičak leteo. Ali je nestao, kao da se rastopio ili ispario, ne dotakavši pokretljivu površinu.

"Upao unutra?" s kolebanjem upita Kibernetičar.

"Otkud?" viknu Hemičar." Nije čak ni dotakao taj... taj..."

Doktor podiže punu šaku kamičaka i grumenja zemlje i baci ih jedan za drugim. Svi su nestali ne dodirnuvši 'zavesu', na nekoliko centimetara ispred nje. Inženjer skide s male alke ključ i baci ga u površinu koja se upravo nadimala. Ključ zveknu, kao da je udario o lim, i nestade.

"Šta sad?" reče Kibernetičar, gledajući Koordinatora. Ovaj ne odgovori. Doktor zbacila ranac na zemlju, izvadi iz njega kutiju s hranom, odreza nožem kocku mesnatih pihtija i baci je u 'zavesu'. Komadić pihtija se zalepi za tu zagasitu površinu i ostade za časak da na njoj visi - zatim poče da nestaje - kao da se topio.

"Znate šta?" reče Doktor, sjajnih očiju, "to je nekakav filter, selektivna zavesa... tako nešto..."

Hemičar nađe u pojasnoj alci svoga ranca sasušen komadić 'paučinaste' grančice, koja je morala tamo zapasti kad su se provlačili kroz gaj. Bez promišljanja ga baci u talasasti zastor - i krhka vitica odbivši se, pade kraj njegovih nogu.

"Selektor..." izgovori nesigurno.

"Ali jeste! Sigurno!" Doktor se približi 'zavesi' tako da kraj njegove senke pade preko njenog ruba, podiže svoje crno oružje i pritisnu

obarač. Tek što mlaz tanak kao igla dotače površinu što se nadimala, nastade na njoj otvor vretenastog oblika, pokazujući veliki mračan prostor sa iskrama što su promicale gore-dole. U dubini je leteo ceo roj beličastih i rumenih plamičaka. Doktor se naglo odmače, kašljući i gušeći se, nozdrve i grlo opekao mu je gorki miris, pa se i svi ostali odmakoše i stadoše malo dalje.

Sočivičasti otvor se sužavao. Nailazeći talasi usporavali su stižući do njega, zaobilazili ga odozgo i odozdo i žurno plovili dalje. Otvor je postajao sve manji. Iznutra se naglo pomoli nešto crno, što se završavalo prstastim vrškom, pređe munjevito po ivicama otvora koji se trenutno zatvori, te su opet stajali pred navlakom koja se odmereno ulegala i nadimala.

Inženjer predloži da održe savetovanje. Prema Doktorovim rečima to bi označavalo pokazivanje bespomoćnosti. Najzad odlučiše da idu dalje duž velike zgrade, pa podigoše rance i krenuše. Išli su tako oko tri kilometra. Putem su presekli dvadesetak uskih 'travnjaka' koji su vodili u ravnicu. Jedno vreme pitali su se šta su oni - hipoteza da imaju nečeg zajedničkog sa obradom zemlje otpala je kao neverovatna. Doktor se čak trudio da ispita nekoliko izdanaka iščupanih iz tamnozelenog pojasa, koji su donekle podsećali na mahovinu, ali na korenima su imali biserasta zadebljanja puna sićušnih tvrdih, crnih zrnaca.

Davno je već bilo prevalilo podne. Ogladneli zastali su da nešto pojedu na punom suncu, jer nigde nije bilo hlada, a do gaja, koji se protezao na razdaljini od nekih osamsto metara više su voleli da se ne vraćaju, jer paučinasti čestar nije nije na njih ostavio povoljan utisak.

"Prema pričama koje sam slušao kao dečak", reče Doktor s punim ustima, "u ovoj proklesoj zavesi sada bi se stvorila rupa što bljuje vatru, i iz nje bi izišao tip sa tri ruke i jednom, ali zato vrlo debelom nogom, i imao bi pod pazuhom interplanetarni telekomunikator ili bi bio zvezdani telepat i dao bi nam do znanja da je predstavnik ludo razvijene civilizacije koja..."

"Bolje prestani", reče Koordinator. Nasu iz termosu vodu u lonče, koje se odmah pokri rosom. "Bolje da razmislimo šta da činimo."

"Ja mislim", reče Doktor, "da treba da uđemo." I ustade, kao da je hteo baš to da učini.

"Pitam se kroz koji ulaz", lenjo dobaci Fizičar.

"Poludeo si!" visokim glasom povika Kibernetičar.

"Uopšte nisam. Naravno, možemo da lutamo ovako dalje, pod uslovom da nam tipovi na jednoj nozi dobace nešto za jelo."

"Ne misliš to ozbiljno?" reče Inženjer.

"Bogme mislim, a znaš zašto? Jer mi je ovoga sasvim dosta." On se okrete na peti.

"Stani!" viknu Koordinator.

Doktor je išao pravo na zid ne obraćajući ni najmanju pažnju na njihovu viku. Bio je na metar od zastora, kad oni potrčaše za njim. Začuvši njihove korake, on ispruženom rukom dotače zastor.

Ruka nestade. Doktor je stajao nepomično možda jedan sekund, zatim koraknu napred i prestade da postoji. Petorica njegovih prijatelja zaustaviše se, klonuli, na mestu gde se video trag njegove leve cipele. Odjednom u vazduhu nad zastorom pokaza se Doktorova glava. Vrat mu je bio odsečen ravno kao nožem, iz očiju su mu tekle suze, i glasno je kijao.

"Ovde unutra je malo zagušljivo", reče, "i štipa u nosu do zla boga, ali nekoliko minuta može da se izdrži. Neki lakrimator, šta li. Uđite za mnom, to ne boli, uopšte se ništa ne oseća."

I na visini gde bi moralo da se nalazi njegovo rame, pomoli se iz vazduha njegova ruka.

"Đavo da te nosi!" viknu Inženjer i zadivljeno, i ljutito, i uhvati Doktorovu ruku koja ga povuče, te i on nestade ostalima ispred očiju. Jedan za drugim prilazili su talasavoj zavesi. Poslednji je bio Kibernetičar. Malo se kolebao. Nešto mu zaigra u grlu, dok mu je srce snažno lupalo. Zatim sklopi oči i koraknu napred. Okruži ga trenutni mrak, a zatim postade svetlo.

Nalazio se pored ostalih, na dnu ogromnog prostora punog sipljivog, šumnog disanja. Odozdo koso naviše, i s visine okomito naniže, s jedne na drugu stranu prolazili su ogromni, međusobno ukršteni valjci nejednake debljine. Možda su to bile cevi ili stubovi, mestimično su se nadimali, ponegde sužavali, vrteći se istovremeno oko svoje duge osovine, uzajamno se zaklanjali, vibrirali, i iz dubine tog neprestanog kretanja šume sjajnih telesa, kretanja proširenog u svim pravcima, dopiralo je sve brže mlackanje neznano otkuda, pa se naglo prekidal, posle čega bi sledilo nekoliko klokotavih

zvukova, i ta serija glasova počinjala bi iznova.

Teško je bilo izdržati gorki miris. Jedan za drugim putnici su počeli kijati, iz očiju su im tekle suze. Pritiskujući maramice na lice, malo se odmakoše od zastora koji je iznutra izgledao kao vodopad crne, sirupaste tečnosti.

"No, najzad smo u kući! To je tvornica, automatska tvornica!" izbaci iz sebe Inženjer između napada kijanja. Pomalo kao da su se na vikavali na taj gorki zapah, kijanje prestade, i sad su gledali oko sebe žmireći, očiju punih suza.

Samo što su zakoračili na podlogu koja se elastično ugibala kao napeta guma, u njoj se pojaviše crni bunari iz kojih su iskakali svetleći predmeti, ali tako brzo da je njihove oblike bilo nemoguće raspoznati. Bili su veličine ljudske glave, činilo se da gore, izletali su uvis a jedan iz celog niza lulasto nagnutih stubova usisavao ih je, ne prestajući da se vrti. Predmeti nisu odmah nestajali jer su kroz treperave zidove, kao kroz tamno staklo mogli da se naziru, zatim sve slabije i slabije, tako da se videlo kako unutrašnjošću stuba putuju nekud dalje.

"Serijska proizvodnja s trake", promumla Inženjer iza maramice na nosu.

Obišao je bunar, oprezno stupajući. Otkuda je dolazila svetlost? Tavanica je bila poluprovidna. Siva, monotona posveta gubila se u moru gipkih tela što su izbijala kao potoci što teku kroz vazduh. Činilo se da sve te gipke tvorevine dejstvuju pod jednom komandom, u istom tempu. Vodokoci raspaljenih predmeta šikljali su uvis. Isto se dešavalo i na velikoj visini. Pod tavanicom, takođe, videli su se lukovi ocrtni u vazduhu kao brojanice letećih grumena, samo su ti gore bili mnogo veći.

Inženjer sleže ramenima. "Pojma nemam."

"Bojim se da gotov proizvod nećemo naći ni za godinu dana. Ova hala proteže se kilometrima u dužinu", upozori ih Fizičar.

Ali čudno je bilo to što su ulazili dublje u halu, sve lakše su disali, kao da se gorki miris širio samo u blizini zaveses.

"Nećemo li zalutati?" zabrinu se Kibernetičar.

Koordinator prinese očima kompas.

"Nećemo. Dobro pokazuje... nema tu valjda nikakvog železa, a nadam se ni elektromagneta."

Više od jednog časa kružili su po treperavoj šumi neobične tvornice, dok oko njih ne postade malo prostranije. Mogao se osetiti dašak svežeg vazduha, hladan, tako reći rashlađen. Stubovi koji su išli u raznim pravcima, razmicali su se i zaustavljali pred ogromnim, kupasto nagomilanim zavojitim točkom. S visine su se prema njemu spuštale, uvijajući se u vazduhu kao bičevi, savijene grane koje su se završavale tupim zadebljanjima. Iz njih je izbijao kovitlac predmeta, crnih, kao pokrivenih sjajnim lakom, i upadao u dubinu turbine na mestu koje nisu mogli da vide, jer se nalazilo nekoliko metara iznad njihovih glava.

Sočivasto ispučen, mrki zid turbine naspram njih naduo se, nešto ju je iznutra potresalo, nadimala se - oni se i nehotice odmakoše unatrag, tako je grozno izgledao prljavosivi mehur što se nadimao - a onda se odjednom bezglasno rasprsnuo, i iz okruglog otvora šiknuo je potok crnih tela. U istom trenutku, dole su iz širokog bunara izišle naćve sa izvijenim stranama, i predmeti su, bubnjajući kao da su udarali u debeo gumeni jastuk, upadali u njih, a naćve su podskakivale, bacane trzajima, koji su na zadivljujući način ređali crne predmete, tako da je već posle nekoliko sekundi njihov četvorougao nik počivao na plitkom dnu naćava.

"Gotova proizvodnja!" viknu Inženjer, pritrča rubu i bez razmišljanja se saže, hvatajući za ispust crnog predmeta koji se nalazio najbliže. Koordinator ga u poslednjem trenutku uhvati za pojas kombinezona, i samo zahvaljujući tome Inženjer nije upao glavačke u naćve, jer da ispusti teški predmet nije hteo, a sam da ga podigne nije mogao. Tek mu Fizičar i Doktor pomogoše - i veliki teret zajedničkim snagama bi izvađen.

Bio je veliki kao ljudski trup, imao svetlije, poluprovidne odsečke u kojima su bleštali, utopljeni u redove sitnijih, metalno sjajnih kristalića, otvori okruženi ušastim zadebljanjima. Na površini je imao hrapav mozaik izbočina od tamnoljubičaste, a na svetlu crne, neobično tvrde mase, rečju, bio je neobično komplikovan. Inženjer se saže, zagledajući s raznih strana u otvore, trudeći se da pronađe neke pokretne delove. Pipao je, kuckao i niko mu u tome nije smetao. Trajalo je to dosta dugo, a za to vreme Doktor je gledao šta se dešava u naćvama. Formiravši geometrijski paralelopiped istih onakvih tela kao onaj koji je proučavao Inženjer, na debelom, od

napora drhtavom osloncu polako se digla uvis i odmah omekšala s jedne strane, menjajući oblik, ogromna kašika. Tada se ispružilo nešto poput velike surle, otvorilo se i izbio je vreli, gorki dim. Zjapeća čeljust je s jezivim mljackanjem usisala sve predmete, zatvorila se kao da ih guta, i odjednom je ta surlasta grdosija sinula iznutra. Doktor je mogao da vidi usijano jezgro žara. Predmeti koji su se rasplinjavali formirali su monolitnu, narandžastu goruću kašu, sjaj je oslabio, surlasta čeljust potamnela. Doktor, zaboravljajući na drugove, pođe duž dvaju velikih stubova u kojima su sad proticala kao u nakaznom jednjaku vatrena zrna mase. Uronjen u lavirint i podignute glave, svaki čas brišući suzne oči, pokušavao je da prati put usijane kaše. Povremeno mu se gubila iz vida, a zatim bi opet nailazio na njen trag, jer je prosijavala iz dubine crnih protoka što su zmijasto vijugali, dok odjednom nije zastao na mestu koje mu se učinilo poznatim - vide kako vatreno palacava tela, već delimično oblikovana, lete u nekakvu čeljust, dok su pored njih izletala druga, kao da su iz otvorenog bunara iskakala uvis. Gutali su ih redom debeli crni stubovi kao slonovske surle, u rumenim špalirima hladnog žara proticala su dubinom tih stubova, smanjujući se na visini. Doktor je išao i išao dignute glave, ne pameći ništa, tela su ga prestizala, ali to nije imalo značaja, jer su neprekidno kuljale gomile drugih a onda se umalo ne sruši, ispustivši pridavljeni krik.

Opet je stajao na praznom mestu, pred njim je rasla ogromna grdosija turbine, lava, u dugom putovanju već sasvim ohlađenih crnih predmeta kuljala je odozgo u njeno grotlo. Doktor obiđe bočnicu turbine, jer je već znao s koje strane treba očekivati porođaj - i nađe se ispred ljudi što su stajali pored Inženjera, koji je još proučavao crni predmet, dok je pucajući veliki mehur upravo bljuvao 'gotovu proizvodnju' u ponovo formirane naćve.

"Halo! Ne mučite se više! Sve već znam! odmah ću vam reći!" doviknu im Doktor.

"Gde si bio? Već sam se zabrinuo!" viknu na njega Koordinator.

"Zaista si nešto otkrio? Inženjer ništa ne zna."

"Bar da je ništa! To ne bi bilo takvo zlo!" frknu Inženjer. Diže se, besno odgurnu crni predmet i odmeri Doktora gnevnom pogledom.

"No, i šta si to otkrio?"

"To vam je ovako", reče sa čudnim smeškom Doktor, "te stvari bivaju

gutane tamo", pokaza čeljust surle što se baš otvarala. "sad će se svi istopiti, izmešati, poći uvis u porcijama, tamo počinje njihova obrada. Dok su tek malo višnjaste boje od vreline, lete dole, pod zemlju, tamo mora da postoji još jedan sprat, i opet im se nešto tamo radi, vraćaju se kroz takav bunar ovamo sasvim bleđi, ali još svetleći, prave izlet pod sam krov, upadaju u ovo grotlo", pokaza na turbinu, "zatim u 'skladište gotove proizvodnje', iz njega idu ponovo u surlu, rastapaju se u njoj, i tako ukруг - neprekidno - formiraju se, oblikuju; rastapaju, formiraju..."

"Jesi li ti poludeo?" šapatom upita Inženjer. Na čelu mu se pojaviše krupne graške znoja.

"Ne veruješ? Možeš da proveriš sam."

Inženjer je proverio - dva puta. Trajalo je to dobar čas. Kad se ponovo nađoše pored načava u kojima je upravo bila nova, u paralelopiped formirana porcija 'završnog proizvoda', počeo je da se spušta mrak i u hali je postajalo sivo.

Sav van sebe, Inženjer se tresao od ljutine, dok mu se lice neprestano grčilo. Ostali, ne manje začuđeni, nisu ipak čitavo otkriće preživljavali toliko snažno.

"Moramo odavde odmah da iziđemo", reče Koordinator, "po mraku može da bude teško." On uhvati Inženjera pod ruku. Ovaj se dade povući, bezvoljan, ali se odmah otrgnu, priskoči do crnog predmeta koji su ostavili i s naporom ga podiže.

"Šta ćeš sa tim?" upita ga Koordinator. "Dobro, momci, pomozite mu."

Fizičar uhvati ušaste ispuste, te on i Inženjer ponesoše bezoblični crni predmet. Tako stigoše do ugnute granice. Doktor mirno krete na sirupasto sjajni zid 'vodopada' - i nađe se u ravnici na hladnom večernjem vazduhu. Sa uživanjem je duboko udisao svežinu koju je donosio vetar. I drugi stigoše za njim, a Inženjer i Fizičar s naporom doneše svoj teret do mesta na kome su ostavili rance, i baciše ga na zemlju.

Zapališe primus, zagrejaše malo vode, rastvoriše u njoj mesni koncentrat i prihvatiše se jela, prilično izgladneli. Jeli su ćutke. U međuvremenu postade vrlo mračno. Pojaviše se i zvezde, čiji se sjaj pojačavao svakog trenutka. Neodređeni čestari dalekog gaja izgubiše se u mraku, i samo je još plavičasti plamen primusa, njihov blagim

naletima vetrića, davao nešto svetlosti. Visoki zid hale iza njihovih leđa, utonuo u mrak, nije ispuštao ni najslabiji zvuk, čak se nije videlo ni to da li i dalje protiču vodoravni talasi.

"Ovde postaje mračno kao kod nas na tropima", reče Hemičar. "Da li smo to pali u ekvatorski pojas?"

"Čini se da je tako", odgovori Koordinator, "mada ne znam čak ni koliki je nagib planete prema ekliptici."

"Kako? Ali to mora biti poznato?"

"Naravno. Podaci su na brodu."

Ućutaše. Pojačavala se noćna hladnoća, pa se pokriše ćebadima, a Fizičar poče da podiže šator. Napumpao je plahu dok nije postala slična spljoštenoj polukugli s nevelikim ulazom nad samom zemljom. Tražio je u blizini neki kamen kojim bi mogle da se pritisnu ivice šatora da ga ne odnese vetar - imali su kočice, ali nisu imali čime da ih zabiju - ali okolo su bili rasuti samo sitni grumeni, pa se praznih ruku vrati onima što su sedeli kraj plavičastog plamena.

Odjednom, pogled mu pade na teški predmet koji su doneli iz hale, pa ga podiže i njime pritisnu ivicu šatora.

"Bar je za nešto pogodan", reče Doktor koji je pratio šta Fizičar radi. Inženjer je sedeo pogrbljen, oslonivši glavu na ruke. Bio je prava slika krajnje potištenosti. Stalno je ćutao, čak je i jelo zatražio nekim neodređenim mumljanjem.

"I šta sad, dragi moji?" naglo upita, uspravljajući se.

"Spavati, razume se", mirno odgovori Doktor. Svečano izvadi iz kutije cigaretu, zapali je i duboko uvuče dim.

"A sutra šta?" nastavi Inženjer. Videlo se da je njegov mir kao tanka, do krajnosti zategnuta struna.

"Henriče, ponašaš se detinjasto", reče Koordinator. Čistio je posudu smrvljenom zemljom. "Sutra ćemo istražiti naredni deo hale, danas smo razgledali oko četiri stotine metara."

"I misliš da ćemo naći nešto drugo?"

"Ne znam. Imamo pred sobom još jedan dan. Popodne se moramo vratiti do rakete."

"Baš se radujem", progundā Inženjer. Ustade, protegli se, zastenja.

"Sav sam slomljen", priznade.

"I mi", dobrodušno mu dobaci Doktor. "Čuj, da li zaista ništa ne možeš da kažeš o onom?" pokaza užarenim vrškom cigarete na

predmet što je pritiskivao ivice šatorskog krila.

"Mogu, što da ne? Sigurno da mogu. To je uređaj koji služi za to da ga najpre..."

"Ne, ozbiljno. Pa to ima nekakve delove. Ja se u to ne razumem."

"A misliš da se ja razumem?!" planu Inženjer. "To je plod nekog ludaka", pokaza prema nevidljivoj hali. "Ili bolje reći, nekih ludaka. Civilizacija bezumnika, eto šta je taj prokleti Eden! Ovo što smo dovukli proizvedeno je u čitavom nizu procesa", dodade mirnije. "Presovanje, gnječenje svakojakih segmenata, termička obrada, glačanje. To su nekakvi visokomolekularni polimeri i nekakvi neorganski kristali. Za šta to može da služi - ne znam. To je deo, ne celina. Ali, čak izvađen iz toga poludelog mlina - taj deo, sam po sebi, izgleda mi lud."

"Šta pod tim podrazumevaš?" upita Koordinator. Hemičar je slagao tanjire, pakovao zalihe, razvijao ćebe. Doktor je ugasio cigaretu i ostatak brižljivo vratio u kutiju.

"Nemam za to dokaza. Tamo unutra postoje neke karike, ne povezuju se ni sa čim. Kao zatvoreni krug, električni, ali presecan umecima izolatora. To - to ne bi moglo da dejstvuje. Tako mi se čini. Najzad, posle toliko godina, u čoveku se stvara neka profesionalna intuicija. Mogu, naravno, da se varam, ali... ne, više volim da o tome ne govorim."

Koordinator ustade. Drugi pođoše za njegovim primerom. Kad ugasiše primus, obavi ih potpuna tama. Visoke zvezde nisu davale svetla, samo su snažno sijale na nebu koje kao da je bilo čudno nisko.

"Deneb", oglasi se tiho Fizičar. Gledali su u nebo.

"Gde? Tamo?" upita Doktor. I nehotice su govorili šapatom.

"Da. A ona manja pored nje, to je gama Labuda. Đavolski sjajna."

"Tripud sjajnija nego sa Zemlje", složi se Koordinator.

"Hladno je i od kuće daleko", progundā Doktor. Niko se više ne oglasi. Ušli su u šator. Bili su toliko umorni, da kad je Doktor rekao po svom običaju 'laku noć' - u mraku mu odgovori samo uspavano disanje.

On sam još nije spavao. Pomislio je da nerazumno čine - iz obližnjeg gaja mogla bi u noći izići neka gadost. Trebalo je da postave stražu. Zapita se ne bi li možda trebalo da on dobrovoljno pođe na stražu -

ali samo se još jednom ironično osmehnu u mraku, okrete se na bok i uzdahnu. Nije ni znao kad je utonuo u čvrst san.

Jutro ih je pozdravilo suncem. Na nebu je bilo više belih, klupčastih oblaka. Pojeli su nešto malo za doručak, ostavljajući ostatak hrane za poslednji obrok. Po dalje zalihe morali bi već da se vrate u raketu. "Da mi je bar jednom da se umijem!" požali se Kibernetičar. "Ovo mi se još nije desilo. Sav smrdim od znoja, grozota! Ali tu negde mora da bude voda!"

"Gde je voda, tu je i frizer", vedro odgovori Doktor, zagledajući u ogledalce. Pravio je, pri tom, čitav niz najrazličitijih grimasa. "Samo se bojim da frizer na ovoj planeti najpre brije, a zatim ponovo počinje da ti sadi sve dlake na lice, što nije baš sasvim neverovatno, znaš?"

"Hoćeš li ti i u grobu praviti dosetke?" dobaci mu Inženjer, ali se zbuni i dodade, "Izvini, nisam hteo..."

"Ne smeta", odgovori Doktor. "U grobu neću, ali praviću ih dokle god budem mogao. I šta, idemo dalje?"

Spakovaše stvari, ispustiše vazduh iz šatora i natovareni krenuše duž zastora što se odmereno talasao, dok se ne udaljiše za dobar kilometar od mesta gde su prenoćili.

"Ne znam, možda se varam, ali ona ovde izgleda kao da je viša", reče Fizičar, gledajući kroz poluspuštene kapke prema lukovima što su proticali u oba pravca, dok su im vrhovi srebrnasto svetlucali u visini.

Spustiše teret na jedno mesto i krenuše prema hali. Uđoše bez smetnje, kao i prethodnog dana. Fizičar i Kibernetičar zastadoše malo.

"Šta ti misliš, o tom nestajanju?" upita Kibernetičar. "Ovde se dešava toliko toga, da sam juče na to sasvim zaboravio."

"To je nešto vezano s refrakcijom", odgovori Fizičar ne baš uverljivo.

"A na čemu se drži tavanica? Ne drži se valjda na ovome", i pokaza na talasasti zastor kome su prilazili.

"Ne znam. Možda su potporniji nekako sakriveni u sredini ili s druge strane."

"Alisa u zemlji čuda", pozdravi ih iznutra Doktorov glas. "Počinjemo? Danas kijam nekako manje. Možda je to adaptacija. Na koju stranu najpre idemo?"

Okolina je bila slična onoj koju su videli prethodnog dana. Sad su se

kroz prostoriju kretali sigurnije i brže. U početku im se čak činilo da je i ovde sve potpuno isto. Stubovi, bunari, šuma iskošenih i uskovitlanih jednjaka, usijanja, treperenja, ceo kolovrat procesa proticao je u istom tempu. Tek kad se zagledaše u 'gotove proizvode', čiji su načvasti basen pronašli posle izvesnog vremena, otkrili su da su ti proizvodi drugačiji, veći i drugačijeg oblika nego jučerašnji. To još nije bilo sve. Ovi 'proizvodi' (hvatani, inače, ponovo i vraćani u kružnu proizvodnju) podsećali su na deo polovine jajeta, sa usecima pri vrhu. Ta polovina nosila je razne tragove za spajanje sa drugim delovima, iz nje su štrčali izlazi cevi u kojima su se pokretale sočivičaste pločice, kao propusnici ili ventili. Ali kad su uporedili veću količinu tih predmeta pokazalo se da jedni imaju otvorene uglove, drugi da ih imaju po tri ili četiri, pri čemu su ovi dodatni istupi bili manji i često nezavršeni, kao da je njihovo završavanje prekinuto na polovini. Sočivasta pločica ponekad bi ispunila celo svetlo provodnika, ponekad samo jedan deo, a nekad je nije uopšte bilo. Samo jednom su našli nešto nalik na njen zametak, patuljast, jedva veći od zrna graška. Površina 'jajeta' bila je glatko politirana. U nekim primercima, hrapavi tuljak 'kalema' takođe se menjao, a u jednom su našli kao blizance delimično stopljene i povezane majušnim otvorom sočivaste pločice. Činile su kao neku 'osmicu' i Doktor ih nazva 'sijamskim blizancima'. Taj deo imao je površ toga još osam različitih uglova, pri čemu se najmanji uopšte nisu prema spolja otvarali, kao što je bio slučaj kod svih drugih.

"I šta na ovo veliš?" upita klečeći Koordinator Inženjera koji je preturao po celoj kolekciji izvađenoj iz 'skladišta' u načvama.

"Zasad ništa. Idemo dalje", reče Inženjer ustajući, ali videlo se da mu se raspoloženje malo popravilo.

Već su shvatili da se hala deli kao na poređane sekcije neograđene jedna od druge ničim drugim sem unutrašnjom povezanošću ciklusa izvođenih procesa. Proizvodni uređaji, to jest, zmijasta, pipkasto zgrčavana, soptava šuma - posvuda su bili jednaki.

Nekoliko stotina metara dalje naiđoše na odsek koji je, čineći te iste pokrete kao i prethodni, vijujući se, mljackajući, sopćući, nosio u svojim provodnicima, izbacivao u otvorene bunare, spuštao s visine, gutao, obrađivao, gomilao i topio - ništa.

Svuda gde je u prethodnim odsecima bilo moguće posmatrati

užarene poluproizvode ili hladene već obrađene predmete, svu tu složenu putanju na ovu ili onu stranu, naviše, naniže, tu je zamenjivala praznina.

Pomišljajući u početku da je proizvod toliko providan da je čak nevidljiv, Inženjer se saginjao ispod izbacivača, pokušavao da uhvati u ruke nešto što bi moralo da izleće iz grla, ali nije našao ništa.

"Ludo, zaista", reče preneraženo Hemičar. Ali, Inženjer nekako uopšte nije bio potresen.

"Vrlo zanimljivo", rekao je i pođoše dalje.

Približavali su se prostoru iz kojeg je dopirala rastuća buka. Bila je to meka buka, ali tim više zaglušujuća - kao da su milioni teških, vlažnih kožnih plati padali na veliki, ovlaš rastegnuti bubanj. Odjednom posta svetlije.

Iz desetina močugastih sisaljki koje su se njihale u visini, sužene donjim krajevima ispod same tavanice, letela je prava kiša predmeta koji su na podlozi staklastog stropa izgledali crni, tukla o debele zidove prepreka što su im se postavljale čas na jednoj, čas na drugoj strani, rasprostrte okomito i nadimane odmereno, kao da ih je nadimao plin. Te prepreke bile su sivo-prozirne, kao mehurovi. O predmet se na polovini puta otimalo klupko zmijastih ruku koje su radile tako vredno, da su izgledale kao uzvitlane u virove, i on bi padao na samo dno. Tu su se postrojavali predmeti jedan pored drugog, u paralelopipedima, u pravilnim redovima, a sa druge strane svaki čas bi se pomaljala ogromna masa, spljoštena kao kitovska glava, i sa utegnutim uzdahom usisavala bi po nekoliko redova 'gotovog proizvoda' odjednom.

"Skladište", hladnakrvno objasni Inženjer. "Odozgo stižu gotovi, a ono tamo je kao transporter - kupi ih i ponovo ubacuje u obrt."

"Otkud znaš da ih ubacuje u obrt ponovo? Možda ovde ne?" upita Fizičar.

"Otuda što je skladište puno."

Niko to, doduše, nije dobro shvatao, ali su ćutali, prolazeći dalje.

Bilo je blizu četiri kad Koordinator naredi da se vraćaju. Stajali su na dnu odseka koji se sastojao od dva odeljka. Prvi je proizvodio debele štitove snabdevene ušastim zahvatima, a drugi je odsecao drške i na njihovo mesto pričvršćivao delove eliptičnih prstenova, posle čega su štitovi putovali u podzemlje, otkuda su se vraćali glatki, 'obrijani' kako

reče Doktor, da bi opet bili podvrgnuti procesu pripajanja ušastih hvataljki.

Kad izidoše u ravnicu i kada po još jakom suncu krenuše na onu stranu gde su ostavili šator i stvari, Inženjer reče:

"No, to postaje pomalo jasno."

"Zaista?" s prislenkom ironije upita ga Hemičar.

"Da", potvrdi Koordinator i obrati se Doktoru: "Šta o tome misliš?"

"To je lešina", odgovori Doktor.

"Kako lešina?" upita Hemičar, koji nije shvatao ništa od onoga što su govorili.

"Lešina koja se kreće", dodade Doktor. Išli su još malo ćutke.

"Mogu li najzad da saznam šta sve to znači?" viknu ne bez ljutnje Hemičar.

"Kompleks za proizvodnju raznih delova kojim se upravlja iz daljine, koji se tokom vremena potpuno rastrojio, jer je ostavljen bez ikakvog nadzora", objasni Inženjer.

"Ah! A otkada, šta misliš?"

"To ne znam."

"S vrlo velikom približnošću i ne manjim rizikom može se pretpostaviti... najmanje od pre nekoliko desetina godina", reče Kibernetičar.

"Ali moguće je i mnogo ranije. Kad bih čuo da se to desilo pre dvesta godina, takođe se ne bih začudio."

"Ili pre hiljadu godina", dodade flegmatično Koordinator.

"Nadzorni elektromozgovi se, kao što znaš, rastrojavaju u tempu saglasnom s koeficijentom", poče Kibernetičar, ali ga Inženjer prekide:

"Mogu da deluju na drugačijem principu nego naši, a mi čak ne znamo ni da li su to elektronski uređaji. Ja lično sumnjam. Sirovina je nemetalna, polutečna."

"Nisu važne detaljnosti", reče Doktor, "ali šta mislite o tome? To jest, kakva su vam predviđanja? Moja su dosta sumorna."

"Misliš o stanovnicima planete?" upita Hemičar.

"Mislim o stanovnicima planete."

3.

Kasno noću stigoše do brežuljka na kome se visoko uzdizao trup broda. Da bi ubrzali marš, a i da bi izbegli susret sa stanovnicima gaja, presekli su ga na mestu gde su se čestari razdvajali na desetak metara, kao da ih je na obe strane razmaknuo neki ogromni plug. Samo se u mahovinama obraslim izoranim brazdama terena razmnožavalo baršunasto rastinje.

Nagli mrak prekrpio je dolinu kad je obris rakete mogao već izrazito da se nazre, pa su se snašli i bez pomoći svetiljki. Bili su gladni, ali još više umorni, pa su odlučili da podignu šator napolju. Fizičar, koji je izgarao od žeđi - tokom povratka svu su vodu utrošili - osetio je takvu potrebu za pićem, da se kroz tunel uputio u brod. Dosta dugo se nije vraćao. Oni su već nameštali naduvani šator kad čuše njegov krik, još ispod zemlje. Priskočiše otvoru i pomogoše mu da se izvuče. Ruke su mu se tresle. Bio je tako uzbuđen, da je jedva govorio.

"Šta se desilo? Smiri se!" vikali su mu svi u glas. Koordinator ga uhvati čvrsto za ramena.

"Tamo", pokaza na trup što se crneo nad njima, "tamo je bio neko."

"Šta?"

"Po čemu znaš?"

"Ko je bio?"

"Ne znam."

"Pa otkud znaš da je bio?"

"Po... Po tragovima. Greškom sam ušao u kormilarnicu - koja je pre toga bila puna zemlje - a sada je nema."

"Kako nema?!"

"Nema. Gotovo sasvim je čisto."

"I gde je ta zemlja?"

"Ne znam."

"Pogledao si i u druge prostorije?"

"Da. To znači... bio sam zaboravio da je u kormilarnici bila zemlja, i najpre ništa nisam pomislio, jer sam hteo da pijem, pošao sam u magacin, našao vodu, ali nisam imao čime da je zahvatim, pa sam

pošao u tvoju kabinu", pogleda Kibernetičara, "a tamo..."

"Šta tamo, do đavola?!"

"Sve je bilo pokriveno sluzevinom. Sigurno je još imam na obući! Nisam video ništa, tek kasnije sam osetio da mi se đonovi lepe."

"Ali, možda je isteklo nešto iz rezervoara, ili je došlo do neke hemijske reakcije. Sam znaš da je polovina posuda u laboratoriji porazbijena."

"Ne govori gluposti! Bolje osvetli moje noge."

Svetlost pođe naniže i pokazaše se Fizičarove cipele, koje su se mestimično presijavale, kao da su prevučene naslagom bezbojnog laka.

"To još nije dokaz da je tamo neko bio", neubedljivo reče Hemičar.

"Ali, ja se čak ni tada nisam razabrao! Uzeo sam lonče i vratio se u magacin. Osetio sam da mi se đonovi lepe; ali nisam na to obratio pažnju. Napio sam se vode, i kad sam se vraćao, pade mi na um da zavirim u biblioteku, pojma nemam zašto. Bio sam nekako malo uznemiren, ali ni o čem sličnom nisam mislio. Otvorio sam vrata, osvetlio, a tamo prazno - ni traga od zemlje! A sam sam tamo ubacivao zemlju, pa se odmah setih da je i u navigacionoj kabini bila zemlja!"

"I onda?" upita Koordinator.

"Ništa, pobegao sam ovamo."

"Možda je on još tamo, u navigacionoj kabini ili u drugom magacinu", poluglasno reče Kibernetičar.

"Ne bih rekao", progundā Koordinator. Lampa koju je Doktor držao okrenutu sočivom naniže, obasjavala je komadić zemlje. Svi su stajali oko Fizičara koji je još ubrzano disao.

"Da pođemo tamo ili ne?" glasno je razmišljao Hemičar, ali videlo se da ne izgara od želje da ostvari tu nameru.

"Pokaži još jednom svoju obuću", obrati mu se Koordinator.

Pažljivo je razgledao sasušen, sjajkast sloj koji se prilepio na kožu. Umalo se nije sudario glavom sa Doktorom kad se i ovaj sagnuo. Zgledaše se. Nijedan ništa ne reče.

"Moramo nešto učiniti", očajnički reče Kibernetičar.

"Pa, ništa se nije desilo. Neki primerak ovdašnje faune ušao je u unutrašnjost broda i ne našavši ništa što bi ga zanimalo, nestao je", reče Koordinator.

"Sigurno kišna glista, a? Manje-više velika kao ajkula ili dve ajkule", dobaci Kibernetičar. "Šta se desilo sa zemljom?"

"To je stvarno čudno. Možda..."

Ne završivši, Doktor poče da kruži po najbližoj okolini. Videše njegovu pojavu kako se udaljuje sa lampom. Svetlosna mrlja se čas zadržavala nisko na zemlji čas, bledeći, kružila po mraku.

"Hej!" viknu odjednom. "Hej! Našao sam!"

Potrčaše prema njemu. Stajao je na zemljanom nasipu dugom nekoliko metara. Zemlja je bila kao nabijena i ponegde pokrivena slojevima tanke sjajkaste sluzi.

"Izgleda da je to zaista bila neka kišna glista", izmenjenim glasom promuca Fizičar.

"Prema tome, moramo ipak da prenoćimo u raketi", odluči naglo Koordinator. "Najpre ćemo je pretražiti, radi sigurnosti, a onda zatvoriti klapnu."

"Čoveče, to će potrajati čitavu noć! Pa, mi još nijednom nismo pogledali u sve prostorije!" jauknu Hemičar.

"Šta se tu može!" odvrati Koordinator. Prepustiše naduvani šator milosti sudbine i zaroniše u tunel.

Polako su se vukli kroz brod, osvetljavajući sve uglove i zakutke. Fizičaru se činilo da su u navigacionoj kabini ostaci tabli premešteni s mesta na mesto, ali niko to nije mogao sa sigurnošću da kaže. Zatim Inženjer posumnja da li je oruđa što su poslužila za izradu motika bio ostavio u stanju u kakvom su ih sada našli.

"Nije važno", reče nestrpljivo Doktor, "nećemo se sad igrati detektiva, evo skoro je dva časa."

Najzad, polegaše na madrace skinute s ležaljki. Bilo je već tri, a i to samo zahvaljujući tome što je Inženjer, umesto da pregleda oba sprata mašinskog odeljenja odlučio da prosto podupre vrata što su iz unutrašnjosti broda vodila u čeličnu tvrđavu. Vazduh u zatvorenoj prastoriji izgledao im je zagušljiv, osećao se u njemu neki neprijatan zapah, ali već su posrtali od umora i tek što su zbacili sa sebe obuću i kombinezone, čim ugasiše svetlost, utanuše u težak, nemiran san.

Doktor se probudio u potpunom mraku, namah svestan. Prineo je očima sat - za trenutak nije mogao da razabere koliko je časova jer mu se vreme nije slagalo s vladajućim mrakom. Zaboravio je da se nalazi u raketi, pod zemljom. Najzad je iz venčića zelenih iskrica

zaključio da se bliži osam. Začudio se. Tako kratko spavati! Progundā sa žaljenjem, i već htjede da se prevrne na drugu stranu, kad se sledi.

U dubini broda nešto se dešavalo - više je to osećao, no što je čuo. Pod je lako podrhtavao. Negde vrlo daleko, zazujalo je nešto, bilo je to jedva čujno, ali dovoljno da se odmah uspravi na ležaju. Srce mu je počelo jače udarati.

"Vratilo se!" pomisli na stvorenje čije je sluzaste tragove otkrio Fizičar. "Pokušava da savlada ulaznu klapnu", to je bila sledeća misao.

Brod se naglo zatresao kao da je ogromna sila htela da ga ugura još jače u zemlju. Neko od ljudi uznemireno zaječa u snu. Doktoru se za trenutak učinilo da mu se kosa pretvara u usijane iglice. Brod je bio težak šesnaest hiljada tona! Pod je zadrhtao - bio je to neritmični, trzajni drhtaj. Odjednom je shvatio.

Bio je to neki od pogonskih agregata! Neko je stavljao brod u pokret! "Ustajte!" viknu, pipajući za lampom. Ljudi skočiše, sudariše se u gustom mraku, razleže se pomešana vika. Doktor najzad pronađe lampu i osvetli. U nekoliko reči im objasni šta se dešava. Inženjer, još bunovan, poče da osluškuje udaljeni odjek. Telo broda potresali su pojedinačni trzaji, pojačani jek ispuni vazduh.

"Kompresori levih mlaznjača!" siknu. Koordinator je ćutke zakopčavao prednji deo kombinezona, drugi su se žurno oblačili, a Inženjer onako kako je stajao, u košulji i gimnastičkim gaćicama, izlete na hodnik i u trku istrže Doktoru lampu iz ruke.

"Šta hoćeš da učiniš?" upita ga Doktor. Potrčaše za njim prema navigacionoj kabini. Pod kojim su trčali odzvanjao je, drhtao sve jače.

"Svaki čas može da otkine lopatice!" prokrklja Inženjer, upadajući u navigacionu kabinu koju je uljez bio očistio. Skoči do glavnih kočnica i prebaci polugu.

Jedno svetlo se zapali u uglu. Inženjer i Koordinator, sada već zajedno, izvadiše iz zidnog skrovišta elektrojektor, izvukoše ga iz futrole, zatim ga u najvećoj brzini priključiše u spojeve za punjenje; kontrolni merač bio je razbijen, ali produžna cevčica na cevi zasvetle plavo - bilo je struje za punjenje!

Pod je grozničavo drhtao, sve što nije bilo učvršćeno podskakivalo

je, metalna oruđa tresla su se na policama, neki stakleni predmet pade i razmrskala se, čuše odzvanjanje komadića. Ostaci plastične obloge počеше da rezoniraju - a onda naglo zavlada mrtva tišina, i jedina svetlost ugasnu. Doktor odmah upali svoju lampu.

"Napunjen?" upita Fizičar.

"Najmanje za dve serije. Dobro je i to", viknu mu u odgovor Inženjer, više čupajući nego odvajajući spojeve. Dograbi elektrojektor, naže ga aluminijumskom cevi prema zemlji, pritisnu ruku na držak i krenu u pravcu mašinskog odeljenja. Bili su na pola puta, pored biblioteke, kad se razleže paklena, otegnuta škripa, dva-tri grčevita trzaja potresoše ceo brod, u mašinskom odeljenju se nešto sruši s jezivom lomljivom, i zavlada mrtva tišina.

Inženjer i Koordinator, rame uz rame, dođoše do oklopnih vrata. Koordinator skide polugu otvora za posmatranje i zaviri unutra.

"Dajte lampu", reče.

Doktor mu je odmah tutnu u šaku, ali nije bilo lako baciti mlaz svetlosti unutra kroz uski, zastakljeni otvor, i istovremeno gledati. Inženjer odmače drugi otvor, primače mu oči, i uzdahnu, zadržavajući vazduh u plućima.

"Leži", reče malo posle.

"Šta? Ko?" padoše povici iza njegovih leđa.

"Gost. Osvetli bolje, niže, niže - tako! Ne miče se. Ništa se ne miče."

Načini pauzu.

"Veliki je kao slon", reče potmulo.

"Dotakao sabirne šine?" upita Koordinator, koji ništa nije video, jer mu je izlaz reflektora koji je pritisnuo do otvora za nadgledanje zaklanjao ceo otvor.

"Pre je ušao u iskidane vodove. Vidim, krajevi vire ispod njega."

"Krajevi čega?" postajaše nestrpljiv Fizičar.

"Kabela visokog napona. Da, ne mrda se. Otvaramo?"

"Trebalo", odgovori prosto Doktor, i počе da skida glavnu polugu.

"Možda se samo pravi?" dobaci neko.

"Tako dobro da se pravi može samo leš", odseče Doktor, koji je još uspeo da primakne lice drugom otvoru pre no što je Koordinator odmakao reflektor.

Čelične poluge meko se pomeriše u ležištima. Vrata behu otvorena. Jedno vreme niko nije prekoračivao prag. Fizičar i Kibernetičar gledali

su iznad ramena onih što su stajali napred. U dubini, na razbijenim pločama ekraniranja, utisnuta među na silu razmaknute bokove zidova između odseka, ležala je slabo sjajeći na svetlosti, naga, grbava masa. Na trenutke su po njenoj površini prelazili laki drhtaji.

"Živ je", šapnu pridavljenim glasom Fizičar.

U vazduhu je lebdeo oštar, odvratni smrad sagoretine, kao od spaljenih dlaka, a sitan, plav dim širio se u snopu svetlosti.

"Za svaki slučaj", reče Inženjer, podiže elektrojektor, pritisnu prozirni kundak uz bedro, i upravi ga uz bok ogromne mase. Siknu. Neiskričavo pražnjenje je pogodilo u široki, na sredini strmo uzdignuti trup, odmah ispod grbe. Ogromno telo se skupi, napreže, i kao da upade u sebe, spljoštavajući se još više. Gornje ivice belih odeljenjskih zidova pri tom se zatresoše, ugnute velikom silom.

"Kraj", reče Inženjer. Pređe preko visokog čeličnog praga.

Uđoše svi. Uzalud su pokušavali da zapaze noge, pipke, glavu toga stvora. Bespomoćna masa ležala je na istrgnutom delu transformatora, bezoblična. Grba se cela prevalila na jednu stranu, kao labava vreća puna pihitija. Doktor dotače mrtvo telo. Saže se.

"Sve je to pre..." progundā. "Pomirišite."

Podiže prema njima ruku - na vršcima prstiju bleštalo je nešto kao kaplja ribljeg lepka. Hemičar prvi savlada nagonsko gađenje. Ote mu se začuđeni uzvik.

"Poznaješ to?" upita ga Doktor.

Svi su sad mirisali i - prepoznavali gorki zapah koji je ispunjavao hale 'tvornice'.

Doktor pronađe u uglu polugu koju je bilo moguće skinuti, podmetnu njen širi kraj pod telo i pokuša da ga prevrne na drugu stranu. Odjednom se okliznu, kraj poluge probi kožu i čelik se zari gotovo do polovine u tkivo.

"No, sad smo gotovi! Ne samo olupina, nego i groblje!" frknu besno Kibernetičar.

"Bolje bi bilo da pomogneš!" gnevno mu dobaci Doktor, koji se sam mučio da prevrne telesinu.

"Ama, čekaj, čoveče", reče Inženjer. "Kako je moguće da je ta stoka pokrenula agregat?"

Svi ga zapanjeno pogledaše.

"Stvarno", složi se Fizičar. "I šta sad?" dodade priglupo.

"Makar popucali, moramo ga preokrenuti, kažem vam!" prasnu Doktor. "Hodite svi, ne, s ove strane. Tako! Ne gadite se! De, šta je tamo?"

"Čekaj", reče Inženjer. Iziđe i malo kasnije se vrati sa čeličnim motkama koje su koristili za kopanje tunela. Poturiše ih kao nosače pod mrtvi trup, i na Doktorovu komandu podigoše ih. Kibernetičar zadrhta kad mu ruka, odmaknuvši se po klizavom čeliku, dotače golu kožu ovog stvora koje se s groznim pljeskom prevrte na bok. Odskočiše. Neko kriknu.

Kao iz gigantske, vretenasto izdužene ostrige pomoli se iz krilato skupljenih, debelih, naboranih mesnatih navlaka dvoruko telašce, suljajući sopstvenom težinom naniže, dok čvorastim prstićima ne dotače pod. Nije bilo veće od detinjeg poprsja dok je tako visilo na rastegnutim opnama bleožutih žila, klimajući se sve sporije i sporije, dok najzad ne zamre. Doktor se prvi odvaži da mu priđe, uhvati za kraj meke, mnogopregibne ručice, i malo poprsje, pokriveno bledim žilicama, ispruži se, pokazujući plosnato lišće bez očiju, sa otvorenim nozdrvama i nečim iskidanim, kao razgrizenim jezikom na mestu gde su u čoveka usta.

"Stanovnik Edena..." reče potmulim glasom Hemičar. Inženjer, previše potresen da bi nešto rekao, sede na rub generatora, i potpuno nesvesno poče da briše ruke o tkaninu kombinezona.

"Pa dobro, je li to jedno stvorenje ili dva?" upita Fizičar. Gledao je izbliza kako Doktor dotiče nežne grudi nepokretnog trupa.

"Dva u jednome ili jedno u dvoma, ili su to možda simbionti. Nije isključeno da se u nekim razdobljima razlučuju."

"Da, kao ona maškara s crnom dlakom?" dodade Fizičar. Doktor klimnu glavom ne prekidajući pregledanje.

"Ali onaj veliki nema nogu, ni očiju, ni glave, ništa!" reče Inženjer. On zapali cigaretu, što nikad nije činio.

"To će se tek pokazati", odvrati Doktor. "Mislim da nećete imati ništa protiv toga da obavim seciranje? Ovako ili onako moramo ga raščerečiti, jer ga drukčije ne možemo odavde izneti. Uzeo bih nekog da mi asistira, ali to može da bude neprijatno. Ko se javlja dobrovoljno?"

"Ja."

"Mogu ja", javiše se gotovo istovremeno Koordinator i Kibernetičar.

Doktor se diže na noge.

"Dvojica, to je još bolje. Idem da potražim oruđa, to će malo potrajati. Moram reći da se naš boravak ovde komplikuje; još malo i čoveku će biti potrebna nedelja dana da očisti jednu cipelu, ne možeš da završiš ništa što započneš."

Inženjer i Fizičar iziđoše na hodnik. Koordinator, vraćajući se iz dvorane za previjanje, već opasan gumenom keceljom i sa zavrnutim rukavima, zastade kraj njih. Nosio je niklenu tacnu punu hirurškog oruđa.

"Znate kako deluje pročišćivač", reče. "Ako hoćete da pušite, idite gore."

Tako pođoše prema tunelu. Hemičar im se pridruži, a za svaki slučaj uze elektrojektor, koji je Inženjer ostavio u mašinskom odeljenju.

Sunce je stajalo visoko, malo, spljošteno, zagrejani vazduh je kao pihtije treperio nad peskom u daljini. Sedoše u hlad koji je bacao pognuti trup rakete.

"To je vrlo čudna životinja, i zaista je neobično što je mogla da pokrene generator", reče Inženjer. Protrlja obraz, brada je već prestala da bocka. Svi su već bili zarasli, stalno su ponavljali kako treba da se obriju, ali nekako nikad za to nisu imali vremena.

"Pravo da kažem, najviše se radujem što je taj generator počeo uopšte da daje struju. To znači bar da su kalemovi čitavi", reče Inženjer.

"A ovaj spoj?" primeti Fizičar.

"To ne smeta, iskočio je automatski osigurač, sitnica. Mehanički deo se potpuno raspao, ali za to ćemo naći izlaz. Imamo rezervine kompletne ležišta, treba ih samo potražiti. Naravno, navoj takođe može da se dovede u red, ali golim rukama i mi bismo osedeli radeći na tom. Sad mislim da mi se nije dalo da sve valjano razgledam, što sam se bojao da je tamo potpun prah, a tada znate šta bi s nama bilo."

"Reaktor..." poče Hemičar i iskrivi lice.

"Reaktor - polako. Na reaktor će doći red. Najpre moramo da imamo struju. Bez struje se ništa ne da učiniti. Protok hlađenja može da se ukloni za pet minuta, ali treba spojiti sve vodove. Za to opet moram da imam struju."

"Misliš li da se prihvatiš mašina sada?" s nadom u glasu upita

Fizičar.

"Da. Napravićemo plan kojim redom da vršimo remont. Već sam o tome govorio s Koordinatorom. Najpre moramo da imamo bar jedan ispravan agregat. Naravno, bez rizika se ništa ne da učiniti, jer agregat valja pokrenuti bez atomske energije - đavo bi ga znao kako! Konjskom vučom valjda... Oh... sve dok ne deluje električna distribucija, pojma nemam šta se dešava u reaktoru."

"Pa dobro, neutronske blende dejstvuju čak i bez daljinskog upravljanja", reče Fizičar, "reaktor je automatski prestao da radi. U najgorem slučaju, za vreme početnog puštanja u rad mogla bi nastati malo previsoka temperatura, ako hlađenje..."

"Baš ti hvala! Reaktor može da se istopi, a ti veliš 'pa dobro'?"

Poneti žarom prepirke, jedva se vratiše na miran i konstruktivan razgovor, a kako nijedan nije imao volje da se vraća u raketu, crtali su sheme na pesku, kad se na izlazu tunela pomoli Doktorova glava. On ih pozva.

Poskakaše na noge.

"No, šta je tamo?"

"Sa izvesne tačke gledišta malo, a s druge opet mnogo", odgovori im Doktor, koji je izgledao dosta neobično tako dok mu se samo glava dizala nad zemljom.

"Malo", nastavi on, "jer kako god to čudno zvučalo, i dalje nisam siguran da li je to jedno stvorenje ili su dva. U svakom slučaju, to je životinja. Ima dva krvna sistema, ali nisu sasvim razdvojeni. Ono veliko - nosilac - pokretalo se, kako mislim, skokovima ili koracima."

"To je velika razlika", reče Inženjer.

"I jeste i nije", objasni Doktor. "Ono što je izgledalo kao grba - tamo je trakt za varenje."

"Na leđima?"

"To nisu bila leđa! Kad ju je struja pogodila, pala je zapravo na leđa!"

"Kako, hoćeš da kažeš da ono manje, nalik na..." Inženjer prekide, ne dovršivši rečenicu.

"Na dete", mirno doreče Doktor, "da, nekako je jahalo na tom nosiocu, u svakom slučaju, to je moguće. Dobro, nije jahalo na vrhu", popravi se, "najčešće je, verovatno sedelo unutar toga većeg trupa. On ima tamo takvo torbasto gnezdo, i jedino sa čime mogu to da uporedim jeste kengurska torba, ali sličnost je veoma mala i

nefunkcionalna."

"I pretpostavljaš da je to stvorenje inteligentno? No, valjda jeste", reče Fizičar.

"Sigurno je moralo biti inteligentno, čim je umelo da otvori vrata, da ih iza sebe zatvori, a i da ne govorim o puštanju u pokret mašina", reče Doktor, koji nekako nije pokazivao volje da izađe na površinu. "Problem je samo u tom što ono nema nervni sistem po našem shvatanju."

"Kako?!" skoči na njega Kibernetičar. Doktorova glava diže obrve.

"Šta da radimo, tako je. Postoje organi čiju namenu ne umem ni da zamislim. Postoji kičma, ali u lobanji, u onoj maloj lobanji, nema mozga. To znači, ima tamo nešto, ali svaki anatom bi me nazvao neznačicom kad bih pokušao da ga ubedim da je to mozak... Neke žlezde, ali kao limfne, a između pluća - jer ono ima troja pluća - pronašao sam nešto najčudnije na svetu. Nešto što mi se veoma nije dopalo. Stavio sam to u špiritusni rastvor, kasnije ćete razgledati. Za sad ima hitnijih poslova. Mašinsko odeljenje izgleda, na žalost, kao klanica. Treba odmah izneti i sve zakopati, jer je u raketi toplo i žurba je zaista poželjna - naročito pri ovoj žezi. Možete da stavite crne naočari, da povežete lica, jer zadah nije prijatan, ali tolika količina sirove materije..."

"Šališ se?" slabašnim glasom upita Fizičar.

"Ne."

Doktor tek tada izađe iz tunela. Preko gumene kecelje imao je drugu, belu, odozgo do dole umrljanu crveno.

"Zaista, to može da izazove mučninu, žao mi je. Ali šta da se radi, treba. Hajdete odmah." Doktor se okrete i nestade. Ovi se samo zгледаše i jedan za drugim krenuše u tunel.

Grobarska rabota, kako je nazva Hemičar, završila se tek kasno po podne. Radili su polugoli, da ne bi umazali kombinezone, iznoseći ogromni teret čime god se dalo - vedrima, na limenim nosiljkama, zakopali su raščerečene ostatke dvesta metara daleko od rakete, na vrhu brega, i pored Koordinatorovih upozorenja da štede vodu, utrošili su pet vedara na pranje. Dok se ne bi usirila, krv velikog stvorenja podsećala je na ljudsku, ali brzo je menjala boju u narandžastu, da bi osušena prešla u žućkastu i rasipala se u prah.

Mrtvi umorni članovi ekipe posedali su na niskom suncu pored

rakete. Niko nije čak ni pomišljao na jelo, svi su samo pohlepno pili vodu i kafu, i jedan za drugim zadremali, iako je trebalo valjano da pretresu šta kao prvo preduzeti od radova na popravci. Kad su se prenuli, bila je već noć. Opet je trebalo sići u magacin po hranu, otvarati kutije s konzervama, grejati hranu, posle prati posuđe, a o ponoći iznenada odlučiše, pošto su svi bili ispavani, da ne ležu nego da pristupe prvim poslovima.

Srca su im življe tukla dok su odgrtali plastične i metalne starudije s poklopca havarisanog reaktora. Radili su ručnim čekrcima, podizačima, trošili silne časove na prekopavanje čeličnog krša, u traženju svakog rezervnog dela, svake sitnice, libele ili ključa. Najzad postigoše da bočni generator bude u celini pregledan, da smrvljeno ležište bude zamenjeno novim, a da lopatice najmanjeg kompresora budu dovedene do upotrebljivosti. Inženjer je to, uostalom, učinio na isto tako prost, koliko i primitivan način: pošto je rezervnih lopatica bilo premalo, prosto je isekao svaku drugu lopaticu - rotor je očevidno morao raditi s manjim kapacitetom, ali je bar bio osposobljen za rad. U pet ujutro, Koordinator oglasi završetak radova.

"Ovako ili onako", reče, "moraćemo da preduzmemo još dosta pohoda, makar radi pronalaženja novih zaliha vode. Razloga ćemo, uostalom, naći više, ali ne možemo izokrenuti ritam spavanja i bdenja. Odspavaćemo do svanuća i opet prionuti na posao."

Ostatak noći prošao im je mirno. Ujutro niko nije pokazivao volju da izlazi na površinu, svi su bili spremni da rade dalje - i to odmah.

Inženjer je već stvorio nešto poput prvog kompleta alata, i nije trebalo zbog svake sitnice trčati i pretraživati po svim kabinama. Najpre su proverili centralu za komutaciju, tako prepunu kratkih spojeva, da ju je trebalo graditi gotovo iznova. Ostatke su zamenjivali delovima nemilosrdno skidanim sa drugih agregata koji nisu radili, a zatim su pristupili pravom pokretanju generatora. Plan koji je inženjer prethodno bio načinio, bio je dosta rizičan. Dinamo su okretali kompresorom, koji je pretvoren u turbinu, pokretanu kiseonikom iz boce. U normalnim uslovima je havarijski komplet pokretala komprimirana vodena para iz reaktora - jer se reaktor, kao srce broda, smatra najotpornijim od svih mehanizama - ali sada, zbog potpunog demoliranja električne instalacije, nisu mogli o

takvom nečem ni da pomišljaju. I tako su morali da upotrebe železnu rezervu kiseonika, no najdragoceniji plin se upropašćivao samo prividno, jer su računali na to da će, kad celo mašinsko odeljenje bude pokrenuto, moći ponovo da napune ispražnjene boce kiseonikom iz atmosfere. Drugog puta nije bilo, pokretanje atomskog generatora bez elektriciteta označavalo bi ludost. Doduše, Inženjer je, nikome ne govoreći, bio spreman i na taj ludački korak - kad bi plan s kiseonikom propao. Jer, nije se znalo neće li se komprimirani kiseonik istrošiti pre no što se baterija osposobi. Doktor je stajao u maloj galeriji pod podom gornjeg sprata mašinskog odeljenja i glasno javljao brojeve opadajućeg pritiska na kiseoničkim manometrima. Ostala petorica radili su gore, naprežući se kao ljudi. Fizičar je stajao kraj provizorne razvodne table baterije, montirane tako da bi se svakom stručnjaku na zemlji kosa digla na glavi kad bi je video. Inženjer je, viseći glavom naniže pod telesinom generatora, pritezao četke prstenova, crn od maziva kao crnac. Koordinator je stajao pored Kibernetičara, obojica su gledali na zasad slepi štit neutronskog brojčanika, a Hemičar je izigravao potrčka između njih dodajući alat.

Kiseonik je šištao, kompresor u ulozi plinske turbine gnevno je šumeo, olako pozujkujući i podrhtavajući. Rotor s kojim je Inženjer varvarski postupio, nije bio tačno odmeren, obrti generatora su rasli, njegovo zavijanje prelazilo je u sve viši pev, lampe što su visile na preko reda razapetim kablovima pod tavanicom, već su davale snažnu, belu svetlost.

"Dvesta osamnaest, dvesta dva, sto devedeset pet", čuo se jednoličan glas nevidljivog Doktora, izobličen usled odbijanja o metalne delove broda.

Inženjer se izvuče ispod dinamo-mašine, brišući mast i znoj sa bradatog lica.

"Može", reče teško.

Ruke su mu se tresle od tako velikog napora, da se čak nije ni uzbudio kad Fizičar reče:

"Uključujem prvu."

"Sto sedamdeset, sto šezdeset tri, sto šezdeset" odmereno je recitovao Doktor, nadvikujući zavijanje dinamama, koji je već počinjao da šalje struju u reaktor, i svakog trenutka tražio više kiseonika za

održanje obrtaja.

"Puno opterećenje!" prostenja Inženjer, posmatrajući električne brojače.

"Uključujem sve!" očajničkim, izdišućim glasom izusti Fizičar, i nagonski se grčeci, kao u očekivanju udarca, obema rukama pritisnu crne drške.

Čekao je otvorenih usta. Potpuno nesvesno, Koordinator je sve snažnije stezao njegovu ruku. Gledali su na pravougaone štitove, koji su bili bez zaštitnih stakala, sa na brzinu ispravljenim, isavijanim skazaljka: brojčanik gustine strujanja brzih neutrona, kontrolu cirkulacije elektro magnetnih pumpi, pokazivač izotopskih zagađenja i unutrašnje spojene termoparne baterije. Dinamo-mašina je ječala, zavijala, iskre su sipale ispod prstenova što su bili u lošem kontaktu. U unutrašnjosti generatora, ispod debelog sjajnog oklopa vladao je nestvarni mir. Skazaljke ni da mrdnu. Odjednom se u Fizičarovim očima sve pomutiše, rasplinuše, on stisnu oči, a kad ih otvori pune suza, vide ih na radnim položajima.

"Prešao kritičnu tačku!" viknu prodornim glasom Fizičar i zajeca, ne ispuštajući obe drške. Osećao je kako mu se mišići opuštaju, jer je sve vreme iščekivao eksploziju.

"Skazaljke su sigurno zapele", reče mirno Koordinator, kao da ne vidi šta se dešava s Fizičarom. Jedva je govorio, toliko je dotad imao stegnute vilice.

"Devedeset, osamdeset jedan, sedamdeset dva..." odmereno je dovikivao Doktor.

"Sad!" riknu Inženjer, i rukom u velikoj crvenoj rukavici prebaci glavni prebacivač. Generator jeknu i poče da gubi obrtaje.

Inženjer se baci do kompresora i zatvori oba dovodna ventila.

"Četrdeset šest, četrdeset šest, četrdeset šest", odmereno je ponavljao Doktor.

Turbina prestade da uzima kiseonik iz boce. Lampe su brzo bledele, postajalo je sve tamnije.

"Četrdeset šest, četrdeset šest..." dovikivao je sa galerije Doktor.

Odjednom, lampe snažno sinuše. Dinamo se jedva okretao, ali struje je bilo i svi uključeni satovi pokazivali su rastući napon.

"Četrdeset šest... četrdeset šest..." ponavljao je Doktor koji u svom čeličnom bunaru ništa nije znao.

Fizičar sede na pod i pokri lice rukama. Bilo je gotovo tiho. Rotor generatora šumeo je u basu, okretao se sve sporije, još malo se kolebao, zaljuljao i stao.

"Četrdeset šest... četrdeset šest..." stalno je ponavljao Doktor.

"Kakav je protok?" upita Koordinator.

"U normi", odvrati Kibernetičar. "Očevidno je pustio pre toga, na vrhuncu usporenja, automat je stigao da je cementira pre no što je došlo do spoja."

Ne reče ništa više, ali svi su shvatili koliko se ponosi tim automatom. Pokušavao je da umiri ruke koje su mu se tresle.

"Četrdeset šest..." zapevao je Doktor.

"Čoveče, prestani!" dreknu najzad Hemičar u dubinu bunara, "ne treba više! Generator daje struju!"

Zavladao je muk. Generator je radio kao uvek - bezglasno. U čeličnoj luburi pojavi se bledo, uokvireno tamnom bradom, Doktorovo lice.

"Zaista?" upita.

Niko mu ne odgovori. Gledali su na satove kao da nisu mogli da se nagledaju skazaljki, koje su bez podrhtavanja stajale na radnim položajima.

"Zaista?" ponovi Doktor. Smejao se bez glasa.

"Šta je sad ovom!" ljutito reče Kibernetičar. "Prestani!"

Doktor se uspenra gore, sede pored Fizičara i, kao i drugi, zagleda se u satove.

Niko nije znao koliko je to trajalo.

"Znate šta?" reče jednim novim glasom Doktor. Svi ga pogledaše, kao probuđeni.

"Nikad nisam bio ovako srećan", prošapta i okrete lice.

4.

U kasnom sumraku Koordinator iziđe na površinu s Inženjerom da udahne svež vazduh. Seli su na gomilu izbačene zemlje zagledani u poslednji krajičak sunčevog diska, crvenog kao rubin.

"Nisam verovao", promumla Inženjer.

"Ni ja."

"Taj generator... dobra rabota, a?"

"Solidna, zemaljska rabota."

"Zamisli, izdržao!" Malo počutaše.

"Lep početak", oglasi se Koordinator.

"Rade malo previše nervozno", primeti Inženjer. "Ovo je trka na dugu stazu, znaš? Uradili smo, među nama rečeno, manje-više stoti deo onog što mora biti urađeno da bi..."

"Znam", mirno odgovori Koordinator. "Uostalom, još se ne zna da li..."

"Gravimetrijski raspored, a?"

"Ne samo. Upravljačke mlaznjače, cela donja paluba."

"Učinićemo to."

"Da."

Inženjerove oči koje su lutale po okolini, odjednom zapaziše - odmah iza vrha brežuljka, izdužen nevisok nasip - mesto na kome su zakopali ostatke stvorenja.

"Potpuno sam zaboravio", reče začuđen. "Kao da je to bilo pre godinu dana, znaš?"

"Ja ne. Sve vreme sam mislio o tom, to znači o njemu. Zbog onog što je Doktor našao u njegovim plućima."

"Šta? A stvarno, govorio je nešto. Šta je to bilo?"

"Iгла."

"Šta?!"

"Ili i ne-igla - možeš sam da vidiš. To je u tegli, u biblioteci. Komadić tanke cevčice s oštrim završetkom, koso zasečen kao lekarske igle za injekcije."

"Kako to?"

"Ništa više ne znam." Inženjer ustade.

"To je začuđujuće, ali... sam ne razumem zašto me to tako malo intrigira. Zapravo, gotovo uopšte ne, ako treba da budem iskren. Sad se osećam kao pred start, znaš? Ili kao putnik aviona koji je na nekoliko minuta sišao u stranoj luci, umešao se u gomilu domorodaca, bio svedok neke čudne, nerazumljive scene, ali zna da ne spada u to mesto, da će za trenutak poleteti, i sve iz okoline stiže do njega kao iz velike razdaljine, tuđe i ravnodušno."

"Nećemo poleteti odmah..."

"Znam da nećemo, ali imam takvo osećanje."

"Idemo k njima. Nećemo moći da legnemo dok ne pozamenjemo sve privremene uređaje. I osigurače treba namestiti kako treba. Reaktor posle može da radi jalovo."

"Dobro, idemo."

Noć su proveli u raketi, ne gaseći mala svetla. Svaki čas se neko od njih budio, bunovno proveravao kako gore sijalice i, umiren, ponovo tonuo u san. Prvi je bio pokrenut najprostiji poluautomat za čišćenje, koji se svakih desetak minuta zaglavljivao, bespomoćno ukopan u gomilu ostataka što su sve prekrivali. Kibernetičar, koji je išao za njim s alatima, izvlačio ga je kao jazavičara iz lisičje jazbine, uklanjao starudije koje bi se pokazale prevelike za grlo njegovog hvatača, i ponovo ga puštao u pokret. Poluautomat je brzo strugao napred, besno se ugrizao u sledeću gomilu otpadaka, i sve se ponavljalo od početka. Posle doručka, doktor je isprobao svoj aparat za brijanje s takvim uspehom da se drugovima pokazao kao da ima na licu mrku masku - čelo i kožu oko očiju imao je pocrnele od sunca, a donji deo lica potpuno beo. Svi pođoše za njegovim primerom, i jedva su mogli sebe da prepoznaju u izgadnelim licima upalih obraza.

"Moramo se bolje hraniti", zaključio Hemičar, gledajući sa zgražanjem sopstvenu sliku u ogledalu.

"A šta bi rekao o svežoj divljači?" upita ga Kibernetičar.

Hemičar se strese.

"Hvala, neću. Nemoj ni da mi pominješ. Tek sad sam se prisetio. Javljala mi se u snu ta - ta..."

"Životinja?"

"Đavo bi ga znao je li to životinja."

"Nego šta je?"

"Kakva bi životinja bila kadra da pokrene generator?"

Svi su slušali taj razgovor.

"Utvrđeno je da svi stvorovi na višem razvojnem stepenu pronalaze ovakvu ili onakvu odeću", reče Inženjer, "a ovo dvostruko stvorenje bilo je nago."

"Kako kažeš? Nago?" dobaci Doktor.

"Šta hoćeš da kažeš?"

"Pa to, da o kravi ili majmunu ne bi rekao da su nagi."

"Oni imaju krzno."

"Hipopotam ili krokodil nemaju krzno, a ne bi rekao da su nagi."

"Vrlo važno. Tako mi je omaklo."

"Pa, dabogme."

Malo počutaše.

"Bliži se deset", progovori Koordinator. "Odmorni smo, pa mislim da načinimo pohod u drugom pravcu nego prošli put. Inženjer je trebalo da pripremi elektrojektore, jesu li spremni?"

"Imamo pet komada, svi nabijeni."

"Dobro. Išli smo na sever, pa sada da pođemo na istok. S oružjem, ali, naravno, trudićemo se da ga ne upotrebljavamo. Naročito ako sretnemo te - te duplaše, kako ih nazva Inženjer."

"Duplaš? Duplaš?" ponovi nekoliko puta Doktor s nezadovoljstvom, kao da isprobava taj naziv. "Ne izgleda mi to srećan naziv i sigurno će se zato primiti. Tako nekako ispada."

"Idemo li odmah?" upita Fizičar.

"Mislim da možemo. Samo ćemo osigurati klapnu, da izbegnemo nova iznenađenja."

"A ne bismo li uzeli džip?" upita Kibernetičar.

"Pa... bolje ne. Trebalo bi mi najmanje pet časova da ga pokrenem", reče Inženjer. "Sem ako pohod ne odložimo za sutra?"

Niko ipak nije imao volje da odlaže pohod te krenuše oko jedanaest, jer im je nešto vremena odnelo pripremanje opreme. Kao po dogovoru, mada niko to nije preporučio, išli su u parovima, u nevelikim razmacima, a jedini čovek bez oružja, Doktor, nalazio se u srednjoj dvojci. Da li je teren zaista stvarao povoljnije uslove za hodanje pešice, ili su išli življe, uglavnom pre no što je protekao jedan čas, izgubili su raketu iz vidnog polja. Predeo se polako menjao. Sve više je bilo vitkih sivih 'čaća', koje su obilazili, a u daljini se pojavio uzvišenja, od severa sa blagim nagibima, kupasta, a

padala su prema ravnici u dosta strmim gredama i strminama, i naspram linije marša behu pokrivena mrljama rastinja crnjeg od zemlje.

Pod nogama im je suho šušalo rastinje, sivo, kao posuto pepelom, ali to je bila njegova prirodna boja; njegovi mladi izdanci imali su beličasto žiličaste cevčice, iz kojih su izrastali sićušni biserasti mehurići.

"Znate li šta ovde najviše nedostaje?" reče u jedan mah Fizičar. "Trave. Obične trave. Nikad nisam pomišljao da je tako..." malo je u mislima tražio reč, "potrebna..."

Sunce je sve više peklo. Kad se približiše bregovima, dopre do njih odmeren, dalek šum.

"Čudno, vetra nema, a tamo šumi", primeti Hemičar koji je išao u prvom paru.

"To je odande", pokaza rukom Koordinator koji je stupao iza njega. "Vidite tamo, gore, jeste vetar. Pogledajte, ta ono su sasvim zemaljska drveta!"

"Imaju drugu boju i blešte tako..."

"Ne, ona su dvobojna", umeša se Doktor, koji je imao dobar vid.

"Dvobojna su na smenu. Čas više ljubičasta, a čas plava sa žutim prelivom."

Ravnica je ostajala iza njih. Nasumce uđoše u široko rasprostrt prolaz klanca sa glinastim zidovima koji su se osipali, pokriveni u hladu finom maglicom, za koju su iz blizine utvrdili da je neka vrsta rastinja ili paučine. Mišljenja su bila podeljena. Te tvorevine podsećale su na malo labava klupka končića staklene vune, slabo pričvršćena uz obronke. Podigoše glave, jer su upravo prolazili pored prve grupe drveća što je raslo na rubu obronka, nekoliko desetina metara više.

"Ali, to uopšte nisu drveta!" povika razočarano Kibernetičar, koji je išao na kraju kolone.

Takozvana 'drveta' imala su debela, veoma sjajna, kao mašču pokrivena stabla, i višeslojne krošnje, koje su odmereno pulsirale, čas stamnjujući se, i tada su se ispunjavale, a čas bledeći, i tada su propuštale sunčevu svetlost s hiljadama svetlih razmaka. Te promene pratio je glas koji se pospano ponavljao, kao da je neko, sa ustima pokrivenim elastičnim materijalom, šapatom ponavljao: "fsss -

haaa - fs... hhaaa." Kad se dobro zagledaše u najbliže drvo, jasno videše kako iz njegovih pokretnih grančica izrastaju mehuri dugi kao banane, pokriveni grozdastim izbočinama, koje su se čas nadimale, i tada postajale tamnije, a čas splašnjavale, postajući svetlije i bledeći. "To drvo diše", promumla začuđeni Inženjer. Osluškivao je taj glas, koji je dopirući s visine ispunjavao celu jarugu.

"Ali obratite pažnju da svako diše u drugom ritmu", povika Doktor gotovo srećan. "Što je koje manje, tim brže diše! To su, to su 'pluća drveta!'"

"Dalje! Idemo dalje!" dovikivao je Koordinator koji se od grupe što je stajala udaljio desetak koraka.

Krenuše za njim. Jaruga, u početku dosta široka, sužavala se, njeno dno je, ne mnogo strmo, vodilo uvis, dok ih nije izvelo na kupolast breg između dvaju bokora drveta, što su rasla niže.

"Ako sklopiš oči, činiće ti se da stojiš na morskoj obali, pokušaj!" reče Fizičar Inženjeru.

"Više volim da ne zatvaram oči", gundavo odgovori Inženjer. Stizali su do najviše tačke uzvišenja, malo skrećući u stranu od pravca marša. Pred njima je ležala talasasta oblast, raznobojna, sa raščlanjenim gajevima dišućeg drveća koje je treperilo maslinasto i riđe, sa svetlim kao međ padinama glinastih brežuljaka i pojasima zemlje pokrivene mahovinom koja je na suncu izgledala srebrnasto, a u hladu sivozelenkasto. Čitavu tu oblast presecale su u raznim pravcima tanke, uske linije. Proticale su dnom kotlina, zaobilazile zupčasto isturene brežuljke, a staze su bile riđe, druge gotovo bele, kao posute peskom, neke opet gotovo crne, kao posute ugljenom prašinom.

"Putevi!" viknu Inženjer, ali se sam odmah popravi, "ne, to je preusko za puteve... šta to može biti?"

"Iza one paučinaste šume otkrili smo nešto slično, onaj uski travnjak", reče Hemičar. Prinese dogled očima.

"Ne, one su bile drugačije", poče Kibernetičar.

"Gledajte! Gledajte!"

Na Doktorovu viku svi zadrhtaše.

Nad žutom crtom, koja je silazila s prostranog sedla između dvaju brežuljaka, na razdaljini od nekoliko stotina metara, kretalo se nešto prozirno. Ta tvorevina blede se presijavala na suncu kao

poluprovidan točak sa žbicama, koji se brzo okretao. Kada se za tren oka nađe na pozadini neba, tvorevina gotovo postade nevidljiva, i tek niže, u podnožju zemljanog nasipa, blesnu jasnije, kao uskovitlano klupko. U velikoj brzini skliznula je po pravoj liniji, zaobišla grupu dišućeg drveća, zasjala u kontrastu s njegovom tamnom grupom, i nestala na ušću dalekog klanca.

Doktor okrete prema drugovima malo prebledelo lice s očima koje su gorele.

"Pitam se šta je to?" reče. Pokuša da se nasmeši, ali u njegovim očima nije bilo veselosti.

"Do đavola, zaboravio sam dogled, dodaj mi tvoj", obrati se Inženjer Kibernetičaru. "Operska stakla", progundā prezrivo i vrati mu dogled. Kibernetičar uze staklasti kundak elektrojektora, odmeravajući njegovu težinu u ruci.

"Mislim da smo, zapravo loše naoružani", promrmlja kolebljivo.

"Zašto odmah misliš na borbu?!" napade ga Hemičar.

Malo počutaše, razgledajući kraj oko sebe.

"Idemo dalje, a?" s oklevanjem se oglasi Kibernetičar.

"Naravno", odvrati Koordinator. "Hej, eno drugog! Gledajte!"

Drugi raspršeni blesak, koji je jurio mnogo brže od prvog, kretao se krivudavom linijom između brežuljaka. Nekoliko puta izgledalo je da lebdi sasvim nisko nad zemljom, a kad je za trenutak pojurio pravo u njihovom pravcu, sasvim ga izgubiše iz vida, i tek kad je skrenuo, opet se pojavio razmazan štit munjevitog kovitlanja koje je maglovito prosijavalo.

"Nekakvo vozilo, šta li..." progunda Fizičar. Ne okrećući oči od bleska koji se, sve manji, već gubio među talasastim gajevima, dotače Inženjerovo rame.

"Završio sam na Zemlji politehniku", odgovori Inženjer, kao da je, ko zna zašto, odjednom osetio razdraženost. "U svakom slučaju..." dodade kolebljivo, "tamo u sredini ima nešto izbočeno kao stožer propelera."

"Da, u samoj sredini nešto sasvim snažno blešti", složi se Koordinator. "Koliko veliko to može da bude, šta misliš?"

"Ako su ona drveta dole iste visine kao ona u klanču... onda najmanje deset metara."

"U prečniku? I ja tako mislim. Najmanje deset."

"Oba su nestala tamo", pokaza Doktor poslednju, najvišu liniju bregova, koja je zaklanjala dalji vidik. "Onda i mi idemo tamo, je li tako?"

Poče da silazi niz padinu, razmahujući praznim rukama. Ostali krenuše za njim.

"Moramo da se pripremimo za prvi kontakt", reče Kibernetičar. Čas je grizao, čas oblizivao usne.

"Ono što će se desiti, nismo kadri da predvidimo. Mir, razboritost, ovladanost - to su jedine direktive za kakve smo kadri", reče Koordinator. "Ali, možda će biti bolje ako promenimo poredak? Jedan izviđač napred, jedan u zaštitnici, na kraju. I rastegnućemo se malo više."

"Trebali da istupimo otvoreno? Valjda će biti bolje ako se najpre postaramo da što je moguće više vidimo, neprimećeni!" brzo reče Fizičar.

"No... posebno se kriti ne treba, jer to uvek izgleda sumnjivo. Ali stvarno, što više vidimo, tim može za nas da bude povoljnije..."

Raspravljajući o taktici, siđoše dole, i posle nekoliko stotina koraka stigoše do prve zagonetne linije.

Malo je podsećala na trag pojedinačnog, zemaljskog pluga, samo je teren bio plitko uzoran, kao smrvljen i izbačen na obe strane brazde, ne šire od dva pedlja. Obrasle mahovinom, udubljene linije na koje su bili naišli za vreme prvog pohoda, bile su sličnih razmera, ali je postojala i jedna, dosta suštinska razlika: tamo je okruženje brazde bilo golo, a ona sama obrasla mahovinom, ovde pak, naprotiv, kroz jednolični prekrivač beličastog rastinja vodio je pojas samlevene, ogoljene zemlje.

"Čudno", progunda Inženjer, dižući se s kolena. Brisao je o kombinezon prste umazane glinom.

"Znate šta?" reče Doktor. "Mislim da one, na severu, mora da su vrlo stare, nekorišćene već duže vreme, i zato ih je pokrila ova ovdašnja, rajska mahovina..."

"To je moguće", dobaci Fizičar, "ali šta je to? Točak sigurno nije. Trag točka je sasvim drugačiji."

"Možda ipak neka poljoprivredna mašina?" poturi misao Kibernetičar.

"I šta, obrađuje zemlju u širini od deset centimetara?"

Prekoračiše brazdu i krenuše dalje, popreko, prema drugima.

Upravo su išli pored jednog gaja, koji je svojim potmulim šumom otežavao i vođenje razgovora, kad začuše odnatrag prodoran, žalostan fijuk. Nagonski se skloniše iza drveća. Skriveni zapaziše uzdignut nad livadom uspravni, svetli kovitlac, koji je jurio u pravoj liniji brzinom ekspresnog voza. Rub mu je bio tamniji, a središte je svetlelo čas ljubičastom, čas narandžastom bojom. Prečnik toga lika, sočivasto proširenog na bokovima, oceniše na dva do tri metra.

Čim ih je treperavo vozilo preteklo i nestalo, krenuše dalje u istom pravcu. Gaj se završio, i sad su išli, po nuždi, široko otvorenim terenom, osećajući se dosta nesigurno, te su se stalno osvrtali iza sebe. Lanac brežuljaka povezanih plitkim sedlima bio je već sasvim blizu, kad opet začuše otegnuti zvižduk, te u nedostatku bilo kakvog zaklona popadaše na zemlju. Nekih dvesta metara od njih prolete uskovitlani disk, ovog puta s centralnim ispupčenjem nebesko plave boje.

"Ovaj je bio valjda dvadeset metara visok!" siknu uzbuđeno Inženjer. Podigoše se sa zemlje. Između njih i brežja prostirala se kotlina ulegnuta u sredini, čudno prepolovljena šarenim pojasom. Kad se nađoše sasvim blizu, zapaziše potočić sa svetlim, peščanim dnom što se naziralo ispod vode. Obe njegove obale prelivale su se od boja; tečna voda bila je uokvirena pojasom plavičastog zelenila, s njegove spoljne strane proticao je pojas bledeg rumenila, a još dalje srebrnasto su se iskriale vitke biljke, gusto protkane paperjastim kuglama, velikim kao ljudska glava. Nad svakom se uzdizala trolatičasta čašica ogromnog cveta, belog kao sneg. Zagledani u tu neobičnu dugu, usporiše korak - a kad se približiše paperjastim kuglama, najbliži beli 'cvetovi' zadrhtaše i polako se vinuše u vazduh. Trenutak su u vidu ustreptalog jata visili nad njihovim glavama, ispuštajući slabo zujanje, a onda poleteše visoko, blesnuše na suncu zaslepljujućom belinom uskovitlanih 'čašica', i odleteše, da bi se spustili u čestar svetlih kugli na drugoj strani potoka. Tamo gde je do njega stizala brazda, obale je, kao mostić, povezivao luk od staklaste supstance, izbušen u pravilnim razmacima okruglim otvorima. Inženjer isproba nogom čvrstinu mosta, i polako pređe na drugu stranu, a čim se tamo nađe, ponovo mu prhnu ispred nogu mnoštvo belih 'cvetova' i poče uznemireno nad njim da kruži, kao uplašeno jato golubova.

Zaustaviše se kraj potoka da uzmu vode u čaturice. Naravno, nisu je mogli piti, a nisu na licu mesta mogli izvršiti analizu, već su je poneli radi kasnijih ispitivanja. Doktor ubra jednu od biljčica što su stvarale pojas rumenila, i zataknu je u rupicu od dugmeta, kao cvet. Cela stabljičica bila je oblepljena providnim kuglicama telesne boje, čiji miris Doktor odredi kao opojan; mada to nisu govorili, svima je nekako bilo žao da se rastanu s ovim tako lepim mestom.

Blaga padina kojoj su prilazili bila je pokrivena mahovinom i pod nogama su osećali njeno šuštanje.

"Tamo je nešto na vrhu!" odjednom pokaza Koordinator. Prema nebu, ocrtavao se na jednom mestu neodređen oblik. U oči su im svaki čas udarali magloviti bleskovi, a na nekoliko stotina koraka od vrha raspoznaše u tom predmetu neku vrstu niske kupole, koja se okretala oko osovine. Njene strane pokrivali su ogledalski delovi, koji su prema njima bacali čas sunčeve zrake, čas odraze predela.

Prelazeći pogledom duž linije grebena, zapaziše drugu sličnu tvorevinu, ili bar zaključiše da vide to po pravilnom bleštanju i treperenju. Počeše da otkrivaju sve više tih iskričavih tačaka - redovno su se pojavljivale na svim vrhovima, dokle god je pogled sezao.

S malog prevoja pod vrhom uzvišenja mogli su najzad da pogledaju u dubinu prostora koji im je dotle bio nedostupan.

Blaga kosina prelazila je u talasasta polja, niz koja su išli dugi nizovi šiljatih jarbola. Najdalji su se gubili u podnožju plave konstrukcije, koja se jedva nazirala u treperavom vazduhu. Nad bližima je vazduh izrazito treperio u uspravnim stubovima, kao da je jako zagrejan. Između redova jarbola proticale su desetine brazda, skupljale se u čvorove, granale, ukrštale i vodile sve na jednu stranu - prema istočnoj granici vidokruga. Tamo se u bledom, pomućenom mozaiku nepravilnih zalomljenih linija, zlatastih i srebrnastih šiljkova, ocrtavalo mnoštvo građevina, sliveno zbog znatne udaljenosti u plavičasto sipeću masu. Nebo je na toj strani bilo nešto tamnije, a na nekim mestima dizala su se uvis mlečna isparenja i širila se gljivasto u tanak sloj ili magle ili oblaka u kome bi se, kad bi se pogled do krajnosti koncentrisao, pokazivale i gubile sitne tačkice.

"Grad..." šapnu Inženjer.

"Video sam ga, ono onde", takođe tiho reče Koordinator.

Počeše se spuštati. Prvi red jarbola, odnosno stubova presekao im je put na kraju nagiba.

Iz zemlje su se dizali kupasti tuljci s površinom crnom kao smola. Ta crna površina završavala se na neka tri metra nad zemljom, a dalje se dizao poluprovidan stub, sa središnjom srčikom koja je prosijavala kao da je od metala. Vazduh u visini je snažno treperio, i čulo se ujednačeno, potmulo šištanje.

"To je neki propeler?" reče poluupitno Fizičar.

Najpre oprezno, a zatim sve smelije počеше da dotiču smolasti osnov jarbola. Nije se mogao osetiti ni najlakši drhtaj.

"Ne, tamo ništa ne kruži", reče Inženjer, "ne oseća se nikakvo strujanje vazduha. To je nekakav otpremnik, šta li..."

Nastavili su put preko terena sa blagim, plitkim naborima. Grad su već davno izgubili iz vida, ali nisu mogli zalutati. Pravac su pokazivali ne samo dugi dvoredi stubova, nego i mnogobrojne brazde na poljima. S vremena na vreme, promaklo bi na jednu ili drugu stranu kovitlavo klupko, ali uvek na tolikoj razdaljini, da nisu ni pokušavali da se kriju.

Pred njima se kao maslinastožuta mrlja ocrtao gaj. U početku htedoše da ga zaobiđu, kao što je to činila linija jarbola, ali pošto se ipak širio podaleko i na jednu i drugu stranu, i morali bi da prevale mnogo veći put, odlučise da idu preko njega, probijajući se kroz čestar.

Okružiše ih dišuća drveta. Suho, mehurasto lišće, s površinom koja je neprijatno škripala pod potplatama pri svakom koraku, pokrivalo je zemlju obraslu cevastim rastinjem i beličastom mahovinom. Tu i tamo su se između debelog korenja pomaljale njuškice bledih, mesnatih cvetova sa bodljama što su iz sredine štrčale kao šila. Niz grubu koru stabala klizile su kaplje mirisne smole.

Inženjer, koji je išao napred, odjednom uspori korak i nezadovoljno reče:

"Do đavola, nije trebalo ovuda ići."

Među drvećem se otvarala duboka jama od iščupanog drveta. Njeni glinasti zidovi bili su pokriveni girlandama dugog, zmijastog rastinja. Ušli su previše duboko da bi se sad vraćali, pa se spustiše niza zid pokriven gipkim lijanama na dno, kojim je curkala sitna nit vode. Suprotna strana jame bila je previše strma, te pođoše niz njeno dno,

tražeći mesto gde bi se lakše popeli. Pređoše tako stotinak koraka. Uvala se proširivala, obale su joj se snizile, i postalo je malo svetlije. "Šta je ovo?" povika odjednom Inženjer i stade. Dašak vetra doneo je bljutav, slatkast miris paljevine. Zaustaviše se. Namah ih obasu pljusak sunčanih kaplji, pa se mrak pojača. U visini su u potmulim talasima šumele krošnje drveća.

"Tamo nešto ima", šapnu Inženjer. Mogli su već da se popnu na drugu stranu jaruge, spljoštenu i nisku, ali držeći se blizu jedan drugoga, lako pognuti napred, nastavili su da idu prema zidu rastinja, kroz koji se na trenutke, kad bi nalet vetra pravio na njemu tanke pukotine, nazirala neka izdužena, bleđa masa. Teren je postajao glibav, mljackao im pod nogama. Oni ne obratiše na to pažnju. Razmaknute stabljice, pokrivene grozdastim naraslinama, pokazale poljanu obasjanu suncem, drveta su se povlačila i ponovo se sastajala u daljini, razdeljena samo uskim presekom, iz koga je na poljanu izlazila brazda. Završavala se kraj pravougaonog rova, okruženog izbačenom glinom, i oni kao ukopani stadoše u ivičnom čestaru. Slobodno uvijane stabljice su sa šuštavim zvukom strugale po njihovim kombinezonima, grozdastim izraslinama lenjo im dodirivale stopala i isto tako lenjo se povlačile. Oni su stajali i gledali.

Voštani bedem na rubu rova u prvi mah im se učinio kao monolitan, nabrekao blok. Strašan smrad jedva im je dopuštao da dišu. S teškoćom su uspevali da razaberu pojedine oblike, onako kako su ih prepoznavali. Neki su ležali grbama naviše, drugi na boku, između gomila grudnih mišića pomaljalo su se slabačka, bela poprsja sa okrenutim lišcima, priljubljenim uz druga. Veliki trupovi, zbijeni, prignječeni, ispremešani s tuđim ručicama čvorastih prstiju - puno ih je opušteno visilo duž naduvenih bokova - pokrivali su žute tragove curenja.

Doktor je tako snažno stiskao ruke ljudi što su stajali kraj njega, da bi sigurno viknuli, samo da su stezanje osećali.

Polako stupiše nekoliko koraka napred.

Rame uz rame, približavali su se sve više, s očima zarivenim u ono što je ispunjavalo iskop.

Krupne kapi vodnjikave tečnosti koja je prosijavala na sunčanim mrljama, slivale su se niz voštana leđa, niz bokove, gomilale se u

udubljenjima lica bez očiju, ljudima se činilo da čuju kako kapi odmereno padaju.

Dalek, nailazeći zvižduk napreže im mišiće. U tren oka baciše se prema čestaru, razgrnuše ga i priljubiše se uza zemlju, a ruke su im same hvatale kundake elektrojektora. Stabljičice su se još njihale nad njima kad uspravni krug slabo osvetli vazduh između naspramnog drveća i ukotrlja se na poljanicu.

Dvadesetak koraka ispred rova usporio je, ali se njegovo zviždanje još više pojačalo, besno prosecani vazduh zasvetluca, okruži rov, približi mu se, od čega glina odjednom šiknu uvis, riđast oblak gotovo do polovine zakloni svetli štit. Grad otpadaka osu na čestar, na ljude, priljubljene uz zemlju. Začu se tup glas, kao da je divovska mamuza cepala komad mokrog platna. Uskovitlani štit je bio već na drugom kraju poljane, opet se približio, za trenutak zastao na mestu, njegov drhtavi stub se ljuljao čas desno, čas levo, kao pogođen, onda ubrza, i druga strana rova pokri se oblakom s treskom izbačene gline. Krug je zujao, tresao se u mestu i izgledalo je kao da se nadima. Opaziše ogledalske kupole s obeju njegovih strana. U njima su se odslikavala umanjena drveta i žbunje. Unutra se nešto kretalo, medvedasta senka, onda treperav zvuk naglo oslabi, i krug pojuri natrag istom onom brazdom kojom je stigao.

Na poljani se sada dizao visok bedem sveže gline, kroz koji je išla gotovo metar duboka brazda.

Doktor prvi pogleda u oči svojim drugovima. Polako su se podigli, mahinalno stresli s kombinezona ostatke rastinja i paučinastih končića. Zatim, kao po dogovoru, počеше se vraćati istim putem kojim su stigli. Ostavili su daleko iza sebe jarugu, drveće i nizove jarbola, i taman dođoše do polovine padine nad kojom je svetlucala ogledalska kupola, kad Inženjer reče:

"Možda su to ipak samo životinje?"

"A šta smo mi?" istim tonom, kao odjek, odvrati mu Doktor.

"Ne, ja mislim..."

"Jeste li videli ko je sedeo u tom uskovitlanom točku?"

"Nisam uopšte video da je tamo neko bio", reče Fizičar.

"Bio je. Nego šta. To u sredini, to je kao gondola. Površina je politirana, ali propušta malo svetlosti. Video si?" obrati se Koordinator Doktoru.

"Video sam, ali nisam siguran. To znači..."

"To znači - više voliš da ne budeš siguran?"

"Da."

Išli su dalje. Čutke prevališe lanac najviših bregova, ali već na drugoj strani, kraj potoka, kad videše kako se od narednog gaja približavaju svetli štitovi, baciše se na zemlju.

"Kombinezoni imaju dobru boju", reče Hemičar kad ustadoše i nastaviše put.

"Ipak je čudno što nas još nisu zapazili", dobaci Inženjer.

Koordinator, koji je dotle ćutao, naglo zastade.

"Donji vod RA je neoštećen, je li tako, Henriče?"

"Jeste, ceo je. Na šta misliš?"

"Generator ima rezervu. Moglo bi da se ispusti malo rastvora."

"Čak i dvadeset litara!" reče Inženjer i lice mu se ozari pakosnim osmehom.

"Ne razumem?" obrati im se Doktor.

"Oni hoće da ispuste rastvor obogaćenog urana, da napune bacač", objasni Fizičar.

Doktor preblede.

"Ne mislite valjda..."

"Ništa ne mislimo", odvrati Koordinator. "Od trenutka kad sam ovo video, prestao sam uopšte da mislim. Mislićemo potom. A sada..."

"Pazite!" viknu Hemičar.

Svetli krug ih preteče, već se smanjivao kada uspori i opisujući veliki luk poče da im se približava. Pet cevi se podiže sa zemlje, sitnih kao dečji pištoljčići naspram grdosije koja je svojim svetlucanjem zaklonila pola neba. Ona odjednom zakoči, zujanje se pojača, zatim oslabi, nešto se kovitlalo sve usporenije i pred njihovim očima iznenada se pokaza gromadni mnogougonaonik, providna konstrukcija koja se naže u stranu kao da će pasti, ali je podupreše dve iskošene ruke. Iz centralne gondole, koja je izgubila ogledalski sjaj, iziđe nešto neveliko, kosmato i tamno što je munjevitom brzinom prebiralno nožicama spojenim talasastom opnom, skliznu niz iskošenu, šupljikavu letvu, skoči na zemlju i pljosnato se priljubljujući uz nju, poče da puzi pravo prema ljudima.

Gotovo istovremeno cela gondola se otvori odjednom na sve strane, kao vodoravna cvetna čaša, i veliki, bleštavi trup skliznu dole na

nečem što se, u početku ovalno i debelo, trenutno stanjilo i nestalo. Tada se veliki stvor koji je napustio gondolu polako uspravi svom visinom. Prepoznaše ga, mada je bio čudno promenjen - pokriven supstancom sjajnom kao srebro, koja ga je spiralnim navojima okruživala odozdo do gore, gde se u crno uokvirenom izlazu pojavilo malo, ravno lice.

Kosmata životinja, koja je prva iskočila iz zaustavljenog kruga, puzila je prema njima brzo i okretno, ne odvajajući se od zemlje. Tek sad zapaziše da je sa sobom vukla nešto što je izgledalo kao vrlo veliki, lopatasto spljošten rep.

"Pucam", procedi tiho Inženjer. Pritiskao je lice uz kundak.

"Ne!" viknu Doktor.

"Čekaj", htede reći Koordinator, ali Inženjer je već pustio seriju. Nanišanio je puzeće stvorenje i promašio, let električnog punjenja bio je nevidljiv, samo začuše slabo šištanje. Inženjer grčevito pritisnu obarač. Stvor sjajan kao srebro nije se pomerao s mesta. Odjednom načini nešto - i zviznu. Bar im se tako učinilo.

Ono što je puzalo, trenutno se otrže od zemlje i u skoku prevali oko pet metara. Prizemljujući, skupilo se kao kugla, nakostrešilo, čudno se ispupčilo, lopatasti rep se raširio. Uspravilo se, raširilo u gornjem delu i na stranama, u njegovoj kao školjka udubljenoj površini nešto blede blesnu i polete prema njima, kao nošeno vetrom.

"Pali!" riknu Koordinator.

Ne veća od oraha, vatrena kugla blago se talasala u vazduhu, skretala čas na jednu, čas na drugu stranu, ali je stizala sve bliže. Već su čuli njeno siktanje, kao od kaplje vode što poigrava na raspaljenom limu. Svi složno zapucaše.

Pogođeno više puta, stvorenjce pade, grčeci se, lepezasti rep ga sasvim pokri, vatreni orah gotovo istovremeno poče da leti niz vetar u stranu, kao da je naglo izgubio pravac, zaobiđe ih na razdaljini od nekoliko koraka i nestade ga.

Srebrni div se uspravi još više, nad njim se pojavi nešto tanko i on se poče peti po tome prema otvorenoj gondoli. Svi začuše tresak, a zatim ga pogodiše serije njihovih elektrojektora.

Div se slomi i potmulo zari u zemlju. Ustadoše i potrčашe prema njemu.

"Pažnja!" viknu još jednom Hemičar.

Dva bleštava kruga izroniše iz šume i pojuriše prema brežuljcima. Putnici se baciše na zemlju u udubljenju, spremni na sve, ali dogodi se nešto čudno - oba kruga, čak i ne usporivši, odjuriše dalje, sve dok se ne izgubiše iza grebena brda.

Nekoliko sekundi kasnije razleže se prigušen tresak, oni se okrenuše, tresak je dopirao iz gaja dišućeg drveća koji su imali iza sebe. Rascepljeno na sredini, jedno od najbližih stabala se sruši uz izbijanje guste pare i lomljivu granja.

"Brzo! Brzo!" viknu Koordinator. On potrča prema kosmatoj životinjici čije su šapice virile ispod pokrivača od mesnatog i ogoljenog repa i, ciljajući u njega iz spuštene cevi, ugljenisa ga vatrom za nekoliko sekundi, a onda mu nogom razbaca ostatke i ugazi ih u zemlju. Inženjer i Fizičar stajali su ispod šupljikavog golemog tela koje se oslanjalo na iskošene šape, pred srebrnastim grumenom. Inženjer dotače njegovu isturenu grbu, koja kao da je polako rasla.

"Ne možemo ga ovako ostaviti!" viknu Koordinator. Pitrča k njima veoma bled.

"Pa nećeš pretvoriti u pepeo ovoliku masu", promumla Inženjer.

"Videćemo!" odgovori kroz zube Koordinator, i poče da puca sa razmaka od dva koraka. Vazduh je drhtao oko cevi. Srebrni trup se odmah pokri crnkastim mrljama, čađ se uskovitla u vazduhu uz grozan zadah spaljenog mesa, nešto zaklokota. Hemičar je samo za trenutak to gledao, pobelela lica, onda se naglo okrete i otrča od njih. Kibernetičar pođe za njim. Kad se Koordinatorovo oružje ispraznilo, on uze Inženjerov bacač.

Pocrnela telesina se srozala, spljoštila. Nad njom se dizao dim i pepeo. Zvuk ključanja pređe u pucketanje, kao od drveta zahvaćenog plamenom, a Koordinator je ukočenim prstom i dalje pritiskao obarač, sve dok se ostaci ne raspadoše u bezobličnu gomilu pepela. Podigavši uvis svoj elektrojektor, on skoči u pepeo i poče nogama da ga razbacuje.

"Pomozite mi!" viknu promuklim glasom.

"Ne mogu", prostenja Inženjer. Stajao je zatvorenih očiju, čelo mu se bilo oblilo znojem. Obema rukama držao se za grlo, kao da ga je hteo pridaviti. Doktor stisnu zube da zaškripiše, i skoči u vreli pepeo za Koordinatorom, koji viknu:

"A misliš da ja mogu?!"

Doktor je gazio i gazio, ne gledajući pod noge. Mora da su smešno izgledali dok su tako skakali u mestu. Utabavali su nedogorele deliće i zemlju, utiskivali u nju pepeo, zatim su nagrtali zemlju, koristeći za to i kundake, sve dok ne zasuše i poslednje tragove.

"Zbog čega smo mi bolji od njih?" upita Doktor kad malo zastadoše, obliveni znojem i teško zaduvani.

"On je nas napao", promumla Inženjer besno, gadljivo otirući tragove gara s ležišta elektrojektora.

"Dođite ovamo, gotovo je!" doviknu im Koordinator. Ostali se polako približiše. Doktor i Koordinator su teško disali. U vazduhu se širio težak zadah paljevine, travnato rastinje bilo je ugljenisano u širokom krugu.

"A šta s ovim?" upita Kibernetičar, pokazujući na šupljikavu konstrukciju.

Dizala se nad njima u visini četvrtog sprata.

"Pokušajmo da ga pokrenemo", progunda Koordinator.

Inženjeru se raširiše oči.

"Misliš da možemo?"

"Gledajte!" povika Doktor.

Jedan za drugim, tri svetla kruga pojaviše se na podlozi gaja. Putnici otrčaše nekoliko koraka dalje i baciše se na zemlju. Koordinator je proverio punjenje i čekao s laktovima široko oslonjenim na oštru mahovinu. Krugovi ih zaobiđoše i nastaviše da jure dalje.

"Ideš sa mnom?" upita Koordinator, pokazujući Inženjeru pokretom glave na gondolu što se dizala četiri metra nad zemljom.

Ovaj bez reči pritrča konstrukciji, uhvati se obojice za potporanj, utiskujući prste u otvore i brzo se uspuza gore. Koordinator se pope za njim. Inženjer se prvi našao pod gondolom, pomerio jedan od donjih istupa, nešto poslova, čulo se kako metal lupa o metal, odjednom se pridiže i nestade unutra. Pomoli se njegova ruka. Koordinator je uhvati i obojica se nadoše gore. Duže vreme nije se dešavalo ništa, zatim se pet raščepljenih režnjeva gondole polako zatvori bez i najmanjeg zvuka te se ljudi na zemlji i protiv volje stresošu i odmakoše unatrag.

"Šta je bila ona vatrena kuglica?" upita Doktor Fizičara. Obojica su gledali naviše. U gondoli su se nejasno kretale senke, zamagljene i kao udvojene.

"Ličilo je to na malu kuglastu munju", s kolebanjem odgovori Fizičar.

"Ali, pustila ju je ta životinja!"

"Da, video sam. Možda su to nekakve ovdašnje električne; pazi!"

Šupljikava grdosija se odjednom zatrese i zveknu, okrećući se oko svoje okomite osovine. Umalo ne pade jer su se šape, što su je sa strane podupirale, bespomoćno razmakle. U poslednjem trenutku, kad se opasno iskrenula, nešto je u njoj zveknulo, ovog puta oštrim, visokim tonom, cela konstrukcija se rastopila u treperavom kruženju i slab nalet pokretanog vazduha udari u one što su stajali dole. Krug se kovitlao čas brže, čas sporije, ali nije kretao s mesta. Grmeo je kao motor velikog aviona i kombinezoni ovih što su stajali podalje počеше lopotati u nejednakim naletima vazduha pa se oni povukoše još dalje, onda se jedna, a zatim druga šapa što je služila za podupiranje, povuče i nesta u svetlom kovitlacu. Odjednom, kao izbačen iz pračke, veliki krug pojuri brazdom, iskoči iz nje i naglo uspori. Rio je i izbacivao zemlju, jezivo ričući, mada se polako pomerao. A kad se u jednom trenutku ponovo nađe u brazdi, pojuri vrtoglavom brzinom, i u nekoliko sekundi se smanji u drhtavo svetlašce na padini pored šume.

Vraćajući se, još jednom ispade iz usečene brazde, i ponovo počе da puzi, kao s naporom, okružen pri dnu oblačkom samlevene izbačene zemlje.

Onda zazuja, iz svetlećeg vihora izdvoji se tanki oblik konstrukcije, gondola se otvori i Koordinator, pomolivši se iz nje, povika:

"Dođite gore!"

"Šta!?" začudi se Hemičar, ali Doktor je odmah shvatio.

"Malo ćemo se provozati."

"Hoćemo li se svi smestiti?" upita Kibernetičar. Držao se za metalni podupirač. Doktor se već penjao.

"Nekako ćemo se smestiti, penjite se!"

Nekoliko krugova projuri pored gaja, ali nijedan, naizgled, nije na njih obraćao pažnju. U gondoli je bilo vrlo tesno. Četvorica bi se još i smestila, ali za šestoricu nije bilo mesta, te dvojica moradoše da legnu na ulegnuto dno. Poznati neprijatni, gorčasti zapah golicao ih je u nozdrvama. Odjednom postadoše svesni svega što se desilo i njihove živahnosti nestade. Doktor i Hemičar su legli, te tako ništa nisu videli. Imali su pod sobom čunasto užljebljene, izdužene ploče,

nad glavama im se razleglo prodorno brujanje i osetiše da vozilo kreće. Gotovo odmah, ploče na kojima su ležali, postadoše gotovo sasvim providne i, s visine od dva sprata ugledaše ravnicu, kao da su nad njom plovili balonom. Unaokolo je treštalo. Koordinator se grozničavo sporazumevao s Inženjerom. Obojica su morali da zauzmu neprirodan, vrlo zamoran položaj pored perajastog uzdignuća u prednjem delu gondole, da bi upravljali njenim kretanjem. Svakih nekoliko minuta su se smenjivali, a dešavalo se to u najvećoj teskobi. Hemičar i Kibernetičar su morali tada gotovo da leže preko onih što su već ležali na dnu.

"Kako to dejstvuje?" upita Hemičar Inženjera koji je, uvukavši obe ruke u duboke otvore perajastog izbočenja, održavao vozilo na pravoj liniji. Iz gondole se uopšte nije videlo kovitlanje te se moglo pomišljati da plovi kroz vazduh.

"Pojma nemam", prostenja Inženjer. "Hvata me grč, sad ti!" On se pomeri i koliko je mogao načini mesto Koordinatoru.

Ogromni krug koji je hućao oko njih zaljulja se, iskoči iz brazde, naglo zakoči i poče oštro da skreće. Koordinator je silom gurao ruke u otvore uređaja za upravljanje, i malo zatim gigantskog obada izvede iz skretanja i uspe da ga uputi u brazdu. Tada pojuriše brže.

"Zašto van brazde ide tako sporo?" upita opet Hemičar. Da bi održao ravnotežu, držao se za Inženjerova leđa; između njegovih razmaknutih nogu ležao je Doktor.

"Kažem ti da zaista nemam pojma", izbacila Inženjer. Masirao je podlaktice na kojima su se crveneli krvavi otisci na mestima gde je silom bio ugurao pregibe u dubinu mašine. "Ravnotežu održava na principima žiroskopa, a što se ostaloga tiče, ništa ne znam."

Bili su već iza drugog lanca bregova. Teren, gledan s visine, izgledao je proziran. Uostalom, već su ga delimično bili upoznali dok su lutali pešice. Oko kabine zviždao je jedva primetan krug, brazda je naglo menjala pravac, pa moradoše da je napuste, ako su hteli da se vrate do rakete. Brzina spade, te nisu prevaljivali ni dvadeset kilometara na čas.

"One su, zapravo, izvan brazda bespomoćne, treba to pamtiti!" viknu Inženjer, nadvikujući zviždanje i zujanje.

"Promena! Promena!" povika Koordinator.

Manevar ovog puta prođe dosta glatko. Dizali su se na strmu padinu,

vrlo lagano, jedva nešto brže od dobrog pešaka. Inženjer pronađe u daljini jarugu koja je vodila u ravnicu. Upravo su stizali pod drveće što se nadnosilo nad glinenim odronom, kad ga uhvati grč.

"Hvataj!" prodorno viknu.

Istrže ruke iz otvora. Koordinator se baci gotovo naslepo da ga zameni, ogromni krug se naže i opasno se približi riđem odronu. Odjednom nešto zaškripa i jezivo zatrešta, fijučuće kruženje doseže svojim rubom krošnje drveća, u vazduhu počese kružiti izlomljene grane, gondola silno podskoči i s paklenim treskom se svali na bok. Iz korena iščupano drvo prelete krošnjom preko neba, poslednja ruka koja se kretala zbacila ga u dolinu, i sa šištanjem se rasprsnuše hiljade mehurastih listova. Nad slomljenom konstrukcijom, zarivenom patrljicama u odron, diže se ceo oblak od beličastih gljivastih semenki, i sve utihnu. Gondola se zgnječenom stranom naslanjala na odron.

"Ekipa!" mehanički viknu Koordinator, tresući glavom. Činilo mu se da su mu uši nabijene vatom, toliko je bio zaglušen. Istovremeno je sa čuđenjem gledao na oblak beličastih loptica što su mu letele oko lica.

"Prvi", prostenja Inženjer. Četvoroonoške se dizao s poda.

"Drugi", Fizičarov glas dopre odozdo.

"Treći", Hemičar je jedva govorio, držeći se za usta. Krv mu je tekla niz bradu.

"Četvrti", javi se Kibernetičar. Bio je bačen unatrag, ali ništa mu se nije desilo.

"Pe... ti..." proječa Doktor. Ležao je pod svima, na samom dnu gondole.

I svi počese da se smeju nekim ludačkim smehom.

Ležali su jedan preko drugog, zasuti debelim slojem letećeg, paperjastog semenja, koje je upadalo unutra kroz gornje pukotine gondole. Inženjer je snažnim udarcima pokušavao da otvori jedan njen režanj. Svi, zapravo, onaj ko je mogao, ako mu je mesto dopuštalo, prislonili su ramena, ruke, leđa uz udubljenu površinu. Navlaka zadrhta, razleže se slab tresak, ali gondola se nije otvarala.

"Ponovo?" mirno upita Doktor. Ležao je na dnu i nije mogao da mrdne. "Da znate, ovo mi je već dosadilo. Hej, ko je to, odmah silazi s mene, čuješ!"

Iako je položaj bio neveseo, deštvovali su poneseni nekim

obešenjačkim zanosom. Istrgnuše zajedničkim naporom zupčastu ruku spreda i počеше njome odmereno da biju, kao ovnom, u gornji režanj. Ugibao se, pokrivao ulubljenjima, ali nije popuštao.

"Meni je ovog dosta", gnevno viknu Doktor, napreže se pokušavajući da ustane, onda nešto u donjem delu tresnu i svi kao kruške ispadoše kroz dno. Skotrljaše se petometarskim obronkom na dno klanca.

"Nikom se ništa nije desilo?" upita Koordinator, sav umazan glinom. Prvi je skočio na noge.

"Nije, ali ti si sav krvav! Daj da vidim!" povika Doktor.

Koordinator je odista imao duboko rasečenu kožu na glavi, u kosi. Rana je sezala do polovine čela. Doktor mu je priveza kako se dalo, drugi su imali modrice, a Hemičar je pljuvao krv - ugrizao se za usnu. Krenuše prema raketi. Nisu se čak ni osvrnuli na razbijeno vozilo.

5.

Sunce je doticalo liniju horizonta kad se nađoše kraj malog brda. Raketa je bacala dugu senku koja se gubila daleko na pesku ravnice. Pre no što uđoše, pažljivo razgledaše okolinu, ali ne zapaziše nikakve tragove koji bi pokazivali da je iko za vreme njihovog odsustva bio u blizini. Reaktor je radio bez smetnji. Poluautomat je uspeo da očisti bočne hodnike i biblioteku, dok se nije zaglavio u debelom sloju plastičnog i staklenog krša u laboratoriji.

Posle večere, koju završiše munjevitom brzinom, Doktor je morao da zašije Koordinatorovu ranu, jer nije prestajala da krvari. Za to vreme, Hemičar je izvršio analizu vode koju su doneli iz potoka i utvrdio da je pogodna za piće, mada je sadržavala znatnu primesu železnih soli koje su kvarile ukus.

"Sad moramo najzad da se dogovorimo", izjavi Koordinator. Posedaše u biblioteci na naduvane jastuke, a Koordinator sede u sredinu, sa glavom u beloju kapi od zavoja.

"Šta znamo?" reče. "Znamo da je planeta naseljena razumnim stvorenjima, koja je Inženjer nazvao duplašima. Taj naziv ne odgovara onome što... ali nije važno. Naišli smo na sledeće deliće 'duplaške' civilizacije: na automatsku tvornicu, koju smo ocenili kao daljinski upravljaju i napuštenu - u šta sad nisam baš tako siguran - drugo, naišli smo na ogledalske kupole na visovima, napoznate namene; treće, naišli smo na jarbole koji emituju nešto - verovatno neku vrstu energije - njihova namena nam je takođe nepoznata; četvrto, na njihova vozila, pri čemu smo jedno kada smo bili napadnuti - osvojili, ovladali njime i razbili ga; peto, videli smo izdaleka njihov grad o kome ništa konkretno ne možemo da kažemo; šesto, napad koji sam pominjao izgledao je tako, što je 'duplaš' nahuškao na nas, da tako kažem, životinju, verovatno tako građenu, da je zračila nešto poput male kuglaste munje i njome upravljala iz daljine, dok životinju nismo usmrtili; i, najzad, sedmo, bili smo svedoci zasipanja rova-groba, punog mrtvih stanovnika planete. To je, koliko se sećam, sve. Popravite me ili dopunite ovo što sam

rekao, ako sam se prevario ili nešto propustio."

"Uglavnom to je sve, gotovo sve..." reče Doktor. "Izuzev onog što se prekjuče dogodilo na brodu..."

"Stvarno. Pokazalo se da si bio u pravu. Taj stvor je bio nag. Možda je pokušao prosto da se bilo gde zakloni, i u paničnom bekstvu upuzao u prvi otvor na koji je naišao, a bio je to upravo tunel koji je vodio u unutrašnjost naše rakete."

"To je hipoteza jednako privlačna koliko i rizična", odvrati Doktor. "Mi smo ljudi, povezujemo i rasuđujemo po svome, zemaljski, i usled toga možemo da načinimo teške greške, primajući tuđe privide za naše istine. To znači, slažemo neke činjenice u sheme koje smo doneli sa Zemlje. Ja sam potpuno uveren da smo jutros svi mislili isto - kako smo naišli na grob žrtava nasilja, ubistva, ali istinski ne znam, ne znamo."

"Ponavljaš to, mada sam ne veruješ", poče povišenim glasom Inženjer.

"Nije u pitanju to u šta ja verujem", prekide ga Doktor. "Ako je vera negde naročito neumesna, onda tu neumesnost predstavlja baš Eden. Hipoteza o 'huškanju' električnog psa, na primer..."

"Kako?"

"Nazivaš to hipotezom? Ali, to je činjenica!" gotovo istovremeno viknuše Hemičar i Inženjer.

"Varate se. Zašto nas je napao? Ništa o tom ne znamo. Možda izgledom podsećamo na neke ovdašnje bubašvabe ili zečeve... A vi ste to asocijali - izvinjavam se, mi smo taj agresivni postupak odmah asocijali s onim što smo videli pre toga, a što je na nas delovalo tako potresno, da smo izgubili sposobnost mirnog rasuđivanja."

"A da smo ga sačuvali i da nismo odmah pucali, sada bi vetar naš pepeo raznosio tamo pored šumice, je li tako?" dobaci gnevno Inženjer. Koordinator je ćutao, prelazeći pogledom od jednog do drugog.

"Učinili smo ono što smo morali da učinimo, ali je vrlo verovatno da se desio nesporazum na obema stranama... Zar mislite da su svi kamičci zagonetke već složeni? A ona tvornica, tobože napuštena pre nekoliko desetina godina i rastrojena? Šta je s njom? Gde se uklapa taj kamičak?"

Potraja neko vreme ćutanje.

"Smatram da je Doktor dosta u pravu", reče Koordinator. "Još znamo previše malo. Situacija je utoliko povoljna, ukoliko možemo misliti da oni o nama ne znaju ništa, kao što mislim, uglavnom zato što nijedan od njihovih puteva, onih brazdi, ne prolazi blizu ovog mesta. Teško je ipak računati da će takvo stanje potrajati dugo. Molio bih da razmotrimo našu situaciju s te strane, i da svako iznese svoje mišljenje."

"Sada smo u ovoj olupini zapravo bespomoćni. Bilo bi dovoljno da čestito začepe tunel, pa da se ovde pogušimo kao miševi. Zato je uputna što veća brzina, baš zato što u svakom trenutku možemo da budemo otkriveni, a koliko god hipoteza o agresivnosti 'duplaša' bila moja zemaljska fantazija", sa žarom je govorio Inženjer, "ja ipak, nesposoban da rasuđujem drugačije, predlažem, ili zapravo zahtevam da odmah pristupimo popravci svih uređaja, pokretanju agregata."

"Kako ocenjuješ, koliko nam je vremena za to potrebno?" prekide ga Doktor. Inženjer se pokoleba.

"A, vidiš..." umorno reče Doktor. "Zašto da se zavaravamo? Otkriće nas pre no što posao završimo jer, kažem to mada nisam stručnjak, proći će duge nedelje dok popravke ne završimo..."

"Na žalost, to je istina", složi se Koordinator. "Sem toga, moraćemo da dopunimo zalihu vode, a da ne govorim o nevolji koju ćemo imati s ovom zagađenom, koja je preplavila donji sprat; takođe se ne zna da li ćemo u svom obimu moći da obezbedimo sve što će se pokazati potrebnim za nadoknadu kvarova."

"Sledeći pohod biće nesumnjivo preporučljiv", složi se Inženjer, "i čak više pohoda, ali možemo ih preduzimati noću, a zatim, jedan deo nas, recimo polovina, ili dvojica, treba stalno da budu kod rakete... ali, zašto samo mi govorimo?!" odjednom se okrete prema trojici ćutljivih slušalaca spora.

"U načelu, treba da što intenzivnije radimo u raketi i istovremeno da istražujemo ovdašnju civilizaciju", reče polako Fizičar. "Ti zadaci se u velikoj meri međusobno sukobljavaju. Količina nepoznatih je toliko velika, da će čak i strategijski račun malo pomoći. Jedno je van svake sumnje - rizik koji graniči s katastrofom nećemo izbeći, bez obzira na izabrani način postupanja."

"Vidim čemu smerate", još istim niskim, umornim glasom poče

govoriti Doktor. "Hoćete da uverite same sebe kako moramo nastaviti pohode, pošto imamo sposobnost da nanosimo snažne, to znači atomske udare. Razume se, u samoodbrani. Pošto će se to završiti time da ćemo protiv sebe imati celu planetu, nemam ni najmanje volje da učestvujem u takvom pirovskom poduhvatu, koji će ostati pirovski čak i ako oni ne poznaju atomsku energiju... a to uopšte nije sigurno. Koja vrsta motora pokreće onaj točak?"

"Ne znam", odvrati Inženjer, "ali nije atomski. U to sam gotovo siguran."

"To 'gotovo' može da nas staje svega", reče Doktor. Odmače se natrag i nasloni glavu sklopljenih očiju na ivicu bibliotečkog ormara što je visio po strani, kao da više nije nameravao da govori.

"Kvadratura kruga", progundā Kibernetičar

"A kad bismo pokušali... da se sporazumemo?" počē s oklevanjem Hemičar. Doktor sede uspravno i, gledajući ga, reče:

"Hvala ti. Već sam se počinjao stvarno plašiti da to niko neće kazati."

"Ali pokušati sa sporazumom, to znači predati im se u ruke", viknu Kibernetičar skočivši s mesta.

"Zašto?" hladno upita Doktor. "Možemo se najpre naoružati, čak atomskim bacačima, ali se nećemo prikradati noću u njihove gradove ili tvornice."

"Dobro, dobro. I kako zamišljaš takav pokušaj sporazumevanja?"

"Da, reci", dodade Koordinator.

"Priznajem da ne treba to da pokušamo u ovom trenutku", odvrati Doktor. "Što uspemo da popravimo više uređaja na brodu, tim bolje, naravno. Moramo se i naoružati, mada to ne moraju biti atomski bacači... Zatim, jedan deo nas ostaće uz raketu, a jedan deo, recimo trojica, poći će u grad. Dvojica će zaostati da bi mogli dobro posmatrati trećeg, koji će pokušati da se sporazume sa stanovnicima."

"Sve vrlo tačno znaš. Čak znaš, naravno, i ko će biti taj koji će ući u grad", zloslutnim glasom reče Inženjer.

"Da. Znam."

"A ja ti neću dozvoliti da na moje oči izvršiš samoubistvo!" viknu Inženjer, i priskoči do Doktora koji čak i ne diže glavu. Inženjer se sav tresao. Još ga nikad nisu videli tako razljućenog.

"Ako smo preživeli - svi! - ovakvu katastrofu, ako smo uspeli da se

izvučemo iz ovoga groba u koji se bila pretvorila raketa, ako smo izišli čitavi, preduzevši nepredvidljiv rizik lakomislenih šetnji - kao da je planeta, strana planeta teren za izlete - onda to nije bilo da bismo zbog nekih prokletih fantazija, radi mlaćenja prazne slame..." gnev ga je prosto gušio. "Znam šta imaš na umu", vikao je držeći stisnute pesnice. "Poslaništvo čoveka! Humanizam! Čovek među zvezdama! Pravda! Duduk si ti sa svojim sićušnim idejama, razumeš?! Niko nas danas nije hteo ubiti! Nije zapisan nikakav masovni grob! A? Je li tako?! Reci!" nagingjao se nad Doktorom, koji ga pogleda i tada se Inženjer smiri.

"Hteli su nas ubiti. I vrlo je moguće da je to bio grob pobijenih", reče Doktor i svi su videli s kakvim je naporom zadržavao mir. "A poći u grad treba."

"Posle onog što smo učinili?" progovori Koordinator.

Doktor se strese.

"Da.", reče. "Spalili smo lešinu... jeste. Činite što smatrate da je potrebno. Odlučujte. Ja se - potčinjavam."

Ustade i iziđe, prekoračivši pastrance vodoravno otvorena vrata. Zatvori ih za sobom. Ostali su za trenutak gledali kao u očekivanju da će se Doktor predomisлити i vratiti.

"Nepotrebno si tako planuo", reče tiho Koordinator Inženjeru.

"Znaš dobro..." poče Inženjer, ali pogledavši mu u oči, složi se tiše:

"Da, nije trebalo."

"Doktor ima pravo u jednom", reče Koordinator. Namesti zavoj koji mu se smaknuo. "Ono što smo otkrili na severu ne slaže se s onim što smo videli na istoku. Približno procenjujući, grad se nalazi od nas na jednakoj razdaljini kao na drugoj strani tvornica - u vazdušnoj liniji ne mnogo više od trideset, trideset pet kilometara."

"Više", reče Fizičar.

"Moguće. Dakle, ne mislim da bi se na jugu ili na zapadu nalazili neki elementi njihove civilizacije isto tako blizu - jer bi onda značilo da smo pali u samo središte neke 'civilizacijske pustare', 'civilizacijske praznine' prečnika od šezdeset kilometara. Bio bi to previše čudan, a time i previše neverovatan slučaj. Slažete li se sa mnom?"

"Da", reče Inženjer. Nije gledao ni u koga. "Da", klimnu glavom Hemičar, i dodade: "Od početka je trebalo govoriti tim jezikom."

"Slažem se sa Doktorom u sumnjama", nastavi Koordinator, "ali

njegov predlog smatram naivnim i neprimjenjivim u našoj situaciji. Smatram da nismo za tako nešto dorasli. Pravila kontakta sa stranim bićima su vam poznata, ali ne predviđaju situaciju u kakvoj smo se mi našli - gotovo bespomoćni brodolomnici, stanovnici olupine ukopane u zemlju. Moramo, naravno, popraviti oštećenja na brodu, ali istovremeno, ipak, traje trka u prikupljanju informacija - između nas i njih. Bar zasad, mi smo u prednosti. Onoga koji nas je napao, uništili smo. Ne znamo zašto je to učinio. Možda odista podsećamo na neke njihove neprijatelje - to takođe, treba, koliko je moguće, utvrditi. Pošto pokretanje broda nije u najbližoj budućnosti realno, moramo biti spremni na sve. Ako je civilizacija koja nas okružuje dovoljno visoka - a mislim da je upravo tako - ovo što sam učinio - što smo učinili - u najboljem slučaju će samo donekle usporiti njihovo nastojanje da nas pronađu. Glavni napor moramo sada usmeriti na naoružanje."

"Mogu li nešto da kažem?" javi se Fizičar.

"Reci."

"Hteo bih da se vratim na Doktorovo viđenje. On je, rekao bih, pre svega emotivan, ali iza njega stoje i drugi argumenti. Svi poznajete Doktora. Znam da ne bi bio ushićen ovim što mogu da navedem u odbranu njegovog predloga, ali reći ću to. Uopšte nije sporedna situacija u kojoj će doći do prvog kontakta između nas i njih. Ako oni dođu k nama - doći će po... tragovima. Tada će o sporazumevanju čak teško biti misliti. Bez sumnje će uslediti napad, a mi ćemo morati da se borimo za život. A ako mi pođemo k njima, izgledi za sporazumevanje, mada i mali, ipak će postojati. I tako, sa strateškog stanovišta, bolje je zadržati inicijativu i aktivnost, bez obzira na to kakvi se o tome mogu iznositi moralni zaključci."

"Pa dobro, ali kako to treba da izgleda u praksi?" upita Inženjer.

"U praksi se zasad ništa neće promeniti. Moramo imati oružje i to što pre. Reč je o tome da, snabdevši se oružjem, pristupimo pokušajima kontakta ali ne na istraženom terenu."

"Zašto?" upita Koordinator.

"Zato što je veoma verovatno da ćemo, pre no što stignemo na mesto, biti uvučeni u boj. Nećeš se sporazumeti sa bićima koja lete u ovim štitovima. To su najgori uslovi koje je moguće zamisliti."

"A otkud znaš da ćemo negde drugde naići na bolje?"

"Ne znam, ali znam da na severu i na istoku nemamo šta da tražimo. Bar zasad."

"Razmotrićemo to", reče Koordinator. "Šta dalje?"

"Trebalo pokrenuti Branitelja", kaza Hemičar.

"U kom vremenu je to moguće učiniti?" obrati se Koordinator Inženjeru.

"Ne mogu da kažem. Bez automata nećemo stići čak ni do Branitelja. Težak je četrnaest tona. Neka Kibernetičar kaže."

"Da bih ga pregledao, treba mi dva dana. Najmanje", podvuče svoje poslednje reči Kibernetičar. "Ali najpre moram da imam automate u radu."

"U tom vremenu imaćeš sve automate u pokretu?" upita sa sumnjom Koordinator.

"Otkuda! Dva dana uzeće mi samo Branitelj - kasnije, kada pokrenem bar jedan automat. Popravljački. A moram imati još jedan. Za terete. Da bih stigao da ih pregledam, opet su mi potrebna dva dana, s tim što ne znam da li ih je uopšte moguće pokrenuti."

"A ne može li iz Branitelja da se demontira srce i da se namesti iza provizornog oklopa ovde, gore, pod zaštitom trupa?" nastavi da se raspituje Koordinator i pogleda upitno Fizičara. Ovaj odmahnu glavom.

"Ne. Svaki pol srca teži više od tone. Sem toga, polovi se ne mogu smestiti u tunel."

"Tunel se može proširiti."

"Neće proći kroz otvor. A teretna klapna je pet metara nad zemljom i preplavljena vodom iz naprslog upravljačkog rezervoara, to znaš."

"Jesi li ispitao zagađenost te vode?" upita Inženjer.

"Da. Stroncijum, kalcijum, cerijum, svi izotopi barijuma, i što god ti drago. Ne može ni da se ispusti, zatrovala bi nam ceo teren u rasponu od četiri stotine metara, ni da se pročisti, sve dok antiradijatori nemaju ispravne filtre."

"A ja ne mogu da očistim filtre bez mikro-automata", dodade Inženjer. Koordinator, koji je prelazio pogledom s jednog na drugog, onako kako su govorili, izjavi:

"Registar naših 'nemogućnosti' je veliki, ali to ne smeta, dobro je što smo ga pretresli s te strane, mislim na naoružanje. Ostaju nam, znači bacači, je li tako?"

"To nisu nikakvi bacači", s primesom ljutnje reče Inženjer. "Ne upadajmo sami u grešku. Doktor je podigao oko njih toliku viku, kao da smo baš nameravali da ovde otpočnemo atomski rat. Naravno, može iz njih da se baca obogaćeni rastvor, ali domet ne prekoračuje čak ni sedamsto metara. To su ručni šmrkovi, ništa više, a uz to opasni za onoga koji puca, ako nema na sebi oklop. A oklop je težak trideset kilograma."

"Stvarno, imamo na brodu sve samo teške stvari", reče Koordinator takvim tonom, da niko nije znao ne govori li to u šali. "Pobrojao si sve to, je li tako?" upita Fizičara.

"Jeste. Imamo još ovakvu varijantu: dva bacača, udaljena jedan od drugog najmanje sto metara, gađaju tako da se oba izbacivana mlaza seku na cilju. Tada iz dvaju podkritičnih mlazova nastaje nadkritičan i javlja se lančana reakcija."

"To je dobro za igranje na poligonu", primeti Hemičar. "Ne mogu da zamislim takvu preciznost u poljskim uslovima."

"Drugim rečima, nemamo nijedan atomski bacač?" začudi se Kibernetičar. Naže se napred. Videlo se da ga je obuzeo bes.

"Čemu je onda bila sva ova diskusija, spor, prepirka treba li da krećemo strašno naoružani ili ne? Prosto gubimo glavu."

"Slažem se da mnogo činimo bezglavo", reče još jednako miran Koordinator. "Da smo dosad činili", dodade. "Ali takav luksuz ne možemo sebi više da dozvolimo. Nije sasvim tako kao što govoriš", gledao je Kibernetičara, "jer postoji prva varijanta korišćenja bacača, izbacivanje polovine kapaciteta punjenja, i tada će na cilju doći do eksplozije. Samo treba gađati iz što je moguće boljeg zaklona i uvek sa maksimalne razdaljine."

"To znači da pre no što otvorimo vatru, treba da se uvučemo metar duboko u zemlju, je li tako?"

"Najmanje metar i po, sa dvometarskim grudobranom", dobaci Fizičar.

"Ali to je dobro u pozicionom ratu. Na pohodima je bespredmetno", reče s prezirom Hemičar.

"Zaboravljaš na našu situaciju", odvrati Koordinator. "Ako bude, neophodno, jedan čovek sa bacačem zakloniće ostalima povratak."

"Aha! Bez kopanja metarskih nasipa?"

"Ako za to ne bude vremena, bez kopanja."

Malo počutaše.

"Koliko još imamo vode pogodne za upotrebu?" upita Kibernetičar.

"Nepunih hiljadu dvesta litara."

"To je vrlo malo."

"Vrlo malo."

"Molim sad konkretne predloge", reče Koordinator. Na njegovoj glavi u belim zavojima pojavi se crvena mrlja. "Naš cilj je da spasemo sebe i... stanovnike planete."

Zavlada tišina. Odjednom se sve glave okrenuše na jednu stranu. Iza zida je dopirala prigušena muzika. Lagani taktovi melodije koju su svi znali.

"Aparat! Izdržao!..." prošapta začuđeno Kibernetičar. Niko mu ne odgovori.

"Čekam", reče Koordinator. "Niko? Prema tome, odlučujem: pohodi će biti nastavljeni. Ako nam pođe za rukom da uspostavimo kontakt u povoljnim uslovima, učinićemo sve što bude moguće da ostvarimo sporazum. Naša zaliha vode je neobično mala. Zbog nedostatka transportnih sredstava ne možemo je odmah uvećati. Moramo zato da se podelimo. Polovina ekipe stalno će raditi na brodu, druga polovina će istraživati teren. Sutra pristupamo popravci džipa i montiranju bacača. Ako uspemo, već uveče idemo u pohod na točkovima. Ko hoće nešto da kaže?"

"Ja", reče Inženjer. Zgrčen, s licem u šakama, izgledalo je da između prstiju gleda u pod.

"Neka Doktor ostane u raketi..."

"Zašto?" začudi se Kibernetičar. Svi ostali su shvatili.

"On... neće preduzeti ništa protiv nas... ako to imaš na umu", polako, oprezno birajući reči, reče Koordinator. Crvena mrlja na njegovom zavoju malo se uvećala. "Varaš se ako misliš..."

"On... zar ne možemo da ga dozovemo? Neću ovako!"

"Govori", reče Kibernetičar.

"Znate šta je učinio kod one tvornice. Mogao je da pogine."

"Da. Ali on mi je jedini pomogao... da izgazim..." Koordinator ne završi.

"To je istina", složi se Inženjer. Nije skidao ruke s lica. "Prema tome, ništa nisam rekao."

"Ko traži reč?" Koordinator se lako uspravi, diže ruku do glave,

dodirnu zavoj i pogleda prste. Muzika iza zida se i dalje čula.

"Ovde ili na terenu, ne zna se gde ćemo ih prvo sresti", stišanim glasom dobaci Fizičar Inženjeru.

"Izvlačićemo srećku?" upita Hemičar.

"Ne, moraće da ostanu uvek oni koji na brodu imaju posla, to znači, stručnjaci", reče Koordinator. Ustajao je polako, nekako nesigurno. Inženjer priskoči i pridrža ga. Zagleda mu se u lice.

"Momci", reče izvivši obrve. Fizičar obuhvati Koordinatora s druge strane. On pusti da ga podignu, ostali raširiše jastuke na podu.

"Neću da ležim", reče. Oči je imao zatvorene. "Pomozite mi, hvala. Nije to ništa, izgleda samo da je šav popustio."

"Odmah će biti tišina", reče Hemičar i uputi se vratima. Koordinator širom otvori oči.

"Ne, ali ne, nek svira..."

Pozvaše Doktora. On zameni zavoj, stavi nove kopče i dade Koordinatoru neke tablete za jačanje. Bilo je već skoro dva posle ponoći kad najzad ugasiše svetlost i kad na brodu zavlada mir.

6.

Sledećeg jutra, Fizičar i Inženjer su ispustili četiri litra obogaćenog rastvora uranskih soli iz rezervoara reaktora. Teška tečnost nalazila se na sredini već očišćene laboratorije u olovnoj posudi s poklopcem koji su podizali kleštima sa dugim drškama. Obojica su bili obučeni u balonasto naduvena plastična zaštitna odela s nataknutim kiseoničkim maskama pod kapuljačama. Krajnje pažljivo, menzurom su odvajali porcije vredne tečnosti, dobro motreći da ne proliju ni kap. Već pri četiri kubika zapremine mogla je da se razvije lančana reakcija. Specijalno izduvane kapilarne cevi od olovnog stakla služile su za punjenje bacača, koji su učvršćeni na stativ stola. Kad završiše posao, Gajgerovim brojačem proveriše čvrstinu zatvarača rezervoara, okrećući svaki bacač na sve strane i drmusajući ga; bili su čvrsto zatvoreni.

"Ne ubrzava, normalno", reče zadovoljno Fizičar, glasom izobličnim pod maskom.

Oklopna vrata radioaktivne riznice, olovni pokrivač na osovini, lagano su se pokretali za okretima drška. Ubaciše unutra posudu s uranom, a kad se poluge sklopiše, s olakšanjem svukoše sa oznojenih lica kapuljače i maske.

Ostali deo dana mučili su se popravljajući džip. Pošto je teretna klapna bila blokirana zagađenom vodom, morali su najpre da ga rastave na delove, koje su mogli da iznesu napolje kroz tunel. Morali su ipak da prošire dva najuža mesta. Džipu gotovo da nije bila potrebna popravka, iako je pre toga bio neupotrebljiv, jer dok nisu pokrenuli atomski reaktor, nisu imali radioizotopne mešavine koje bi, proizvodeći neposredno struju, pokretale njegove električne motore. Bilo je to vozilo ne veće od poljskog kreveta. Moglo je da primi četiri putnika, ubrajajući i šoferu, a odnatrag je imalo nezaklonjen rešetkasti prtljažnik sa nosivošću od dvesta kilograma. Najdovrtljivije su na njemu bili postavljeni točkovi, čiji se prečnik mogao menjati tokom vožnje, zahvaljujući utiskivanju vazduha u specijalne gume, tako da su dostizali čak visinu od metar i po.

Pripremanje pogonske mešavine trajalo je šest časova, ali za to je

bio dovoljan jedan čovek koji je nadzirao rad reaktora. Inženjer i Koordinator su u međuvremenu četvoronoške prolazili kroz tunele ispod palube, provlačeći i kontrolišući vodove u rasponu od osamdeset metara između pramčane kormilarnice i razvodnih skupova mašinskog odeljenja. Hemičar je izgradio za sebe neku vrstu paklene kuhinje na površini, pod zaklonom rakete, i vario u vatrostalnim posudama mazivo, koje je na slobodnoj vatri klokotalo kao blatni vulkan. Rastvarao je, topio i mešao prosejane mrvice plastike, iznesene u vedrima iz broda. Malo dalje su već čekale matrice. Spremao se da ponovo izlije razbijene razvodne ploče kormilarnice. Bio je besan i nije dopuštao da mu se obraćaju, jer su prvi odlivci ispali krhki.

Koordinator, Hemičar i Doktor trebalo je da krenu na jug u pet časova, tri časa pre no što padne mrak. Kao i obično, nisu uspeli da krenu u dogovoreno vreme. Tek nešto pre šest, sve je bilo gotovo i spakovano. Na četvrtom sedištu našao je svoje mesto bacač. Prtljaga su uzeli vrlo malo, ali zato su odnatrag pričvrstili uz prtljažnik stolitarski rezervoar za vodu, veći nisu mogli da provuku kroz tunel.

Inženjer se, ponevši veliki dogled, popeo posle ručka na trup koji je štrčao iz zemlje i, oprezno stupajući, stigao na njegov vrh. Raketa se, do duše, zarila u zemlju pod vrlo malim uglom, ali zbog njene dužine kraj trupa sa završnim mlaznjačama dizao se na dobra dva sprata iznad ravnice. Izabravši pogodno mesto za sedenje između kupasto raširenog okova gornje mlaznjače i ugnutosti glavnog trupa, Inženjer je najpre pogledao iza sebe nadole, duž suncem osvetljene ogromne cevi, gde su kraj crne mrlje tunelskog otvora stajali ljudi, ne veći od gundelja, zatim je oberučke prineo dogled licu i brižljivo utisnuo obe školjke u očne duplje. Povećanje je bilo veliko, i slika mu je podrhtavala zbog napora ruku, te je morao da osloni laktove o kolena, što nije bilo lako. Ništa prostije, pomislio je, nego sleteti otuda. Keramitna površina, tvrda, nepokrivena pukotinama, bila je tako glatka da je pod prstima izgledala klizava kao da je premazana tankim slojem masti. On se oslonio gumenom, zupčastom potplatom cipele o izbočinu mlaznjače, i sistematski počeo prelaziti dogledom duž linije horizonta.

Vazduh je treperio od vreline. Osećao je gotovo fizički pritisak sunca na licu dok je tako gledao na jug, bez veće nade da će nešto

ugledati. Bilo mu je drago što je Doktor rado prihvatio Koordinatorov plan, koji su svi odobrili. On mu ga je sam predstavio. Doktor nije hteo ni da čuje o nekom izvinjenju - sve je prebacio na šalu. Začudio se, i čak iznenadio jedino na kraju tog razgovora. On i Doktor bili su sami, i već je izgledalo da nemaju jedan drugom ništa da kažu, kad mu Doktor odjednom dotače grudi, kao u rasejanoj zamišljenosti.

"Hteo sam te nešto upitati... a, da. Da li znaš kako ćemo raketu postaviti u okomit položaj kad završimo popravke?"

"Najpre ćemo morati da pokrenemo teretne automate i bager..." počeo on.

"Ne", prekide ga Doktor, "ja se ne razumem u tehničke pojedinosti, kao što znaš, reci mi samo da li ti - ti lično - znaš kako to da se učini?"

"Plašiš se brojke šesnaest hiljada tona, je li? Arhimed je bio spreman da pokrene Zemlju samo ako bi dobio tačku oslonca. Potkopaćemo je, i..."

"Izvini, još nemoj tako. Ne pitam da li znaš teorijski, da li poznaješ udžbeničke načine, nego jesi li siguran da ćeš to umeti da izvedeš, ama, čekaj! Da li mi možeš dati reč da rekavši 'da', govoriš ono što misliš?"

Inženjer se tada pokoleba. Bilo je nekoliko nejasnih tačaka u tom, još dosta maglovitom programu radova, ali uvek je sebi govorio da kad zarije nos upravo u tu nejasnu fazu, nekako će biti. Pre no što se oglasio, Doktor ga je uhvatio za ruku i stisnuo je.

"Ne, ne govori ništa više", reče. "Henriče, da li znaš zašto si onako vikao na mene? Ja ti to inače ne zameram. Jer si isti zevzek kao ja, i nećeš to da priznaš."

I smešeci se tako da je postao odjednom sličan svojoj fotografiji iz doba studiranja, koju je Doktor video u njegovoj ladici, dodade:

"Credo quia absurdum, jesi li učio latinski?"

"Da", reče Inženjer, "ali već sam sve zaboravio."

Doktor zatrepeta očima, pusti mu ruku i ode, a Inženjer ostade na mestu, osećajući kako se u ispuštenoj ruci gubi trag njegovih prstiju i pomisli kako je Doktor hteo zapravo da kaže nešto sasvim drugo, i kako će, ako dobro razmisli, odgonetnuti šta je zapravo hteo... ali umesto da se usredsredi, on je, ne znajući zašto, osetio očaj i strah. Koordinator ga je pozvao u mašinsko odeljenje, gde je, srećom, bilo

toliko posla da više nije imao ni sekunda vremena za razmišljanje. Sad je pretresao u sećanju tu scenu i to osećanje, ali tako kao da mu je o tome neko pričao. Nije se pomerio ni koraka dalje. Dogled mu je pokazivao ravnicu sve do plavičaste linije horizonta izvijene u blage grbe, ispresecane pramenjem senki. Ono čemu se nadao prethodne večeri i što je sačuvao za sebe - uverenje da će biti pronađeni i da će ujutro doći do borbe - nije se opravdalo. Već je toliko puta odlučivao da ne obraća pažnju na ta predosećanja koja su ga tako često obuzimala! Zažmirio je da bi bolje video. U dvostrukim staklima ocrtavale su se hrpe vitkih, crnih čaša, zaklanjane povremeno prašinom zbog vetra koji mora da je tamo duvao i to snažno, mada ga sam nije osećao na svom položaju. Pod vidokrugom, teren se postepeno dizao uvis, a još dalje - mada nije znao ne gleda li prosto oblake što su plovili nad predelom u daljini od dvanaest ili petnaest kilometara - nazirala su se duga zgusnuća tamnije boje. S vremena na vreme, nešto se tamo dizalo i rasplinjavalo. Bila je to nejasna slika da ništa nije govorila - ali u toj pojavi ocrtavala se neshvatljiva regularnost; nije znao šta gleda, ali mogao je da ispita učestalost nastajuće promene i učinio je to: bacajući pogled na sekundaru između jednog i drugog gomilanja nečeg tamnijeg iz nečeg maglovitog, nabrojao je osamdeset šest sekundi.

Vratio je dogled u futrolu i krenuo dole, čvrsto spuštajući stopala celom površinom na keramitne ploče. Načinio je možda deset koraka kad je za čuo da neko iza njega ide. Naglo se okrenuo, ali tako naglo da je izgubio ravnotežu. Ispružio je ruku, zaljuljao se i pao na oklop. Još pre no što je digao glavu, jasno je čuo ponovljen zvuk svoga pada.

Podigao se na kolena, zgrbljen.

Nekih devet metara dalje, na samom rubu gornje upravljačke mlaznjače, nad prazninom od dva sprata, sedelo je nešto malo kao mačka, i pažljivo ga pratilo. Ta životinjica - utisak da ima pred sobom životinju nametnula mu se kao očiglednost - imala je bledosiv isturen trbuščić, a pošto je sedela uspravno, kao veverica, video je njene na truhu sastavljene šapice, sve četiri, s malim pandžama koje su se zabavno sastajale na samoj sredini. Rub keramitne mlaznjače obuhvatala je nečim što je žutkasto bleštalo, kao ohlađene pihije, a što je izlazilo iz završetka njenog trupa. Siva, okrugla, mačja glavica

nije imala njuške ni očiju, ali sva je bila ukrašena crnim bleštavim zrcima, kao jastučić s mnoštvom pribadača pozabadenih jedna uz drugu. Inženjer skoči, načini tri koraka u pravcu životinje, tako zapanjen, da je gotovo zaboravio gde stoji, i začuo trostruk zvuk, kao od koraka. Shvatio je da životinja ume da podražava zvuke, pa je polako prišao još bliže i upravo premišljao da li da svuče sa sebe košulju i njome se posluži kao mrežom, kada se životinja u momentu preobrazi.

Šapice na dobošastom trbuščiću su zadrhtale, bleštavi trbuh se razmaknuo, razvio kao velika lepeza, mačja, glava se kruto istegla na dugom, golom vratu, i stvorenje se diglo u vazduh, okruženo slabo svetlucavim oreolom. Malo, nepomično visilo je nad njim, a zatim se udaljilo niz spiralu, dobijajući na visini, još jednom zakružilo i nestalo.

Inženjer siđe i ispriča najtačnije što je umeo o svemu što mu se dogodilo.

"To je čak dobro, jer već sam se čudio što ovde nema nikakvih letećih životinja", reče Doktor. Hemičar ga podseti na 'belo cveće' kraj potoka.

"Pre je ličilo na insekte", reče Doktor, "na ovdašnje... pa da... leptirove. Ali vazduh je ovde uopšte vrlo slabo 'naseljen'. Ako na planeti evoluiraju živi organizmi, nastaje 'biološki pritisak', zahvaljujući kojem moraju da budu popunjene sve moguće sredine, 'ekološke niše'; mnogo su mi ovde nedostajale ptice."

"Ovo je pre bilo slično... slepom mišu", reče Inženjer. "Imalo je krzno."

"Moguće", reče Doktor, koji se nije mnogo trudio da iskoristi monopol biološkog znanja svoje ekipe. I nekako više iz uljudnosti, nego što ga je to stvarno zanimalo, dodade:

"Kažeš da je oponašalo glas koraka? To je zanimljivo. U tome mora da postoji neka težnja za prilagođavanjem."

"Koristila bi duža proba na terenu, ali valjda ništa neće otkazati", reče Koordinator izvlačeći se ispod džipa, već spremnog za put. Inženjer je bio razočaran zbog ravnodušnosti s kojom je primljeno njegovo otkriće, ali pomisli kako je i sam bio više iznenađen neobičnim okolnostima susreta, nego što je video to leteće stvorenje.

Svi su se pomalo plašili trenutka rastanka. Oni što su ostajali, stajali su pored rakete i gledali kako smešno vozilo opisuje oko nje sve veće krugove, upravljano sigurnom rukom Koordinatora, koji je jahao na prednjem sedlu, zaklonjen zaštitnim oknom. Doktor i Hemičar sedeli su iza njega, a pored sebe je imao samo bacač s tankom cevi. Odjednom, približujući se raketi, Koordinator viknu:

"Pa dobro, potrudimo se da se vratimo do ponoći, do viđenja!" onda naglo poveća brzinu, i trenutak kasnije već se video zlatast zid prašine koji se blago udaljavao prema zapadu.

Džip je zapravo bio go, metalni kostur, samo odozdo zatvoren providnim dnom, da bi šofer potpuno video prepreke koje savladava. Električne motore imao je u štitnicima točkova, a dve rezervne gume njihale su se visoko na odnatarag pričvršćenom kanistru. Sve dok je teren bio ravan, prevaljivali su do šezdeset kilometara na čas. Gledajući unazad, Doktor je brzo izgubio iz očiju poslednji trag rakete. Motori su tiho zujali, prašina se u talasima dizala iz suhog terena i proređujući se, gubila se u stepskom predelu.

Duže vreme niko nije govorio, uostalom, plastični zaklon štitio je od vetra samo šofera. Onima što su sedeli natrag snažno je duvalo u lice i mogli su razgovarati samo vičući. Teren se podizao, istovremeno postajući sve talasastiji. Poslednje sive čaše što su štrčale iz zemlje ostavili su iza sebe i sada su prolazili pored široko rasutih bokora sivog rastinja. Povremeno bi nailazili na polusasušena dišuća drveta sa bespomoćno opuštenim grozdovima lišća, koje je samo ponekad podrhtavalo promenljivim pulsom. U daljini pred njima pojavile se izretka rasute duge brazde ali uskovitlane štitove nigde nisu zapazili. Nekoliko puta gume su meko odskočile presecajući brazde iz terena su izranjale šiljate stene, bele kao slonovača, dugi jezičci osulina vukli su se od njih niz ogromnu padinu uz koju se džip penjao. Oštar šljunak nemirno je pucketao pod trbastim točkovima. Nagib se povećavao i vozili su već dosta sporo, mada su motori imali rezervu snage, ali Koordinator ju je na tom teškom terenu pridavljivao.

Gore je, između plavomrkih grebena bleštala duga, tanka traka, prividno pregrađujući put. Koordinator još više smanji brzinu. Popreko niz padinu, tamo gde je strmina prelazila u visoravan, nad kojom su se, vrlo daleko, dizali u visinu nejasni oblici, proticao je,

glatko usečen u teren, u obe strane, dokle oko seže, ogledalski bleštav pojas. Džip stade, dodirujući točkovima njegov rub. Koordinator skoči sa sedla, dotače kundakom ejektora ogledalsku površinu, udari u nju jače najzad stupi na nju, podskoči - ona i ne zadrhta.

"Koliko smo već prešli?" upita ga Hemičar kad je ponovo seo za upravljač.

"Pedeset četiri", reče i oprezno krete s mesta. Džip se lako zanjihla. Prevezoše se preko trake, koja je izgledala kao idealno ravan kanal zamrle žive. S rastućom brzinom prolazili su pored jarbola koji su im padali čas s leve, čas s desne strane, i završavali se stubovima drhtavog kruženja vazduha pri vrhovima. Zatim je široki niz jarbola u velikom luku skretao prema istoku, a oni nastaviše da voze pravo, imajući strelicu kompasa upravljenu stalno na slovo S.

Visoravan je pružala sumornu sliku. Rastinje je polako gubilo bitku sa mnoštvom peska, koji je nosio kao iz peći vreo istočni vetar. Iz niskih dina raslo je crno rastinje, koje je samo pri zemlji bilo bledocrvene boje. Ponekad bi nešto pepeljasto zašuštalo u sasušenom čestaru, tu i tamo bi nešto u ludom bekstvu proletelo gotovo ispod točkova džipa, ali nisu stizali ni da zapaze oblike tog stvorenja, takvom brzinom bi se zarivalo u čestar.

Koordinator je lavirao, obilazeći zbijeno bodljikavo žbunje. Jednom je čak skrenuo kada se prosek kojim su vozili bio naglo zatvoren peščanim nanosom obraslim žbunjem. Teren je bio sve nepregledniji a odavao je nedostatak vode. Većina rastinja, spaljena suncem, ispuštala je pod vrelim naletima vetra mrtav, papirnat šušanj. Džip je žurno krivudao, vozeći između zidova visećeg granja. Iz popucalih grozdova sipao je žut prah koji je pokrio prednje okno, kombinezone, čak i lica onih što su sedeli; iz žbunja je kuljala ustajala vrelina. Teško su disali. Doktor se digao sa sedišta i povio se napred kad kočnice naglo zaškripaše i vozilo stade.

Stolast plato prekida se nekoliko desetina koraka dalje. Žbunje se vuklo do same linije proseka kao crna četka što je pod suncem ćilibarski prosijavala. Pred sobom su imali daleke planinske padine što su se dizale visoko nad kotlinom zaklonjenom najbližim okruženjem. Koordinator sjaha sa sedla i pođe do poslednjeg žbuna sa dugim šibljikama što su se blago njihale na podlozi neba.

"Silazimo", reče, vraćajući se.

Kola oprezno krenuše napred, ali se zadnji kraj odjednom pridiže kao da će se prevrnuti, kanistar se zaljulja lupajući po rešetkama prtljažnika, kočnice upozoravajuće zaškripaše. Koordinator uključi pumpu, točkovi se povećaaše i neravnine strmine odmah postadoše manje teške. Videše da se spuštaju prema vunastom sloju oblaka koji je iznutra probijala, u donjem delu cilindrična a na vrhu kvrgava, močuga mrkog dima. Gotovo da se nije rasipao u vazduhu, dižući se visoko iznad vrhova brda. Ta erupcija, slična vulkanskoj, trajala bi nekoliko desetina sekundi, zatim bi dimni stub počeo da spada, krijući se među belim oblacima dok ne bi nestao u njima, ponovo usisan u divovsko grotlo koje ga je pre toga izbacilo.

Cela dolina delila se na dva sprata, gornji pod sunčanim nebom, i donji, nevidljiv, zaklonjen slojem neprobojnih oblaka, prema kojima je džip jurio, ljuljajući se i odskačući uz škripu kočnica. Zraci sunca, koje je već nisko stajalo još nekoliko trenutaka, osvetljavali su udaljene padine na suprotnoj strani, na kojima su svetlele, kao da izrastaju iz čestara mrkog i ljubičastog rastinja, prizemne tvorevine s ogledalskim površinama. Teško je bilo u njih gledati, jer su zaslepljivale odraženim suncem. Sloj belih oblaka bio je odmah pred njima a granica useka, obeležena krivudavom linijom žbunja na azurnoj podlozi ostala je visoko iza njih. Usporavali su sve više, a onda ih obuhvatiše lelujava isparenja, osetiše zagušljivu vlagu i postade gotovo tamno. Koordinator zakoči još jednom, pomerali su se korak po korak kad poče da se razvidnjava. A zapravo, oči su im se prilagodile mlečnom polusvetlu. Koordinator pokuša da upali reflektore. ali ih odmah ugasi, jer je električna svetlost bespomoćno upadala u maglu. Odjednom se magla razide.

Bilo je hladnije, u vazduhu se osećala vlaga. Nalazili su se na mnogo blažem nagibu, odmah ispod niskih oblaka koji su sezali daleko, prema mrkim, crnkastim i sivim mrljama, nerazgovetnim u dubini doline. Pravo pred njima nešto je prosijavalo, kao da je u vazduhu bio razliven sloj uljaste tečnosti, kad osetiše kao da im se oči naglo zamagliše. Doktor i Hemičar istovremeno podigoše ruke da protrljaju oči, ali bez uspeha. Iz tog raznjihanog sjaja izronila je crna tačka i išla pravo na njih. Džip je sad išao po gotovo ravnom terenu, glatkom kao da je bio veštački poravnat i učvršćen. Crna tačka pred

njima je rasla, videše da se valja na okruglim balonima. Bio je to njihov džip, njegov odraz na nekoj površini. Kad je postao toliko veliki da su gotovo razlikovali svoja lica kao u ogledalu, poče se rasipati, i nestade. Kroz mesto na kome su očekivali da će naići na nevidljivo ogledalo, prošli su ne nailazeći ni na kakvu prepreku. Samo ih je iznenada zapljusnuo talas bljutave topline, kao da su se provezli kroz neopazivu, razgrejanu pregradu. Istovremeno im ono 'nešto' za trenutak zamagli oči i oteža gledanje, ali se odmah izgubi. Gume zamljackaše - džip je naišao na plitko poplavljeno mesto, na nekakvu kaljužu. Teren su pokrivali plićaci mutne vode, od koje se širio slab, gorkast zadah, kao da su u njoj bila rastvorena neka zgarišta. Tu i tamo dizale su se neke gomile izbačene, svetlije zemlje pune vode, koja je oticala u kaljuže. Dalje, na desnoj strani, crnele su se nekakve ritave razvaline, ne ostaci zidova, nego kao nekih zaprljanih, naboranih tkanina, jedne nad drugima, spletenih, čas uzdignutih na visinu od nekoliko metara, čas skupljenih nad samom zemljom, s nepravilnim, praznim, crnim otvorima. Vozili su se pored iskopa, a ono što se u njima krilo nisu videli. Koordinator zaustavi vozilo kraj jednog, pritera ga do glinaste naslage, da se očeša o nju prednjim točkom, pa iziđe i pope se na njen vrh. Naže se napred, nad kvadratnim bunarom. Oni na kolima videše kako mu se lice promenilo, a bez reči pritrčaše do njega. Grumen gline omače se pod Doktorovom nogom, blato prsnu. Hemičar ga pridrža i povuče za sobom.

U iskopu sa okomitim i kao mašinom učvršćenim zidovima ležao je nauznak, uronjen licem, nag leš. Samo je gornji deo grudnih mišića virio nad crnim ogledalom vode.

Tri čoveka podigoše glave, zглеdaše se i siđoše sa glinaste humke. Voda je isticala iz mekih komada gline pod njihovim nogama.

"Jesu li na ovoj planeti samo grobovi?" povika Hemičar.

Stajali su kraj džipa, kao da nisu znali šta da preduzmu. Koordinator se okrete, preblede, pogleda oko sebe. Nepravilni redovi glinastih humki protezali su se i dalje. Na desnoj strani stajali su sad delovi onih ritavih ruševina. Nešto se između njih belelo u zmijastoj, niskoj liniji. Na drugoj strani, iza mrlja raskopane gline bleštala je u donjem delu široka, u gornjem sužena kosina, kao izlivena od zemljastog, poroznog metala. Do tog osnova dolazile su zupčaste trake. Daleko,

među oblacima pare što su lenjo proticali, videlo se prosijavanje nečeg uspravnog, crnog, kao zid ogromnog kotla. Ali, bio je to kolebljiv i nesiguran utisak, jer su se kroz pojedinačne razmake magle ili pare provideli pojedini delovi celine, i osećalo se samo da tamo stoji nešto ogromno, kao isklesano od brda.

Koordinator je već sedao u kola, kad do njih stiže dubok, kao podzeman uzdah; beličaste magle s leve strane, koje su dotad sve zaklanjale, raspadoše se u snažnom udaru, koji ih u sledećem trenu obavi gorkim, prodornim zadahom. Ugledaše tada telesinu do oblaka visokog, čudno oblikovanog dimnjaka, kuljao je iz njega mrk stub debljine valjda nekih stotinak metara, rasipao nespokojno, ustalasano mleko oblaka, i nestajao. Trajalo je to možda minut, zatim tišina, pa se opet razleže prigušeno stenjanje. Nalet, koji im je čupao kosu, sada je promenio pravac, oblaci spadoše niže. Od njih su se odvajale duge perjanice i zaklanjale crnu rampu da se gotovo sasvim sakrila iza njih.

Koordinator im dade znak, i oni se popeše. Džip se nezgrapno zanjaha na grudama izbačene gline, i priđe narednom iskopu. Zaviriše unutra. Bio je prazan, samo je u njemu stajala crna voda. Ponovo se začu udaljen, potmuli šum, oblaci nabubriše, iz vulkanskog dimnjaka bljunu mrki gejzir, ponovo usledi usisavanje - i već su sve manje pažnje obraćali na te ravnomerne promene i komešanje oblaka i dima unutar kotline, zauzeti vožnjom i stalnim zastojsima. Zablaćeni do iznad kolena, skakali su u testaste gomile, penjali se uz klizave padine i zavirivali u iskope. Ponekad bi voda u nekom od iskopa zapljusnula pod kojim komadićem zemlje obrušene njihovim koracima... silazili bi, sedali natrag u kola, vozili dalje.

Od osamnaest istraženih iskopa, u sedam su našli mrtva tela. I čudno - njihovo zgražanje, odvratnost, uplašenost smanjivali su se sa svakim narednim. Vraćala im se sposobnost posmatranja. Zapazili su da je u iskopima bilo tim manje vode, što su se više približavali vozeći krivudavo po blatnjavom terenu, prema zidu isparenja, koji je na smenu čas zaklanjao, čak pokazivao crni kolos. Nagnuti nad jednim od kvadratnih bunara, čije je čitavo dno iskrvavio polusvijeni trup, primetiše da se nešto razlikuje od drugih. Bio je bleđi i drugačije oformljen. Pošto taj utisak nisu mogli da provere, nastaviše vožnju dalje. Nađoše na dva prazna iskopa, a u četvrtom

opet, već sasvim suhom, jedva na nekoliko stotina koraka od lopataste kosine, ugledaše telo što je ležalo na boku, čije je malo poprsje imalo raširene ruke - jedna od njih bila je na samom kraju rascepljena na dva debela prsta.

"Šta je ovo?" izmenjenim glasom promuca Hemičar, stežući Doktorovu ruku. "Vidiš?"

"Vidim."

"To je nekako drukčije, on nema prstiju?"

"Možda bogalj", progunđa Koordinator, ne baš uverljivo.

Zaustaviše se još jednom, kraj poslednjeg iskopa pored kosine. Izgledao je sasvim nedavno iskopan. Grumeni gline polako su otpadali od zidova, klizili, podrhtavajući, kao da je ogromna lopata upravo maločas izvučena iz kvadratne rupe.

"Ljudi moji..." prokrklja Hemičar, i bleđ kao mrtvac, umalo se ne srušivši, skoči unatrag sa zemljanog nasipa.

Doktor se izbliza zagleda u Koordinatorovo lice.

"Pomoći ćeš mi da iziđem?" upita.

"Da. Šta si smislio?"

Doktor kleknu, uhvati se za ivice rupe i oprezno se spusti na njeno dno, trudeći se da ne stane nogama na veliki trup što je tu ležao. Naže se nad njim, nagonski zaustavivši disanje. Odozgo je izgledalo kao da je ispod grudnih mišića, odmah pod mestom na kome je mesnato razrasli torzo iz svoje naborane kože davao drugi torzo - u beživotno meso bila zarivena metalna šipka.

Izbliza uvide da se prevario.

Ispod nabora kože izlazio je iz tela pupčasti izrastak, plavičast, s tankim oblogom, a metalna cevčica čiji se drugi, svijeni kraj gubio pritisnut leđima mrtvog tela, bila je samim krajem utaknuta u izrastak. Doktor je pomeri najpre blago, zatim povuče snažnije. Naže se još bliže i otkri da je metalni kraj, koji se nazirao pod kožom u koju je bio uvučen, spojen s njom sićušnim bisernim zrnima, kao nekim postojanim šavom. Malo je razmišljao da li da odseče cevčicu zajedno sa izraskom. Polako zavuče ruku u džep da izvadi nož, još ne donevši krajnju odluku, ali uspravljajući se pogleda pravo u spljošteno lišće neprirodno oslonjeno o zid bunara, i, zapanji se.

Tamo gde je stvor kojeg je sekirao u raketi imao nozdrve, ovaj je imao jedno široko otvoreno plavo oko koje kao da ga je gledalo sa

ćutljivom napregnutošću. On pogleda naviše. "Šta je tamo!" ću Koordinatorov glas, ugleda njegovu glavu, crnu na podlozi belih oblaka, i shvati zašto to nisu videli odozgo: glavica je bila oslonjena o zid, i da bi se videla, valjalo je naći se tamo gde je on sad stajao.

"Dodaj mi ruku", reće i diže se na prste. Koordinator ga povuće. Hemićar pomože, uhvatiše ga za okovratnik kombinezona i tako iziđe na površinu, umazan glinom. Pogleda ih, žmireći.

"Mi ništa ne razumemo", reće. "Ćujete li? Ništa. Ništa!"

I dodade tiše:

"Nisam uopšte mogao da zamislim situaciju u kojoj ćovek tako ništa, potpuno ništa, nije kadar da shvati!"

"Šta si našao?" upita Hemićar.

"Oni se zaista razlikuju među sobom", reće Doktor. Prilazili su džipu. "Jedni imaju prste, drugi nemaju. Jedni imaju nos, a nemaju oko, drugi imaju oko, a nemaju nos. Jedni su veći i tamniji, a drugi bleđi i imaju nešto kraći trup. Jedni..."

"Pa šta s tim?" nestrpljivo ga prekide Hemićar. "I ljudi su raznih rasa, imaju različite crte, boju kože, i šta ti tu ne možeš da razumeš? Tu je u pitanju nešto drugo, ko, zašto i krošto pravi te grozne klanice?"

"Nisam uopšte siguran da su to klanice..." s naporom reće Doktor. Trudio se mahinalno, nesvesno, da maramicom obriše glinu s ruku. "Ali jedno znam", dodade naglo, uspravljajući se. "Nisam kadar to da objasnim, ali mislim da to nisu razlike rasa u okviru jedne i iste vrste. Previše su važni oći i nos, ćulo vida i ćulo mirisa."

"Na Zemlji ima mrava koji su se specijalizovali još više. Jedni imaju oći, drugi ne, jedni mogu da lete, drugi samo da hodaju, jedni su hranitelji, drugi ratnici, zar treba da te ućim biologiji?"

Doktor sleže ramenima.

"Za sve što se dogodi imaš gotovu, sa Zemlje donetu shemu", odgovori. "Ako neka pojedinost, neka ćinjenica uz nju ne odgovara, prosto je odbacuješ. Ne mogu ti to u ovom trenutku dokazati, ali znam, prosto znam da ovo nema nićeg zajednićkog ni s rasnom razlikom, ni sa specijalistićkom diferencijacijom vrste. Pamtite onaj delić - kraj cevćice, igle, koji sam našao pri seciranju? Naravno, svi smo pomislili - ja takođe - da je to stvorenje neko pokušao da ubije, tako nešto. Ovaj ima tamo izrastak, sisaljku ili tako nešto, i ta cevćica je u njega prosto utaknuta, uvućena unutra. Kao što se ćoveku

ubacuje cev u dušnik pri traheotomiji. Naravno, ovo nema nikakve veze s traheotomijom, jer on tu uopšte nema dušnik. Ne znam šta je to, i ništa ne razumem, ali bar to jedno znam!"

Pope se u kola i upita Koordinatora, koji je obilazio kola s druge strane da bi seo na svoje mesto:

"A šta ti veliš?"

"Da moramo voziti dalje", odgovori Koordinator i uhvati upravljač.

7.

Spuštao se mrak. Zaobišli su u velikom luku kosinu. Nije bila, kako su mislili, arhitektonska tvorevina, nego najdalji, na ravnici spljošten zavijutak magmatske reke, čiju su celinu obuhvatili pogledom tek sada. Silazila je niz padine sa gornjeg sprata doline, okorela u desetine popucanih slivova i kaskada. Puna izbočina navlaka šljake koja je delovala nekako metalno, pokrivala je niže pojaseve padine, a samo gore, gde je strmina postajala oštra, štrčala su iz te mrtve bujice gola stenovita rebra.

Sa suprotne strane, tesnac, širok nekoliko stotina metara, sa suhim glinenim dnom, pokrivenim krivudavim pukotinama, pritiskivao je bedem planinskog lanca što se dizao u oblake, i bio je, koliko se to kroz razmake oblaka moglo zapaziti, pokriven crnkastim kožuhom rastinja. Na olovnoj svetlosti večeri ova očvrsla reka, sigurno ostatak vulkanske erupcije, sa sjajnim čelima nepokretnih talasa, izgledala je kao veliki lednik.

Dolina je bila mnogo prostranija no što se moglo pretpostaviti kad se na nju gledalo s visine. Iza tesnaca se otvarao njen bočni ogranak koji je vodio ravno duž hlebastih izbočina magme. Na desnoj strani teren se u terasastim nagibima dizao naviše, gotovo go, i po njemu su tumarali pojedinačni sivi oblačci. Još više, pred njima, u dubini planinske kotline, svaki čas se oglašavao, sad zaklonjen kamenim bedemom, gejzir i tada bi otegnut, potmuo šum ispunio čitavu dolinu. Okruženje je polako gubilo boje, oblici su postajali nerazgovetni, kao da ih je preplavila voda. U daljini su se pred džipom ocrtavali riđim izlomima nekakvi zidovi ili planinske padine. Njih je zaprašivao neki nežan sjaj, koji kao da je dolazio od zalazećeg sunca, iako je ono bilo zaklonjeno oblacima.

Bliže, sa obe strane tesnaca koji se sve više proširivao, stajale su u pravilnom dvoredu tamne, močugaste grdosije, slične neobično visokim i uskim balonima. Među te grdosije stigli su u prvom sumraku, pojačanom senkama onih građevina. Koordinator je upalio svetla i van trostrukog pramena reflektora odmah je postalo tamno, kao da je naglo pala noć.

Točkovi su prelazili preko nanosa stvrdnute šljake. Pod gumama je ona pucketala kao staklo. Svetla su prosecala polumrak, zidovi rezervoara ili balona osvetljavali bi se živinim bleskom kad bi ih liznula svetlost reflektora. Poslednji trag gline se izgubio i sad su vozili površinom mase očvrsle kao lava. U udubinama su stajale crne, plitke kaljuže, koje su se bučno rasprskavale pod točkovima. Naspram oblaka ocrtavala se kao paučina tanka konstrukcija hodnika koji je u visini povezivao dve oko stotinak metara udaljene močugaste zgrade. Reflektori obasjaše nekoliko mašina svaljenih na bokove. Otkrivali su izbočena dna pokrivena otvorima kroz koje su se videli zubi u kojima su visili neki sasušeni svežnjevi. Zaustaviše se i utvrdiše da su mašine već davno napuštene - metalne ploče bile su pokrivene rđom.

U vazduhu je bilo sve više vlage. Između balonastih kolosa nailazili su naleti vetra, zasićenog otužnim smradom i zadahom paljevine. Koordinator smanji brzinu i skrenu do podnožja najbliže močuge. Prilazili su joj po glatkoj, mestimično sa strana okrnjenoj ploči, zahvatajoj sa dveju strana kosim površinama, snabdevenim sistemom useka. Osnov građevine zablistao je naspram njih dugom, kao smola crnom linijom koja se sve više širila, rasla, postajala ulaz. Cilindrično izljebljen zid što se dizao iznad tog ulaza, gubio se u visini, tako da se pogledom sva veličina građevine nije mogla obuhvatiti. Nad crnim otvorom što je vodio u nevidljivu dubinu, nadosila se gljivasta nadstrešnica, naborana i opuštena, kao da je graditelj na nju zaboravio i ostavio je u nedovršenom, nedorađenom obliku, kakav mu se isturio iz okomito modelovane površine.

Stizali su kolima već pod prostranu nadstrešnicu. Koordinator skide nogu sa akceleratora. Prostran ulaz zjapio je crnilom, reflektori su se u njemu bespomoćno gubili, levo i desno išli su široki, lako udubljeni žljebovi i dizali se uvis kao zavoji ogromnih spirala. Džip, zakočen, gotovo je stao, a zatim počeo vrlo polako da se penje na zavoj koji je vodio udesno.

Okružavao ih je potpun mrak. U snopovima svetla pojavljivali su se nad rubovima žljeba i nastajali lepezasto razmaknuti pregršti kosih, kao teleskopski izvučenih jarbola. Onda nešto nad njima zaigra umnoženim sjajem, a kad podigoše glave, ugledaše kako se na vrhu naziru gomile beličastih priviđenja. Koordinator upali širokougaoni

reflektor pored upravljača i podigavši njegov izlaz, poče njime da kruži unaokolo. Mlaz svetlosti je, slabeći pri kraju puta, prešao kao preko stepenica preko belih, rešetkastih tvorevina koje su se, izdvojene iz mraka, zažarile koštanim bleskom i nestale. Istovremeno, u lice putnicima hiljade ogladalskih odraza udariše zaslepljujućim odblescima.

"Ovo ništa ne vredi", začuše njegov glas, izobličen limenim odjekom zatvorenog prostora. "Čekajte, pa imamo flare."

Pri svetlosti koju su rasipali reflektori što su goreli nad kolima, Koordinator je sišao sa svog sedišta, kao crna senka nagnuo se nad rubom žljeba, nešto lupnu metalnim zvukom, a on viknu:

"Ne gledajte ovamo, gledajte gore!" i priskoči kolima. Gotovo u istom trenutku magnezijum se zapali uz strašno šištanje, i avetinjski, bučan sjaj u tren oka odbaci mrak u stranu.

Pet metara širok žljeb na kome su stajali završio se nešto više, u luku odlazeći u dubinu providnog hodnika ili bolje reći okna, tako se strmo dizao u visinu i u vidu srebrnaste cevi ulazio u strašno osvetljeni guštik mehurova, koji su visili nad njima, ispunjavajući - poput neizmernog mnoštva ćelijica staklene košnice - ceo kupasto uzdignuti prostor. Svetlosni odrazi flare umnožavali su se u providnim zidovima ćelija koje su upijale svetlost. Iza njih, u staklastim ćelijama s navlakom izbočenom kao da je naduvena, videle su se galerije šepavih kostura. Bili su to snežno beli, gotovo iskričavi, široko nasadjeni na lopataste nožice, kosturi s lepezom rebara što su zračno izlazila iz ovalno izduženog koštanog štita, a svaki takav, spreda nezatvoren grudni koš imao je u sebi tanušan, na polovini nagnut mali kostur nečeg nalik malo na pticu, malo na majmunče, s bezubom, kuglastom lobanjom. Bezbrojni redovi beleli su se pozatvarani kao u staklenim jajima, kružeći u mnogospnatnim spiralama sve dalje i sve više. Hiljade mehurastih opni uvećavale su i lomile svetlost, tako da je bilo nemoguće razlikovati stvarne oblike od njihovih odraza u ogledalima.

Sedeli su kao skamenjeni oko šest sekundi, zatim se magnezijumska buktinja naglo ugasila. Još rascepljen poslednjim, požutelim sjajem, na kome su se zaiskrili trbusi mehurastih stakala, zavlada mrak. Tek kad je protekao čitav minut putnici opaziše da reflektori kola još sijaju, upravljajući svetlosne mrlje u donji deo

staklastih posuda.

Koordinator potera kola do samog ušća okna u koje je žljeb prelazio kupastim tuljcem. Kočnice zapištaše, kola lako skrenuše, tako da bi nagib imala pod jednom stranom, zahvaljujući čemu im nije pretila opasnost da se skotrljaju, ako bi papuča kočnice popustila, i svi iziđoše.

Tunel je prozirnom cevi vadio oštro naviše, ali ako bi se u njemu peli široko podignutih ruku, mogli bi savladati nagib. Oni skinuše reflektor iz kuglastog ležišta i pođoše u okno, vukući za sobom dugi kabl.

Okno je, kako su to opazili posle nekoliko desetina metara, spiralno vodilo kroz celu unutrašnjost kupole. Prozirne ćelije ređale su se sa obe njegove strane, malo iznad udubljenog dna kojim su išli, mnogo se naginjući napred. Bilo je to veoma zamorno, ali strmina tunela se naglo smanjila. Svaki mehur, spljošten na bokovima, gde se utapao u zidove drugih, pomaljao je u tunel njuškast izlaz, zatvoren okruglim, sočivastim paklopcem, tačno ugrađenim u otvor. Oni su išli i išli, dok su se na pokretnom svetlu pomerale povorke kostura. Kosturi su bili raznih oblika. Shvatili su to tek posle izvesnog vremena, jer se oni što su bili u bliskom susedstvu gotovo ničim nisu razlikovali. Da bi se otkrila različitost njihove građe bilo je potrebno najpre uporediti primerke iz udaljenih ogranaka velike spirale.

Što su se više peli, tim vidnije su se zatvarali grudni koševi kostura, noge su im se smanjivale, kao da ih je gutao veliki koštani štit, ali zato su malim unutrašnjim nakazama rasle glave, lobanje su im se nastrano širile na jednu i drugu stranu, slepoočnice su im se nadimale tako da su neki imali kao tri ujedno srasla lobanjska luka, veliki, srednji, i dva manja, iznad očnih otvora.

Idući jedan za drugim, prešli su jedan i po metar spirale, kada ih zadrža nagli trzaj. Kabl, koji je povezivao reflektor sa džipom, razmotao se do kraja. Doktor htjede da ide dalje, služeći se džepnom lampom, ali Koordinator se usprotivi. Od glavnog tunela odvajali su se na svakih desetak koraka drugi, i lako je bilo izgubiti se u tom lavirintu kao od naduvanog stakla. Pođoše nazad. Uzput pokušашe da otvore jedan, drugi poklopac, ali svi behu kao spojeni ujedno s rubovima providnih zidova ćelije.

Dva mehura bila su pokrivena tankim slojem fine, beličaste prašine. Tu i tamo nazirala su se u njoj nejasna razređenja, čime su se

stvarale forme nerazumljivih tragova ili figura. Doktor, koji je išao poslednji, svaki čas je zastajao kraj ispupčenih zidova. Još nije mogao da shvati na koji način je postavljen kostur i šta ga podupire. Hteo je da razgleda jedan od 'grozdova' u bočnom hodniku, ali je Koordinator požurivao, te Doktor odustade, tim pre što se Hemičar, koji je nosio reflektor, dosta već bio udaljio, i unaokolo je vladao mrak pun bleštavih zidova.

Sada su silazili brže, i najzad s olakšanjem udahnuše vazduh koji je pored džipa bio mnogo svežiji od onog ustajalog i pregrejanog, kakav je ispunjavao stakleni tunel.

"Vraćamo se?" oglasi se pomalo upitno, pomalo potvrdno Hemičar.

"Još ne", odgovori Koordinator. Okrete kola u mestu jer je žljeb bio dosta širok. Reflektori su u velikom luku presecali bleštav mrak. Spustiše se niz kosi nagib i stadoše naspram ulaza, koji je kao nisko, dugo platno bio ispunjen poslednjom večernjom svetlošću.

Kad se nađoše napolju, Koordinator odluči da se provezu oko osnova cilindrične građevine. Uranjala je u teren kupastim, zaobljenim obručem od livenog metala, ali ne obidoše ga čak ni do pola, kada pred reflektorima zableštaše, nabodeni jedan na drugi, izduženi blokovi s rubovima oštrim kao britve i zagradiše im put.

Koordinator padiže kraj reflektora i osvetli pozadinu građevine.

U jezivom osvetljenju pojaviše se mrko-crne nagomilanosti kamene lave. Spuštajući se s visine, s padine, nevidljive u mraku, magma je nad okružnim bedemom visila kao zid u obliku polumeseca, poduprt gustom šumom podupirača, koso zarivenih jarbola i rupičastih ruku. Komplikovan splet tih konstrukcija, sa senkama što su se kretale pri okretajima reflektora, zarivala se sistemom međusobno spojenih, debelih štitova u čelo mrtvog talasa. Tu i tamo su se ogromni blokovi, odozgo mutne boje, a na očvrslim bočnim površimama pokriveni sjajnom, crnom glazurom, probili preko ograda i srušili dole, zatrpavši metalnu palisadu kršem. Istovremeno, moglo je da se zapazi kako je samo čelo magmatske bujice, nadimajući se, mestimično porazmicalo štitove, prodrlo među njih nabujalošću, iskrivilo jarbole, a ponegde ih i iščupalo, zajedno s klinastim blokovima njihovih temelja.

Ta slika, stravična po svojoj žestini, ugrožena porazom rvanja s orogenetskim silama planete, bila je ljudima tako bliska i razumljiva,

da su to mesto napustili obodreni. Džip se povukao unatrag na slobadni prostor između kolosa i nastavio put u dubinu doline.

Neobična aleja protezala se pravo kao strela, i tako stigoše do podnožja kolosa gde su, izduženi kao pšenične njive rasli vitki četvoraugaoni pehari isti kao oni sa ravnice oko rakete. Zmijasto rastinje, probijano svetlošću, pokazivalo je da se pod njegovim sivim opnama na površini nalazi crvenkasto meso. Pogođene svetlošću ove tvorevine su pokušavale da se grče, kao probuđene, ali taj pokret je bio previše sanjiv da bi se preobrazio u neku odlučnu akciju. Samo je talas bespomoćnih drhtaja proticao nekoliko metara ispred njih, u snopovima reflektora.

Još jednom zastadoše kraj pretposlednje, cilindrične građevine. Ulaz u nju zagrađivao je odron krhotina što su krckale pod njihovim nogama. Htedoše džepnim lampama da osvetle unutrašnjost iznad krša, ali je ta svetlost bila previše slaba, pa opet skinuše reflektor s kola i uputiše se unutra.

Mrak, razbijan svetlosnim snopom koji je kružio po zidovima, ispunjavao je oštar zadah, koji kao da je dolazio od organske materije izjedane hemikalijama. Već pri prvim koracima upadoše do iznad kolena u naslage staklastih ljuski. Hemičar se zaplete u zgužvanu, zupčastu mrežu; kad se ispetlja iz nje, ispod krša se pokazaše izduženi, žutkasto-beli delići. Podignut uvis, reflektor im pokaza zjapeći prolom na svodu, iz koga su visili čitavi grozdovi, neki pootvarani, prazni, a unaokalo su se gomilali ostaci kostura. Stupajući oprezno po treštavom odronu, vratiše se u džip i nastaviše put.

Provezoše se pored grupe sivih ruševina skrivenih u udubljenjima. Reflektor skliznu preko nagomilanih padina i levkasto raširenih podupirača što su pri vrhu pridržavali taj kosi nanos, zariveni kukastim šapama u teren. Kola prestadoše da se ljuljaju i poskakuju, stigavši na glatku, kao od betona izlivenu površinu. U svetlima raspršenim u daljini u sivkast oblačak, pojavi se nejasan špalir koji je zagrađivao put. Bio je to dug niz stubova, pa za njim sledeći, a onda čitava šuma koja je na sebi držala svod. Ta neobična lađa bila je otvorena sa svih strana. Ispod mesta na kojima su lukovi napuštali stub poput krila što se otvaraju da polete, videli su se kao začeci, kao počeci narednih, mogućih, nerazvijanih lukova, listasto zgrčeni,

slepljeni, neizvajani.

Po nizu niskih stepenika, mašina stiže među stubove. U njihovim oblicima zapažala se naročita pravilnost, ne toliko geometrijska, koliko biljna jer, mada su svi bili međusobno slični, nisu mogla da se vide ni dva potpuno ista. Svud sitna odudaranja od proporcije, pomenosti čvorastih zadebljanja, u kojima su se nabirali povezi krilatih površina.

Kola su bešumno prelazila preko kamene površine, dugi nizovi stubova odlazili su unatrag, zajedno sa šumom senki što su se pljosnato okretale. Još jedan i još jedan niz, pa svoda nestade. Imali su pred sobom slobodan prostor, a nad njim je u daljini tinjao slab sjaj.

Džip je sve sporije prelazio preko monolitne stene, kočnice su slabo piskutale, dok se ne zaustaviše metar ispred kamenog klanca, čije su se strane tu iznenada otvorile.

Pod njima se crnelo gusto mnoštvo zidova, spuštenih duboko u zemlju, poput starih zemljanih utvrđenja. Njihovi gornji delovi stizali su do nivoa mesta na kome su putnici stajali. Kao iz ptičje perspektive, gledali su u crne otvore uličica, uskih, krivudavih, s okomitim zidovima. U zidovima su se videli nešto tamniji, odmaknuti unatrag, kao upravljani koso prema nebu, nizovi kvadratnih otvora sa zaokrugljenim uglovima. Kameni obrisi slivali su se u kompaktnu masu, neobasjanu ni zračkom svetlosti, a znatno dalje, nad grebenima sledećih, gde pogled već nije dosezao, stajala je u nepravilnom svetlucanju slabačka svetlost. Još dalje svetle mrlje su se zgušnjavale i stapale u monolitni sjaj, koji je nepomičnom, zlatastom maglom ozarivao kamene rubove.

Koordinator ustade i upravi reflektor u dubinu uličice pod zidom na čijem se vrhu džip zaustavio. Snop svetlosti obasja odozgo stotinak koraka udaljen, samotan, vretenast stub, koji je stajao sred zasvođenih, razmaknutih zidova. Niz strane stuba, iskričavo svetlucajući, bešumno se slivala voda. Oko stuba se na trouglastim pločama videlo malo rečnog peska, a malo dalje, na kraju svetlosnog snopa, ležala je prevrnutu, s jedne strane otvorena, pljosnata posuda. Osetiše dašak noćnog vetra, a u uličicama dole odmah mu se odazva mrtav šušanj, kakav stvara slama nošena po kamenju.

"To je nekakvo naselje..." reče polako Koordinator. Stajao je i

pomerao sve dalje svetlost reflektora. Od malog trga sa česmom protezale su se uličice sa gore raširenim otvorima, okružene spojevima okomitih zidova, koji su podsećali na kljunove brodova. Zid između dvaju takvih istupa sav se naginjao unatrag, slično tvrđavskom kruništu, s praznim, kvadratnim otvorima. Naviše od njih dizali su se crnkasti, rastreseni pojasevi, kao tragovi požara koji se tuda nekad probijao. Svetlo je išlo na drugu stranu, niz šiljate spojeve zidova, udarilo u crnu jamu ulaza u podrum, lutalo po otvorenim krajevima ulica.

"Ugasi", naglo reče Doktor.

Koordinator posluša. U mraku koji je zavladao tek tada zapazi promenu u prostoru pred njima.

Avetinjski ujednačen sjaj, koji je okruživao vrhove udaljenih zidova sa obrisima nekakvih cevi ili dimnjaka presecanim na njegovoj podlozi, raspadao se na pojedinačna ostrva, slabio, gasio ga je talas mraka što se širio od sredine prema rubovima, još bi malo tinjali svetli stubovi, zatim bi i oni nestajali. Pojačana noć gutala bi deo po deo kamenih klanaca, dok ne bi nestao i poslednji trag svetlosti, tako da se ni iskra više ne bi videla u mrtvom mraku.

"Znaju za nas..." reče Hemičar.

"Moguće", reče Doktor, "ali zašto su samo tamo bila svetla? I još... primetili ste kako su se gasila? Od centra."

Niko mu ništa ne odgovori.

Koordinator sede i isključi reflektor. Mrak ih poklopi kao crni kapak.

"Ne možemo tamo sići. Ako ostavimo kola, neko bi morao kraj njih ostati", reče on. Čutili su. Nisu razlikovali čak ni svoja lica, samo su odnegde čuli slab šum vetra. Zatim odnatrag, od broda bez zidova, dopre slab šum, kao da neko oprezno korača. Koordinator ga je s naporom hvatao, polako okretao ugašeni reflektor, polako ga usmerio u tom pravcu i naglo upalio. Polukrugom belih pojaseva svetla, stubova i crnih senki okružila ih je nepomična praznina.

Nije bilo nikoga.

"Ko je?" viknu.

Niko se ne odazva.

"Znači, ja", odluči najzad. Uhvati za upravljač. Džip sa upaljenim svetlima krete duž zida.

Nekoliko stotina koraka dalje otvoriše se stepenice s plitkim, tankim

stepenicama. Vodile su naniže ograđene kamenim bedemima.

"Ostaću ovde", reče.

"Koliko nam daješ vremena?" upita Hemičar.

"Sada je devet. Dajem vam jedan čas, s tim da se u toku toga časa vratite. Možete imati teškoća u nalaženju puta. Kad protekne četrdeset minuta od ovog trenutka, upaliću flaru. Deset minuta kasnije drugu, posle još pet minuta - treću. Trudite se da se u to vreme nađete na nekom uzvišenju, da makar crvenilo zapazite odozdo. Sad uskladimo časovnike."

Obaviše to u tišini prekidanoj samo naletima vetra. Vazduh se sve više hladio.

"Bacač nećete uzimati, u toj tesnoći i tako ga ne možete upotrebiti." Koordinatorar je, kao i svi kad su govorili, i nehotice stišavao glas. "Ejektori treba da vam budu dovoljni, uostalom, u pitanju je kontakt. Ali ne po svaku cenu. To je jasno, zar ne?"

Obraćao se Doktoru. Ovaj klimnu glavom. Koordinator dodade:

"Noć nije najbolje vreme. Možda je dovoljno da se samo obavestite o terenu. To bi bilo najrazboritije. Ovamo možemo i da se vratimo. Pazite da se držite zajedno, zaklanjajući jedan drugom leđa, i da se ne upuštate ni u kakve zakutke."

"Koliko dugo ćeš nas čekati?" upita Hemičar.

Koordinator vide kako je odblesak svetlosti učinio da se Hemičarevo lice ocrtava kao posuto pepelom, pa se osmehnu.

"Dok ne postignemo uspeh. A sad, krećite."

Hemičar prebaci pojas ejektora preko vrata da bi imao slobodne ruke, oružje mu je visilo na grudima, a džepnom svetiljkom je obasjavao početak stepenica. Doktor je već silazio. Odjednom na visini blesnuše bela svetla, Koordinator im je osvetljavao put. Neravnine kamene površine pokazaše se uvećane, kao pune senki. Išli su dugim hodnicima svetla što je padalo odnatrag, držeći se senke duž zida, dok se u naspramnoj ulici ne zacrne prostrana senka, sa stubovima koji su se izdvajali na polovini visine zida, kao da su izrastali iz njega. Nad ulazom se videla grozdasta reljefna slika. Reflektori udaljenog džipa bacali su ostatke svetla, polukružnu lepezu odsjaja, na crni emajl predvorja, udubljenog na pragu kao od mnogabrojnih koraka koji su tuda prošli. Polako su ušli unutra. Kapija je bila ogromna, kao da je predviđena za divove, na unutrašnjim

zidovima nije bilo ni traga spojeva ili žljebova, kao da je čitava zgrada bila u celini izlivena od jedne gromade. Predvorje se završavalo slepim ugnutim zidom, sa obeju strana videli su se nizovi udubljenja, svako je u dnu imalo ugnutosti što su podsećale na klecala, a nad njim se otvarao i u dubinu zida vodio odvod za dim. Lampe su osvetlele samo početak te trouglaste cevi sa zidovima crnim i kao prevučenim glazurom.

Iziđoše van. Nekoliko desetina koraka dalje, u izlomima zida koji je obuhvatao pravilnim, mada za njihove oči nerazumljivim mnogozidnim nagibima izlaz bočne ulice, prekidala su se svetla što su ih dotad pratila. Ušli su u tu uličicu kad se naglo nešto promenilo - kameno sivilo okruženja ugasilo se kao oduvano. Hemičar se osvrte, odasvud ih je okružavao mrak. Koordinator je isključio reflektore, čiji se blesak odozgo prenosio čak do toga mesta.

On podiže pogled. Nebo nije video, više je zaključivao da je ono tamo. Njegovo daleko, hladno prisustvo osećao je čitavom površinom lica.

Koraci su glasno odzvanjali u tišini. Kamen je odmereno odgovarao, eho uličice, spuštene među ograde zidova, bio je kratak i potmuo. Obojica su kao po dogovoru, podigli leve ruke i počeli ih vući duž zida pored kojeg su išli. Bio je hladan i nešto manje gladak od stakla. Malo posle, Doktor upali lampicu jer mu je pred očima zaigralo više zgusnutih crnih mrlja. Nalazili su se na trgu, okruženom zidovima kao dnom bunara. U njihovim udubljenjima prekidanim izlazima prečnica, nizali su se u dvoredu, nagnuti unatrag, upravljani prema nebu i stoga odozdo gotovo nevidljivi prozori. Polako su prelazili unaokalo svojim lampama. Ugledaše stepenice u najužoj uličici. Strmo su silazile naniže, pregrađene na izlazu vodoravnom, kamenom gredom, glatko ugrađenom među zidove. Zakačeno o nju visilo je, pri dnu rašireno poput peščanog časovnika, tamno bure. Izabraše najširu uličicu. Ubrzo osetiše da se vazduh oko njih promenio. Slaba svetlost lampice pokaza svod izbušen kao rešet, kao da je neko u širokom sloju kamena poizbijao trouglaste otvore.

Dugo su išli. Prolazili su uličicama, pokrivenim kamenjem kao visoke i prostrane galerije. Prolazili su ispod svodova, s kojih su visila nezgrapna zvona ili burad. Paučinasti ostaci leljali su u dovratcima pokrivenim bogatim biljnim ornamentima. Zagledali su u široka

predvorja, prazna, sa burastim tavanicama, s okruglim, velikim otvorima na vrhu koji su bili čvrsto zatvoreni kamenim blokovima što su iz njih virili kao čepovi. Iz uličica su se povremeno dizali naviše kosi žljebovi, prošarani poprečnim zadebljanjima. Podsećali su na skelete lestova oblivene masom koja se stezala. Ponekad bi im iznenada udarila u lice topla promaja. Nekoliko stotina metara išli su po gotovo belim pločama, a onda se put ponovo razdvojio i oni krenuše naniže. Zidovi su isturali u uličicu teške bedeme. U svakome se otvaralo udubljenje ispunjeno uvelim lišćem. Silazili su sve niže nagibom sa sitno usečenim stepenicima. Na svetlu njihovih lampi igrala je prašina koju su sami dizali. Sa obe strane zjapili su otvori kriпти sa zagušnjivim, ustajalim vazduhom. Svetlost lampi bespomoćno bi u njih upadala, spotičući se o zbrku nerazumljivih naizgled davno napuštenih oblika. Onda ih je put poveo naviše, još dalje, dok ih odozgo ne obli dah naglo otvorene visine.

Prolazili su uličicama, ukrštenim nivoima hodnika, trgovima, svetla njihovih lampi udarala su u zidove, senke kao da su širile krila i prskale ispod njihovih nogu u vidu crnih gromada, gomilale se i lomile u skroz otvorenim prolazima, na čijim su ulazima stajali nagnuti jedan prema drugom stubovi što su izrastali iz zidova. Putnike je pratio stalni kevtav odjek koraka.

Povremeno im se činilo da osećaju nečije prisustvo. Tada bi sa ugašenim lampama zastajali pored zida. Srca bi im jače tukla. Nešto bi šuštalо, šljapkalo, odjeci koraka lomili bi se u bezobličnu jeku, slabili. Nerazgovetan žamor, kao iz podzemnih potoka, pralazio bi duž zidova. Ponekad bi iz unutrašnjosti bunara koji bi se otvarao u kamenom udubljenju, dopirao, u gnjilom isparenju, beskrajnа jek. Nije se moglo odrediti da li je to glas nekog stvorenja ili zvuk razigranog vazduha. Onda bi se dizali s kolena i nastavljali da koračaju dalje. U mraku im se činilo da se unaokolo motaju neka bića. Povremeno bi opazili kako se iz uličice po strani nagingje bleđo na svetlosti, upalo sitno lice, izbrazđano dubokim borama kao pukotinama, a kad bi stizali do tog mesta, bilo bi prazno, samo bi na kamenju ležao komadić otkinute zlataste folije, tanke kao papir.

Doktor je ćutao. Znao je da to lutanje, opasnost koja im je pretiła, još više ludost, u tim uslovima, noću opterećuje samo njega, da je Koordinator pristao na njegov rizik, jer ih je vreme požurivalo, a on je

najupornije od svih, tražio da se pokuša s nekim sporazumevanjem. Desetinama puta ponavljao je sebi da će doći još samo do sledećeg ugla, do prečnice, i predložiće povratak - a nastavljali su dalje. U Visokoj galeriji, uokvirenoj štitovima od neprovidne glazure, nasadeim jedan na drugi, rastinje je stvaralo strop sa čudnim kanzolama ili balkonima u obliku čunastih gondola. Odjednom, grozdast struk pade nekoliko koraka ispred njih. Podigoše ga, bio je još topao, kao da ga je neka ruka držala.

Najčudniji im je bio mrak, neprekinut nikakvom svetlošću. Stanovnici planete imali su oči, služili su se vidom, a ako su zapazili njihov dolazak, trebalo je očekivati nekakve straže, ali ne ovako potpune praznine ovog nesumnjivo nastanjenog prostora - o čemu su svedočila svetla koja su zapazili pre toga, s visine.

Lutanje, što je duže trajalo, pastajalo je sve više nalik na košmarni san. Najviše od svega čeznuli su za svetlom, njihove lampe stvarale su samo iluziju svetlosti, još više produbljujući okolni mrak, istržući iz njega pojedinačne fragmente lišene veze s celinom i zato neshvatljive.

Jednom su čuli tako blisko i izrazito šljapkanje, da su potrčali za njim. Naglo ubrzanje, topot trčanja ispunio je ulicu, njegov iskidan odjek udarao je o tesne zidove, jurili su s upaljenim lampama, siva svetlost puzila je nad njima kao svod koji je gotovo stizao do njihovih glava kad bi se svetlost spuštala, ili bi se dizao uvis kad bi se svetlost podizala, izgledalo je kao da plovi u talasima, crni izlazi pobočnih ulica proletali su unazad, a onda se zaustaviše posle bezumne jurnjave kroz prazninu, teško zadihani.

"Čuj, da li oni nas navlače?" s naporom upita Hemičar.

"Ne pričaj gluposti", prosikta gnevno Doktor. Opisaše svetlima krug oko sebe. Stajali su nad sasušenim kamenim bunarom. Zidovi su zjapili crnim jamama otvora, i u jednom od njih mignu blede spljošteno lišce, a kad se mrlja svetlosti vratila, otvor je bio prazan.

Krenuše dalje. Prisustvo drugih već nisu samo naslućivali, nego im je postajalo nesnosno, osećali su ga odsvuda, čak je doktor neodređeno pomišljao da bi u tom mraku bolji bio i napad, makar i borba, od upornog, besmislenog lutanja koje nikud nije vodilo. Pogledao je na časovnik. Proteklo je već gotovo pola časa. Morali su odmah da krenu natrag.

Hemičar, koji se odmakao nekoliko koraka od njega, podigao je svoju lampu. U izlomu među zidovima otvarala se kapija, zasvođena na vrhu zaoštrenim lukom. Na obema stranama praga dizala su se gomoljasta kamena stabla. Prolazeći kraj mračnog otvora mahinalno je upravio svetiljku u tom pravcu. Svetlo prođe preko niza zidnih niša i pade na povijena, naga leđa, zakočena u tom položaju.

"Tamo su!" siknu, trgnuvši se nagonski. Doktor stupi unutra. Hemičar mu je osvetljavao odnatrag. Naga grupa priljubljivala se uza zidove, skupljena pod bedemom tavanice, kao skamenjena. U prvi mah učinilo mu se da su mrtvi - na svetlu lampe tada blesnuše graške znoja koje su im se slivale niz leđa.

"Hej!" reče slabim glasom, osećajući da je čitava situacija lišena svakog smisla. Negde visoko, izvana, razleže se otegnut, treperav zvižduk. U kameni svod udari mnogoglasni jek. Nijedan od skupljenih nije se pomerio; samo su ječali tankim, otegnutim glasovima, čulo se udaljeno stupanje, onda pređe u galop, nekoliko tamnih likova promače u velikim skokovima, odjek se odazivao sa sve veće udaljenosti. Doktor proviri iz kapije - bilo je pusto. Njegova bespomoćnost pretvarala se u hladan bes; stajao je pred kapijom, i da bi bolje čuo, ugasio je lampu.

Iz mraka je dopirao sve bliži tapot.

"Idu!"

Doktor više oseti nego što ugleda da Hemičar diže oružje, pa udari po cevi nadole.

"Ne pucaj!" viknu. Prazni zaokret naglo se ispuni telima. Na svetlosnim mrljama skakale su uvis i na stranu grbe. Stvori se metež. Velika, meka tela su se sudarala. Ogromne, kao okrilaćene senke proletale su u dubini. Istovremeno, uz buku, krkljav kašalj, nekoliko otrgnutih glasova stravično zacvile, i ogromna masa svali se pred Hemičarove noge, potkosi ga i on, padajući, u poslednjem deliću sekunda spazi zagledano pravo u njih izbečeno lišće sa belim očima. Njegova lampa udari o kamanje i obavi ih mrak. Hemičar poče očajno da traži lampu, pipajući rukama po kaldrmi, kao slepac.

"Doktore! Doktore!" vikao je, ali njegov glas se gubio u metežu. Oko njega promače dosetak tela, ogromnih trupova i majušnih ručica, koja su se pribijala, sudarala. Već je uhvatio za metalni cilindar, počeo se dizati na noge, kad ga snažni udar baci na zid, razleže se

visok zvižduk, koji kao da je doletao s vrha zida, onda na trenutak sve zamre, ali tada oseti talas topline koji je izbijao iz zagrejanih tela, nešto ga gurnu, on se zavrte, viknu, osećajući skliski, ogavni dodir - i sa svih strana ga opkoli teško disanje.

On pritisnu kontakt. Lampa sinu. Tokom nekoliko sekundi u izvijenoj liniji pred njim su se nadimali ogromni, grbavi trupovi, s visine su bleštale na lišcima zaslepljene oči, naborane glavice se zanjahaše, zatim se golaći, snažno gurnuti odnatrag, svališe na njega. On kriknu još jednom. Svoj glas nije čuo u gužvi koja se stvorila unaokolo - prignječenih rebara, zariven među mokre, vrele telesine gubio je tle pod nogama i nije čak ni pokušavao da se brani. Osaćao je kako biva nekud naslepo guran, vučen, trzan. Sirov smrad prosto ga je davio. Grčevito je stezao lampu na grudni, osvetljavala je nekoliko najbližih, koji su ga zapanjeno gledali i pokušavali da se odmaknu, ali gomila nije puštala. Mrak je neprestano urlao promuklim glasovima a mala poprsja, oblivena vodnjikavom tečnošću kao znojem, krila su se u izbočenju grudnih mišića. Onda užasan talas pritiska odjednom odbaci prema kapiji čitavu grupu u kojoj se Hemičar nalazio i on, prignječen, kroz gužvu spletenih ruku i trupova još vide sjaj svetla, opazi Doktorovo lice, promakoše kraj njega Doktorova u kriku otvorena usta, pa slike nestade. Gušio se od teškog smrada, vrh džepne lampe skakao mu je pod bradom, izdvajao iz mraka bezoka, bez nosa, bezusta, pljosnata, starački otramboljena lica, sva kao oblivena vodom, osećao je sudare grba, za trenutak se smanji stiska, onda ga opet pritisnu, baciše ga leđima na zid, udari kičmom o stubić uhvati se i pokuša da se priljubi uz njega, ali ga novi talasi onih što su nadirali otrgnu. Branio se svim silama, borio se samo da ostane na nogama jer bi pad značio smrt, opipa neku kamenu stepenicu, ne, neki kameni gomolj, pope se na njega i podiže visoko svetiljku.

Slika je bila stravična. Od zida do zida njihalo se more glava, presovano pritiskom. Oni što su stajali pod nišom gledali su ga razrogačenim očima, video je očajničke napore koje su činili da bi se od njega udaljili, grčevite, kao u groznici, ali mogli su da pokreću samo deliće nage mase koja je stalno kuljala niz uličicu, pribijajući one na krajevima uza zidove. Jeziva dreka nije prestajala. Onda opazi Doktora. Bio je bez svetiljke, pokretao se, zapravo plivao u

gomili, pokretan čas napred, čas natrag, gubio se u telesinama koje su bile više od njega. Nekakve krpe lepršale su u vazduhu. Hemičar se ejektorom ograđivao koliko je mogao od onih što su nadirali. Osećao je kako mu ruke popuštaju i trnu. Mokre, kliske telesine udarale su u njega kao ovnovi, odskakale, jurile dalje, onda se gomila poče proređivati. Iz tmine su nailazile nove gromade. Lampa se ugasi. Neprobojni mrak se komešao, blejao, ječao. Znoj mu je zatvarao oči, udisao je vazduh koji je pekao u grudima, gubio svest. Klonuo je na kameni stepenik, naslonivši leđa na hladne blokove i hvatajući vazduh. Već je razlikovao pojedinačne toplote, pljaskave skokove. Prokletnički hor se udaljivao. Oslanjajući se rukama o zid, digao se na noge. Kolena je imao kao od vate, hteo je da vikne Doktora, ali nije bio kadar da istisne glas iz grla. Onda beličasti blesak izdvoji iz mraka vrh zida na drugoj strani ulice.

Prođe izvesno vreme dok ne postade svestan da im to Koordinator sigurno pokazuje pravac povratka magnezijumskom flarom.

Saže se, poče da traži svetiljku. Nije ni znao kad su mu je izbili iz ruku. Vazduh pri samoj zemlji bio je pun ogavnog smrada koji ga je gonio na povraćanje, prosto nije mogao da ga podnese, mučnina ga je raspinjala. Ustade. Začu dalek krik. To je bio ljudski glas.

"Doktore! Ovamo! Ovamo!" prodra se. Vika mu odgovori već izbliza, između crnih zidova pomoli se jezičak svetla. Doktor je išao prema njemu, brzo, ali malo postrance, kao pijan...

"Ah", reče, "tu si, dobro je..."

Uhvati Hemičara za ruku.

"Malo su me poneli, ali uspeo sam da se probijem u predvorje... izgubio si lampu?"

"Da..."

Doktor se još držao za njega.

"Vrtglavica", objasni mirnim glasom, sa ostacima zadihanosti.

"Ništa, odmah će proći."

"Šta je to bilo?" reče šapatom, kao za sebe Hemičar.

Doktor mu ne odgovari. Obojica su pomno osluškivala mrak - opet su se prikradali kroz njega daleki koraci, vrveo je od šumova, nekoliko puta podigao se jauk, prigušen daljinom. Drugi blesak neba nad zidovima obasjao je njihov vrh, zadržtao na okomitim rubovima,

i u žutkastom sjaju slio se dole, kao trenutani izlazak i zalazak sunca. "Idemo", rekoše uglas.

Da nije bilo flare, ne bi uspjeli da se vrate pre dana. Ovako ipak, dozivani bleskom, koji im je još dvaput crvenilom osvetlio mrak kamenih klisura, znali su u kom pravcu treba da idu. Uz put naiđoše na nekoliko begunaca koji su uplašeni svetlom njihovih lampi bezumno bežali, a u podnožju strmih stepenica naiđoše već sasvim ohlađeno telo. Preskočiše ga bez reči. Nekoliko minuta pre jedanaest, izbiše na mali trg s kamenim bunarom i tek što na njega pade svetlost Doktorove svetiljke, s visine u trostrukom blesku sinuše reflektori.

Koordinator je stajao iznad stepenica uz koje su oni trčali teško dišući. On krete polako za njima, a kad stigoše do kola i kad sedoše na stepenice, on ugasi svetla i počeo da korača tamo-amo po mraku, čekajući da dođu k sebi i počnu govoriti.

Kad su mu sve ispričali, reče tiho:

"No, da. Dobro je što se to tako završilo. Ovde je jedan, znate..."

Nisu ga razumeli, i tek kad je upalio bočni reflektor i okrenuo ga unatrag, skočiše na noge. Nekoliko desetina metara od džipa nepamićno je ležao duplaš.

Doktor se prvi nađe pred njim. Iz reflektora je na to mesto padala široka svetlosna traka na kojoj su mogle da se pobroje sve, i najmanje udubine kamenih ploča.

Pred njima je u poluležećem stavu bio stvor, nag, s koso padignutom gornjom polovinom velikog torza. Između zjapećih grudnih mišića zurilo je u njih veliko, bledoplavo oko. Videli su samo krajičak spljoštenog lišca, kao kroz pukotinu odškrinutih vrata.

"Kako je tu dospelo?" upita tiho doktor.

"Dotrčao odozdo, nekoliko minuta pre vas. Kad sam upalio flaru pobegao je, zatim se vratio."

"Vratio se?!"

"Na to mesto?"

"Da."

Stajali su nad njim, ne znajući šta da rade. Stvor je disao kao posle dugog trčanja. Doktor se nagnuo želeći najprostijim pokretom da diva otvorenom šakom pogladi ili potapše, ali on zadrhta i na bleđoj koži njegove telesine pojaviše se vodenaste kaplje, krupne kao

mehuri.

"On se... nas boji..." reče tiho doktor." Šta da radimo?" dodade bespomoćno.

"Ostavimo ga i krećimo. Kasno je", dobaci Hemičar.

"Nikud ne krećemo. Čujte..." Doktor se pokoleba, "znate li šta? Sednimo..."

Duplaš se nije kretao. Da nije bilo odmerenih pokreta njegovih štitasto raširenih grudi, moglo bi se misliti da nije živ. Doktora smestiše pored njega na kamenu ravninu. Iz mraka je dapirao udaljeni šum gezira. Ponekad bi vetar zašuštao u nevidljivom rastinju. Podzemno naselje obavijala je neprobojna noć. U vazduhu su povremeno promicala retka maglena isparenja. Oštro ocrтана na svetlosti reflektora, nepomična kontura džipa delovala je kao deo crnog dekora. Posle dobrih deset minuta, kad su već počinjali da gube nadu, duplaš nenadano zirnu kroz pukotinu iz svog unutrašnjeg skrovišta. Jedan neoprezan Hemičarov pokret bio je dovaljan da se mišićavi otvor skupi - ovoga puta samo nakratko.

Najzad, gotovo pola časa nakon susreta, uspravio se. Bio je oko dva metra visok, ali bio bi još viši da se nije povijao prema napred. Kad je koraknuo, donji deo njegovog neformastog tela se promenio. Izgledalo je kao da je bio kadar da proizvoljno ispruža ili uvlači noge, ali zapravo su samo mišići, grčeci se oko donjih udova, postajali nekako izrazitiji i istovremeno sposobniji za kretanje.

Nikome nije bilo dovoljno jasno kako je Doktor to izveo. On ih je sam kasnije uveravao da takođe ne zna. Uglavnom, posle svakojakih potapšavanja, blagih pokreta, došaptavanja, duplaš je, već sasvim pomolivši svoje pokretljivo poprsje iz unutrašnjeg gnezda, dopustio Doktoru da ga povede za tanku ruku do džipa. Njegova mala glava obvisnula je prema napred i gledala ih odozgo kao s naivnom začuđenošću kad su se okupili u svetlosnom pramenu reflektora.

"I šta sad?" reče Hemičar. "Nećeš se tu s njim sporazumeti."

"Kako, šta?" odvrati Doktor. "Uzećemo ga sa sobom."

"Jesi li pri sebi?"

"To bi nam mnogo pomoglo", reče Koordinator, "ali... on je težak oko pola tone!"

"Pa šta? Džip je predviđen i za više."

"Dobar si! Ima nas trojica i tovar, to je već preko trista kilograma.

Mogu nam popucati trupne osovine."

"Tako?" upita Doktor. "Onda ne. Neka ide."

S tim rečima pogura duplaša prema silaznim stepenicama.

Veliki stvor (stalno im se činilo dok je tako kraj njih stajao, a naročito kad na njega nije neposredno padala reflektorska svetlost, da mu je glava odsečena i na njeno mesto utaknuta druga, tuđa, previše mala i loša, prenisko smeštena) naglo se zgrčio kao da je zapao u sebe, a njegovu kožu u trenu pokriše kaplje vodnjikave tečnosti koja se prelivala na svetlosti.

"Ali ne, do vraga... ja sam se samo šalio..." promuća Doktor. Ostali takođe behu začuđeni tom reakcijom. Doktor je, ne bez napora, uspeo nekako da umiri velikog stvora. Imali su sad pred sobom težak problem kako da smeste novog putnika. Koordinator je ispustio gotovo sav vazduh iz guma, tako da je džip gotovo naseo na kamenje. Onda pri svetlu ručnog reflektora razmontiraše oba zadnja sedišta i pričvrstiše ih za prtljažnik, a na sam vrh te piramide još natakošé bacač. Duplaš ipak ne htéde da uđe u kola. Doktor ga je tapšao, nagovarao, gurkao, sam se peo i iskakao, i da nisu bile ove okolnosti, bio bi to sigurno vrlo smešan prizor. Odavno je ipak bilo prošlo jedanaest a još je trebalo u mraku, po teškom terenu, vozeći strmo naviše, da pređu preko sto kilometara, koliko je bilo do rakete. Doktor najzad izgubi strpljenje. Uhvati jednu od podignutih ruku malog poprsja i viknu:

"Gurajte ga odnatrag!"

Hemičar se pokoleba, ali Koordinator snažno podupre isturena leđa duplaša koji ispusti skičav zvuk i, izgubivši ravnotežu, jednim skokom nađe se u kolima. Tada je sve krenulo brzo. Koordinator ubaci vazduh u gume, a džip, mada i s jakim nagibom, krete s mesta. Doktor zauze sedište pored novog putnika, jer je Hemičar radije izbagavao njegovu neposrednu blizinu i odlučio se na vrlo neugodno putovanje, stojeći iza Koordinatorovih leđa.

Uz trostruk blesak reflektora provezaše se kroz anfilade stubova. Zatim su duge, glatke površine vodile prema aleji 'močuga'. Džip je na ravnom terenu postigao dosta veliku brzinu, koju su izgubili tek u podnožju obronka od magme. Za dvadesetak minuta stigli su do gliničastih brežuljaka što su okružavali bunar s mračnom sadržinom. Neko vreme vozili su preko gustog, jezivo šljapkavog blata, zatim

pronađoše usečene u glinu otiske sopstvenih guma, i povezaše se gotovo isto onako kao što su stigli do kotline.

Izbacujući ispod točkova čitave vodoskoke vode i blata, džip je uspešno lavirao između glinastih brežuljaka što su promicali čas sleva čas zdesna u trostrukim mlazevima svetlosti. Daleko u mraku nazre se pomućen plamičak koji se vukao prema njima i sa svakim trenutkom se povećavao, a onda se izdvojiše tri svetla. Koordinator ne uspori, jer je to bio odraz njih samih. Duplaš počeo da ispoljava nemir. Mrdao se, kašljucao, i čak se opasno odmicao u ugao, tako da se čitavo vozilo povilo na levu stranu. Doktor se trudio da saputnika umiri glasom, bez većeg uspeha, a kad se osvrte, vide da je bleđa pojava postala nalik na glavu šećera zaobljenu na vrhu. Duplaš je uvukao svoje malo poprsje i kao da je prestao da diše. Tek kad vreli, trenutni talas i nestanak ogledalskog odraza označiše da su prevalili zagonetnu liniju, veliki putnik se utišao, umirio, i nije pokazivao nikakvo uzbuđenje zbog noćne vožnje, iako se džip sada, s naporom se penjući uz rastući nagib, mnogo ljuljao. Naduvani točkovi teško su strugali po neravninama. Vozili su sve sporije, i umesto živog bubnjanja guma čulo se napregnuto brujanje motora. Nekoliko puta prednji kraj kola se opasno pridizao uvis. Jedva su već puzali, a onda odjednom, iako su se točkovi okretali, odoše unatrag. Nanos terena, slabo spojen s podlogom, počeo pod njima da klizi, na šta Koordinator naglo zavrte volan i kola stadoše.

Zatim oprezno skrenu ukoso niz padinu natrag u dolinu.

"Kuda?!" povika Hemičar. Naleti noćnog vetra nanosili su sićušne kaplje, iako kiša nije padala.

"Pokušaćemo na drugom mestu", dobaci mu Koordinator, vičući.

Ponovo se zaustaviše. Svetlosna mrlja pokretnog reflektora pođe naviše, u daljini sve bleđa. Naprezali su pogled, ali malo šta su mogli da zapaze. Ne razaznavši mnogo, više nasumice krenuše uzbrdo. Nagib uskoro postade isto onako strm kao na mestu niz koje su skliznuli, ali teren je tu bio suv i džip je vredno vukao. Kad god bi Koordinator pokušao da ga usmeri tako da kompas pokazuje sever, mašina bi počinjala opasno da diže masku, gotovo sedajući na zadnje gume, i prisiljavala ga na vožnju s rastućim usmerenjem prema zapadu. Bilo je to nepovoljno, jer je valjalo računati da će naići na čestar. Koliko je pamtio, čestar je pokrивao gotovo ceo rub

odrona visinskog platoa prema kome su se peli. Nije bilo pomoći. Svetla reflektora udariše u mraku na niz belih pojava koje su se lagano pomerale, ne, bila su to maglena isparenja, oblak ih je naglo progutao, i postalo je mračnije. Teško se moglo disati, i već je bivalo pro hladno. Na prednjem staklu, na niklenim cevima držača počеше kliziti kaplje kondenzovane vode. Neprovidna magla se čas zgušnjavala, čas proređivala. O upravljanju kolima nije se moglo ni misliti. Koordinator je vozio naslepo, trudeći se samo da drži pravac što je više moguće uzbrdo.

Onda reflektori naglo povratiše snagu. Mlečni gomolji magle se razidoše, otploviše unatrag, u jasnim mlazovima svetlosti ugledaše naspramnu grbu obronka i, istovremeno, na visini se zaškri crno nebo. Svi se osetiše nekako samouverenije.

"Kako putnik?" upita Koordinator, ne okrećući glavu od upravljača.

"Dobro. Kao da spava", reče Doktor iza Hemičara koji je pred njim stajao. Nagib na koji su stizali postajao je sve iskošeniji, kola se neprijatno balansirala, prednji točkovi su sve manje slušali upravljač, težište se pomeralo izrazito unatrag.

U jedan mah, kad kola gotovo zaigraše u mestu i prednji kraj se pridiže, klizeći nekoliko metara u stranu, Doktor uznemireno viknu:

"Čuj, da sednem spreda, između reflektora, na odbojnik?"

"Još ne", odvrati Koordinator. Malo ispusti vazduh iz guma, džip se spusti niže i neko vreme vukao je nešto bolje. U mlazovima svetlosti koji su poskakivali visoko gore, već se nazirala neravna linija žbunja. Pređoše preko velike glinene čele. Žbunovi su bili sve bliži i štrčali su kao crna četka na samom rubu pognutih glinenih odrona. Nisu mogli čak ni pomisliti da tuda prođu, ali ni da skrenu i traže bolji put te su gurali stalno uzbrdo, dok na nekoliko desetina metara ispred dvometarskog zida kola ne stadoše. Naglo kočenje ih uzdrma. Na jakoj svetlosti žutela se glina, prošarana končastim korenjem.

"E, baš stigosmo!" procedi Hemičar, psujući.

"Daj lopatu", dobaci mu Koordinator. On siđe i oštricom lopate iseče nekoliko glinanih cigli, podmetnu ih pod zadnje gume džipa, vrati se do bedema i poče da se penje. Hemičar krete za njim. Doktor ču kako se probijaju kroz čestar. Pucketale su lomljene grane, Koordinatorova ručna lampa blesnu, pa se ugasi, i pojavi se na drugom mestu.

"Kakva je to gadost!" začu se brundav Hemičarov glas. Nešto zašušta, svetlosna mrlja poigravala je u mraku, a onda se zaustavila. "To je rizično", dopre opet do Doktora Hemičarov glas.

"To je svojstveno za astronautiku", odvrati Koordinator i glasnije viknu: "Doktore, moramo ovde da odvalimo komad terena na samom rubu. Mislim da ćemo tuda moći da prođemo, samo pripazi na putnika da se ne uplaši."

"Dobro!" viknu mu Doktor u odgovor. Okrete se na sedištu prema duplašu koji je i dalje ostajao skupljen i nepomičan. Čuli su kako glina klizi.

"Još jednom!" prostenja Koordinator. Grumenje gline obruši se niz obronak, razleže se lom, tresak, i veliki blok se skotrlja odmah pored džipa. Zemlja zabubnja po prednjem staklu, meko kotrljanje odgurnutog bloka stiša se u nizini i samo se niz usek još dugo osipalo. Doktor se naže napred - duplaš uopšte nije reagavao na ceo događaj - i upravi pokretni reflektor u stranu. U usni isturenog glinenog nagiba nastao je širok levkast prolom. Koordinator je stajao u njemu, energično radeći lopatom. Bilo je uveliko prošlo dvanaest, kad su iz prtljažnika izvadili vučni kalem, sidra, kuke, i, učvrstivši jedan kraj užeta među reflektorima, drugi provukli sredinom proloma kroz čestar naviše, gde su ga dvaput učvrstili. Zatim Doktor siđe iz kola do Hemičara, a Koordinator istovremeno uključi motore svih točkova i prednjeg bubnja, koji je, namotavajući na sebe uže, vukao kola malo-pomalo kroz glineno grlo. Nije prošlo bez ponovnog proširenja prolaza, ali pola časa kasnije sidra i uže behu zapakovani, a džip se sa stravičnim krckanjem i pucketanjem probijao kroz žbunje. Jedno vreme kretali su se vrlo sporo, i tek kad se čestar, srećom sav sasušen i lomljiv tako da nije stvarao preveliki otpor, završio, pojuriše punom brzinom.

"Polovina puta!" viknu u jedan mah Hemičar Doktoru jer je, tako kako je stajao, mogao preko Koordinatorovog ramena da vidi brojčanik za kilometre. Koordinator je pomislio kako nisu ni polovinu prevalili. Računao je da im je skretanje na koje ih je prisililo nepovoljno uspinjanje uz padine moralo dodati dvadesetak novih kilometara. S licem tako reći pripijenim uz staklo, nagnut napred, nije odvajao pogled od puta, zapravo bespuća, i trudio se da zaobilazi veće prepreke, a manje da prevaljuje točkovima, ali kola su ipak

odskakala, tresla se, tako da je lim samo zvečao, a na trenutke su, na rupama, odskakala u vazduh, uz šištanje amortizera, krećući se na sva četiri točka. Vidljivost je ipak bila dosta dobra, barem dotle nije bilo nikakvih iznenađenja, a onda na dometu reflektorskih svetlosnih mrlja nešto promače - visoka crta, druga, treća, četvrta - bili su to jarboli, što je značilo da su presekli njihov niz. Doktor je pokušavao da zapazi na podlozi neba da li vrhove jarbola još okružuje treperav vazduh, ali bilo je previše mračno. Zvezde su mirno treperile, krupni stvor iza njega nije se mrdao, već se samo jednom, kao umoran od istog položaja, pomerio malo u stranu, nameštajući se. Taj, tako ljudski, pokret izazva u Doktoru čudnu ganutost.

Gume preskočiše preko poprečnih brazdi. Već su se spuštali naniže, preko uzvišeno izdubljenog prostora. Koordinator malo uspori. Iza jezička krečnjačke osuline već je video naredne brazde u svetlim pojasima, a s leve strane stiže do njega rastući zvižduk. Uz stravično potmuo šum, raznjihana masa im preseče put, blesnu pod reflektorima svetlucavom veličinom i nestade. Kočnice naglo zaškripaše uz jak trzaj, na licima osetiše gorak vazduh. Oglasi se još jedan zvižduk. Koordinator isključi svetla. Nastade mrak, a u njemu, nekoliko koraka ispred njih, kao da su jedna za drugom, proletele vazdušne trube. Visoko nad zemljom, jurile su fosforno tinjajuće gondole, obavijene nevidljivim štitovima kruženja, lako se povijale na zaokretima, izvodeći isti nagib. Počeše ih brojati: osma, deveta, deseta...

Posle trinaeste nastao je prekid, te se pokrenuše. Doktor reče: "Ovoliko ih još nismo sreli."

Ponovo se nešto oglasi. Polako se približavao drugačiji, nepoznat, mnogo niži zvuk. Koordinator naglo ubaci u rikverc i kola počеше da se povlače. Udaljavali su se pod brdo, gume slabo zaklaparaše na krečnjačkom osipu dok se džip zaustavljao, a u mraku, pred njima, promače s hućanjem u basu koje izazva treperenje cele karoserije, neuhvatljiv oblik, od koga je visoko nad drvećem potamnela svetlost zvezda i teren se uzdrmao kao od usova. Hućeci kao teški bumbar, provukla se naredna sablast, pa još jedna; gondola se na njima nije videla, već samo na zvezdastim vršcima zaoštren obris nečega što je crvenkasto tinjalo i polako se okretalo u pravcu suprotnom od

pravca kretanja.

Opet zavlada tišina, samo je iz daljine dopiralo čas tiše, čas nešto glasnije, sve udaljenije brujanje.

"Ovi su bili kolosalni, videli ste?!" reče Hemičar.

Koordinator još podosta sačeka, najzad uključi reflektore, otkači, džip se zakotrlja najpre samom svojom težinom, a zatim sve brže pojuri naniže. Iako je brazdama bilo ugodnije voziti, jer su zaobilazile sve neravnine, više je voleo da ne rizikuje - mogla je na njih da naleti otpozadi neka od prozirnih grdosija. Iako pomerajući volan, trudio se da u mislima prati pravac vožnje vozila na koja su naišli - dolazila su sa severo-zapada, a udaljavala se prema istoku, ali to ni o čem nije svedočilo - skretala su, i takvih skretanja su mogla da načine više. On ne reče ništa, ali je bio uznemiren.

Nekoliko minuta posle dva časa, u svetlima blesnu ogledalska traka. Duplaš, koji za vreme susreta u mraku nije ni trepnuo, od izvesnog vremena se osvrtao po okolini, pomolivši glavu. A kad džip stiže do ogledalskog pojasa, veliki stvor se naglo zakašlja, zasopta i slabo ječeći poče da se uspravlja, meškolji, sav se premestio na jednu stranu, kao da je hteo da iskoči iz kola što su jurila.

"Stani! Stani!" viknu Doktor. Koordinator zakoči, zaustaviše se na jedan metar pred trakom.

"Šta se desilo?"

"On hoće da pobegne!"

"Zašto?"

"Ne znam, možda zbog ovog - ugasi reflektore!"

Koordinator poslušao. Tek što je zavladao mrak, duplaš se teško svali na svoje mesto. Krenuše s ugašenim reflektorima. Za sekund je s obe strane džipa blesnuo odraz zvezda na crnim pločama, a onda opet počеше da voze po zemlji. Reflektori udariše u noć. Bili su na ravnici. Džip je jurio sve brže, čitavo njegova konstrukcija je vibrirala, podrhtavala, vapnene stene s velikim senkama što su se na pesku okretale kao oko okomite osovine, letele su u pozadinu, pesak je šibao ispod guma, hladan vazduh je prosto ujedao, udarao u lice, od brzine je hučalo, šumilo, kamičci su zvučno odskakali u vazduh. Hemičar se skupio, nastojeći da koliko god može zakloni glavu iza prednjeg stakla. Vozili su po ravnom, brzina je stalno rasla, očekivali su da u svakom trenutku ugledaju brod.

Bilo je dogovoreno da oni što ostanu izvese na krmi blinkersku lampu, ali minuti su proticali, džip je malo usporio, skrenuo, sada su vozili prema severoistoku, a unaokolo se stalno prostirao mrak. Odavno su već vozili samo s malim svetlima, onda je Koordinator isključio i njih, ne mareći za rizik da naleti na neku nevidljivu prepreku. Jednom zapaziše migajuće svetlašce i pojuriše prema njemu s najvećom žurbom, ali već posle nekoliko minuta se uveriše da je to naprosto neka niska zvezda. Bilo je dva i dvadeset.

"Možda im se lampa pokvarila", oglasi se Hemičar. Niko mu ne odgovori. Pređoše narednih pet kilometara i opet skrenuše. Doktor se podigao s mesta i naprernuto zurio u mrak. Usporiše još više, onda kola snažno poskočiše, najpre prednjim, zatim zadnjim točkovima - prevezli su se preko rova na peskovitom terenu.

"Vozi levo", reče odjednom Doktor.

Džip skrenu, i pred malim svetlima ukazaše se udubljenja. Preskočiše drugu, pola metra duboku brazdu, kada svi odjednom ugledaše slab osvit i na njegovoj podlozi izduženu, pognutu senku, čiji je vrh za tren okružio oreol i kad nestade, izgubiše ga iz vida. Džip s naglim trzajem jurnu pravo. Novi blesak lampe, zaklonjene krmom broda izdvoji tri sitne pojave i Koordinator uključi reflektore. Trčali su prema njima dignutih ruku.

Koordinator uspori i kad se ovi što su trčali ukloniše s puta, zaustavi kola nekoliko metara iza njih. Raketa se dizala u blizini. Priđoše joj tako da je gornji deo krme zaklonio okačenu lampu.

"Tu ste?! Svi?!" viknu Inženjer. Priskoči džipu i trže se unatrag kad ugleda četvrtu, bezglavu priliku koja se nemirno mrdala.

Koordinator zagrlji jednom rukom Inženjera, drugom Fizičara, i stajaše tako čitav sekund, kao da se na njih oslanja. Okupiše se sva petorica kraj bočnog reflektora. Doktor je nešto tiho govorio duplašu.

"Kod nas je sve u redu", reče Hemičar, "a kod vas?"

"Manje-više", odgovori Kibernetičar. Jedan dugi trenutak gledali su se bez reči.

"Izveštavamo ili polazimo na spavanje?" upita Hemičar.

"Ti možeš da spavaš? To je lepo!" povika Fizičar. "Da spavaš! Dobri Bože! Oni su ovde bili, znate?"

"Tako sam i mislio", reče Koordinator. "Je li... došlo do sukoba?"

"Nije. A vi?"

"Ni kod nas nije. Mislim... to što su otkrili raketu, može se pokazati važnije od onog što smo mi videli. Hajde, pričajte! Henriče, možda ti..."

"Uhvatili ste ga?" upita Inženjer.

"Zapravo... on je nas uhvatio. To znači, dobrovoljno je dopustio da bude uhvaćen. Ali to je čitava priča. Duga, složena, mada na žalost, ništa od nje ne shvatamo."

"S nama je potpuno isto!" upade Kibernetičar. "Stigli su ovamo možda jedan čas posle vašeg odlaska! Mislio sam, mislio sam da je to kraj..." priznade tiše.

"Niste gladni?" upita Inženjer.

"Čini se da sam na to sasvim zaboravio, Doktore!" viknu Koordinator.

"Dođi ovamo!"

"Savetovanje?" Doktor siđe s kola i priđe im, ne ispuštajući iz vida duplaša, koji neočekivano skoči na zemlju, neobično pokretom lakim i polako došljapa do okupljenih. Ali, tek što je stigao do granice svetlosnog kruga, povuče se i ostade nepomičan. Čutke su ga gledali. Veliki stvor se odmakao, priljubio uz teren. Za trenutak videše njegovu glavu, a zatim se mišići skupiše ostavljajući pukotinu kroz koju su na raspršenoj svetlosti reflektora nazirali plavo oko koje je počivalo na njima.

"Znači, bili su ovde?" upita Doktor. U tom trenutku jedino on nije posmatrao duplaša.

"Da! Dovezli se - dvadeset pet uskovitlanih krugova, istih kao onaj koji smo osvojili, i četiri mašine mnogo veće, ne okomita štita, već nalik na providne bumbare."

"Sreli smo ih!" viknu Hemičar.

"Kada? Gde?"

"Možda pre jednog časa, kad smo se vraćali! Umalo se nismo s njima sudarili. I, šta su radili ovde?"

"Nešto malo", odvrati Inženjer. "Stigli su u nizu, otkuda, ne znamo, jer kad smo izišli na površinu - baš se tako dogodilo da smo svi bili u raketi bukvalno pet minuta - već su stizali jedan za drugim, kružeći oko rakete. Nisu se približavali. Mislili smo da je to prvo izviđanje, patrola, prethodnica taktičko upoznavanje, pa smo postavili bacač pod raketu i čekali. Oni su kružili unaokolo, stalno u istom pravcu, niti su se udaljavali, niti se približavali. To je potrajalo valjda oko čas i po.

Zatim su se pojavili oni veći, oni bumbari - nekih tridesetak metara visoki! Kolosi! Mnogo sporiji, mogu da voze, kako se čini, jedino brazdama koje zaoru oni prvi. Uskovitlani štitovi načinili su im mesta u svome krugu, tako da su išle jedna veća i jedna manja mašina, i ponovo počele kružiti. Ponekad su usporavali, a jednom se dve umalo nisu sudarile, zapravo su se dotakle samim rubovima, uz jeziv tresak, ali ništa im nije bilo - nastavile su da kruže."

"A vi?"

"Ha, mi smo se znojili kraj bacača. To nije bilo prijatno."

"Verujem", reče svečano Doktor. "A dalje?"

"Dalje? Najpre sam stalno mislio da će nas u svakom trenutku napasti, a zatim da samo posmatraju, ali čudio sam se tom njihovom poretku i tome što ni za trenutak nisu zastajali, iako znate da takav krug može da se kovitla u mestu. Negde posle sedam, poslao sam fizičara po blinkersku lampu. Trebalo je da je izvesimo za vas, ali ne biste se mogli probiti kroz taj krilati zid - i tada mi je prvi put pala na um pomisao da je to blokada! Pa dobro, pomislih da u svakom slučaju treba pokušati sporazumevanje - koliko god se to bude moglo. Sedeli smo stalno pored bacača i počeli da dajemo lampom signale - u serijama, mnogo, najpre po dva bleska, zatim po tri, po četiri."

"Pitagorinim sistemom?" upita Doktor, a Inženjer je nastojao, uzalud, da na svetlosti lampe koja je visoko visila, oceni da li se Doktor podsmeva.

"Ne", reče najzad, "dobacivali smo običan niz brojeva."

"A oni?" dobaci Hemičar, koji je upijao svaku reč.

"Kako da ti kažem, zapravo ništa..."

"Kako 'zapravo'? A 'nezapravo'?"

"To znači, izvodili su različite stvari sve vreme, i pre našeg davanja svetlosnih signala, i tokom njega, i posle, ali ništa što bi izgledalo kao pokušaj da nam odgovore ili da uspostave kontakt."

"Šta su činili?"

"Kružili su brže ili sporije, međusobno se približavali, nešto se kretalo u gondolama."

"A da li i bumbari, oni veliki, takođe imaju gondole?"

"Pa, kažeš da ste ih videli?"

"Bio je mrak kad smo ih sreli."

"Nemaju nikakve gondole, u samoj sredini uopšte ništa. Prazno mesto. Zato u kružnici ide, pliva tako, kao da kruži veliki rezervoar, spolja izbočen, od sredine izdubljen, koji može da se postavlja različito, a po bokovima ima ceo niz rogova, to jest kupastih udebljanja. Potpuno bez smisla - naravno, s moje tačke gledišta. Ovaj, šta sam to govorio... aha, dakle, ti bumbari su povremeno izlazili iz kruga i zamenjivali mesta s manjima, sa štitovima."

"Koliko često?"

"Kako kad. U svakom slučaju, nismo uspeli da uhvatimo nikakvu brojčanu pravilnost. Eto, kažem vam, brojao sam sve što je moglo imati bilo kakvu vezu s njihovim kratanjem jer sam očekivao nekakav odgovor. Čak su činili složene evolucije. Na primer, u drugom času oni veliki su tako bili usporili, da su se gotovo zaustavili. Pred svakim bumbarom stao bi manji štit, krenuo lagano prema nama, ali bi se pomerio malo, možda petnaestak metara, veliki bumbar za njim, i ponovo bi počeli da opisuju po dva kruga, unutrašnji, kojim su kružila četiri velika i četiri manja, i spoljni, sa ostalim spljoštenim štitovima. Kad sam već mislio da će morati nešto da se preduzme, da biste se vi mogli vratiti - oni su odjednom formirali jedan dugi red i udaljili se, najpre po spirali, a zatim pravo na jug."

"Koliko je to moglo biti časova?"

"Nekoliko minuta posle jedanaest."

"To znači da smo mi sreli druge", obrati se Hemičar Koordinatoru.

"Ne mora biti. Mogli su se negde uzput zadržati."

"Sad vi govorite", reče Fizičar.

"Neka govori Doktor", reče Koordinator.

"Dobro. Pa, evo..." Doktor saže u nekoliko minuta čitav opis pohoda i nastavi: "Primetite da nas sve što se ovde dešava delimično podseća na razne stvari poznate sa Zemlje, ali uvek samo delimično, uvek nekoliko kamičaka ostaje prekobrojno i ne može da se uklope u mozaik. To je vrlo karakteristično! Ta njihova vozila stigla su ovamo kao mašine u bojnom poretku, možda izvidnička patrola, možda prethodnica vojske, možda početak blokade? Kao sve pomalo, ali na kraju krajeva ništa od toga a ne zna se šta. Oni glinasti iskopi, prirodno, bili su jezivi, ali šta su zapravo označavali? Grobove? Na to je ličilo. Zatim ono naselje ili kako već da se nazove. To je bilo sasvim nevorovatno! Kao san. Dobro, a kosturi? Muzej? Klanica?"

Kapela? Tvornica bioloških eksponata? Zatvor? Može se misliti na sve, čak i na koncentracioni logor! Ali nismo tamo sreli nikoga ko bi nas hteo zaustaviti ili uspostaviti s nama bilo kakav kontakt - ništa takvo! To je valjda najnešvatljivije, barem za mene. Civilizacija planete je bez sumnje visoka. Arhitektura - tehnički izuzetno razvijena. Građenje takvih kupola kao one koje smo videli, mora predstavljati ozbiljan problem. A pored toga - kameno naselje koje podseća na srednjovekovni grad. Začuđujuća mešavina civilizacijskih stepenova! Pri tom mora da raspolažu savršenom signalizacionom mrežom, pošto su pogasili svetla u tome svom gradu doslovno minut posle našeg stizanja - a vozili smo brzo i nikog nismo sreli uzput... Bez sumnje su obdareni inteligencijom, a gomila koja nas je okružila ponašala se kao stado ovnova obuzeto panikom. Ni traga od bilo kakve organizacije... Najpre kao da su od nas pobjegli, a zatim nas opkolili, zgnječili, stvorila se neopisiva zbrka, sve je to bilo bez smisla, prosto suludo! I uopšte je sve tako. Pojedinaac koga smo ubili bio je obučen u nekakvu srebrnastu foliju - ovi su bili nagi, jedva nekoliko njih je imalo na sebi neke pletenice ili krpe. Leš u iskopu imao je u kožnu izraslinu ubačenu cevčicu - i što je čudnije, imao je oko kao ovaj koga vidite, a drugi nisu imali oči, već nos, ili obrnuto, kad na to mislim, obuzima me bojazan da će nam čak i ovaj koga smo doveli - malo pomoći. Nastojaćemo, naravno, da se s njim sporazumemo, ali ne verujem mnogo da ćemo to postići..."

"Celokupan dosad prikupljeni materijal treba zapisati i nekako srediti", primeti Kibernetičar, "jer ćemo se u njemu izgubiti. Moram da kažem... Doktor je sigurno u pravu, ali... Oni kosturi - da li su to odista bili kosturi? I onaj slučaj s gomilom, koja vas je najpre okružila a potom pobjegla..."

"Kosture sam gledao kao što tebe vidim. To je neverovatno, ali je istina. A gomila..." Doktor raširi ruke.

"To je bilo potpuno ludilo", dobaci Hemičar.

"Možda ste razbudili celo naselje i izazvali iznenađenje. Zamisli, recimo, hotel na Zemlji u koji odjednom stiže ovdašnji uskovitlani krug. Jasno je da bi izbila panika!"

Hemičar je uporno odmahivao glavom. Doktor se osmehnu.

"Nisi tamo bio, pa ti je teško to objasniti. Panika - odlično. A zatim,

kad su se svi ljudi već posakrivali i porazbežali, krug vozi ulicom, i tada jedan od begunaca, nag, kako je iskočio iz kreveta, tresući se od straha juri za tim krugom i daje komandantu znakove kako hoće s njim da pođe. Šta velite?"

"No, on vas nije molio..."

"Nije molio? Upitaj njih ako mi ne veruje šta se desilo kad sam se, kao, napravio kako hoću da ga odgurnem, da se vrati tamo natrag. Uostalom - hotel, a dalje grobovi, otvoreni grobovi puni leševa."

"Dragi moji, sada je četvrt do četiri", reče Koordinator, "a sutra, odnosno danas, mogu nam doći ponovo u posetu. Uopšte, može ovde u svakom trenutku svašta da se desi. Ničemu se neću začuditi! Šta ste uradili u raketi?" upita Inženjera.

"Malo, jer smo oko četiri časa sedeli pored bacača. Pregledali smo jedan superprovodni elektromozak tipa 'mikro', radio-aparatura je spremna da proradi. Kibernetičar će ti tačnije reći. Mnogo krša, na žalost."

"Nadostaje mi šesnaest niobno-tantalnih dioda", reče Kibernetičar.

"Kriotroni su celi, ali bez dioda ništa s elektromozgom neću učiniti."

"Ne možeš da uzmeš iz drugih?"

"Uzeo sam dosta, preko sedamsto."

"Više nema?"

"Možda još iz Branitelja. Nisam mogao do njega da stignem. Leži na samom dnu."

"Čujte, zar ćemo cele noći stajati ovako pred raketom?"

"U pravu si, idemo. Čekaj, šta je s duplašem?"

"Da, i džip?"

"Reći ću vam nešto vrlo neprijatno. Od ovog trenutka moramo imati stalno postavljenu stražu", reče Koordinator. "Bila je prava ludost što je dosad nismo imali. Prva dva časa, do zore, ko se javlja dobrovoljno, a potom..."

"Mogu ja", reče Doktor.

"Ti? Nipošto, samo neko od nas", reče Inženjer. "Mi smo bar sedeli na mestu."

"A ja sam sedeo u džipu. Nisam umorniji od tebe."

"Prestani. Najpre Inženjer, zatim, Doktor", reče Koordinator. Protegli se, protrlja ozeble ruke, priđe džipu, isključi svetla i polako ga pogura pod trup rakete.

"Čujte", Kibernetičar je stajao nad duplašem koji je nepomično ležao, "a šta ćemo s njim?"

"Ostaće tu. Sigurno spava. Neće pobeći. Što bi inače došao s nama?" dobaci Fizičar.

"Ali ne može tako, treba nekako obezbediti..." počeo Hemičar i prekide. Drugi su redom već ulazili u tunel. Hemičar pogleda oko sebe, gnevno sleže ramenima i pođe za njima. Inženjer raširi pored bacača naduvane jastuke i sede, ali osećajući kako odmah počinje da ga muči sanjivost, ustade i počeo odmereno da šeta na jednu i drugu stranu.

Pesak je tiho škripao pod njegovim čizmama. Prvo sivilo pojavilo se na istoku, a sve bleđe zvezde su polako prestajale da trepere. Vazduh mu je, čist i hladan, ispunjavao pluća - on pokuša da oseti u njemu onaj strani zadržak koji je pamtio od prvog izlaska na površinu planete, ali više nije mogao da ga oseti. Bok stvorenja što je ležalo u blizini odmereno se dizao i spuštao. Inženjer odjednom ugleda duge pipke što su mu ispuzili iz grudi i ščepali ga za nogu. Očajno se trže, spotače, umalo ne pade - i otvori oči. Zaspao je u hodu. Bilo je već vidnije. Paperjasti oblaci nakupili su se na istoku stvarajući kosu liniju, ocrtanu kao jednim golemim potezom. Kraj linije počinjao je polako da se žari. U neodlučno sivilo neba ulivalo se plavetnilo. Poslednja jaka zvezda nestala je na njemu - i Inženjer stade licem prema liniji horizonta. Oblaci su iz mrke prelazili u bronzano-zlatnu boju, vatra je buktala na njihovim rubovima, pojas rumenila spojen sa besprekornom belinom probijao je polovinu obzorja i pljasnat, kao sagoreo rub planete naglo se povio pod dodirnom teškog crvenog štita. To je mogla biti Zemlja.

Inženjer oseti kako ga obuzima neizrecivo oćajanje.

"Smena!" razleže se jak glas iza njegovih leđa. Inženjer se trže. Doktor ga je gledao i smeškao se. Inženjer htede odjednom zbog nećeg da mu zahvali - da kaže kako je - ni sam nije znao šta - to bilo neizmerno važno, ali nije nalazio reći - pa je zaklimao glavom, osmehom odgovorio na osmeh i uvukao se u mračni tunel.

8.

Oko podne se pet polunagih muškaraca, s vratovima i licima mrko opaljenim od sunca, izležavalo u senci rakete, pod njenim belim trbuhom. Unaokolo je bilo mnogo posuđa, delova aparata, na šatorskom krilu ležali su zbačeni kombinezoni, čizme, ubrusi, iz otvorenog termosu širio se miris sveže skuvane kafe. Velikom ravnicom puzale su senke oblaka, vladao je mir, i da nije bilo pogrbljenog nagog stvora koji je nopomično sedeo ne koliko koraka dalje, pod trupom broda, ta scena bi mogla ličiti na neki zemaljski bivak.

"Gde je Inženjer?" upita Fizičar. Lenjo se pridiže na laktove i pogleda pred sebe. I pored tammih naočari klupčasti kumulus mu je vređao pogled kao plamen.

"Piše svoju knjigu."

"Kakvu opet - aha, popis remontnih radova?"

"Da. Ispašće od toga debela i zanimljiva knjiga, kažem ti."

Fizičar pogleda sagovornika.

"Dobro si raspoložen? To je dragoceno. Rana ti je gotovo zarasla, znaš? Na Zemlji se ne bi zatvorila tako brzo."

Koordinator dotače ožiljak na čelu i podiže obrve.

"Može biti. Brod je bio sterilan, a ovdašnje bakterije su za nas neškodljive. Čini se da ni insekata ovde uopšte nema. Nisam video nijednog, a vi?"

"Doktorove bele leptirove", progundā Fizičar. Od žege mu se nije govorilo.

"No, to je samo hipoteza."

"A šta ovde nije hipoteza?" upita Doktor.

"Naše prisustvo", odvrati Hemičar. Okrete se nauznak. "Znate", priznade, "voleo bih već da promenim sredinu..."

"I ja", primeti Doktor.

"Video si kako mu se zacrvenela koža kad je nekoliko minuta posedeo na suncu?" dobaci Koordinator. Doktor klimnu glavom.

"Da. To znači da ili dasad nije prebivao na suncu, ili da je imao neku odeću, neki pokrivač ili..."

"Ili?"

"Ili još nešto drugo, ne znam šta..."

"Nije loše", reče Kibernetičar, podigavši glavu sa ispisanog papira. "Henrik mi obećava da će izvući diode iz Branitelja. Recimo da ću sutra završiti pregled i da sve uspe. To bi značilo da ćemo prvi automat već imati u pokretu. Postaviću ga nad svim ostalim, pa ako sklepa makar i tri komada, sve će nekako krenuti s mesta. Pustićemo u pokret teretnjake, bager, zatim još nedelju dana da raketu postavimo i..." ne dovrši.

"Kako", reče Hemičar, "zamišljaš da ćemo tek onako, jednostavno, sestri u brod i poleteti?"

Doktor se počeo smeјati.

"Astronautika je čisti, neokalјani plod ljudske radoznalosti", reče. "Čuli ste? Hemičar već ne želi odavde da ode?"

"Ne, bez šale, Doktore, šta je s tim duplašem? Sedeo si s njim ceo dan!"

"Sedeo sam."

"I, šta? Prestani da budeš tajanstven! Dosta nam je ovoga unaokolo..."

"Nisam uopšte tajanstven. Oh, veruj mi, voleo bih da budem! On se, eto, ponaša kao dete. Kao umno nerazvijeno dete. Poznaje me. Kad ga zovnem, ide. Kad ga pogurnem, seda. Na svoj način."

"Poveo si ga u mašinsko odeljenje. Kako se tamo ponašao?"

"Kao doјenčе. Ništa ga se nije ticalo. Kad sam se naginјao nad generatorom i kad me ne bi video, znojio se od straha. Ako je to znoj, i ako označava strah..."

"Da li on nešto govori? Čuo sam kako ti nešto guče."

"Artikulisane zvuke ne ispušta. Pravio sam zapise na magnetofonskoј traci i analizirao učestalosti. Glas u svakom slučaju čuje - na glas reaguje. To je nešto što mi naprosto ne ide u glavu... Kravast je i strašljiv, i bajažljiv, a od sličnih јedinki sastoji se čitavo ovo društvo, sem ako on nije јedini - ali takav slučaj..."

"Možda je mlad? Možda su odmah tako veliki?"

"Oh, ne, mlad nije. To se poznaje makar po koži, po borama, po naborima kože, to su vrlo uopštene, biološke pravilnosti. Sem toga tabane, ona zadeblјanja na kojima stupa, ima potpuno tvrde, rožaste. U svakom slučaju, dete po našem shvatanju nije. Uostalom

noću, kad smo se vraćali, na neke stvari je skretao pažnju ranije od nas i reagavao na svoj način, na primer, na onaj odraz u vazduhu o kome sam vam govorio. Bojao se. One svoje naseobine takođe se bojao. Inače, zašto bi otuda bežao?"

"Možda ga možemo nečemu naučiti. Najzad, oni su sagradili fabrike, kružeće štitove, mora da su inteligentni..." reče Fizičar.

"Ovaj nije."

"Čekaj. Znaš šta mi pade na pamet?" podiže se na laktove Hemičar. Sede, stresajući zrnca peska što su mu se uhvatila na laktove.

"A možda je to... debil? Nerazvijen? Ili..."

"Ah, misliš da je tamo - da je to njihov azil za lude?" reče Doktor. I on sede.

"Podsmevaš mi se?"

"Zašto bih se podsmevao? To je mogao biti izolovani zakutak u kome drže svoje bolesnike."

"I vrše na njima ogleda", dobaci Hemičar.

"Ono što si video nazivaš ogledima?" umeša se u razgovor Koordinator, koji je dotle ćutao.

"Ne ocenjujem to s moralne strane. Kako mogu kad ništa ne znamo", odvrati Hemičar. "Doktor je tamo, u jednome, našao cevčicu nalik na onu koja je bila u telu seciranoga..."

"Aha. Možda je i onaj koji je ušao u raketu, takođe poticao otuda - pobegao i stigao ovamo noću?"

"Što da ne? Je li to moguće?"

"A oni kosturi?" dobaci Fizičar čije je lice pokazivalo da s velikim sumnjama prima Hemičarova rasuđivanja.

"To... ne znam. Možda je to neka konzervacija ili možda leče neku vrstu psihičkih šokova."

"Razume se. I imaju svoga Frojda", reče Doktor. "Čoveče, bolje pustimo to. I ne govori da su oni kosturi neka igra ili 'palata duhova'. To je neki ogroman uređaj. Čitava hemija mora biti potrebna za utapanje kostura u one blokove od staklene mase. Možda neka proizvodnja? Ali čega?"

"To što ne možeš ništa da izvučeš iz tog duplaša, još ne predodređuje čitavu stvar", primeti Fizičar. "Probaj nešto da doznaš o zemaljskoj civilizaciji od čistača na mom univerzitetu."

"Umno nerazvijeni čistač?" upita Hemičar i svi se nasmejaše.

Odjednom se smeh prekide. Duplaš je stajao nad njima. Pomerio je u vazduhu čvarastim prstićima, a spljošteno lišce, opuštено na vratu, trzalo se.

"Šta je to?" uzviknu Hemičar.

"On se smeje", reče Koordinator.

Svi su zapazili štucanje malog poprsja koje kao da se zacenjivalo od veselja. Bezoblična, velika stopala trupkala su u mestu. Pred pet pari očiju zagledanih u njega, stvor se polako, umiri, prenoseći plavo oko s jednoga na drugog, onda istegnu poprsje, ručice, glavu, još jednom zvirnu kroz mišićavu pukotinu i odšepa na svoje mesto, gde se uz tiho soptanje spusti na zemlju.

"Ako je to smeh", prošapta Fizičar.

"Takođe ništa ne bi kazivao. Čak i majmuni se smeju."

"Čekaj", reče Koordinator. Oči su mu bleštale na mršavom, osunčanom licu. "Recimo da kod njih postoji veći biološki rasap urođenih sposobnosti nego u nas. Da, jednom rečju, postoje slojevi - grupe - kaste onih koji stvaralački rade, konstruišu, i velika količina jedinki koje uopšte nisu sposobne ni za kakav rad - ni za šta. I da, u vezi s tim, te nekorisne..."

"Ubijaju. Vrše na njima oglede. Jedu ih. Ne plaši se, možeš da kažeš sve što ti padne na pamet", odvrati Doktor. "Niko te neće ismejati jer je sve moguće. Samo, na žalost, čovek ništa od toga što je maguće nije kadar da shvati."

"Čekaj. Šta misliš o tome što rekoh?"

"A kosturi?" dobaci sa strane Hemičar.

"Posle ručka pomažu nauci", objasni Kibernetičar sa zlobnom grimasom.

"Kad bih ti izneo sve teorije koje su mi juče prošle kroz glavu dok sam o tome razmišljao", reče Doktor, "nastala bi knjiga pet puta veća od one koju piše Henrik, mada sigurno ne tako skladna. Kao dečak, upoznao sam jednog kosmonauta, video je više planeta no što je imao kose na glavi, a još uopšte nije bio ćelav... Imao je dobru volju, hteo je da mi ispriča kako izgleda predeo, ne sećam se sad tačno na kom mesecu. 'Tamo su takve', rekao je i raširio ruke, 'tako velike - i imaju takve, i tamo je tako, a nebo, drugačije no u nas - drugačije, to je tako', ponavljao je stalno ukруг, dok se sam nije počeo smeјati i odmahnuo rukom. Ne može se nekome ko nkad nije bio u

prostranstvu, reći kako je to kad visiš u praznom i imaš pod nogama zvezde - a to se tiče samo različitih fizičkih uslova! Ovde imamo pred sobom civilizaciju koja se razvijala najmanje pedeset vekova. U najmanju ruku! I mi hoćemo da je shvatimo posle nekoliko dana!"

"Moramo se mnogo truditi, jer ako ne razumemo, cena našeg nerazumevanja može biti... previsoka", reče Koordinator.

Malo počuta, pa dodade:

"I šta, po tvome, treba činiti?"

"Isto što i dosad", odvrati Doktor, "ali izgleda za naš uspeh smatram ništavnima, kao - kao jedan prema broju godina koliko je stara civilizacija Edena..."

Iz tunela se pomoli Inženjer i, videći drugove kako počivaju u širokom pojasu hlada kao na plaži, zbací kombinezon i priđe im tražeći mesta. Hemičar mu klimnu glavom.

"Kako je bilo?" upita ga Koordinator.

"Nije loše, imam već gotovo tri četvrtine... uostalom, nisam na tome radio sve vreme, jer sam pokušao da revidiram naš prethodni pogled da ona prva fabrika - na severu - dejstvuje tako kako dejstvuje, jer je lišena kontrole i raštimala se... šta je? Šta je u tome smešno? Hajde što se smejete?!"

"Reći ću vam nešto", reče Doktor. On je jedini ostao ozbiljan. "Kada brod bude sposoban za start, doći će do pobune. Niko neće hteti da leti dok ne sazna... Jer, ako već sada, umesto da u znoju lica svoga zavrćemo navojke..." raširi ruke.

"Aha, i vi još o tome istom?" najzad se doseti Inženjer. "I do čega ste došli?"

"Ni do čega, a ti?"

"Zapravo ni ja, ali tražio sam neke najopštije i istovremeno zajedničke odlike pojava s kojima smo se sreli, i zapanjio se što fabrika, ona automatska, nije samo proizvodila stalno iznova, već je to činila nekako nemarno - a pojedini 'gotovi proizvodi' međusobno su se razlikovali. Sećate se?"

Odgovori mu potvrdno gundanje.

"A evo juče je Doktor skrenuo pažnju na to da su se pojedini duplaši međusobno na čudan način razlikovali. Jedni nisu imali oko, drugi nos, broj prstiju takođe im je bio različit, isto kao i boja kože - sve se to kolebalo u izvesnim granicama - a to kao da je bila posledica neke

netačnosti procesa s 'argonskom' tehnologijom - ovde i tamo..."

"Pa to je zaista zanimljivo!" povika Fizičar koji je slušao s velikom pažnjom, a Doktor dodade:

"No, najzad nešto bitno - a dalje? Dalje?" okrenuše se prema Inženjeru koji je zbunjeno vrteo glavom.

"Zaista nemam hrabrosti da to kažem. Čovek, kad onako sedi sam, izmišlja razne..."

"Ama, govori!" viknu Hemičar gotovo ljutito.

"Kad si već počeo", dodade Kibernetičar.

"Rasudivao sam ovako: tamo - imali smo pred sobom kružni proces proizvodnje, uništenja i opet proizvodnje - a vi ste juče otkrili takođe nešto što je izgledalo kao neka fabrika - ako je to bila fabrika, onda mora nešto proizvoditi."

"Ne, tamo ničeg nije bilo", reče Hemičar. "Sem kostura. Nismo, doduše, tražili svuda..." dodade kolebljivo.

"A ako ta fabrika proizvodi... duplaše?" tiho upita Inženjer, i pri opštem ćutanju nastavi: "Sistem proizvodnje bio bi analogan: serijska, masovna, s odstupanjima izazvanim, recimo, ne toliko nedostatkom kontrole, koliko samom osobenošću procesa tako složenih, da u njima nastaju određena odstupanja od planirane norme, koja se ne podaju upravljanju. Kosturi su se takođe međusobno razlikovali."

"I... misliš... da oni ubijaju one koji su loše 'proizvedeni'?" promenjenim glasom upita Kibernetičar.

"Uopšte ne! Mislio sam da ona... tela koja ste našli, uopšte nikad nisu ni živela! Da je sinteza uspela utoliko da bi stvorila mišićave organizme, snabdevene svim unutrašnjim organima - ali odstupanje od norme je bilo toliko veliko da nisu bili sposobni za funkcionisanje - pa uopšte nisu oživeli i uklonjeni su, izbačeni iz proizvodnog ciklusa..."

"A... onaj rov pored grada, šta je to? Takođe 'loša proizvodnja'?" upita Kibernetičar.

"Ne znam, mada, u krajnjem slučaju ni to nije isključeno..."

"Ne, nije", reče Doktor. Gledao je zamagljeni kraj horizonta. "U tome što govoriš ima nečeg takvog da... ona slomljena cevčica, jedna i druga..."

"Možda su kroz njih ubacivali neke oživljujuće supstance za vreme

sinteze?"

"To bi takođe delimično objašnjavalo zbog čega je duplaš koga smo dovezli kao umno nerazvijen", dabaci Kibernetičar. "Odmah je stvoren tako 'odrastao', ne govori - nedostaju mu bilo kakva iskustva..."

"Eh, ne!" umeša se Hemičar. "Ovaj naš duplaš ipak ponešto zna. Nije se plašio samo povratka u onaj kameni azil, što bi na neki način i moglo biti razumljivo, nego se bojao i ogledalskog pojasa. Sem toga, znao je nešto i o onom svetlosnom odrazu, o onoj nevidljivoj granici koju smo prešli..."

"Ako bi se nastavljala Henrikova hipoteza, nastaje slika koju je teško prihvatiti." Koordinator je to govorio gledajući u pesak pred svojim stopalima. "Ona prva fabrika proizvodi delove koji se ne upotrebljavaju. A druga? Živa bića? Čemu? Misliš li da i njih uvode u kružni proces?"

"Ma, ljudi!" povika Kibernetičar, stresavši se. "Valjda ne misliš to ozbiljno?"

"Čekaj", Hemičar sede. "Kad bi se živi vraćali u retorte, uklanjanje nesavršenih stvorova, koje je nemoguće oživeti, bilo bi sasvim suvišno. Uostalom, nismo uopšte videli tragove takvog procesa..."

U tišini koja je zavladała Doktor se uspravi i poče očima prelaziti s jednog na drugog...

"Čujte", reče, "nema druge... Moram to da kažem. Svi smo pali pod sugestiju zajedničke odlike koju je otkrio Inženjer, i sad se trudimo da prilagodimo činjenice uz 'proizvodnu' hipotezu. Dakle, iz svega toga nepobitno proizlazi jedno: da smo vrlo čestiti i naivni ljudi..."

Gledali su ga s rastućim čuđenjem kad je nastavio:

"Maločas ste se trudili da smislite najstrašnije stvari za koje ste kadri i došli ste do slike koju bi moglo da stvori dete. Fabrika koja proizvodi živa bića da bi ih samlela... Dragi moji, stvarnost može biti i gora."

"Eh, čuj!" umeša se Kibernetičar.

"Čekaj, neka govori", dobaci Inženjer.

"Što duže mislim o ovom što smo doživeli u onom naselju, tim više sam uveren da smo videli nešto potpuno drugo no što nam se činilo da vidimo."

"Govori jasno. Šta nam se to činilo?" upita Fizičar.

"Ne znam šta se dešavalo ali znam, uveren sam da znam, šta se nije dešavalo."

"Eto ti! Kad ćeš se već okaniti tih zagonetki?"

"Hoću da kažem ovo: posle dužeg lutanja po onom podzemnom lavirintu, iznenada nas je opkolila gomila koja nas je malo ugruvala u gužvi, a zatim se raspršila i razbežala. Pošto smo, vozeći se prema naselju, zapazili kako se u njemu gase svetla, pomislili smo, prirodno, da se to dešava u vezi s našim nailaskom, da su se stanovnici posakrivali pred nama i da nas je opkolila gomila onih što su se upućivali u sklonište ili tako nešto. Prikazao sam vam što je moguće tačnije ceo niz događaja, sve što se s nama i oko nas dešavalo, i kažem vam: to je bilo nešto sasvim drugo - nešto pred čime se um brani kao od pristanka na ludilo."

"Trebalo je da govoriš jednostavno", upozori ga Inženjer.

"Govorim jednostavno. Molim vas, data je ovakva situacija: na planeti na kojoj žive inteligentna bića, iskrcavaju se došljaci sa zvezda. Kakve su moguće reakcije stanovnika?"

Pošto mu niko ne odgovori, Doktor nastavi:

"Da su čak stanovnici ove planete stvoreni u retortama ili da su došli na svet u još neverovatnijim okolnostima - vidim samo tri moguća tipa ponašanja: pokušaji da se sa došljacima uspostavi kontakt, pokušaji da ih napadnu ili - panika. Pokazalo se, ipak, da je moguć i četvrti tip - potpuna ravnodušnost!"

"Sam si govorio da vam umalo nisu polomili rebra, i to nazivaš ravnodušnošću?!" povika Kibernetičar. Hemičar je slušao Doktorove reči raširenih očiju, u kojima je odjednom blesnula svetlost.

"Da si se našao na putu stada koje beži od požara, moglo ti se desiti i nešto gore, ali iz toga ne proizlazi da stado obraća na tebe pažnju", odgovori Doktor. "Kažem vam, ona gomila u koju smo upali, uopšte nas nije videla! Nije se za nas zanimala! Bila je obuzeta panikom, u redu - ali uopšte ne zbog nas. Upali smo u nju sasvim slučajno. Naravno, bili smo u početku uvereni da smo mi uzrok što je zavladao mrak, kaos, uzrok svega što smo videli. Ali to nije tačno! Tako nije bilo."

"Dokaži to", reče Inženjer.

"Najpre bih hteo da čujem šta će reći moj saputnik", odvrati Doktor, gledajući Hemičara koji je sedeo zapanjen, bezglasno mičući

usnama, kao da je nešto u sebi govorio. Onda se naglo stresao.

"Da", reče. "Valjda je tako. Da. Sve vreme, sve do ovoga trenutka, nešto me je u svemu tome mučilo, nije mi davalo mira. Osećao sam da je bilo tamo nekakvo prebacivanje, neki nesporazum ili, kako da kažem - da - kao da sam pročitao zamršen tekst i da nisam mogao da uhvatim na koji su način rečenice ispreturane. Sad mi se sve sredilo. To je moralo biti tako kako on kaže. Bojim se da to nećemo dokazati - to se ne da dokazati. Trebalo je biti tamo, u gomili. Oni nas uopšte nisu videli. Izuzev nekolicine najbližih, razume se, ali baš te koji su me okruživali, nije uhvatila opšta panika. Rekao bih, naprotiv, da je moj izgled delovao na njih otrežnjujuće. Kako su me gledali, bili su naprosto mnogo začuđeni stanovnici planete koji su ugledali neznana stvorenja. Uopšte nisu hteli da mi učine ništa loše. Čak se sećam da su mi u izvesnoj meri pomagali da se oslobodim iz gužve, naravno, ukoliko je to bilo moguće..."

"A ako je tu gomilu neko nahuškao na vas, ako je trebalo da bude samo gonjenje?" dobaci Inženjer.

Hemičar odmahnu glavom.

"Tamo nikog takvog nije bilo, nikakvih kružecih štitova, nikakve oružane straže, nikakve organizacije - bio je potpun kaos i ništa više. Da", dodade, "zaista se čudim što sam tak sada to shvatio! Oni koji su me videli izbliza kao da su dolazili k sebi dok su se svi ostali panašali besno."

"Ako je bilo tako kako kažete", oglasi se Koordinator, "to bi označavalo dosta čudnu podudarnost. Zašto su svetla pogašena baš u trenutku kad smo tamo stigli?"

"Ah, račun verovatnoće", reče Doktor. I dodade glasnije: "Ne bih video u tome ništa neobično sem pretpostavke, ne bez osnova, da se takva stanja dešavaju relativno često."

"Kakva stanja?"

"Sveobuhvatne panike."

"I šta može da je izazove?"

"Mogao bi to biti daleki ogranak civilizacionog procesa planete", oglasi se posle trenutka opšteg ćutanja Kibernetičar. "Period regresivnog razvitka, recimo, uprošćeno: civilizaciju rastače neka vrsta... društvenog raka."

"To je vrlo maglovito", reče Koordinator. "Zemlja je, kao što znamo,

potpuno prosečna planeta. Dešavala su se na njoj doba involucija, čitave civilizacije su nestajale i propadale, ali obuhvatajući milenijume, dobićemo sliku pojačanja složenosti života i njegove rastuće zaštite. Nazivamo to napretkom. Napredak se dešava na prosečnim planetama. No, ali postoje, u saglasnosti sa zakonom velikih brojeva, statistička odstupanja od proseka, pozitivna i negativna. Ne treba se pozivati na hipoteze o periodičnoj degeneraciji, nazadovanju. Možda su patnje, koje prate nastajanje civilizacije, ovde bile i jesu veće nego negde drugde. Možda smo se iskrcali baš kad se dešava 'negativno odstupanje'."

"Matematički demonizam", progunđa Inženjer.

"Ta fabrika postoji", primeti Fizičar.

"Ta prva postoji, u redu, ali postojanje druge je hipoteza, koja se ne da održati."

"Jednom rečju, potrebna je nova ekspedicija", reče Hemičar.

"U tom pogledu nisam imao nikakvih sumnji."

Inženjer se osvrte po okolini. Sunce se izrazito klonilo prema zapadu, senke na pesku postajale su sve izduženije. Osećao se slab vetar.

"Hoćemo li danas?" upita gledajući Koordinatora.

"Danas bi trebalo poći po vodu i ništa više."

To govoreći, Koordinator ustade.

"Diskusija je bila vrlo zanimljiva", reče s takvim izrazom lica kao da je mislio o nečem drugom.

Podiže kombinezon i odmah ga baci, toliko je bio zagrejan od sunca.

"Mislim", reče, "da predveče skoknemo kolima do potoka. Nećemo dopustiti da nam bilo šta spreči izvršenje plana, sem neposredne ugroženosti."

Vrati se do onih što su sedeli na pesku. Malo ih je gledao, a onda s oklevanjem reče:

"Moram vam priznati da sam ja malo... uznemiren."

"Zašto?"

"Ne dopada mi se što su nas tako ostavili na miru posle one prekjučerašnje posete. Otkrili su nas pre više od dvadeset četiri časa i... ništa. Tako se ne ponaša nijedno društvo na koje padne s neba nastanjeni brod."

"To bi u izvesnoj meri podržavalo moju pretpostavku", primeti

Kibernetičar.

"O tome 'raku' koji rastače Eden? Pa, s našeg gledišta to ne bi bilo najgore, samo što..."

"Šta?"

"Ništa. Čujte, prihvatimo se najzad popravke Branitelja. Uklonićemo ceo gornji krš, a pod njim će diode sigurno biti neoštećene."

9.

Više od dva časa teško su radili, iznoseći iz donje komore razbijene komade automata zarivene jedan u drugi, gotovo neraskidivo međusobno stopljene rezervne delove, koji su pri sudaru ispali iz ležišta i kao usov pokrili Braniteljev lafet. Najveće terete podizali su malim kleštastim dizačem, a sve što se nije dalo preneti kroz vrata, Inženjer i Koordinator su najpre rastavili na delove. Dva lista oklopnog lima, zabijena između Braniteljeva smeštaja i sanduka s olovnim ciglama koji ga je pritiskao, najzad su isekli električnim lukom, sprovevši iz mašinskog odeljenja vodove iz razvodne ploče reaktora. Kibernetičar i Fizičar su sortirali ono što je već izneseno iz pakleno škripeće gomile olupina. Nepopravljive delove bacali su u staro gvožđe. Hemičar je opet to staro gvožđe sortirao po vrsti materijala. S vremena na vreme, kad bi trebalo podići neki posebno masivni element konstrukcije, svi bi ostavljali svoj posao i priskakali upomoć 'nosačima'. Nekoliko minuta pre šest, dostup do spljoštenog Braniteljevog čela bio je otvoren toliko da su pristupili otvaranju njegove gornje klapne.

Kibernetičar je prvi skočio pruženim nogama u tamni smeštaj onda zatražio lampu, koju mu spustiše na kablu. Začuje njegov povik, kao da je stizao iz bunara:

"U redu su!" vikao je oduševljeno. "U redu su!"

Malo zatim promolio je glavu:

"Samo da sedneš i voziš! Čitava instalacija je u redu!"

"Jasno, pa Branitelj i mora mnogo da izdrži", dobaci ozareno Inženjer. Imao je na podlakticama krvave ogrebotine od nošenja tereta.

"Dragi moji, šest je časova, ako moramo po vodu, treba krenuti odmah", reče Koordinator. "Kibernetičar i Fizičar imaju pune ruke posla. Mislim da pođemo u istom sastavu kao juče."

"Ne slažem se!"

"Pa, shvataš", poče Koordinator, ali mu Inženjer ne dade da dovrši.

"Kadar si da učiniš isto koliko i ja. Danas ti ostaješ."

Malo su se prepirali, najzad Koordinator popusti. U sastav ekipe koja

je kretala po vodu ušli su Inženjer, Fizičar i Doktor. Kod Doktora ništa nisu pomogla ubeđivanja, hteo je da putuje.

"Zaista se ne zna gde je bezbednije, ovde ili tamo, ako to imaš na umu", najzad reče oneraspoložen zbog Inženjerovih napada. I pope se uz čelične lestve.

"Bačve imate pripremljene", reče Koordinator.

"Do potoka nemate više od dvadeset kilometara. Odmah se vraćajte s vodom, čujete?"

"Ako bude moglo, pravimo dve ture", reče Inženjer, "to bi bilo oko četiri stotine litara."

"Videćemo kako će biti s turama."

Hemičar i Kibernetičar htedoše izići za njima, ali im Inženjer prepreči put.

"Ne, bez ispraćanja, opraštanja. To nema smisla. Držite se. Jedan mora biti napolju, taj može poći s nama."

"To sam baš ja", reče Hemičar, "vidiš da nisam zauzet."

Sunce je stajalo dosta nisko. Proverivši kvačila, volan i zalihu izotopne mešavine, Inženjer sede napred. Tek što je Doktor seo u kola, duplaš, koji je sedeo pod raketom, ispuza ispod nje i uspravivši se u svoj svojoj visini zašljapa prema njima.

Džip krete. Veliki stvor zaječa i pojuri za njima brzinom koja Hemičara zapanji. Doktor nešto viknu Inženjeru i kola stadoše.

"Ama, šta hoćeš", frknu Inženjer, "pa nećemo valjda i njega voziti."

Ne znajući šta da preduzme, Doktor je zbunjeno gledao diva koji ga je nadvisio za dve glave, koji mu je odozgo zagledao u lice, premeštao se s noge na nogu i ispuštao kreštave zvuke.

"Zatvori ga u raketu. Poći će za tobom", posavetova mu Inženjer.

"Ili ga uspavaj", dodade Hemičar. "Može pojuriti za nama i dovući još kojeg."

Doktor se složi s tim. Džip priđe raketi, duplaš pojuri za njim svojim neobičnim skokovima, zatim ga Doktor povuče u tunel, što nije bio baš lak poduhvat. Posle neka četvrt časa vrati se, ljut i iznerviran.

"Zatvorio sam ga u predsoblju svoje ordinacije", reče, "tamo nema stakla ni oštih predmeta. Ali, plašim se da ne napravi rusvaj."

"De, de", dabaci mu Inženjer. "Ne budi smešan."

Doktor htede nešto da mu odgovori, možda i oštro, ali oćuta. Ponovo krenuše i u velikom luku obidoše raketu. Hemičar im je mahao

rukom čak i kad je video još samo visoku uskovitlanu perjanicu prašine. Zatim poče odmereno da šeta pored plitko ukopanog bacača.

Još je tako šetao i dva časa kasnije, kad se među vitkim peharima što su bacali duge senke, pojavio oblačak prašine. Jajast, jarko crven sunčev štit upravo je dotakao liniju horizonta, na severu su stajali sivi oblaci, nije se osećao uobičajeni za to doba dana nalet svežine - još je bilo zagušljivo. Hemičar istrča iz senke rakete i ugleda džip koji je upravo poskakivao na brazdama koje su načinili kružeći štitovi.

Stiže do kola i pre nego što su stala. Nije morao da pita za uspeh pohoda. Džip je stajao na teško spljoštenim gumama, čulo se pljuskanje vode u svim bačvama, pa je čak i na slobodnom sedištu stajao napunjen balon.

"Kako je bilo?" upita Hemičar. Inženjer skide tamne naočari i poče maramicom brisati s lica znoj i prašinu.

"Vrlo prijatno", reče.

"Niste nikoga sreli?"

"Ha, kao obično, štitove, ali sve smo zaobilazili izdaleka. Prošli smo s druge strane onog gaja s vetrolomom, znaš? Tamo gotovo da uopšte nema brazda. Sem što je bilo malo nevolje s punjenjem bačvi. Dobro bi došla kakva pumpa."

"Hoćemo da pođemo još jednom", dodade Fizičar.

"Najpre morate presuti vodu..."

"Ne vredi gubiti vreme", odvrati Fizičar. "Tu leži toliko praznih balona i rezervoara, uzećemo druge, a posle ćemo sve presuti odjednom, a?"

On i Inženjer se pogledaše, kao da su u tome imali neku skrivenu misao. Hemičar to nije zapazio, samo se malo začudio njihovoj žurbi. Istovariše kante i bačve i čim utovariše nove - uopšte ih nije bilo tako mnogo - popeše se i pojuriše iz mesta, dižući točkovima prašinu. Prašina se još nije slegla po ravnici obasjanoj crvenilom zalazećeg sunca, kad na površinu iziđe Koordinator.

"Još ih nema?" upita.

"Bili su, zamenili pune bačve praznima i pošli još jednom."

Koordinator se više začudi no što se ljutnu.

"Kako, odmah pošli?"

Reče Hemičaru da će ga odmah zameniti i siđe natrag u brod da prenese vest Kibernetičaru koji je radio na univerzalnom automatu, ali je s Kibernetičarom teško bilo govoriti. Imao je dvadesetak tranzistora u ustima, pljučkao ih je u ruku kao koštice, nekoliko stotina vodova izvučenih iz porcelitske utrobe prebacio je bio ako vrata, raščešljavao ih na grudima i spajao takvom brzinom da su mu prsti samo poigravali. Ponekad bi zastao nepomično i po čitav minut se, kao u nezemaljskoj zapanjenosti zagledao u veliku shemu raširenu neposredno pred licem.

Koordinator se vrati na površinu da zameni Hemičara, koji pođe da pripremi svima večeru. Dok je sedeo pored bacača, skraćivao je vreme time što je zapisivao praktične napomene u montažnu knjigu koju je zaveo Inženjer.

Već čitava dva dana lupali su glavu šta da učine sa devedeset hiljada litara zagađene radioaktivne vode, koja je ispunila ceo prostor nad teretnim ulazom. Bio je to jedan od začaranih krugova, prividno nerešivih, o koji su se svaki čas spotali. Da bi se očistila ta voda, trebalo bi pokrenuti prečistače, a da se dopre do voda koji ih je pokretao, moglo je samo sa mesta pod vodom. Na brodu je čak i postojao skafander za ronjenje, ali bio je potreban onaj koji istovremeno štiti i od zračenja, a upravo takav nisu imali. Da ga sad prilagođavaju i oblažu olovom ne bi se isplatilo. Odlučili su da će radije čekati dok popravljene automate ne budu mogli da zarone u vodu.

Koordinator je sedeo pod krmom rakete, sa koje je od nastanka mraka svaki čas bacala svetlost blinkerska lampa, i najbrže što je mogao zapisivao ono što bi mu palo na um, jer je svetlo trajalo najduže tri sekunda. Sam se potom smejao gledajući žvrljotine u koje se njegov rukopis pretvarao u mraku. Kad je pogledao na sat, bilo je blizu deset.

Ustao je i krenuo okolo. Zagledao je, tražeći svetla džipa, ali ništa nije video. Osmatranje mu je ometala blinkerska lampa. Zato se uputi u onom pravcu otkuda je džip trebalo da naiđe.

Kao i obično kad bi bio sam, dizao bi pogled prema zvezdama. Mlečni Put se pružao okomito u mraku. Od Škorpiona, pogled mu skrete ulevo i začuđeno se zaustavi - najsajnije zvezde Jarca jedva su se nazirale, gubile se u bledom tinjanju, kao da se Mlečni Put

odjednom proširio i progutao ih - a ležale su van Mlečnog Puta. Odjednom shvati. To je bila rumen, upravo tamo, nad istočnim horizontom. Srce mu poče polako i snažno lupati. Oseti u grlu stezanje koje odmah prođe. Stisnutih vilica nastavi da korača. Rumen je bila beličasta, niska i neravnomerno je gasnula da bi se posle nekog vremena opet proširila, nekoliko puta zaredom. Koordinator zatvori oči i s najvećom napregnutošću poče osluškivati u tišini - ali čuo je samo šum krvi. Sada se sazvežđa već gotovo nisu videla, a Koordinator je nepomično stajao, zagledan u obzorje koje se ispunjavalo mutnim odbleskom crvene svetlosti.

Najpre htjede da se vrati u raketu i pozove drugu dvojicu gore. Mogli su da pođu sa bacačem. Pešice bi to trajalo najmanje tri časa. Sem džipa, imali su i mali helikopter, ali on se nalazio u pregradi napunjenoj vodom, opkoljen sanducima. Pregledali su samo vrh koji je virio. Propeler je popucao u katastrofi, a kabina je morala izgledati još gore. Preostajao je ipak Branitelj. Pomisli da bi mogli prosto da sednu u Branitelja, da daljinski otvore tešku klapnu - njen pokretač nalazio se u mašinskom odeljenju - i siđu preko vode, koja će se, uostalom, izliti, čim se klapna odmakne. U Branitelju bi bili zaklonjeni od radioaktivnosti. Ali, bilo je neizvesno da li će se klapna uopšte otvoriti, a tek ono što bi kasnije trebalo preduzeti... Ceo teren oko rakete pretvorio bi se u jednu veliku radioaktivnu mrlju. Pa ipak, kad bi samo bio siguran da će klapna popustiti...

Rekao je sebi da će čekati još deset minuta, pa ako do tog vremena ne ugleda svetla vozila... Bilo je trinaest do deset. Spusti ruku sa časovnikom. Crvenilo od požara - jeste, nije se varao - polako se vuklo duž horizonta i stizalo već do alfe Feniksa. Kretalo se prema severu, nalik na pojas crvenkast odozgo, a mutno-beličast u donjem delu. Ponovo pogleda na časovnik. Nedostajalo je još četiri minuta. Tad ugleda reflektore.

Predstavljali su najpre migavo svetlašce, zvezdicu koja je brzo treperila, zatim su se razdvojili, skakali uvis i padali, da bi najzad počeli sve jače da zaslepljuju i već je čuo brzo kloparanje točkova po šljunku. Vozili su brzo, ali ne baš previše.

Znao je da džip može postići veću brzinu, i to što nisu toliko mnogo žurili, pomože mu da se potpuno smiri. Kao i obično u takvim okolnostima, oseti kako u njemu raste gnev.

Bio je udaljen od rakete dobrih trista koraka, ako ne i više. Džip naglo zakoči. Doktor viknu:

"Ulazi!"

Koordinator pritrča, skoči postrance na prazno mesto, odmičući kantu, i oseti da je prazna. Pogleda ljude u kolima - na izgled se nikom ništa nije dogodilo. Pognu se napred, dotače cev bacača - bila je hladna.

Fizičar na njegov pogled odgovori pogledom koji nije ništa govorio. Stoga je čekao, ne oglašavajući se, dok ne stigoše pod raketu. Inženjer skrenu oštro, inercija pritisnu Koordinatora uz sedište, prazni kanistri zazvečaše i kola stadoše tačno pred ulazom u tunel.

"Voda isparila?" upita Koordinator ravnodušnim glasom.

"Nismo stigli ni da zahvatimo", reče Inženjer. Osvrnu se prema Koordinatoru na svom okretnom sedištu. "Nismo mogli da pridemo potoku."

Ispruženom rukom pokaza na istok.

Niko nije silazio iz kola. Koordinator je ispitivački gledao čas Fizičara, čas Inženjera.

"Zapazili smo još prvi put da se tamo nešto promenilo", reče Fizičar, "ali nismo znali šta i hteli smo da to proverimo."

"A da se promenilo do te mere da više ne biste mogli da se vratite, šta bismo imali od takve opreznosti?" reče Koordinator. Više nije skrivao bes. "Hajde, napred, govori sve, ne cedi!"

"Oni tamo nešto rade duž potoka, ispred i iza njega, oko brežuljaka, u svim kotlinama, duž većih brazda, i to kilometrima", reče Doktor.

Inženjer klimnu glavom.

"Ono prvi put, dok je još bilo vidno, samo smo primetili čitave povorke onih velikih bumbara. Kretali su se postrojani u obliku slova V i izbacivali zemlju kao da su pravili neke rovove. Često smo ih videli tek na povratku, odozgo sa brežuljka, i nisu mi se dopali."

"A šta ti se u njima nije dopalo?" upita blago Koordinator.

"To što su trouglasti, a vrh svakog trougla upravljen je u našem pravcu."

"Divota! I ne govoreći o tom ni reči, povezli ste se tamo još jednom? Znaš li kako treba zvati takvo postupanje?"

"Možda smo načinili glupost", reče Inženjer." U stvari, sigurno da smo učinili, ali na pomisao da ćemo ovde većati treba li voziti drugi

put, ko treba da izlaže opasnosti svoj dragoceni život i tako dalje, odlučismo da to obavimo brzo i sami. Računao sam na to da će u mraku morati nekako da osvetle mesto radova."

"Nisu vas primetili?"

"Gotovo je sigurno da nisu. U svakom slučaju, nisam video nikakve oznake - nisu nas napali."

"Kako ste sad vozili?"

"Skoro sve vreme brdskim grebenima, samo ne baš vrhovima, već nešto niže, da nas ne bi zapazili naspram neba. Naravno, bez uključivanja svetla. Zato je tako dugo potrajalo."

"To znači da uopšte niste pošli da uzmete vodu, a kanistre ste poneli tek da zavarate Hemičara?"

"Ne, nije bilo tako", umeša se Doktor. Još su sedeli u džipu, dok je na njih u ravnomernim razmacima padala svetlost lampe.

"Hteli smo da pridemo potoku mnogo dalje, s druge strane, ali nije se moglo."

"Zašto?"

"I tamo rade, isto. Sada, to znači otkad je pao mrak, sipaju u te rovove neki svetleći plin. Davao je toliko svetlosti da se odlično moglo videti."

"Šta je to?" Koordinator pogleda Inženjera.

Ovaj sleže ramenima.

"Možda nešto rastapaju. Iako je to previše retko da bi bilo rastopljeni metal."

"Čime su to dovozili?"

"Ničim. Polagali su nešto duž brazda. Pretpostavljam da je gasovod, ali ne mogu da tvrdim."

"Tečni metal su pumpali plinovodom?!"

"Govorim ti šta sam video u mraku kroz dogled, pri vrlo lošem osvetljenju. Sredina svakog rova svetli kao živin plamenik, a unaokolo je sve tamno. Uostalom, nigde se nismo približili na razdaljinu manju od sedamsto metara."

Blinkerska lampica se ugasi. Za trenutak su sedeli ne videći se, a zatim je ponovo zasvetlela.

"Moraćemo je likvidirati", reče Koordinator, dižući pogled. "I to odmah. Šta je tamo?" dodade.

Pri svetlu lampe ugledaše Hemičara koji se izvuče iz tunela i pritrča

kolima. Izmešaše se žurna pitanja i odgovori. Inženjer je sišao i u mašinskom odeljenju isključio struju. Lampa sinu poslednji put i zavlada mrak. Odmah se izrazitije izdvojilo crvenilo požara, ali sada više prema jugu.

"Ima ih tamo kao pleve", reče Inženjer koji se vratio na površinu i stao pored rakete, okrenut licem prema crvenilu. Lice mu je bilo sivo na nepomičnom odblesku.

"Onih velikih bumbara?"

"Ne, duplaša. Videle su se njihove pojave na podlozi tog svetlećeg testa. Mnogo su žurili. Očevidno se testo zgušnjavalo, hladeći se. Omotavali su ih nekim rešetkama, odnatrag i sa strane, Prednji deo, to znači onaj okrenut na našu stranu, ostajao je slobodan."

"I šta? Sad ćemo sedeti skrštenih ruku i čekati", poče povišenim glasom Hemičar.

"Nipošto", reče Koordinator. "Odmah se prihvatamo provere ispravnosti Branitelja."

Malo počutaše, gledajući u crvenilo koje je nekoliko puta jače liznulo.

"Hoćeš da ispustiš vodu?" mračno upita Inženjer.

"Dokle god bude moguće neću. Već sam pomišljao na to. Pokušaćemo da otvorimo klapnu. Ako kontrolni aparati pokažu da mehanizam otvaranja dejstvuje, zatvorićemo ga ponovo i prosto čekati. Klapna će se prilikom probe pridići samo koji milimetar, što znači da će se u najgorem slučaju izliti nekoliko desetina litara vode. Takva mala radioaktivna mrlja nije problem, snaći ćemo se s njom. Ali, zato ćemo znati da u svakom slučaju možemo na Branitelju izići van i imati slobodu manevrisanja."

"U najgorem slučaju mrlja će biti, ali od nas", reče Hemičar. "Pitam se šta ćeš imati od tih oglada ako napad bude atomski?"

"Keromit će izdržati do trista metara od tačke nula."

"A ako eksplozija bude na sto?"

"Branitelj će izdržati eksploziju i na sto metara."

"Ukopan u zemlju", popravi ga Fizičar.

"Pa šta? Ako naiđe potreba, ukopaćemo se."

"Ako eksplozija bude čak i na četiri stotine, klapna će se termički zatvoriti i nećeš izići! Skuvaćemo se kao rakovi!"

"Sve je to besmisleno. Zasad bombe ne lete a, recimo to sebi najzad, do đavola, raketu nećemo napustiti. Ako je unište, pitam se

od čega ćeš načiniti drugu?"

Posle tih Inženjerovih reči zavlada ćutanje.

"Ama, čekajte!" priseti se odjednom Fizičar. "Pa Branitelj nije kompletan! Kibernetičar je izvadio iz njega diode."

"Samo iz nišanskog automata. Može se nišaniti i bez automata. Uostalom, znaš, ako se puca antiprotonima, može se pogoditi pored, a rezultat će biti jednak..."

"Čujte, hteo sam nešto da upitam..." oglasi se Doktor. Svi se okrenuše prema njemu.

"Šta?"

"Ništa posebno, samo šta radi duplaš..."

Za tren svi začutaše, a onda prasnu salva smeha.

"Sjajno!" povika Inženjer. Raspoloženje se promenilo, kao da je opasnost naglo nestala.

"Spava", reče Koordinator. "Bar je spavao pred osam, kad sam zavirio u njegovu prostoriju. On uopšte može gotovo stalno da spava. Da li on nešto jede?" upita Doktora.

"Kod nas neće ništa da jede. Ne znam šta jede. Od onoga što sam mu poturao, ništa nije taknuo."

"Da, svako ima svoje brige", uzdahnu Inženjer. Smeškao se u mraku.

"Pažnja!" razleže se glas ispod zemlje. "Pažnja! Pažnja!"

Munjevito se okrenuše. Iz tunela je izlazio veliki taman stvor, blago zakreštao i stao. Za njim se pojavi Kibernetičar sa zapaljenom lampom na grudima.

"Naš prvi univerzalni!" predstavi ga s trijumfom u glasu. "Šta je to?..." dodade gledajući redom u osvetljena lica svojih drugova. "Šta se desilo?"

"Zasad još ništa", odvrati mu Hemičar. "Ali može se desiti više no što bismo želeli."

"Kako?... Imamo automat", pomalo bespomoćno reče Kibernetičar.

"Da? Pa, onda mu reci da već može početi."

"Šta?"

"Da kopa grobove!"

Posle tog povika Hemičar odgurnu ispred sebe okupljene i krupnim koracima se uputi napred, u mrak. Koordinator je za trenutak stajao nepomično, gledajući za njim, a zatim krete u istom pravcu.

"Šta mu je?" upita zabezeknuti Kibernetičar koji ništa nije shvatao. "Šok", objasni kratko Inženjer. "Pripremaju nešto protiv nas u onim doljama na istoku. Utvrdili smo to za vreme vožnje po vodu. Verovatno će nas napasti, samo ne znamo kako."

"Napasti?..."

Kibernetičar je bio u mislima vezan za svoj rad i svoj uspeh i činilo se da to što Inženjer govori nikako ne dopire do njegove svesti. Gledao je raširenih očiju okupljene, zatim se okrete prema ravnici. Sa crvenilom u pozadini koje je postajalo srebrnasto-belo, vraćale su se dve pojave. Kibernetičar pogleda iza sebe - automat koji se uzdizao iznad ljudi stajao je odmah tu, nepomičan, kao isklesan od kamena.

"Treba nešto preduzeti..." prošapta kao za sebe.

"Moramo pokrenuti Branitelja", reče Fizičar.

"Hoće li to nešto pomoći ili ne ko zna, u svakom slučaju treba se prihvatiti posla. Reci Koordinatoru da pošalje za nama Hemičara, idemo dole. Popravljaćemo filtre. Automat će spojiti kabl. Idemo", klimnu Kibernetičaru. "Najgore je čekati skrštenih ruku."

Uđoše u tunel. Automat je sekund čekao, zatim se okrete u mestu i pođe za njima.

"Pogledaj, već ima manevarsku kompresiju", reče Inženjer Doktoru ne bez divljenja u glasu. "To će nam odmah dobro doći", dodade, "poslaćemo Crnog pod vodu. Kad zaroni, ne bismo mu mogli izdavati naređenja glasom."

"Nego kako? Preko radija?" reče Doktor rasejano, tek tako, ne želeći samo da se razgovor prekine. Pratio je tamne pojave svojih drugova naspram crveniiia od požara. Ponovo su se vratili. Izgledalo je to kao noćna šetnja pod zvezdama.

"Mikropredajnikom, znaš..." počeo Inženjer, zatim i on pođe očima za Doktorovim pogledom, i nastavi istim tonom. "To je zato što je bio već uveren da ćemo uspeti."

"Da", klimnu glavom Doktor. "Zato se toliko branio da ne napustimo rano Eden..."

"Ne smeta..." Inženjer je već kretao prema tunelskom ulazu. "Znam ga. Sve će ga proći, čim počnemo."

"Da, tada će ga sve proći", složi se Doktor, krenuvši za njim. Inženjer se trudio da u mraku sagleda Doktorevo lice, ne znajući da li se u tom ponavljanju njegovih reči nije krio podsmeh, ali ne vide ništa.

Bilo je previše mračno.

Posle jedno četvrt časa, Koordinator i Hemičar siđoše u raketu. Pre no što su započeli posao, poslali su na površinu Crnoga, koji je izneo ispred tunelskog izlaza dvometarsku zemljanu branu, utvrđivao je i učvršćivao, zatim je uneo pod zemlju stvari što su bile ostavljene na površini. Sem ukopanog bacača, tamo je ostao još džip. Bilo im je žao vremena da ga rastavljaju, a uz to nisu hteli da se liše pomoći automata.

O ponoći su se čestito prihvatili posla. Kibernetičar je proveravao celokupnu Braniteljevu unutrašnju instalaciju. Fizičar i Inženjer su sređivali malu stanicu filterske radioaktivnosti, a Koordinator je u zaštitnom odelu stajao nad bunarom donjeg sprata mašinskog odeljenja. Automat je tu zaronio i radio dva metra pod vodom, na grananjima vodova.

Pokazalo se da čak i posle popravke filteri imaju umanjenu propusnost zbog nekoliko uništenih sekcija, pa se snađoše tako što su ubrzali cirkulaciju vode. Njeno čišćenje napredovalo je u dosta primitivnim uslovima. Hemičar je ispitivao stepen radioaktivnog zagađenja, uzimajući svakih deset minuta probe na analizu jer automatski pokazivač nije radio, a njegovo popravljenje oduzelo bi vreme koje nisu hteli da žrtvuju.

U tri posle ponoći, voda je bila praktično očišćena. Rezervoar iz koga se probila prsnuo je na tri mesta. Inercija ga je pomerila u temeljnim nosačima, te je udario čeonim štitom u jedno zbog glavnih rebara oklopa. Umesto da ga spajaju, zbog žurbe su vodu prosto pretočili u gornji prazni rezervoar. U normalnim uslovima takvo nesimetrično razmeštanje tereta bilo bi nezamislivo, ali raketa se zasad nije pripremala za put. Posle ispumpavanja vode produvali su donji smeštaj komprimiranim vazduhom. Na zidovima je ostalo nešto radioaktivnog taloga, ali odmahnu li su na to rukom - niko zasad nije nameravao da tamo ulazi. Pristupili su tada najvažnijem poslu - otvaranju teretne klapne. Kontrolna svetla pokazivala su punu ispravnost njenog mehanizma za zatvaranje, ali i pored toga pri prvom pokušaju nije htela da se otvori. Za trenutak su se kolebali da li da pojačaju pritisak u hidraulicima, ali Inženjer odluči da će bolje biti ako je istraže spolja, te iziđoše na površinu.

Nije bilo lako stići do klapne, jer se nalazila na donjem delu trupa,

sada preko četiri metra nad zemljom. Na brzinu sagradiše skelu od metalnih odlomaka - što je išlo dosta lako jer je automat spojio čelične odlomke u nezgrapnu ali jaku platformu i pri svetlu svojih lampi i reflektora počeo pregled.

Nebo je na istoku već postalo sivo. Crvenilo se više nije zapažalo. Zvezde su polako bledele i krupne kapi rose klizile su niz keramičke ploče trupa što se dizao nad njima.

"Zanimljivo", reče Fizičar, "mehanizam radi. Klapna izgleda, kao zlato i ima samo tu jednu malu manu što ne dopušta da se otvori."

"Ne volim čuda", dobaci Hemičar. Lupao je drškom turpije po metalu. Inženjer ništa ne reče, bio je besan.

"Čekajte", viknu Koordinator, "a možda starim metodom, koji su isprobala pokolenja?..."

On podiže čekić od osam kilograma koji je ležao na skeli kraj njegovih nogu.

"Može da se lupa duž celog ruba, ali samo jednom", pristade Inženjer posle kraćeg kolebanja.

Koordinator iskosa pogleda na crni automat koji se ocrtavao kao čoškast spomenik u sivilu osveta pa, naslonivši se grudima na stub skele, odmeri u rukama čekić, zamahnu ne mnogo snažno i udari. Lupao je odmereno, samom snagom razmaha. Oklop je odgovarao jakim, kratkim zvukom, svaki udar išao je za nekoliko centimetara dalje. Neugodno mu je bilo da udara po vrhu, ali bio mu je potreban fizički napor. Odjednom, niz odmerenih odzvuka se pomuti. Upao je u njega jak u basu, kao da se pod njima oglasila sama zemlja. Čekić se opusti u Koordinatorovim rukama. Začuse otegnut, na vrhu narastajući zvižduk, zatim tupi lom, a skela se grčevito zatrese.

"Dole!" viknu Fizičar. Skakali su sa skele jedan za drugim, samo se automat nije ni trgnuo. Bilo je već uveliko sivo. Ravnica i nebo imali su boju pepela. Drugi potmuli lom, prodorni fijuk prosto ih prekri. Svi se nagonski zgrčiše, uvlačeći glavu među ramena - još su stajali pod zaklonom velikog tela rakete. Nekoliko stotina metara dalje iz terena šiknu okomit gejzir, a zvuk koji je to pratio, bio je čudno slab, prigušen.

Potrčaše u tunel. Automat krete za njima. Uskakali su u otvor, a Koordinator i Inženjer ostaše iza zemljanog grudobrana. Ceo vidik na istočnoj strani prolamao se od podzemnih gromova, tresak se

valjao ravnicom, zvižduk se umnožavao, jačao. U njemu više nisu mogli da se razlikuju pojedinačni tonovi. Nebo je bruhalo kao da sviraju orgulje, kao da čitava jata letelica nadzvučne brzine pikiraju sa zenita pravo na njih, a ceo pojas ispred njih šarenio se od kratkog prskanja peska, zemlje, tako da su se šikljanja ocrtavala gotovo sivo na olovnoj podlozi neba. Tlo je u razmacima podrhtavalo. Sa grudobrana su otpadali i kotrljali se sićušni grumeni zemlje i leteli na dno tunela.

"Potpuno normalna civilizacija", začuše Fizičarov glas koji je dopirao iz dubine. "Šta kažete?"

"Sami prebačaji ili podbačaji", progundā Inženjer. Koordinator nije mogao da ga čuje, vazduh je neprekidno bruhalo, pesak je šikljao, ali fontane nisu stizali bliže do rakete. Nekoliko dugih minuta stajali su tako, uvučeni do ramena, a ništa se nije menjalo. Gromovita lomljava na vidiku slila se u jedan nizak, otegnut, gotovo nepromenljiv huk, ali eksplozije se više nisu čule. Zrna su padala gotovo bezvučno, munjevito izbacivana zemlja se osipala. Već se toliko razdanilo da su videli na njoj omanje humčice, kao krtičnjake što su okruživali pogođena mesta.

"Donesite dogled", viknu Koordinator, naginjući se nad tunelom.

Malo kasnije držao ga je u rukama. Ništa nije govorio Inženjeru, samo se sve više čudio. Najpre je mislio da ta artiljerija što ih napada napipava cilj, ali zrna su padala stalno jednako. Prelazio je dogledom po okolini i video kako na sve strane izbijaju fontane od pogodaka, čas bliže, čas dalje, ali nijedan pogodak nije se bližio raketi ni na dvesta metara.

"Šta je tamo?! Nisu atomski, a?!" stiže do njega potmulo vikanje iz dubine tunela.

"Nisu! Mirujte!" odgovori im, naprežući glas. Inženjer primače lice njegovom uhu.

"Vidiš?! Sami promašaji!"

"Vidim!"

"Okružavaju nas sa svih strana!"

Koordinator ponovo klimnu glavom. Sad je Inženjer razgledao dogledom polje.

U svakom trenutku trebalo je da izgrane sunce. Nebo blede, kao umiveno, ispunjavalo je razvodnjeno plavetnilo. U ravnici se ništa

nije pomeralo sem perjanica pogodaka, koje su žbunastim krugom što se trenutno rasipao i odmah opet izrastao iz zemlje, poput neobične, treperave žive ograde okružavale raketu i brdo iz koga je štrčala.

Koordinator se odjednom odluči, ispuza iz tunela i u tri skoka pope se na vrh brdašca. Tu se pruži na zemlju i zagleda se na suprotnu stranu, koju iz tunela nije mogao da vidi. Slika je bila ista - prostran srp pogodaka izrastao je prašnjavim i raznjihanim žbunovima.

Neko se silovito baci na sasušenu površinu pored njega. Bio je to Inženjer. Ležali su glavu uz glavu, posmatrajući ono što se dešavalo. Gotovo da više nisu čuli neprestanu grmljavinu pod vidokrugom koja je plovila u železnim talasima i na trenutke kao da se udaljavala, ali to je bio efekat vetra probuđenog prvim sunčevim zracima.

"To nisu nikakvi promašaji!" viknu Inženjer.

"Nego šta?!"

"Ne znam. Sačekajmo..."

"Idemo unutra!"

Strčaše niz padinu. Iako pogoci nisu padali blizu, nije bilo prijatno pod kupolom od jezivog zavijanja i fijukanja. Jedan za drugim skočiše u ulaz. Postaviše u njega automat, a sami pođoše u unutrašnjost broda, povukavši za sobom ostale. U biblioteci, kuda su se uputili, malo se šta čulo, čak se ni podrhtavanja terena gotovo da nisu osećali.

"I, šta? Hoće ovako da nas drže? Izgladne?" upita začudeni Fizičar, kad su svi saopštili ono što su uspeli da zapaze.

"Đavo bi ga znao. Voleo bih da vidim izbliza takvo zrno", reče Inženjer. "Ako načine pauzu, vredelo bi skočiti i doneti jedno."

"Automat će skočiti", reče hladno Koordinator.

"Automat?!" gotovo jauknu Kibernetičar.

"Ne boj se, ništa mu se neće desiti."

Osetiše vrlo slab, ali drugačiji potres tela broda.

"Dobili smo!" viknu Hemičar i skoči s mesta.

"Prenose vatru?..." s kolebanjem reče Koordinator i pohita u tunel. Gore se naizgled ništa nije promenilo. Horizont je hućao, ali pod krmom rakete ležalo je na osunčanom pesku nešto rasprsnuto, crno, kao raspadnuta vreća sačmi. Koordinator pokuša da odredi mesto na kome se čudno zrno rasprсло o oklop - keramit ipak nije nosio ni

najmanji trag. Pre nego što oni otpozadi uspeše da ga zadrže, priskočio je krmi i počeo obema rukama ubacivati rasprsnute ostatke u praznu futrolu od dogleda. Bili su još topli.

Kad se vratio s plenom, svi počеше na njega vikati, a najglasnije Hemičar.

"Ti si stvarno lud, da znaš. To može biti radioaktivno!"

Potrčase u unutrašnjost broda. Pokaza se da ostaci nisu radioaktivni. Merač impulsa, kada ga do njih primakoše, ćutao je. Izgledali su vrlo osobeno - ni traga od oklopa ili neke grube navlake zrna, naprosto mnoštvo izuzetno sitnih grumena koji su se u prstima rasipali u zrnaste, masnosjajne metalne opiljke.

Fizičar uze taj prah pod lupu, podiže obrve, izvadi iz ormanića mikroskop, pogleda i uzviknu. Ostali mu umalo silom ne odmakoše glavu od okulara.

"Šalju nam časovničiće..." slabim glasom reče Hemičar, kad se najzad i on odvoji od mikroskopa.

U vidnom polju ležale su, rasute u zavojčićima i lančićima, desetine i stotine malih zupčanika, vansredišnjih kolutića, opruge, svijenih osovinica. Pomerali su mikroskopski pokazivač, sipali pod objektiv nove primerke i stalno videli isto.

"Šta to može biti?!" vikao je Inženjer. Fizičar je trčao po biblioteci od zida do zida sav razbarušen, gledao ih mutnim pogledom i nastavljao da trči.

"Neki nečuveno složen mehanizam. Ima u tome nečeg prosto nakaznog", Inženjer je odmeravao na dlanu malo tog metalnog praha, "ima valjda na milijarde, ako ne i na bilione tih prokletih kružića! Idemo gore", odlučio se naglo, "pogledajmo šta se dešava."

Kanonada je trajala bez ikakvih promena. Automat je nabrojao hiljadu sto devet pogodaka od trenutka kad je izišao na položaj.

"Oprobajmo sada klapnu", seti se odjednom Hemičar kad se vratiše u raketu. Kibernetičar je sedeo nad mikroskopom i pregledavao ostatke zrna, porciju za porcijom. Nije odgovarao kad bi ga oslovili.

Zapravo im je bilo teško da sede i ništa ne rade pa se uputiše u mašinsko odeljenje. Kontrolna svetlašca mehanizma za zatvaranje još su sijala. Inženjer lako pokrete držak i indikator poslušno zaigra - klapna se pokrenula. Odmah je zatvori i reče:

"U svakom trenutku možemo otputovati Braniteljem."

"Klapna će visiti u vazduhu", primeti Fizičar.

"Ne smeta, imaće najmanje metar i po do zemlje. Za Branitelja to nije ništa, proći će."

Zasad ipak nije bilo preke potrebe da kreću, pa se vratili u biblioteku. Kibernetičar je još sedeo za mikroskopom. Bio je kao u transu.

"Ostavite ga, možda će nešto ispasti", reče Doktor. "A sad... moramo nešto raditi. Predlažem da se naprosto prihvatimo daljeg remonta broda..."

Polako se digoše na noge. Šta im je drugo preostajalo? Sva petorica siđoše u mašinsko odeljenje, u kome je ostalo najviše tragova uništenja. Pri razradi je bilo mnogo pipavog, gotovo časovničarskog čačkanja, svaki protok proveravali su najpre sa isključenim osiguračima, zatim pod naponom, Koordinator je svaki čas izlazio na vrh i čutke se vraćao. Već ga niko ni za šta nije pitao. U kormilarnici, zarivenoj petnaest metara pod zemlju, osećalo se blago treperenje okolnog terena. Tako im prođe podne. Posao je i pored svega napredovao. Napredovao bi mnogo brže uz pomoć automata - ali osmatranje je bilo neophodno. Do jednog časa automat je nabrojao preko osam hiljada pogodaka.

Iako niko nije bio gladan, pripremili su ručak i pojeli ga - na silu i radi zdravlja - kao što reče Doktor. Sada su s tim imali malo briga. Ni posuđe nisu morali da peru, prosto su ga ubacivali u ždrelo mašine za pranje. Dvanaest minuta posle dva podrhtavanje je naglo prestalo. Svi odmah napustiše posao i pohitaše kroz tunel prema površini. Oblačak je zaklanjao sunce, sva zlatno raspaljena ravnica ležala je u zagrejanj tišini. Laka prašina koju su podigle eksplozije polako se slegala. Vladao je potpun mir.

"Kraj?" reče nesigurno Fizičar. Glas mu je zvučao čudno snažno, tokom svih prethodnih časova bili su naviknuti na neprestano hućanje.

Poslednji pogodak koji je automat registrovao imao je redni broj deset hiljada šest stotina četiri.

Polako iziđoše iz tunela. Ništa se nije dešavalo, ali i do trista kilometara protezao se oko rakete pojas pooranog i samlevenog terena, a mestimično su se pojedinačne rupe slile u proširene uvale. Doktor se pope na grudobran.

"Još ne", zadrža ga Inženjer. "Sačekajmo."

"Koliko dugo?"

"Bar pola časa, a možda i čas."

"Detonatori sa usporenjem? Pa, tarno nema eksplozivnih zrna!"

"Ne zna se."

Oblak skliznu sa sunca, postade bleštavo. Stajali su i osvrtali se. Vetar je gotovo prestao, postajalo je sve vrelije. Koordinator prvi začu šušanj.

"Šta je to?" upita šapatom.

Napregnuše sluh. Sada se svima učinilo da nešto čuju.

Šušanj je bio takav kao da vetar pomera lišće žbunja. Ali dokle je pogled sezao nije bilo ni žbunja, ni lišća, ničeg sem izrivenog pojasa peska. Vazduh je postao mrtav, zagrejan i daleko, nad dinamama, treperio je od jare. Šuštanje se nastavljalo.

"To je odande?"

"Da."

Govorili su tiho. Sada je šušanj dopirao ravnomerno sa svih strana - da li se to presipao taj pesak?

"Nema vetra..." tiho se oglasi Hemičar. "Ne, to nije vetar. To je tamo, gde su ona zrna..."

"Idem tamo."

"Poludeo si?! A ako su to detonatori sa usporenim paljenjem?"

Hemičar pobede. Povuče se kao da htjede uskočiti u tunel. Ali bilo je tako vidno, vladala je takva nepomičnost - svi su stajali - pa stisnu zube i pesnice, i ostade. Šušanj je trajao, odmeren, brz, dopirao je odasvud. Stajali su pogrbljeni, napregnutih mišića, bez pokreta, kao da su nesvesno očekivali udarac. To je bilo hiljadu puta gore od kanonade! Sunce je stajalo u zenitu, senke klupčastih oblaka polako su klizile preko ravnice. Oblaci behu nagomilani, sa spljoštenim osnovima i ličili su na bela ostrva.

Na vidiku se ništa nije pomeralo. Svud je bilo potpuno pusto, čak su i sivi pehari, čije su se linije ranije nerazgovetno uzdizale na pozadini dalekih dina, bili nestali. To su tek sada zapazili.

"Gledajte!" viknu Fizičar. Ispruženom rukom pokazivao je pred sebe. Ali to se dogodilo gotovo istovremeno - sa svih strana odjednom. Svuda se videlo isto.

Teren izriven jamama počeo se pomerati. Pokrenuo se. Pomaljalo se

iz njega nešto što se iskrilo na suncu, svuda gde su pale granate. Gotovo ravna, grebenasta linija bleštavih klica, tu i tamo u četiri, ponekad u pet, šest redova. Nešto je iz zemlje raslo tako brzo da je, ako se pogled napregne, mogao da se vidi napredak tog rasteanja.

Neko istrča iz tunela i pojuri kao da ne vidi svoje, prema izbočenoj liniji ogledalskih plamičaka. Kibernetičar. Drugovi povikaše i potrčaše za njim.

"Znam!" vikao je. "Znam!"

Pao je na kolena pred staklastim strojem klica. Izrasle su već za čitav palac iz zemlje, u donjem delu debele kao pesnica. Pesak je nežno migoljio oko svake od tih klica, u dubini je nešto grozničavo podrhtavalo, komešalo se, radilo. Ličilo je na istovremeno presipanje čitavih milijardi najsićušnijih zrnaca.

"Mehanički spermatozoidi!" vikao je Kibernetičar. Pokušavao je rukama da potkopa teren oko najbliže klice. Nije uspevao. Pesak je bio previše vreo. Kibernetičar diže ruke uvis. Neko otrča po lopate, počеше da kopaju, tako da je zemlja samo izletala u vazduh. Pomešane s njom zablistale su raščlanjene, duge, međusobno spletene kao korenje, žile ogledalske mase. Bila je tvrda, zvonila pod udarima lopate kao metal, a kad je jama iskopana čitav metar u dubinu, pokušaše da iščupaju tu čudnu tvorevinu. Ona se čak i ne pomače - toliko je bila srasla sa drugima.

"Crni!" viknuše svi uglas. Automat pritrča, pesak mu je prskao ispod nogu.

"Istrgni to!"

Čvrsta klešta zatvoriše se na ogledalskim žilama debelim kao muška ruka. Čelično telo se napregnu. Videše kako stopala počinju polako da mu upadaju u teren. Iz trupa je dopiralo najtiše zujanje kao od krajnje napete vibrirajuće strune. Automat se uspravljao, upadajući u zemlju.

"Pusti!" viknu mu Inženjer. Crni se teško izvuče iz zemlje i umiri se.

Sada su svi stajali nepomično. Svetlucava živa ograda imala je već gotovo pola metra visine. U donjem delu - nad samom zemljom polako je dobijala nešto tamniju, mlečno-plavu boju, a gornjim delom je još rasla.

"Znači tako", reče mirno Koordinator.

"Tako."

"Hoće da nas zgrade."

Malo počutaše.

"Da li to ipak nije primitivno? Uostalom sad bismo mogli izići", reče Hemičar.

"I ostaviti raketu", odvrati Koordinator.

"Ona njihova izvidnica mora da ju je dobro razmotrila! Pazite, pucali su gotovo tačno duž one brazde koju su izrili njihovi štitovi."

"Zaista."

"Neorganski spermatozoidi", reče Kibernetičar smireno. Otresao je ruke od peska i gline. "Neorganska zrna, semena, razumete? Zasejali su ga svojom artiljerijom!"

"To nije metal", reče Hemičar. "Crni bi ga savio. To je nešto kao supranit ili keramit, s omotačem koji se stvrdnjava."

"Ama, ne, ta to je naprosto pesak!" povika Kibernetičar. "Ne razumeš? To je neorganski metabolizam! Katalitički pretvaraju pesak u nekakav visokomolekularni derivat silicijuma i tvore od njega te žile, pošto biljke crpu iz podloge soli."

"Misliš?" upita Hemičar i kleče, dotakavši sjajnu površinu. Podiže glavu.

"A kad bi pogodili u drugu vrstu terena?" upita.

"Prilagodili bi se. Uveren sam u to! Upravo zato su tako đavolski složeni. Njihov je zadatak da uvek proizvedu što tvrđu, što otporniju supstancu od onoga što imaju na raspolaganju."

"Oh, ako to nije ništa više, Branitelj će ga razgristi i neće slomiti zube", osmehnu se Inženjer.

"Da li su nas oni to napali?" upita tiho Doktor. Začudeno ga pogledaše.

"A šta je ovo? Nije napad?"

"Nije. Pre bih rekao - pokušaj odbrane. Hoće da nas izoluju."

"I šta? Treba da sedimo i čekamo dok ne postanemo kao crvi pod cilindrom?"

"A šta će vam Branitelj?"

Pokolebaše se.

"Voda nam više nije potrebna. Raketu ćemo, verovatno, uspeti tokom nedelje da popravimo. Za deset dana, recimo. Atomski sintetizatori stupiće u pokret kroz najviše nekoliko časova. Ne mislim da će ovo biti stakleno zvono. Pre - visoki zid. Prepreka za njih

neprobojna, pa misle da je i za nas. Zahvaljujući sintetizatorima imaćemo hranu. Nije nam od njih potrebno ništa, a oni... valjda nam nisu mogli izraziti staviti do znanja da nas ne žele."

Slušali su te reči namrgođeni. Inženjer pogleda oko sebe. Ogljedalske oštrice stizale su mu već do kolena. Cepale su se. Srastale. Šušanj je sad bio tako jak, kao da je iz zemlje dopiralo zujanje stotina nevidljivih košnica. Modri koreni pri dnu iskopa bili su nabrekli, postajući nalik na stabla.

"Molim te, dovedi ovamo duplaša", neočekivano se Koordinator obrati Doktoru, koji ga pogleda kao da ga nije dobro čuo.

"Sada? Ovamo? Zašto?"

"Ne znam. To znači... hteo bih da ga dovedeš. Hoćeš?"

Doktor klimnu glavom i pođe. Ostali su stajali ćutke na suncu. Pojavi se Doktor. Nagi div s naporom je ispuzao za njim iz tunela i preskočio preko zemljanog bedema. Izgledao je živahan i kao zadovoljan - držao se blizu Doktora i tiho gukao. Odjednom se njegovo pljosnato lišće stisnu. Plavo oko je nepomično gledalo pred sebe. Samo je dahnuo i okrenuo se čitavim trupom. Jezivo je zacvileo. U velikim skokovima bacio se do ogledalske ograde kao da je hteo na nju da nasrne, trčao je duž nje, šepavo sedao. Protrčao je oko celog kruga, neprestano ječeći. Ispuštao je čudan, bučan kašalj, dotrčao do Doktora i počeo štipkati čvornovatim prstićima njegov kombinezon na grudima, pokazivao na elastični materijal, zagledao mu se u oči. S njega je lio znoj. Onda je gurnuo Doktora, odskočio pa se naglo vratio, još jednom se osvrnuo oko sebe, uvukao uz neprijatan zvuk malo poprsje u trup, i bacio se u crni otvor tunela.

Za sekund su još videli spljošten, zadebljan taban njegovog stopala kad je upuzao unutra. Ljudi su poduže ćutali.

"Nadao si se tome?" upita Doktor Koordinatora.

"Ne... ne znam. Zaista. Mislio sam samo da mu, možda, to nije strano. Očekivao sam nekakvu reakciju. Recimo, nerazumljivu. Ovakvu - ne..."

"Treba li to da znači da je razumljiva?" mračno upita Fizičar.

"U izvesnom smislu, da", odvrati Doktor. "On to poznaje. U svakom slučaju, poznaje nešto slično, i boji se toga. Za njega je to neka strašna, sigurno smrtno opasna pojava."

"Pogubljenje... tipa Eden?" doreče tiho Hemičar.

"Ne znam. U svakom slučaju to nam kazuje da 'živi zid' ne upotrebljavaju samo za planetarne došljake. Moguće ga je, uostalom, posaditi i bez artilerije."

"A možda se duplaš naprosto boji svega što svetli?" reče Fizičar. "Prosta asocijacija. To bi objasnilo i slučaj s onim ogledalskim pojasom."

"Ne, pokazivao sam mu ogledalo, nije se ni bojao, niti se za njega zanimao", reče Doktor.

"Prema tome, on nije ni tako glup, ni nerazvijen", dobaci Fizičar. Stajao je sasvim pored staklaste pregrade. Stizala mu je već do pojasa.

"Pas u koga se pucalo, boji se puške."

"Čujte", reče Koordinator, "čini mi se da je ovo mrtva tačka. Nalazimo se u ćorsokaku. Šta preduzeti dalje? Popravke, dobro, to se razume samo po sebi, ali hteo bih..."

"Nova ekspedicija?" natuknu Doktor. Inženjer se neveselo smeškao.

"Je li? Uvek sam s tobom. Kuda? U grad?"

"To bi značilo siguran sukob", brzo dobaci Doktor. "Jer nećeš otići drugačije, no na Branitelju. A na nivou civilizacije koji smo uspeli da dostignemo zajedničkim naporom - kad imaš pri ruci antiprotonski top, nećeš se ni obazreti, a počećeš da pucaš. Moramo izbegavati borbu po svaku cenu. Rat je najgori način prikupljanja znanja o tuđoj kulturi."

"Uopšte nisam mislio na rat", odvrati Koordinator. "Branitelj je baš odličan zaklon i tako mnogo može da izdrži. Čini se da sve ukazuje na to da je stanovništvo Edena duboko raslojeno i da sa slojem koji preduzima razumna dejstva, nismo zasad uspeli da uspostavimo kontakt. Razumem da bi ispad u pravcu grada mogli da shvate kao protivudar. Ostao nam je ipak neistraženi zapadni pravac. Dva čoveka potpuno su dovoljna za opsluživanje kola, ostali mogu ostati i raditi u raketi."

"Ti i Inženjer?"

"Ne mora baš tako. Možemo se povesti Henrik i ja, ako hoćeš."

"U tom slučaju biće mi potreban neko treći, vešt sa Braniteljem", reče Inženjer.

"Ko želi?"

Želeli su svi. Koordinator se i nehotice osmehnu.

"Tek što su topovi prekinuli paljbu, izjeda ih otrov radoznalosti", izdeklamova.

"Onda krećemo", izjavi Inženjer. "Doktor, naravno, hoće da bude s nama, kao predstavnik razuma i blagosti. Odlično. Dobro je što ti ostaješ", reče Koordinatoru, "jer znaš poredak radova. Najbolje je da odmah postavite Crnoga na jedan teretnjak, ali ne počinjite kopanje pod raketom pre no što se mi vratimo. Hteo bih da još proverim statička izračunavanja."

"Kao predstavnik razuma hteo bih upitati koji je cilj ovog pohoda?" reče Doktor. "Čim probijemo blokadu, stupamo u fazu konflikta hteli mi to ili ne."

"Daj protivpredlog", odvrati Inženjer. Stajali su u tihom, gotovo pevnom šumu rastuće žive ograde, koja je trebalo brzo da im izraste iznad glava. Sunce se prelamalo u bele i raznobojne iskre kroz njene žilaste spletove.

"Nemam nikakav", priznade Doktor. "Događaji nas neprestano prestižu, a dosad su omanjivali svi planovi unapred načinjeni. Možda bi najrazumnije bilo uzdržati se od bilo kakvog izlaska. Za nekoliko dana raketa će bita osposobljena za let. Kružeci oko planete na maloj visini možda ćemo moći doznati više i slobodnije no sada."

"Ne veruješ valjda u to", usprotivi mu se Inženjer. "Ako ne možemo ništa da saznamo kad sve istražujemo izbliza, šta nam može reći let na nadatmosferskoj visini? A razum, Bože moj... Da su ljudi bili razumni, nikad se ne bi našli ovde. Čega ima razumnog u raketama koje lete na zvezde?"

"Demagogija", progundā Doktor. "Znao sam da vas neću uveriti", dodade. Pođe polako duž staklaste prepreke.

Ostali su se vraćali u raketu.

"Ne računaj na senzacionalna otkrića. Pretpostavljam da se prema zapadu proteže teren sličan ovome ovde", reče Koordinator Inženjeru.

"Otkud znaš?"

"Nismo mogli pasti baš na sredinu pustinjske mrlje. Na severu fabrika, na istoku grad, na jugu visoravan s 'naseljem' u kotlini, što znači da se najverovatnije nalazimo na kraju pustinjskog jezička koji se širi prema zapadu."

"Moguće. Videćemo."

10.

Nekoliko minuta posle četiri, donja teretna klapna se zatresla i polako spustila naniže kao čeljusti proždrljivca. Zatim se zaustavila kao kos most u vazduhu. Do zemlje je od njenog ruba nedostajalo više od metra.

Ljudi pod raketom stajali su s obe strane otvora zabačenih glava. U zjapećoj unutrašnjosti najpre se ukazaše razmaknute gusenice koje su s rastućim brujanjem suljale pravo, kao da je velika mašina htela da skoči u vazduh i za tren još videše sivožuti donji deo. Onda se ta grdosija nad njihovim glavama zaljulja, silovito se naže napred, udari obema gusenicama o viseći ispust da samo zatutnja, onda na njima krete naniže, prekorači metarsku prazninu, zahvati pred njim vršcima gusenaca teren, trže ga, u deliću sekunde učini se da će obe polako meljuće trake profiliranih pločica stati, ali usledi trzaj, i dižući u vodoravni položaj svoje spljošteno čelo Branitelj pređe nekoliko metara po ravnom, dok ne zamre sa pevnim brujanjem.

"No, a sad, dragi moji", Inženjer pomoli glavu kroz mali zadnji otvor, "sklanjajte se u raketu, jer će postati vruće, i ne izlazite jedno pola časa. Ili još bolje, najpre pošaljite Crnoga da proverí preostalu radioaktivnost."

Klapna se zatvori. Tri čoveka se uvukoše u tunel i povukoše automat za sobom. Onda se na otvoru tunela pokaza iznutra postavljena ploča, koja je čvrsto ispunila ceo otvor. Branitelj je čekao. Inženjer je iznutra brisao ekrane, proveravao šta pokazuju satovi, dok mirno ne reče:

"Polazimo."

Kratka i tanka, odozgo i odozdo učvršćena cilindričkim zadebljanjima, Braniteljeva njuška poče se polako kretati prema zapadu.

Inženjer je uhvatio zbijanu glazuru žive ograde na nišan, gledano postrance, loveći položaj triju štitova - belog, crvenog i plavog - i pritisnuo nogom pedal.

Ekran je delić sekunde bio crn, kao zasut garom. Istovremeno je vazduh sa čudnim zvukom, kao da je neki div utisnuo usta u zemlju i

izgovorio 'Umpf!' - udario u Branitelja tako da se sav zaljuljao. Ekran se ponovo očisti.

Vatreni oblak loptasto se širio na sve strane. Vazduh se oko njega silovito talasao kao tečno staklo. Ogledalska živa ograda nesta na površini od deset metara. U klanac sa izvijenim, višnjemo užarenim stranama, udarala je para. Pesak se na razmaku od nekoliko stotina koraka na površini zastaklio i iz njega su na suncu iskakale iskre. Na Branitelja je padao leteći beli pepeo, gotovo bez težine.

"Navalio sam malčice prejako", pomisli Inženjer, ali reče samo: "Sve je u redu, idemo." Zdepasti trup je zadrhtao i lako se uputio prema rovu. Tek se malo zanjihaše prelazeći preko njega, na dnu je ležalo malčice vatrene tečnosti - rastopljeni silicijum.

"Mi smo zapravo varvari", promače Doktoru kroz glavu. "I šta ja tu radim?..."

Inženjer popravi pravac i ubrza. Branitelj je jurio kao po autostradi. Unutrašnja, meka površina gusenica tiho je mljackala na valjčićima. Prelazili su gotovo šezdeset kilometara na čas, uopšte to ne osećajući.

"Može li se otvoriti?" upita Doktor. Sedeo je nisko, na malom mekom sedištu, a nad ramenom je imao izbočen ekran, nalik na brodski iluminator.

"Naravno da može", složi se Inženjer, "samo..."

Pokrete kompresor. Iz obruča pri dnu kule prsnu mlazevima oštrim kao igla bezbojan rastvor, ispljuskujući iz oklopa ostatke radioaktivnog pepela. Zatim postade vidno - oklopno čelo se otvorilo, njegov vrh skliznu unatrag, bokovi upadoše u dubinu trupa - i sad su vozili zaštićeni samo debelim, izvijenim staklom što je zaklanjalo sedišta, dok je kroz otvoreni gornji deo upadao vetar i mrsio im kosu.

"Nešto mi se čini da je Koordinator bio u pravu", promrmlja posle izvesnog vremena Hemičar. Predeo se nije menjao. Vozili su preko mora peska dok se, teško vozilo blago njihalo, sekući preko perajasto izdubljenih dina, stalno u istom ritmu. Inženjer je pojaćao brzinu, ali tada osetiše podbacivanje. Gusenice su jezivo zviždale, prednji deo skakao je s jedne dine pravo na vrh sledeće, na tren se zarivao, izbacivao teške oblake peska, nekoliko puta, pesak je uleteo i unutra.

Posle pedeset kilometara, preterano ljuljanje je prestalo. Tako su

vozili preko dva časa.

"Da, on je valjda bio u pravu", reče Inženjer i neznatno promeni pravac od zapada prema jugo-zapadu.

Sledeći čas vožnje nije doneo nikakvih promena, pa još jednom skrenuše, vozeći već izrazito prema jugo-zapadu. Prevalili su dotle sto četrdeset kilometara.

Boja peska polako je postajala drugačija. Od gotovo belog, veoma sipkog, koji se dizao za njima kao dug, uskovitlan perčin, postao je crvenkast i teži, nije se više tako prašio, i kad bi ga gusenice izbacivale uvis, odmah bi padao. Dine su takođe postale razređenije i sve niže. S vremena na vreme, prolazili su pored štrčecih batrljaka potpuno zasutih žbunova. U daljini su se pojavili nerazgovetni, mali plamičci, malo po strani od pravca vožnje. Inženjer skrete prema njima. Brzo su rasli, a posle nekoliko minuta zapaziše kako se iz peska dižu visoke, okomite ploče, nalik na usamljene delove zidova. Usporiše vozeći kroz uski prolaz. S obeju strana stajali su nagnuti pod uglom ugaoni zidovi, izjedeni erozijom. Veliki kameni blok ležao je na sredini i preprečavao put. Branitelj pridiže čelo, pređe bez napora preko prepreke, i nađoše se kao u tesnoj uličici - kroz škrbotine i proboje među nedopasovanim pločama videli su se dalji delovi ruševina, svi duboko izjedeni vodoravnim slojevima erozije. Iz naselja od kamenih ruševina izvezoše se u slobodni prostor. Ponovo se pojaviše dine, ali su bile zbijene, kao ispresovane, i sa njih se nije dizala prašina. Teren se polako snižavao, vozili su blagom padinom dok su se daleko, u nizini, videle tupe močugaste stene i opet beličasti obrisi ruševina.

Nagib se završio i njegovim dnom, prošaranim plamenkastim stenama stigoše na protivpadinu, proširenu sve do linije horizonta. Gusenice već više uopšte nisu upadale. Teren je bio nabijen a pojavili su se i prvi, kolačasti bokori grozdastog rastinja, gotovo crnog, koje se samo, kada se gledalo prema niskom suncu, providelo višnjevom bojom, kao da je liščaste mehuriće ispunjavala krv. Još dalje prema jugo-zapadu rastinje je postajalo više, tu i tamo isprečujući se na putu, ali je Branitelj jurio preko njega, zarivajući se do polovine gusenica, gotovo ne usporavajući brzinu, ispuštajući prilikom gaženja potmuo, neprijatan tresak, i glasove mnogih hiljada pucketajućih mehurova, iz kojih je prskalo lepljivo, crno mazivo,

mrljajući keramičke ploče, tako da je ubrzo čitavo Braniteljevo telo sve do kule bilo kao poprskano mrko-riđom bojom.

Bili su na dvestotom kilometru i sunce je već dodirivalo zapadnu liniju horizonta. Duga, preuveličana senka vozila talasala se, izvijala i sve više protezala. Odjednom pod Braniteljem nešto škripnu, on se za trenutak lako pridiže i zapade u nešto što se s otegnutim pucketanjem rasprsnu. Inženjer zakoči, ali prešli su još nekoliko metara pre no što vozilo stade. U širokoj, kroz čestar načinjenoj, kolotečini iza sebe ugledaše delove riđaste konstrukcije koju je Branitelj svojom težinom zgazio, i ti delovi behu pomešani s pocrnelim komadićima žbunja. Krenuše dalje i opet nagaziše, ovoga puta jednom gusenicom, na delove rešetke, komade izbušenog lima, pri vrhu obrasle bradavičavim žbunjem izvijenih, rupičastih krakova. Branitelj je sve to kidao gusenicama, gnječio zajedno s masnom masom što je isticala iz pucajućih grozdova u škripavo testo. Posle izvesnog vremena, zid od rastinja postade još viši. Ogavno treštanje i pisak zarđale gvožđurije prestade. Onda se šibajuće vreže sa bradavičastim zadebljanjima razmakoše na obe strane - i nađoše se u dubini nekoliko desetina metara širokog proseka. Na drugoj strani crneo se isti zid čestara kao ovaj kroz koji su se probili. Inženjer u mestu skrenu, i oni poteraše naniže prosekom nalik na šumski put. Njegovo gliničasto dno bilo je nabijeno, pokriveno ilovičastim tragovima koji su pokazivali da je nekad tuda tekla voda.

Prosek nije išao pravo. Ponekad je polovina velikog, skerletno usijanog sunčanog diska dolazila ispred mašine, bolno ih zaslepljujući, ponekad se na zaokretima krila i samo krvavim odsjajima prosecala mastiljasti čestar, koji se dizao i do dva i tri metra u visinu, zbijen. Put se sužavao, a nagib je istovremeno rastao, i odjednom pred sobom ugledaše čitav disk zalazećeg sunca. Pred njim se, nekoliko stotina metara niže, prostirao veliki, raznobojni prostor.

U dubini je plamtela površina vode, odslikavajući sunčevo crvenilo. Obala jezera, neravna, pokrivena mrljama tamnog rastinja, pokazivala je veštačka učvršćenja, mašine na raskrečenim nogama, a nešto bliže, gotovo nad samim obronkom urvine na čijem se rubu Branitelj naglo zaustavio, u nepravilnom mozaiku su se duž svetlih pruga širile zgrade, nizovi okomitih, oštro svetlećih jarbola, ne većih

od šibica. Dole je vladao živ saobraćaj, na razne strane puzile su povorke sivih, beličastih i mrkih tačkica, međusobno se mešale, tu i tamo stvarale koncentrične skupine i opet se razilazile u vidu izduženih vrpca, a pri tom je ceo taj gusto naseljeni teren neprekidno bleštao sitnim iskricama, kao da su na desetinama kuća stanovnici neumorno zatvarali i otvarali prozore, čija su okna svetlela i odražavala sunčani blesak. Doktor ispusti oduševljeni povik.

"Henriče, najzad si uspeo! Najzad nešto normalno, običan život, i kakav položaj za osmatranje!"

Govoreći to, već je prebacivao noge preko ruba otvorene kule. Inženjer ga zadrža.

"Ama, čekaj! Vidiš sunce? Zaći će za nekih pet minuta i ništa više nećemo videti. Moramo snimiti na traku celu tu panoramu, i to s velikim ubrzanjem, inače nećemo stići."

Hemičar je već izvlačio ispod sedišta kamere. Brzo mu pomogoše da stavi najveći teleobjektiv, nalik na cev kremenjače, bacajući stative u brzini na zemlju. Inženjer za to vreme razvi splet najlonskog užeta, zakači ga o ivicu kule vozila, a ostatak užeta baci preko prednjeg kraja, i skoči dole.

Druga dvojica su već postavljali stative i trčali na rub obronka, Inženjer je trčao za njima sa dva kraja užeta u rukama, povukao ih i prikačio za pojas obojici.

"U zanosu biste još sleteli!" reče im. Sunčev disk već se spuštao u usplamtelu vodu jezera kad su postavili kamere i kad je počeo brzi šum mehanizma, a veliki objektiv se zagledao u dolinu. Doktor kleče pridržavajući prednje noge stative, kojima je pretila opasnost da se sruše u provaliju. Hemičar primače oko kameri i iskrivi se.

"Mnogo zaslepljuje!" viknu. "Daj blende!" Inženjer otrča i donese najjači protivsunčani zaklon, te opet počеше snimati najvećom brzinom. Sunce je već do polovine bilo pod linijom horizonta. Inženjer je, držeći oboje vodilicu, odmereno pomerio kameru ulevo i udesno. Hemičar je povremeno zaustavljao to pomeranje, upravljao objektiv na mesta u kojima bi u malom vidnom polju vizira zapažao pojačanu cirkulaciju mrlja i oblika, pomicao transfokator, menjao fokusno rastojanje. Doktor je i dalje klečao, kamera je tiho zujala, traka je letela iz bubnjeva. Jedna se završila, oni je zameniše kao da je požar i već je išla druga. Tek je jedan komadić sunčanog

diska stajao nad vodom što je postajala tamnija, kad se objektiv sasvim spusti naniže, upravljjen na najveću pokretnu skupinu. Doktor je, nagnuvši se gotovo polovinom tela, visio na napetom užetu jer inače ne bi uspjeli da načine snimak. Video je pred sobom riđaste nabore gliničastog zida, obasjanog sve bleđim crvenilom. Pri poslednjim metrima druge trake, crveni sunčev disk se ugasio, nebo je bilo još puno sjaja, ali ravnice i jezero već je prekrila sivoplava senka. Sem bleskova svetlosti, ništa se više tamo nije videlo.

Doktor se diže, hvatajući se za uže. Kameru su nosili utroje, oprezno, kao blago.

"Misiš da su snimci uspjeli?" upita Hemičar Inženjera.

"Bar jedan deo. Nešto trake moglo je biti prejako osvetljeno. Uverićemo se kad stignemo na brod. Najzad, uvek se ovamo možemo vratiti."

Ubaciše kamere, koture i stativ u kola i još jednom se vratili na rub obronka. Tek sad opaziše da se na istoku obala jezera strmo naspraćivala, prelazeći u dubini predela u nepravilni kameni zid, na vrhovima obasjan poslednjim crvenim odsjajem. Nad njim, daleko, dizao se u plavetnilo s prvim zvezdama stub dima, čiji je gljivasto završeni vrh stajao trenutak nepomično i onda zapao za planinski zaklon, nestavši im na očigled.

"A, tamo je, znači, ta dolina!" povika Hemičar Doktoru. Opet se zagledaše dole. Povorke belih i zelenkastih iskrica polako su puzile na razne strane duž jezerskih obala, skretale, slivale se u neravno izvijane potočiće, mestimično se gasile ili su se pojavljivale druge, veće. Polako je tamo postajalo sve tamnije i broj svetala je rastao. Nad njima je mirno šumeo visok čestar, potpuno crn, pa se nerado okrenuše, tako je lep bio prizor. Poneše u pogledima sliku jezera prepunog odslikanih mlečnobelih zvezda.

Stupajući po ilovičastom tlu proseka, Doktor upita Hemičara:

"Šta si video?"

Ovaj se zbunjeno osmehnu.

"Ništa. Uopšte nisam razmišljao šta je to što vidim, samo sam se trudio da sve vreme sačuvam oštrinu, a Henrik je tako brzo vozio na jednu i drugu stranu, da ni u čem uopšte nisam stizao da se razaberem."

"Ne smeta", reče Inženjer i nasloni se na ohlađeni oklop Branitelja,

"pravili smo dvesta snimaka u sekundi. Sve što je tamo bilo videćemo kad se razvije film - a sad se vraćamo!"

"Potpuno idiličan pohod", promrmlja Doktor. Popeše se u vozilo. Inženjer prebaci vizire teleekrana natrag a uključi kretanje unazad. Jedno vreme vozili su tako uzbrdo, onda na širem prostoru zaokrenuše i pojuriše pravo na sever.

"Ne vraćamo se istim putem", reče Inženjer, "nepotrebno bismo natovarili sebi stotinak kilometara. Poteraću prosekom koliko se bude moglo, i bićemo na mestu za dva časa."

11.

Put je krivudao. Nagib je bio sve blaži. Zidovi čestara povremeno bi stiskali Branitelja, čulo bi se šibanje granja o kulu. S vremena na vreme, poneki grozd bi pao na kolena Hemičara ili Doktora. Doktor prinese nerazvijeni grozd nosu i začudi se.

"Ovo ima vrlo prijatan miris", reče.

Bili su odlično raspoloženi. Ozvezdano nebo dobijalo je plastičnost i dubinu, dok se Mlečni Put beleo u visini. Naleti vetra ispunjavali su čestar slabim šumom, Branitelj se valjao meko, ispuštajući jedva čujno, slabo zujanje.

"Zanimljivo je kako na Edenu nema nikakvih pipaka", primeti Doktor. "U svim knjigama koje sam ikad pročitao, na drugim planetama uvek ima mnogo pipaka koji se viju i guše."

"A njihovi stanovnici imaju po šest prstiju", dodade Hemičar. "Gotovo uvek šest. Ne znaš možda zašto?"

"Šest je mističan broj", odvrati Doktor. "Šest je dva puta tri a triput Bog pomaže."

"Prestani s pričom, izgubiću put", reče Inženjer, koji je sedeo više. Još nije mogao da se odluči da uključi svetla, mada već gotovo da ništa nije video. Noć je bila neobično lepa, i on je znao da će se taj utisak pokvariti čim uključi reflektore. Pomoću radara takođe nije imao volje da vozi jer bi tada najpre morao da zatvori kulu.

Jedva je zapažao svoje ruke na volanu, samo su pokazatelji i satovi pred njim tinjali, a strelice atomskih pokazatelja nežno su poigravale kao ružičaste zvezde.

"Možeš li da stupiš u vezu s raketom?" upita Doktor.

"Ne", reče Inženjer. "Ovde nema Hevisajdove sfere, ili tačnije, postoji, samo je izbušena kao rešetko. Nema govora o vezi na kratkim talasima, a za instaliranje drugog predajnika nismo imali vremena, kao što i sam znaš."

Ubrzo zatim gusenice zaštropotaše i vozilo se zaljulja. Inženjer za trenutak uključi svetla i vide da voze po belom, zaokrugljenom kamenju, a da su visoko nad rastinjem počeli da se naziru fantastični oblici krečnjačkih šiljaka. Vozili su po sasušenom dnu klisure.

To mu se donekle nije dopalo, jer nije znao kuda će ih taj put odvesti, a tako strme zidove ne bi uspeo da savlada čak ni Branitelj. Kamenja je bilo sve više, rastinje je prelazilo već u izdvojene hrpe, crne na svetlima reflektora. Put je krivudao, išao najpre uzbrdo, zatim gotovo po ravnom, stene su s jedne strane postale niže, najzad sasvim nestale, i sad su se našli na blago pognutoj livadi, pri vrhu obrubljenoj krečnjačkim pragovima. Od njih su išli omanji šljunčani useci. Među blokovima, lelujale su pri zemlji duge, na svetlu srebrnozeleno, krivudave stabljice.

Skoro pola časa vozili su s prevelikim skretanjem prema severoistoku i bilo je vreme da se počnu vraćati na pravi pravac, ali to im nije dopuštao krečnjački lanac, duž koga je prolazio Branitelj.

"Imali smo ipak sreće", reče Hemičar, "mogli smo upasti u jezero ili pogoditi u stene - i sumnjam da bismo se iskobeljali."

"U pravu si", reče Inženjer i dodade, "čekajte no..."

Na putu je stajalo nešto dlakavo, kao mreža sa dugim dlakavim resama. Branitelj je polako stigao do te prepreke i zario se u nju prednjim delom. Inženjer je blago pritisnuo akcelerator i s tihim cepanjem čudna mreža se pokidala i nestala, ugnječena u tle gusenicama. Svetla izdvojiše iz mraka visoke crne oblike, čitavu njihovu šumu, kao neku skamenjenu vojsku u razvijenom rasporedu, koja se pojavila pred mašinom, tako da umalo ne udariše u šiljato postolje. Planu veliki, srednji reflektor, liznu crni stub i pođe po njemu uvis.

Bio je to orijaški kip u kome je uz izvestan napor bilo moguće prepoznati poprsje duplaša, tačnije samo malo njegovo poprsje, uvećano do ogromnih razmera. Imao je ukrštene, uvis podignute ruke, pljosnato, gotovo ugnuto lice sa četiri nepravilne jame, znači drugačaje od onih koja su poznavali. Naklanjao se u stranu, gledajući na njih s visine kroz svoje četiri očne duplje.

Utisak je bio toliko jak, da se poduže niko nije oglasio. Zatim jezičak reflektora napusti kip, kliznu vodoravno u dubinu mraka, udarajući u druga postolja, jedna visoka i uska, druga niska, na kojima su se dizala poprsja crne, plamene boje, ponegde i mlečnobelo, kao da je izvajano od slonovače. Sva lica su imala četiri oka, neka su bila čudno deformisana, kao natečena, s ogromnim bedemom čela, a još dalje, valjda na dvesta metara od mesta na kome se Branitelj

zaustavio, prolazio je zid, iz koga su štrčale uvis razmaknute, spletene ili ukrštene ruke natprirodne veličine - i činilo se da sve pokazuju na razne strane zvezdanog neba.

"To... to kao da je groblje", reče Hemičar, spustivši glas do šapata.

Doktor je već silazio na zadnji oklop. Hemičar požuri za njim. Inženjer okrete reflektor na drugu stranu, tamo gde je pre toga štrčala krečnjačka barijera - i umesto nje ugleda redak dvored figura sa zatrtim, kao ispranim linijama. Bili su to složeni spletovi oblika u kojima se pogled bespomoćno gubio i, tek što bi počinjao da zapaža nešto poznato, celina bi ponovo izmicala razumevanju.

Hemičar i Doktor su polako išli između kipova, Inženjer im je osvetljavao put iz kule. Već duže vreme pričinjalo mu se da čuje, dalek, plačni zveket, ali udubljen u neobični prizor nije obraćao pažnju na te glasove, tako slabe i nerazgovetne, da nije mogao ni pomisliti otkuda stižu.

Reflektor je istraživao nad glavama Doktora i Hemičara, izdvajajući sve dalje i dalje figure kad se, već sasvim blizu, razleže jetko pištanje. Između kipova polako se počеше valjati siva maglena klupka, a kroz njih je, skaćući s otegnutim ječanjem, kašljem, cviljenjem, jurilo krdo duplaša. Nekakve krpe, rite lepršale su nad njima dok su naslepo jurili, gurajući se i sudarajući.

Inženjer se baci u sedište, uhvati za pokretač i htjede da poveze prema svojim - to je bila njegova prva misao. Video je stotinak koraka dalje, bleđa na svetlosti, lica Doktora i Hemičara koji su zapanjeno gledali rastrčane pojave. Ne mogade ipak da krene, jer begunci nisu uopšte obraćali pažnju na mašinu i pretrčavali su neposredno ispred nje, nekoliko velikih tela je palo, a stravično šištanje čulo se odmah tu, kao da dopire ispod zemlje.

Između najbližih spomeničkih postolja obasjanih Braniteljevim reflektorima ispuzao je gibak kraj cevi vukući se nekoliko centimetara iznad zemlje i izbacivao mlaz pene koja je u vazduhu ključala. Rasipajući se po zemlji, počinjala je silno da se dimi i obavila okolinu maglovitim sivilom.

Kad je prvi talas sive magle obavio Braniteljevu kulu, Inženjer je osetio kao da mu hiljade bodlji razdiru pluća. Zaslepljen, s potocima suza što su mu tekli niz lice, ispustio je potmuo krik i gušeći se, jecajući od ljutog bola, snažno pritisnuo ubrzivač. Branitelj je skočio

napred kao iz topa, oborio crni kip, u trenu se popeo na njega i prevaljao ričući. Inženjer nije mogao da diše, strašan bol ga je raspinjao, ali nije zatvarao kulu. Znao je da najpre mora da pokupi dvojicu svojih, pa je vozio dalje. Zaslepljen, jedva je video kipove što su se s treskom rušili i koje je Branitelj gazio. Vazduh je postao čistiji i više je čuo no što je video kako Hemičar i Doktor iskaču iz čestara i penju se na oklop. Htede da vikne 'upadajte' ali samo se krkljanje probilo iz njegovog spaljenog grla. Ova dvojica, teturajući se od kašlja, uskočiše u vozilo. Inženjer pipajući pokrete polugu, metalna kupola se nad njima zatvori, ali magla što je kidala grlo još je visila u vazduhu. Ječao je, dok se ostatkom snage rvao sa zahvatom čeličnog voda. Kiseonik prosto huknu, izlećući malo pod visokim pritiskom iz reduktora, i... on oseti na licu njegov udar. Gas je bio tako sabijen, da mu se učini kao da ga je pesnica lupila među oči. Nije mario za to puštajući da ga šiba oživljujući mlaz. Dvojica drugova prebacili su mu se preko ramena, snažno udišući. Filtri su radili, kiseonik je potiskivao otrovnu maglu. Još su osećali jak bol u grudima, svaki udisaj kao da im je vređao žive rane dušnika, ali taj osećaj je prolazio. Proteklo je jedva dvadesetak sekundi od zatvaranja kule kad je Inženjer čestito progledao. Uključio je ekran. Među osnovima trouglastih spomeničkih postolja, u bočnoj aleji, do koje nije stigao, još se trzalo nekoliko spljoštenih tela. Većina se nisu uopšte micala, pomešane ručice, mala poprsja, glave, čas su nestajali, čas se pojavljivali ispod sivih kolutova što su se sporo valjali. Inženjer uključi spoljno osluškivanje. Čula su se sve udaljenija i udaljenija kašljucanja, skičanja, nešto zatrupka odnatrag, hor iskidanih, zbijenih glasova začu se još jednom od strane spletenih belih figura, ali nije se videlo ništa sem valjanja sive magle. Inženjer proverio da li je kula hermetički zatvorena i stisnutih vilica pokrete volan. Branitelj se polako okretao u mestu, gusenice su treštale na razbijenom kamenju. Tri reflektorska snopa pokušavala su da probiju oblak. Krenuše pored razbijenih kipova tražeći onaj šištavi ispust. Inženjer se domišljao da mora biti tamo gde, desetak metara dalje, pena izbija uvis i na stranu. Kolebljiv talas dima već je obavijao uzdignute ruke sledeće figure.

"Ne!" viknu Doktor." Ne pucaj! Tamo mogu biti živi!"

Bilo je prekasno. Ekran je za delić sekunda pocrneo, Branitelj je

poskočio kao da ga je pogodila nakazna pesnica i pao na mesto s jezivim treskom, upravljajući talasi se odvojiše od oštrice generatora smeštenog u njušci, i posle nekoliko stotina metara već su pogodili u ono što je izbacivalo šištavu penu. Antiprotonsko punjenje spojilo se sa istovrednom količinom materije.

Kad je ekran sinuo, među daleko razbacanim ostacima spomeničkih postolja zjapio je vatreni krater.

Inženjer ga nije ni pogledao. Naprezao se nastojeći da vidi šta se desilo s ostacima tog provodnika i gde je nestao. Još jednom je okrenuo Branitelja u mestu za devedeset stepenii i polako ga pustio da puzi duž spomenika koje je nalet udara oborio. Sive magle bilo je sve manje. Prodoše pored tri-četiri krpama pokrivena tela. Inženjer zakači levu gusenicu da ne bi pregazio najbliže. Veliki nepomični oblik nazirao se u gustišu nešto niže. Tamo se otvarala izdužena poljanica. Na njenom kraju blesnuše srebrom pojave koje su skakale u čestar. Umesto malih poprsja imale su neverovatno duge, uske pakrivače ili šlemove, sa strane spljoštene, koji su se pri vrhu završavali nekom vrstom kljuna.

Nešto se tupo zari u prednji deo Branitelja, ekran se zamrača i opet sinu. Levo svetlo se ugasilo.

Inženjer pređe preko tamnog ruba šumice drugim, središnjim svetlom, napipa među granama brojne srebrne odbleske iza kojih je nešto počelo sve brže i brže kružiti. Na sve strane se razleteše grane, čitavi komadi posečenog žbunja i velika uskovitlana masa, meljući vazduh u blesku reflektora krete u stranu. Inženjer upravi Braniteljevu njušku u središte najveće gužve i pritisnu pedal. Gluho, snažno Umpf! uzdrma kulu. Tek što ekran blesnu, okrete kulu u stranu.

Moglo se pomisliti da je izišlo sunce. Stajao je na sredini poljane. Niže, gde je pre toga bila šumica, peti deo horizonta pretvorio se u belo more vatre. Zvezde su nestale, vazduh je grozničavo treperio. Od tog dimovima izgužvanog zida valjala se prema njemu golema, vatrenim iskrama obavijena kugla. Nije se čulo ništa sem hućanja požara. Branitelj je izgledao kao mrvica prilepljena za zemlju naspram te grdosije što je sve jače kružila, pretvorena u, kao vazдушna planina, visok kovitlac, pregrađen po sredini crnkastom izlomljenom linijom. Već ga je imao na krstiću nišana, kad nekoliko

stotina koraka dalje opazi požarom posvetljeme blede pojave begunaca.

"Držite se!" dreknu s osećanjem da mu se ekseri zarivaju u grlo.

Paklena škripa, tresak, lomljava, sve odjednom.

U deliću sekunde učini mu se da kula leti na njega. Branitalj sav zastenja, riknu svim amortizerima, oklop zabruja kao zvono i opali kao da se raspada. Ekran za tren potamne i opet blesnu. Lomljava nije prestajala, kao da je stotine paklenih čekića besno lupalo po gornjem pokrivaču. Taj zaglušujući tresak je slabio, udarci su postajali sve sporiji, još nekoliko puta je čoškasta ruka s fijukom prosekla vazduh, onda se duž oklopa, uz otegnutu lupu, obruši gomila gvožđurije, i nekoliko ruku, lenjo grčeći paučinaste članke i ponovo ih ispravljajući, leže pred samim Braniteiljevim čelom. Jedna je još odmereno mlatila po oklopu, kao da ga ispravlja. Taj pokret bio je već jedva uočljiv, dok i on ne prestade. Inženjer pokuša da se pokrene s mesta, ali gusenice načiniše samo kratak pokušaj obrtanja i uz lomljavu se zakočiše. Tada Inženjer ubaci u rikverc i uspe. Polako, izvlačeći se, rijući zemlju vučenim krhotinama, Branitelj je išao kao rak, onda kočenje popusti, metal zazveča i oslobođena mašina odskoči unatrag.

Na podlozi zida još goruće šume, olupina je izgledala kao tridesetmetarski zgažen pauk. Jedan batrljak ruke još je grozničavo kopao zemlju. Između končastih, dugih krakova videla se nazubljena gondola, sad provaljena. Iz nje su iskakale srebrne pojave.

Inženjer nagoniski proveri nema li koga na liniji vatre, i pritisnu pedal.

Grmnu. Novo sunce rascepi poljanu. Paramparčad olupine su fijučući i zviždeći letela na sve strane. Na sredini buknu stub usijane gline, peska, ugljenisanih, kao slama lakih otpadaka gara. Inženjer oseti naglu slabost. Ledeni znoj mu se slivao niz vrat. Skočanjenu ruku pruži ka menjaču, kad začu Doktorov povik:

"Vraćaj! Čuješ li! Vraćaj!"

Iz goruće provalije buktao je crveno iznutra osvetljeni dim, kao da se tamo, gde je prethodno stajala šuma, otvorio vulkan, ključala šljaka slivala se i dalje niz padinu, šireći vatru u ostacima oborenog, ispremešanog krša.

"Ta vraćam", reče Inženjer, "vraćam..." Ali nije se kretao. Graške

znoja još su mu klizile niz lice.

"Šta ti je?" začu kao iz velike daljine Doktorov glas, ugleda nad sobom njegovo lice. Protrese glavom, široko otvori oči.

"Šta? Ne, ništa", promrmlja. Doktor se ponovo vrati na svoje mesto.

Inženjer uključi motor. Branitelj se trže, okrete se u mestu - ne čuše ništa, sve glasove je gutao ogromni požar koji je hućao kao okean - i krete uzbrdo istim putem kojim je sišao.

Jedini reflektor, središnji su izgubili u sudaru, ponovo im pokaza kipove oborene na zemlju, izmešane s mrtvim telima. I jedne i druge pokrивao je sivi metalni pepeo. Provezoše između dveju slomljenih belih figura i skrenuše na sever. Branitelj je kao brod kad ulazi u vodu prosekao i razbacao u stranu gustiš što je pod gusenicama pucketao. Nekoliko blelih pojava panično pobeže van dometa svetla. Povezoše dalje sve većom brzinom. Vozilo se ljuljalo na neravninama. Inženjer je teško disao, sve jače stežući vilice da se ne bi onesvestio. Još je video samo uskovitlane latice gara - sve što je ostalo od iskaćućih srebrnih pojava - i širom je otvarao oči. Na svetlu se zažute glina na koso pogrbljenoj padini, Branitelj je pridigao čelo i gurao naviše, elastične grančice šibale su po oklopu, gusenice su škripale po nećem nevidljivom, jurili su sve brže, čas naviše, čas naniže. Teren je bo ispresecan malim klancima. Vozili su preko izuvijenih jaruga, obarali drvenasto, isprepletено rastinje, mašina je prašila kao bojna greda preko gaja paućinastog drveća, bodljikavi ogranci bombardovali su oklop bespomoćnim, mekim udarima, stravićno je bilo pucketanje i šištanje samlevenih stabljika i grana. Na zadnjim ekranima još se videlo crvenilo od požara. Polako se gasilo i najzad je posvuda zavladao mrak.

12.

Posle jednog časa već su jurili ravnicom. Bila je crna, zvezdana noć. Pored mašine što je ravnomerno zujala jurile su sve ređe hrpe žbunja, ubrzo su nestale i poslednje, i već više nije bilo ničega sem dugih blagih neravnina, koje su izgledale kao da oživljavaju pod reflektorom, talasajući se. Branitelj ih je prelazio u naletu, kao da je hteo da ih sravni sa zemljom, sedišta su se blago ljuljala, fijuk gusenica podsećao je na oštar zvuk burgije koja se useca u metal, strelice satava svetlele su ružičasto, narandžasto, zeleno. Inženjer je, takoreći priljubivši lice uz ekran, tražio svetla rakete.

Ono što je pre toga bilo očiglednost - da su krenuli ne osiguravši radio-vezu - sada je smatrao ludošću; jurili su kao da su jedan ili dva časa, neophodni za instaliranje drugog predajnika, bili neprocenjivo vredni. Kad je bio gotovo uveren da je u mraku zaobišao raketu i da sad vozi dalje na sever, ugledao ju je ili tačnije, ugledao je nastrano rasplinut svetlosni mehur. Branitelj je vozio sve sporije, i pod njegovim jedinim reflektorom srebrno i vatreno zableštaše pognuti zidovi rakete. Prizor je bio neobičan. Kad bi se blinkerska lampa palila, višespratna kupola, pri vrhu otvorena, plamtela bi, mnoštvom duga sa staklastim spletovima, a umnoženi sjaj obasjavao bi pesak na daljinu.

Ne želeći da puca, Inženjer je tup, oklopljeni prednji deo vozila upravio prema mostu na kome je pre toga prosekao put ali je ogledalski zid prekoračio proboj s obe strane, popunio ga, i jedini trag prolaza bila je samo ploča u šljunak pretvorenog peska u podnožju žive ograde.

Branitelj je težinom svojih šesnaest hiljada kilograma iz zaleta udario u zid, tako da oklop samo zastenja. Zid se ne pomeri.

Inženjer se polako povuče dvesta metara unatrag, upravi linije nišana najniže što je mogao, i u trenutku kad je svetli balon iskočio iz mraka, brzo pritisnu pedal.

Nije čekao da se otvor s ključajućim rubovima zatvori već krete. Kula je vrhom češala o prepreku, ali ju je materijal omekšao od vreline propuštao. Jednooki Branitelj se zario u dubinu praznog proboja, i sa

zamirućim brujanjem prišao raketi.

Pozdravio ih je samo Crni, ali i on odmah nestao. Usledilo je neophodno odlaganje silaska, valjalo je najpre očistiti oklop od radioaktivnog naleta, proveriti brojnost impulsa oružanja, i tek tada su mogli da napuste tesnu prostoriju mašine.

Lampa sinu. Koordinator, koji je prvi izišao iz tunela, jednim pogledom obuhvati prednji deo Branitelja pokriven crnim mrljama, ulegnuća na mestu dvaju reflektora, bleđa lica povratnika, i reče:

"Tukli ste se."

"Da", odvrati Doktor.

"Silazite dole. Ovde je brojnost frekvencija još 0,9 u minutu. Crni će ostati na ulazu."

Niko se više ne oglasi. Silazili su tunelom. Inženjer je zapazio drugi, manji automat koji je spajao vodove u prolazu za mašinsko odeljenje, ali nije nad njim ni zastao. U biblioteci su gorela svetla, na malom stolu stajali su aluminijski tanjiri, a na sredini flaša vina. Koordinator, stojeći, reče:

"Ovo je trebalo da bude mala svečanost, jer su automati pregledali gravimetrijski razvodnik - ceo je. Glavni reaktor je pred pokretanjem. Ako postavimo raketu u željeni položaj, možemo poleteti. Sad govorite."

Za trenutak je zavládalo ćutanje. Doktor pogleda Inženjera, pa naglo shvati i progovori:

"Bio si u pravu. Na zapad se odista proteže pustinja. Prešli smo, u velikom luku, gotovo dvesta kilometara prema jugo-zapadu."

Pričao je kako su stigli iznad nastanjene ravnice pored jezera i snimili je, kako su vraćajući se naišli u mraku na skupinu spomenika - i tu se pokoleba.

"Ličilo je sasvim na neko groblje ili na nastambu nekog kulta. Ono što se potom događalo, teško je predstaviti, jer nisam siguran šta je to označavalo - tu pesmu već znate. Gomila duplaša panično je bežala, izgledalo je kao da su se sakrili pa bili uplašani, ili su bili saterani među te nadgrobne spomenike - hajkom. Kažem da je tako izgledalo, više ne znam. Nekoliko stotina metara niže, jer to se dešavalo na padini, bila je omanja šuma, i tamo su bili skriveni drugi duplaši, nalik na onog srebrnog što smo ga ubili. Iza njih je stajala, možda maskirana, jedna od kružećih mašina - veliki bumbar. Ali

njega tada još nismo videli, kao ni to da su ovi skriveni u šumi sproveli nad samom zemljom, gipki provodnik, neku vrstu plinovoda, iz koga je pod pritiskom izbijala otrovna supstanca, pena koja se pretvarala u suspenziju ili plin. Moći ćemo je istražiti, jer mora da se delimično zadržala u filtrima, zar ne?" obrati se Inženjeru, koji klimnu glavom.

"Hemičar i ja smo sišli da razgledamo te spomenike. Kula je bila otvorena i umalo nas to nije ugušilo. Najgore je bilo s Henrikom, jer je prvi talas toga gasa pošao na Branitelja. Kad smo upali unutra i produvali kulu kiseonikom, Henrik je opalio u gasovod ili tačnije, u mesto gde se pre toga video, jer smo već bili u gustom oblaku."

"Antimaterijom?" upita Koordinator u tišini.

"Da."

"Nisi mogao upotrebiti mali bacač?"

"Mogao sam, ali nisam."

"Bili smo svi..." Doktor je za trenutak tražio pravu reč, "razljućeni. Videli smo kako padaju. Ti duplaši nisu bili goli. Imali su na sebi neke krpe, činilo mi se da su bile sve iscepane, kao u borbi, ali nisam siguran. Na naše oči poginuli su svi ili gotovo svi. Pre toga, umalo se sami nismo potrovali. Tako je bilo. Posle je Henrik pokušavao da nađe nastavak tog plinovoda, ako se dobro sećam. Je li tako?"

Inženjer klimnu glavom.

"Tako smo sišli dole, u šumu, i ugledali one srebrne. Nosili su neku vrstu maski. Pretpostavljam da su pročišćavali vazduh. Pucali su na nas, ne znam čime, izgubili smo reflektor. Istovremeno je krenuo onaj veliki bumbar. Hteo nas je napasti sa strane. U svakom slučaju, stigao je iz žbunja. Tada je Henrik ispalio seriju."

"Po šumi?"

"Da."

"Po tim - srebrnima?"

"Da."

"I po bumbaru?"

"Ne. On je udario u nas i razbio se o Branitelja. Izbio je, naravno, požar. Rastinje se sasušilo od termičkog udara u trenutku eksplozije, i gorelo je kao papir."

"Pokušali ste da pregovarate?"

"Ne."

"Gonili su vas?"

"Ne znam. Biće da nisu. Kružeci štitovi bi nas valjda stigli."

"Na tom terenu ne bi. Tamo je mnoštvo jaruga, rupčaga, klisura, nešto kao zemaljska jura krečnjačke stene, pragovi odrona", objasni Inženjer.

"Aha. I potom ste vozili pravo ovamo?"

"Gotovo pravo, s tim što smo bili skrenuli prema istoku."

Nekoliko sekundi sedeli su u tišini. Koordinator diže glavu.

"Pobili ste ih - mnogo?"

Doktor pogleda Inženjera i, videći da ovaj ne namerava da odgovori, reče:

"Bio je mrak. Oni su se krili u čestaru. Čini mi se da sam video najmanje dvadeset srebrnih odblesaka odjednom. Ali dublje, to znači u daljim čestarima, još se nešto naziralo. Moglo ih je biti više."

"Ti što su na vas pucali, bili su sigurno duplaši? Ne neko drugi?"

Doktor se pokoleba.

"Rekao sam da su na malim poprsjima imali neku vrstu pokrivača, šlemova. Ali sudeći po oblicima, veličini, načinu kretanja, to su bili duplaši."

"Čime su pucali na vas?" Doktor je ćutao.

"Zrna, verovatno nemetalna", reče Inženjer. "Ocenjujem, naravno, po osećanju. Mesta pogotka nisam razgledao. Mala probojna moć, takav sam imao utisak."

"Da, mala", složi se s njim Fizičar. "Reflektori, ovlaš sam pogledao, pre su udubljeni nego uništeni."

"Jedan se razbio u sudaru s bumbarom", objasni Hemičar.

"A sad o kipovima. Kako su izgledali?" upita Koordinator.

Doktor je pokušavao da ih opiše kako je umeo. Kad stiže red na bele figure, prekide i malo potom dodade s nelagodnim smeškom:

"Tu se opet, na žalost, može govoriti samo otprilike..."

"Četiri oka? Vrlo istaknuta čela?" ponavljao je polako Koordinator.

"Da."

"To su bile vajarne statue? Kamen? Metal? Odlivi?"

"Ne mogu da kažem. Odlivi sigurno nisu. Veličina je bila natprirodna, ako je o tome reč. I još izvesna deformacija, promena dimenzija. Kao da..." pokoleba se.

"Šta?"

"Pridavanje uzvišenosti", reče neodlučno Doktor. "Ali to je samo utisak. Uostalom, kratko vreme smo ih razgledali, a zatim se toliko toga dogodilo... I naravno, opet postoji polje za stvaranje lakih analogija. Groblje. Nesrećni progonjenici. Policijska hajka. Motopumpa s otrovnim gasom. Policijska sa gas-maskama. Namerno upotrebljavam takve odredbe, jer se moglo samo činiti da je tako bilo, ali to ne znamo. Jedni stanovnici planete ubijali su na naše oči druge. To je činjenica - valjda neosporna. Ali ko koga... da li su to bila potpuno ista stvorenja, ili neka druga, koja su se međusobno razlikovala..."

"A ako su se razlikovala, onda je već sve jasno?" upita Kibernetičar.

"Nije. Ali, pomišljao sam i na takvu eventualnost. Priznajem, s našeg gledišta eventualnost je grozomorna. Kao što se zna, čovek najstrože ocenjuje ljudožderstvo. A ipak, pojesti majmunsku pečenicu, u očima naših moralista nije uopšte nešto strašno. A šta ako je biološka evolucija ovde proticala tako da su spoljne razlike između bića s inteligencijom kao ljudska, i bićima koja su ostala na životinjskom stepenu razvitka, neuporedivo manje nego između čoveka i čovekolikog majmuna? Mogli smo, u tom slučaju, biti svedoci, recimo - lova."

"A onaj rov kraj grada?" dabaci Inženjer. "To su takođe lovački trofeji, je li? Divim se tvojim advokatskim smicalicama, Doktore."

"Sve dok nismo sigurni..."

"Imamo još film", prekide ga Hemičar. "Ne znam zašto, ali još nismo uspeli da vidimo normalni, obični život na ovaj planeti. Ovi snimci pokazuju baš tako nešto, nešto najsvakodnevnije, bar mi se tako čini..."

"Kako, niste ništa videli?" začudi se Fizičar.

"Nismo, previše smo žurili da iskoristimo poslednju svetlost. Razdaljina je bila povelika, preko osamsto metara, čak i veća, ali imamo dva kotura filma, snimke načinjene teleobjektivom. Koliko je sad? Nema još dvanaest! Mažemo ih odmah razviti."

"Daj Crnome", reče Koordinator. "Ali onaj drugi automat - Doktore, Inženjeru, vidim da vas je to zaista pogodilo, istina je da smo se u svemu ovom gadno zaglibili, ali..."

"Da li kontakti visokih civilizacija moraju da se završe na ovakav način?" reče Doktor. "Vrlo bih voleo da dobijem odgovor na to

pitanje..."

Koordinator zakluma glavom, ustade i diže flašu sa stola.

"Sklonićemo je", reče, "za drugu priliku..."

Kad Inženjer i Fizičar iziđoše da pregledaju Branitelja, a Hemičar odluči da za svaki slučaj pripazi na razvijanje filma, Koordinator uhvati Doktora ispod ruke i, prilazeći s njim do nagnutih bibliotečkih polica, reče mu, snizivši glas:

"Čuj, je li moguće da ste vi, neočekivanom pojavom, izazvali to panično bekstvo i da su nastojali da napadnu samo vas, a ne one što su bežali?"

Doktor ga je gledao raširenim očima.

"Znaš, to mi uopšte nije palo na pamet", priznade. Onda počuta zamišljeno.

"Ne znam", odazva se najzad. "Biće da nismo... sem ako to nije bio neuspeo napad, koji se odmah okrenuo protiv nekih od njih. Naravno", dodade, ispravljajući se, "može se sve to izložiti i sasvim drugačije. Da, sada to jasno vidim. Recimo, stigli smo na neki zabranjeni teren. Oni što su bežali, to je bila, recimo, grupa hadočasnika, putnika, šta ih znam. Straža koja je čuvala to mesto, sprovela je oružje, onaj gasovod, između spomenika, u trenutku kad se Branitelj zaustavio. Da, ali prvi talas gasa najizrazitije je obuhvatio one druge, a ne nas... Dobro, pretpostavima da je to bio, s njihove tačke gledišta, nesrećni slučaj. Tada - jeste. Moglo je tako biti."

"Znači, ne možeš to da isključiš?"

"Ne, ne mogu. I znaš, što duže o tome mislim, tim više mi takvo tumačenje izgleda ravnopravno s našim prvim. Mogli su postaviti razne straže u okolini kad se vest o nama proširila. Kad smo bili u onoj dolini, još ništa nisu znali i zato tamo nismo naišli na naoružane... Iste večeri, kružeći štitovi prvi put su se pojavili pored rakete."

"Naša nesreća je u tome što dosad nismo naišli čak ni na delove njihove informacione mreže", oglasi se iz dubine kabine Kibernetičar.

"Telegraf, radio, pismo, fiksirani dokumenti, tako nešto... Svaka civilizacija stvara takva tehnička sredstva i pomoću njih učvršćuje svoju istoriju i iskustvo. Ova sigurno takođe. Kad bismo mogli da stignemo do grada!"

"Braniteljem možemo", odvrati, okrećući se prema njemu,

Koordinator. "Ali, započela bi bitka čiji tok ni rezultate ne možemo predvideti. Mislim da si toga svestan."

"Pa onda, kad bismo mogli da se sretnemo s nekim njihovim razumnim stručnjakom, tehničarom iz njihovih redova."

"Kako to da učinimo? Da pođemo u lov?" upita Doktor.

"Ha, kad bih ja znao kako! A to izgleda tako prosto. Stiže se na planetu sa čitavim naručjem interkomunikatora, elektronskih mozgov za prevođenje, crtaju se na pesku pitagorini trouglovi, izmenjuju pokloni..."

"Prestani s bajkama, čuješ li?"

To je rekao Inženjer. Stajao je na pragu.

"Dođite. Film je razvijen."

Odlučiše da ga projektuju u laboratoriji, jer je to bila najizduženija prostorija na brodu. Kad tamo uđoše, traka je već bila fiksirana, ali još mokra, pa se vrtela u bubnju kroz koji je duvao topao vazduh. Otuda je išla odmah u projekcioni aparat. Koordinator sede iza aparata tako da bi ga u svakom trenutku mogao zaustaviti ili vratiti sliku na ekran. Svi zauzeše mesta a automat, ugasi svetlo.

Prvi metri bili su potpuno crni. Nekoliko puta prođoše delovi površine jezera, zatim se pokaza njegova obala. Bila je pojačana. Na nekoliko mesta spuštale su se u vodu duge kosine, nad kojima su stajale raskrečene kule, povezane rupičastim trakama. Slika je za trenutak postala neoštra, a kad opet mogoše da zapažaju detalje, videše da svaka kula ima na vrhu dva propelera od pet krakova koji su se okretali u suprotnim pravcima. Okretali su se vrlo sporo, jer je snimanje vršeno s velikim ubrzanjem. Po kosinama koje su se spuštale u dubinu jezera, išli su neki predmeti, kao potopljeni u vodu, ali se nisu videli njihovi obrisi. Sem toga, sve se dagađalo neverovatno polako. Koordinator vrati dvadesetak metara trake i pusti je ponovo, mnogo brže. Predmeti spuštani u vodu duž tankih pramenova, razigranih kao vibrirajuće debele strune, sad su brzo upali u vodu, na čijoj se površini počеше širiti krugovi. Na samoj obali stajao je, s leđa vidljiv duplaš. Samo je gornji deo njegovog poprsja virio iz bačvastog uređaja, nad kojim je štrčao tanak bič, koji se završavao lelujavom mrljom.

Obale nestade. Sada su se preko ekrana pomerali predmeti pljosnati kao kutije, nabijene na rupičaste stubove. Na njihovom vrhu stajale

su brojne bačvaste tvorevine, nalik na onu iz koje je virio duplaš na pristaništu. Sve su bile prazne, neke su se lenjo pomerale, po dve i tri u istu stranu, pa su se dizale i kretale natrag.

Slika se polako pomerala dalje. Pojavili su se bleskovi, vrlo brojni, ali kao spaljene, crne mrlje. Film je tu bio prejako osvetljen, i što je gore, mrlje su okruživale krugove koji su postali mutni. Iza tih maglovitih rubova videle su se neke prilike, tako male s visine. Duplaši su išli u parovima na razne strane, mala poprsja imali su okružena nečim pahuljastim, tako da im je virila samo glavica, ali slika nije bila dovoljno jasna da bi se mogao zapaziti izraz lica.

Sad je u ekran uplovila velika masa koja se ravnomerno podizala i spuštala. Cedila se prema donjem uglu ekrana kao da iz nje ističe penušavi sirup, hodile su po njoj na eliptičnim podmetačima desetine duplaša. Izgledalo je kao da su nešto držali u svojim ručicama i dodirivali tu masu, gladili je ili skupljali. S vremena na vreme, iz mase se nadimao brežuljak na vrhu zaoštren, i otuda je štrčalo nešto nalik na sivi pehar. Slika se pomerala, ali pokretljiva masa i dalje ju je ispunjavala, pojedinosti postadoše izrazitije, hrpa međusobno nezatno razmaknutih vitkih pehara pojavila se kao da raste. Uz svaki su stajala dva ili tri duplaša i nisko im primicali lica. Malo bi tako postajali nepomični, zatim bi udaljivali lica, i to se tako ponavljalo. Koordinator ponovo vrati traku i pusti je brže - sada duplaši kao da su ljubili unutrašnjost ovih pehara. Drugi, na zemlji, na koje dotle nisu obraćali pažnju, stajali su sa dopola izduženim malim poprsjem i kao da su posmatrali šta oni gore rade.

Slika se ponovo pomerila. Video se sam kraj mase, obrubljen tamnom linijom. Odmah pored nje su se povlačili kružeći krugovi, mnogo manji od onih koje su znali. Njihovo kruženje bilo je lenjo i obavljalo se kao u skokovima - mogli su se zapaziti razmasi rupičastih ruku, ali to je bio efekat filma, izazvan pomeranjem kružećih elemenata u odnosu prema pojedinim kadrovima trake.

Ekran se polako ispunjavao sve življom kretnjom, mada se ona dešavala - usled usporenja - kao u vrlo gustom bezvazдушnom središtu. Pojavilo se ono što su snimajući primili kao 'centar grada'. Bila je to gusta mreža plitkih rovova kojima su prolazile u svim pravcima neobične, s jednog boka stesane, s drugog zaokrugljene bačvaste tvorevine. Na svakoj su se tesno pribijali duplaši, od njih

pet do dvojice. Pretežno su se vozili po tri zajedno. Činilo se da njihova mala poprsja opasuje nešto što prelazi na spoljnu stranu 'bureta', ali to je mogao biti i odblesak. Senke zalazećeg sunca bile su vrlo duge i otežavale razlikovanje elemenata na slici. Nad rovčastim arterijama prolazili su rupičasti mostići zgodnih oblika. Na tim mostićima ponegde su stajali, kružeći u mestu, veliki bumbari, i opet se to kruženje raspadalo na serije komplikovanih kružeće-ispravljajućih pokreta, kao da su člankasti krakovi hvatali nešto nevidljivo iz vazduha. Jedan bumbar je nepomično zastao, a tada su iz njega počele izlaziti pojave omotane vrlo bleštavom supstancom. Film je bio crno-beli, te se nije moglo odrediti da li je srebrna. U trenutku kad je treći duplaš silazio vukući za sobom nešto maglovito, slika se pomerila. Sredinom je prolazilo debelo uže, nalazilo se mnogo bliže objektivu od onog što je bilo na podlozi. To uže, ili cevasti provodnik, lako se ljuljalo opterećenotankom ciglom, iz koje se prelivalo nešto kao oblak lišća, ali ti predmetići morali su biti teži, jer nisu poletali, već su padali kao tegovi dole gde su na izbačenoj površini stajali u više redova duplaši, i iz njihovih ručica su sitne iskre neprestano letele prema zemlji. Bilo je to sasvim nerazumljivo, jer oblak predmeta što su stizali s visine kao da je nestajao, ne dolazeći do onih što su stajali dole. Slika se pomerila polako. Na samom kraju ležala su nepomično dva duplaša, treći im se približavao i tada su se ova dva polako podigla. Jedan od njih se teturao. Izgledao je kao glava šećera, sa skrivenim malim poprsjem. Koordinator je vratio traku, pustio je još jednom, a kad se pokazaše tela što su ležala, zaustavi je, pokuša da izoštri sliku i priđe ekranu s velikim uveličavajućim staklom.

Kroz staklo vide samo velike mrlje što se rasplinjavaju.

Crnilo je označilo kraj prve trake. Početak druge pokazivao je istu sliku, samo malo pomerenu i zatamnjenju. Očevidno je već postalo tamnije, i to se nije moglo nadoknaditi punim otvaranjem objektiva. Dva duplaša lagano su odlazila, treći je dopola ležao na zemlji. Kroz ekran se protegnuše treperave pruge, objektiv je išao tako brzo, da se ništa nije videlo, zatim je u vidno polje ušla velika mreža s petougaonim otvorima. U svakome je stajao jedan duplaš, a u onima manjim po dva. Pod tom mrežom njihala se druga, zamučena, i po tome shvatiše da je prva bila stvarna, a druga - njena senka što je

padala na podlogu. Podloga je bila glatka, kao obložena nekom supstancom sličnom betonu. Duplaši u otvorima mreže imali su na sebi naborane, tamne ukrase zbog kojih su izgledali, deblji i širi. Gotovo svi su činili iste pokrete - njihova mala poprsja, zaklonjena nečim poluprovidnim, polako su se povijala na jednu pa na drugu stranu, i ta neobična gimnastika obavljala se izuzetno sporo. Slika zaigra, iskrivi se i za trenutak se opet loše videlo, postajala je sve tamnija. Pokaza se i sam kraj mreže razvučene na užadima. Jedna se završavala kraj koso postavljenog, velikog, nepomičnog štita. Dalje se obavljao isti 'ulični' saobraćaj kakav su već videli - posvuda su prolazili bačvasti predmeti puni duplaša.

Kamera je još jednom naišla na mrežu, s druge strane, pomerila se u stranu i pokazaše se duplaši koji su išli pešice. Snimljeni u oštrom skraćanju odozgo, patkasto su se vukli u parovima. Dalje se pokaza čitava gomila, podeljena nadvoje dugom, uskom ulicom. Njenom sredinom vuklo se na zamagljenim točkovima uže, koje je produžavalo van okvira slike. To uže je vuklo nešto dugačko, što je ispuštalo oštre bleskove. Kao brušen, izdužen kristal ili ogledalskim pločama obložen kvadar, njihalo se na jednu i drugu stranu, i bacalo svetlosne odraze na one što su stajali. Onda se nakratko zaustavilo, postalo prozirno, i tada se pokaza ležeća pojava zatvorena u njemu. Začu se nečiji prigušen povik. Koordinator vrati traku i ponovo je pusti, a kad se posle već poznatog njihanja pokaza predmet zatvoren unutra, on zaustavi projektor. Svi priđuše samom ekranu. Okružen dvoredom duplaša, na sredini prazne uličice ležao je - čovek.

Vladala je mrtva tišina.

"Izgleda da nam ludilo ne gine", razleže se u mraku nečiji glas.

"Ali najpre razgledajmo to lepo do kraja", odvrati Koordinator. Vратиše se na svoja mesta, traka krenu i slika zaigra, ožive. Jedan za drugim mileli su uličicom kroz gomilu izduženi blokovi nalik na mrtvačke sanduke, ali su bili pokriveni nečim svetlim što je visilo sve do zemlje i vuklo se po njoj kao gruba tkanina. Na sledećoj slici pokaza se prazno mesto ograđeno s jedne strane pognutim zidom, pod kojim su štrčali bokori rastinja. Usamljeni duplaš išao je duž brazde što je proticala preko celog ekrana. Odjednom, on odskoči kao uplašen, a zatim usporenim, ogromnim skokom prolete kroz vazduh. Kružeći

bumbar se prevuče duž brazde, nešto snažno blesnu, kao da je magla prekrila vidno polje, a kad se razišla, duplaš je nepomično ležao na boku, ispružen. Njegavo telo odjednom je postalo gotovo crno. Sve je to bilo utonulo u rastući mrak. Činilo se da je ležeći počeo da se trza, kao da je počeo puziti; na ekranu počeo poigravati tamne pruge, zatim blesnu belo. Tako se završio film.

Kad se upali svetlo, Hemičar pokupi koturove i pođe s njima u tamnu komoru da načini uveličane fotografije izabranih mesta. Drugi se zadržase u laboratoriji.

"No, a sad analiza objašnjenja", reče Doktor. "Odmah mogu da iznesem dva, pa čak i tri različita tumačenja."

"Kanačno hoćeš da nas baciš u očajanje?" dobaci mu naglo razljućeni Inženjer. "Da si se čestito pozabavio fiziologijom duplaša, pre svega fiziologijom njegovih čula, sigurno bismo danas znali mnogo više."

"Kad je trebalo to da učinim?" upita Doktor.

"Molim vas!" podiže glas Kordinator. "Počinjemo da ličimo na sudnicu kosmološkog instituta! Naravno, svi smo šokirani zbog one ljudske prilike. To je bila, bez sumnje, prilika, nepomičan lik, utopljen kako se čini u nekakvu masu. Potpuno je verovatno da su posredstvom svoje informacione mreže razaslali naše portrete u sva naselja planete gde su, oslanjajući se na primljene podatke, načinili čovekolike lutke."

"Otkuda im naši portreti?" upita Doktor.

"Pa, kružili su dobrih nekoliko časova oko rakete pre dva dana, mogli su čak da obave detaljna posmatranja."

"I šta bi im mogli značiti takvi 'portreti'?"

"Načinili su ih radi naučnih ili religijskih ciljeva. To, naravno, nećemo razrešiti ni u najdužoj raspravi. U svakom slučaju, to nije neki neobjašnjiv fenomen. Mislim da smo videli ne mnogo veliki centar u kome se obavljaju neki proizvodni radovi, a možda smo posmatrali i njihove rasonode, možda funkcionisanje njihove 'umetnosti', prosečni 'ulični saobraćaj', dalje - radove na pristaništu i predmete koji se u njima sipaju, ne mnogo razumljive."

"To je dobra odredba", dobaci uporni Doktor.

"Bile su tamo još, kako se čini, 'scene iz vojnog života'. Imamo mnogo osnova za pretpostavku da oni što su obučeni u srebrne

ogrtače čine vojsku. Scena pred sam kraj je nejasna. Moglo je to, naravno, biti neko kažnjavanje pojedinca koji je, idući putem namenjenom za bumbare, narušio zakon koji kod njih vlada."

"Pogubljenje na mestu kao kazna za prelazak ulice, to je malo prestrogo, ne čini ti se?" upita Doktor.

"Zašto se trudiš da sve preokreneš u besmislicu?"

"Zato što i dalje tvrdim da smo videli tačno onoliko koliko bi mogli videti slepi."

"Ima li još neko nešto da kaže?" upita Koordinator, "sem ispovedanja agnostičkog vjeruju?"

"Ja", reče Fizičar. "Čini se da se duplaši pešice kreću samo u izuzetnim okolnostima, na šta bi, uostalom, ukazivala njihova velika debljina i nesrazmer udova, naročito ruku, u odnosu prema masi tela. Čini mi se da bi nabacivanje mogućeg evolucionog stabla, koje je izdalo tako oblikovane jedinice, bilo neizmerno instruktivno. Svi ste zapazili njihovo živo gestikuliranje. Tim svojim ručicama nijedan od njih ne podiže teren, ništa ne vuče, ne nosi, a takve su slike u zemaljskom gradu nešto najobičnije. Možda im onda ruke služe u druge svrhe?"

"U kakve?" radoznalo upita Doktor.

"Ne znam, to je tvoja oblast. Tu u svakom slučaju ima mnogo da se učini. Možda previše žurno nastojimo da odmah shvatimo arhitektoniku njihovog društva umesto da se prihvatimo proučavanja pojedinih njego"vih ciglica.

"Tu si u pravu", reče Doktor. "Ruke su sigurno veoma važan problem. Evoluciono stablo takođe. Čak ne znamo ni da li su sisari. Prihvatio bih se da za nekoliko dana odgovorim na takva pitanja, samo se bojim da neću objasniti ono što mi je u čitavom tom prizoru izgledalo najčudnije."

"A to je?" upita Inženjer.

"To što nisam video nijednog samog prolaznika. Nijednog. Niste na to obratili pažnju?"

"Naprotiv, bio je jedan na samom kraju", reče Fizičar.

"Da, zaista."

Posle tih Doktorovih reči niko se duže vremena nije oglasio.

"Moraćemo još jednom da pogledamo taj film", reče, kao kolebajući se, Koordinator. "Čini mi se da je Doktor u pravu. Usamljenih pešaka

nije bilo. Išli su u najmanju ruku u parovima. Mada na samom kraju, jeste. Jedan je stajao na stanici."

"Sedeo u onom kupastom aparatu", reče Doktor. " Uštitovima takođe sede pojedinačno. Govorio sam o pešacima. Samo o pešacima."

"Nije ih više bilo."

"Nekoliko stotina svakako. Zamisli, viđenu iz ptičje perspektive, ulicu zemaljskog grada. Postotak usamljenih prolaznika sigurno će biti veliki. U nekim časovima čak čine većinu, a ovde ih nema uopšte."

"Šta to treba da znači?" upita Inženjer.

"Na žalost", zaklima glavom Doktor, "sad ja pitam."

"Jedan usamljeni dovezao se s vama", reče Inženjer.

"Ali znaš u kakvim okolnostima?"

Inženjer ne odgovari.

"Čujte", oglasi se Koordinator, "ovakva diskusija odmah postaje jalav spor. Nismo vršili sistematska istraživanja, jer nismo naučno-istraživačka ekspedicija, već smo zapravo imali druge brige tipa 'borbe za opstanak'. Moramo načiniti dalje planove rada. Sutra će krenuti mašina za kopanje, to je već pouzdano. Imaćemo ukupno dva automata, dva poluautomata, mašinu za kopanje i Branitelja koji, uz primenu odgovarajuće opreznosti, može takođe da pomogne u izvlačenju rakete. Ne znam je li vam poznat plan koji smo Inženjer i ja načinili? Prvobitna koncepcija počivala je na spuštanju rakete do nivoa vode i uspravljanju putem podizanja i učvršćivanja trupa nabijenom zemljom. To je metod koji su koristili još graditelji piramida. Sad hoćemo da naš 'stakleni zid' posećemo na delove, odgovarajuće veličine i da od njih načinimo sistem skela. Materijala će biti dovoljno, a već znamo da je tu supstancu moguće taliti i spajati na visokoj temperaturi. Realizacija tog projekta, uz korišćenje građe koju su nam s nehotičnom naklonošću dostavili stanovnici Edena, omogućiće nam da radikalno skratimo ceo proces. Nije isključeno da ćemo za tri dana moći da krenemo. Čekajte", reče, videći komešanje prisutnih, "hteo sam s tim u vezi da vas upitam da li ćemo krenuti?"

"Da", reče Fizičar.

"Ne", gotovo istovremeno se odazva Hemičar.

"Još ne", dobaci Kibernetičar.

Nastade trenutak tišine. Inženjer i Doktor se još nisu izjasnili.

"Mislim, da treba da letimo", reče na kraju Inženjer. Svi ga iznenađeno pogledaše.

Kad se ćutanje odužilo kao da se od njega očekuje neko objašnjenje, on reče:

"Ranije sam mislio drugačije. U pitanju je ipak cena. Naprosto cena. Mogli bismo bez sumnje još mnogo saznati, ali cena sticanja toga znanja može ispasti - prevelika. Za obe strane. Posle onog što se dogodilo, smatram da su pokušaji mirnog sporazumevanja, kontakta - nerealni. Sem onoga što smo govorili, svako od nas valjda, hteo to ili ne, ima svoju koncepciju ovdašnjeg sveta. Imam i ja takvu koncepciju. Činilo mi se da se ovde dešavaju grozne stvari i da u vezi s tim treba da interвениšemo. Sve dok smo bili Robinzoni i dok smo svaki komad ruševina otkidali rukom, ništa o tome nisam govorio. Čekao bih da više saznam i dok nam ne budu na raspolaganju naša tehnička sredstva. A evo sada, priznajem, dalje ne vidim uverljive razloge koji bi me prisilili da svoju koncepciju Edena odbacim, ali svaka intervencija u službi onog što smatramo dobrim i ispravnim, svaki takav pokušaj najverovatnije će se završiti kao naš današnji pohod. Upotrebom anihilatora. Naravno, uvek ćemo naći opravdanje da je to bila neophodna odbrana i tako dalje, ili umesto pomoći donećemo uništenje. Sad znate manje-više sve."

"Kad bismo imali bolji uvid šta se ovde stvarno dešava..." reče Hemičar. Inženjer odmahnu glavom.

"Tada će se sigurno pokazati da svaka strana ima svoje pravo..."

"Pa šta s tim što ubice imaju 'svoje pravo'?" dobaci Hemičar. "Neće nas se ticati njihovo pravo, već spasenje."

"Ali, šta im možemo ponuditi sem Braniteljevog anihilatora? Recimo da ćemo polovinu planete pretvoriti u perinu da bismo sprečili te nekakve rušilačke akcije, tu nerazumljivu 'proizvodnju', te hajke, trovanja - i šta dalje?"

"Odgovor na to pitanje našli bismo kad bismo stekli veće znanje", s upornošću reče Hemičar.

"To nije tako jednostavno", umeša se u spor Koordinator. "Sve što se ovde dešava jeste jedna karika dugotrajnog istorijskog procesa. Misao o pomoći dolazi iz uverenja da se društvo deli na 'dobre' i 'zle'."

"Uopšte ne", prekide ga Hemičar. "Reci: na progonjene i one koji

progone. To nije isto."

"Dobro. Zamisli da neka visoko razvijena rasa stigne na Zemlju u vreme religijskih ratova, od pre nekoliko vekova, i da hoće da se umeša u sukob - na strani slabih. Oslanjajući se na svoju moć, zabranjuju spaljivanje jeretika, progone inoveraca i tako dalje. Zar misliš da bi mogli proširiti na Zemlji svoj racionalizam? Gotovo celokupno čovečanstvo tada je verovalo, i morali bi postepeno potamaniti sve do poslednjeg čoveka. Ostali bi sami sa svojim racionalnim idealima!"

"Kako, zaista smatraš da nikakva pomoć nije moguća?!" ljutnu se Hemičar.

Koordinator ga je dugo gledao pre no što je odgovorio.

"Pomoć, Bože moj, šta znači pomoć? Ovo što se ovde dešava, što ovde vidimo, plodovi su određene društvene konstrukcije, trebalo bi nju slomiti i stvoriti novu, bolju - a kako mi to da učinimo? Pa, ovo su bića sa drugačijom fiziologijom, psihologijom, istorijom od nas. Ne možeš ovde uvesti našu civilizaciju. Morao bi da načiniš plan drugačije civilizacije koja bi dalje funkcionisala i posle našeg odlaska... Naravno, izvesno vreme sam pomišljao da se neki od vas nose sa sličnim mislima, kao Inženjer i Hemičar. Mislim da je i Doktor tako smatrao, zato je sipao hladnu vodu na vatru raznih analogija koje potiču sa zemlje, je li tako?"

"Jeste", reče Doktor. "Bojao sam se da u nastupu plemenitosti ne poželite da zavedete ovde 'red', što bi u praksi 'značilo' teror."

"Možda ovi progonjoni znaju kako hoće da žive, samo su još previše slabi da to ostvare", reče Hemičar. "A kad bismo spasli život samo jedne grupe osuđenih, i to bi već bilo mnogo..."

"Ali mi smo već spasli jednoga", odvrati nestrpljivo Koordinator. "Možda znaš šta s njim da se čini dalje?"

Odgovori mu ćutanje.

"Ako se ne varam, i Doktor je za start?" upita Koordinator. "Dobro. Pošto sam i ja za, znači da smo u većini."

Prekide. Pogled mu se ukoči od zapanjenosti. On je jedini sedeo licem prema odškrnutim vratima. U mrtvoj tišini, iz mraka je dopiralo samo slabo kлокotanje vode, svi se okrenuše za njegovim pogledom. U otvorenim vratima stajao je duplaš.

"Kako se on ovde..." počeo Fizičar i reči mu zamreše na usnama.

Shvatio je svoju grešku. To nije bio njihov duplaš. Onaj je bio zaključan u prostoriji prve pomoći. Na pragu je stajao ogroman pojedinac crnkaste kože, s nisko ugnutim malim poprsjem, glavom gotovo dodirujući davratak. Bio je pokriven zemljastom materijom odozdo do gore, pri čemu je okružavala malo poprsje kao okovratnik; oko njega se omotavao debeo splet zelene žice. Kroz izrez na boku video mu se širok, metalno sjajan pojas, čvrsto opasan na telu. Stajao je nepomično. Njegovo pljosnato, naborano lice sa dva krupna plava oka bilo je pokriveno prozirnim plaštom levkastog oblika koji se širio naniže. Iz njega su se izdvojile tanke pruge što su više puta obmotavale malo poprsje i bile ukrštene napred, što je činilo kao neko gnezdašce u kome su počivale njegove, isto tako zavojima obmotane, ruke. Samo su se isticali čvorasti prsti koji su se dodirivali lako suženim vrhovima.

Svi su sedeli onako kako ih je iznenadio svojom pojavom. Duplaš se pognuo još više, otegnuto nakašljao i polako stupio napred.

"Kako je on ušao?... Crni je u tunelu..." šapnu Hemičar.

Duplaš se polako povlačio unatrag. Trenutak je išao, pa stao u polumraku hodnika i po drugi put ušao unutra, ili tačnije provukao samo glavu, pod samim dovratkom.

"Pita može li da uđe..." reče šapatom Inženjer. I planu: "Ali izvolite izvolite!"

Ustao je i povukao se pod suprotni zid. Svi pođoše za njim, a duplaš je gedao na ispražnjenu sredinu kabine, sasvim bezizražajno. Polako je ušao i pogledao oko sebe.

Koordinator je prišao ekranu, povukao štap na kome je bio razapet, a kad je materijal frknuo i svinuo se, otkrivši tablu, rekao je:

"Razmaknite se."

Uzeo je u ruku kamad krede, nacrtao mali krug, oko njega opisao elipsu, izvana veću, još jednu, pa još jednu - svega četiri. Na svakoj je upisao mali kružić, prišao divu što je stajao na sredini i tutnuo kedu u njegove čvornovate prstiće.

Duplaš je nespretno prišao, pogledao kedu, zagledao se u tablu, polako prišao zidu. Morao je da se pogne malim poprsjem, koje je ukoso virilo iz kragne da bi rukom zarobljenom zavojima dotakao tablu. Pronašao je treći kružić na elpsi i s naporom, nezgrapno kucnuo u njega nakoliko puta, a zatim kredom još gotovo ispunio

kružić.

Koordinator klimnu glavom. Svi odahnuše.

"Eden", reče Koordinator.

Pokaza na kružić.

"Eden", ponovi.

Duplaš se zagledao u njegova usta s vidnom zainteresovanošću.

Kašljucnu.

"E d e n", posebno razgovetno i polako reče Koordinator. Duplaš kašljucnu nekoliko puta.

"On ne govori", obrati se Koordinator drugovima. "To je sigurno."

Stajali su jedan naspram drugog, ne znajući šta da počnu. Duplaš se pokrete. Ispusti kredu koja lupi o pod. Ču se prasak kao kad se otključava brava. Zemljasta materija se odmače kao rasparana odozgo do dole i oni ugledaše širok, zlatast pojas koji je bio priljubljen uz njegove bokove.

Kraj pojasa odmotao se i zašuštao poput metalne folije. Malo duplaševo poprsje se naže kao da je htelo iskočiti iz tela, gotovo se previ nadvoje i uhvati prstićima kraj folije. Razmotala se kao duga plahta koju je držao pred sobom i činilo se da ju je njima davao. Koordinator i Inženjer istovremeno ispružiše ruke. Obojica se trgoše. Inženjer ispusti slab povik. Duplaš je izgledao iznenađen, nekoliko puta je kašljucnuo, a prozirni veo na njegovom licu se zatalasa.

"Električno punjenje, ali ne mnogo jako", objasni Koordinator ostalima, i po drugi put uhvati za rub folije. Duplaš je pusti. Razgledaše pažljivo zlatastu površinu, bila je savršeno glatka i prazna. Koordinator je ovlaš dotače na nekom mestu i opet oseti lak električni udar.

"Šta je to?!" progundā Fizičar i primače se, prevlačeći rukom po foliji. Još su ga tukla električna punjenja, da su mu stegna prosto poigravala. "Dajte grafitni prah!" viknu. "Stoji tamo na ormanu!"

Raširi foliju po stolu, ne mareći što mu mišići ruku neprijatno podrhtavaju od trnućih uboda, brižljivo je posu prahom koji mu je dodao Kibernetičar, i oduva suvišan nanos.

Na zlatastoj površini ostaše sićušne crne tačke rasute haotično, bez smisla.

"Lacerta", viknu odjednom Koordinator.

"Alfa Labuda!"

"Lira!"

"Cefej!"

Okrenuli su se prema duplašu koji ih je mirno gledao. U njihovim očima blistao je trijumf.

"Zvezdana mapa", reče Inženjer.

"Naravno!"

"No, sad smo kod kuće", Koordinator se široko osmehnu. Duplaš kašljucnu.

"Imaju električno pismo?"

"Tako izgleda."

"Kao fiksirana punjenja?"

"Ne znam, možda je to elektret."

"Mora da imaju električno čulo!"

"Moguće."

"Mir, narode! Moramo postupati sistematično", reče Koordinator. "Od čega počinjemo?"

"Nacrtaj mu otkuda smo."

"U pravu si."

Koordinator izbrisa brzo tablu, nacрта zvezde Kentaura, pokoleba se, jer je projekcija trebalo da bude načinjena po sećanju - onako kako se taj deo Galaksije video s Edena, nacрта krupnu tačku koja je označavala Sirijus, dodade još dvadesetak manjih zvezda, i na podlozi Velikog Medveda načini krstić koji je označavao Sunce, posle čega dotače rukom svoje grudi i svih ostalih, obuhvati pokretom ruke čitavu prostoriju i opet kucnu kredom po krstiću.

Duplaš kašljucnu. Uze od njega kredu, s naporom primače malo poprsje tabli i sa tri kucaja dopuni Koordinatorov crtež projekcijom alfe Orla i dvostrukog sistema Prokiona.

"Astronom!" viknu Fizičar. I tiše dodade: "Kolega..."

"Vrlo moguće!" odvrati Koordinator. "Sad idemo dalje!" Poče veliko crtanje. Planeta Eden - i put broda. Ulazak u gasni rep. Karambol (nije bilo sigurno da li crtež dovoljno objašnjava slučaj katastrofe, ali trenutno za to nije bilo pomoći). Zarivanje rakete u teren (crtež je predstavljao presek brega sa zarivenom raketom) Dalje je već bilo teško i oni se zaustaviše.

Duplaš je gledao crteže i kašljao. Približavao je i odmicao lice od table. Zatim je prišao stolu. Iz zelenog namotaja ogrlice izvukao je

tanku, gipku žicu, nagnuo se i počeo njome s neobičnom brzinom prelaziti po zlatastoj foliji. To je trajalo izvesno vreme. Zatim se odmaknuo od stola. Oni posuše foliju grafitom. Pokaza se nešto vrlo čudno. Još tokom oduvavanja suvišnog praha ocrtane konture počеше se micati. Najpre ugledaše veliku polukuglu, u čijoj je unutrašnjosti stajao iskošen stub. Zatim se pojavi mala mrlja, koja je puzala po ivici polukugle. Postajala sve veća. Poznali su obris shematski i netačno nacrtanog Branitelja. Deo boka polukugle je nestao. Kroz nastali otvor Branitelj je ušao unutra. Sve je nestalo, foliju je pokrивao samo rasut grafitni prah. Odjednom se prah skupio u zvezdanu mapu. Na njenoj podlozi pojavila se, nabačena u dugim potezima, prilika duplaša. Onaj što je stajao iza njih, zakašlja se.

"To je on", reče Koordinator.

Mapa je nestala, video se samo duplaš. Zatim je nestao njegov crtež i mapa se ponovo pokazala. Ponovilo se to četiri puta. I opet se grafitni prah složio kao vođen nevidljivim daškom, u obris polukugle s otvorenim bokom. Mala pojava duplaša, koji kao da je puzio spljošten, približavala se otvorenom boku polukugle. Ušla je u nju. Polukugla se razvejala. Iskošeni stub rakete bio je veći. Spređa, pod trupom, video se otvoren ulaz. Duplaš se pod njim uspravio i ušao unutra, nestavši u raketi. Grafitni prah se rasuo i ležao u haotičnim skupinama. To je bio kraj saopštene poruke.

"Na taj način je stigao do nas - kroz teretnu klapnu!" reče Inženjer. "A i mi smo šepRTLje ostavili smo je otvorenu!"

"Čekaj, znaš šta mi pade na um?" naglo dobaci Doktor." Da oni možda i nisu hteli toliku nas da zatvore onim zidom, koliko da onemoguće svojim, svojim naučnicima, recimo, da uspostave s nama kontakt!"

"Stvarno!"

Okrenuše se duplašu. On se nakašlja.

"Dobro, dosta s tim", reče Koordinator. "Ovo je vrlo prijatan, hm, društveni skup, ali imamo važnija pitanja u vidu! S partizanskom akcijom je - kraj. Moramo stvar rešiti sistematski. Počеćemo od matematike. Time će se pozabaviti Fizičar. Matematika, naravno, i matematematika. Teorija materije. Atomistika, energetika. Dalje, teorija informacije, informacione mreže. Načini komunikacije, fiksiranja. Istovremeno - funktori tvorbe rečenica, rečenične funkcije.

Gramatički kostur, semantika. Sklonost pojmov. Tipovi upotrebljavanih logika. Rečnik. Sve to pripada tebi", obrati se Kibernetičaru. "I, kad budemo imali takav povezujući most, stići će red na ostalo. Metabolizam, način hranjenja, tip proizvodnje, forme skupnih odnosa, reakcije, navike, podele, grupni konflikti, i tako dalje. S time već nećemo toliko hitati. Zasad", obrati se Kibernetičaru i Fizičaru, "počnite vi. Valjaće na odgovarajući način prilagoditi kalkulator. Naravno, imate za pomoć filmove tu je biblioteka, uzmite sve što se pokaže potrebnim."

"Za početak, možemo ga provesti kroz brod", reče Inženjer. "Šta misliš? To mu može mnogo šta reći, a sem toga znaće da ništa od njega ne krijemo."

"Naročito je važno to drugo", složi se Koordinator. "Ali, dok ne možemo s njim da se sporazumevamo, ne puštajte ga u prostoriju za ukazivanje pomoći. Bojim se nekog nesporazuma. Idemo sad na obilazak broda. Koliko je sati?"

Bilo je tri posle ponoći.

13.

Obilazak rakete trajao je dosta dugo. Duplaš se naročito zanimao za atomski reaktor i za automate. Inženjer mu je crtao mnoštvo skica na blokovima, ispunivši četiri bloka samo u mašinskom odeljenju. Automat je pobudio očito divljenje gosta. Pažljivo je razgledao mikromrežu i izuzetno se začudio videvši da je cela uronjena u spremište hladeno tečnim helijumom. Bio je to kriotrionski mozak supraprovodnog tipa za naročito brze reakcije. Očevidno je ipak shvatio svrhu kojoj je služilo hlađenje, jer se neizmerno dugo nakašljavao i s velikim odobravanjem proučavao skice koje mu je crtao Kibernetičar. Činilo se da će o temi električnih veza moći da se sporazumeju pre no u pogledu toga kojim gestom ili simbolom označiti najprostije reči.

U pet ujutru, Hemičar, Koordinator i Inženjer pošli su na spavanje, a na stražu je posle zatvaranja teretne klapne, postavljen u tunelu Crni dok su ostala trojica prešli sa duplašem u biblioteku.

"Čekajte", reče Fizičar kad su prolazili pored laboratorije, "još ćemo mu pokazati Mendeljejevu tablicu. Tamo su shematski crteži atoma." Uđoše. Fizičar je preturao po gomili papira pod ormanima, kad nešto poče tiktakati.

Fizičar izbacila iz ugla šušteće svitke i ništa ne ču, ali Doktor načulji uši.

"Šta je to?" reče Fizičar i uspravi se, pa i on ču kucanje. Pređe preko njih očima u kojima se čitao strah.

"To je onaj Gajger, tamo... stojte! Nekakav protok..."

Priskočiše brojaču. Duplaš je dotle stajao nepomično i prelazio pogledom preko aparata. Kad se približio stolu, brojač zaštekta na dugim serijama, kao dobošar koji lupa otegnutu sitnu bubnjavu.

"To je on!" viknu Fizičar. Dograbi obručke metalni cilindar i upravi ga na diva. Brojač zagude.

"Radioaktivan! On? Šta to znači?" upita ošamućeni Kibernetičar.

Doktor preblede. Priđe stolu, pogleda na strelicu koja je treperila, uze iz Fizičarovih ruku metalni cilindar i poče ga pomerati u vazduhu oko duplaša. Bubnjanje je slabilo kad bi njegov izlaz dizao više. Kad

bi ga spuštao do debelih, nezgrapnih došljakovih nogu, membrana bi zazvučala. Na štitu aparata pojavi se crveni plamičak.

"Radioaktivna zaraženost..." dahnu Fizičar. Duplaš je prelazio pogledom s jednog na drugog, začuđen, ali neuznemiren neshvatljivom za njega operacijom.

"On se probio kroz otvor koji je spalio Branitelj", reče tiho Doktor. "Tamo postoji radioaktivna mrlja... Prošao je njome..."

"Ne približavaj mu se!" viknu Fizičar. "On zrači najmanje milirentgen u sekundi! Čekaj, moraćemo ga nekako - ako ga omotamo keramitskom folijom, moći ćemo razlikovati..."

"Ali, čoveče, ovde nije reć o nama!" povišenim glasom reče Doktor. "U pitanju je on. Koliko li je dugo bio na mrlji? Koliko je rentgena dobio?"

"N... ne znam. Otkud mogu znati..." Fizičar je još gledao u štekćući brojač. "Moraš nešto učiniti! Kupanje u oktanu, obrazija pokožice... on, gledajte, on ništa ne razume!"

"Navuci rukavice!" viknu Fizičar Doktoru koji je golim rukama dodirivao kožu došljaka dok je ovaj ležao.

"Da probudimo ostale?" upita nesigurno Kibernetičar. Stajao je kraj zida klonulih ruku. Doktor je navlačio rukavice.

"Zašto?" reče. Nisko se naže nad došljakom. "Zasad ništa... crvenilo će izbiti za nekih deset-dvanaest časova, ukoliko..."

"Kad bismo se mogli s njim sporazumeti", progundā Fizičar.

"Transfuzija, ali kako? Otkuda?" Doktor je gledao pred sebe ništa ne videći.

"Onaj drugi!" povika naglo, ali se odmah povuče. "Ne", dodade tiše. "ne mogu. Trebalo bi najpre obojici proveriti aglutinaciju krvi. Mogu imati različite grupe..."

"Čuj", Fizičar ga povuče u stranu, "ovo ne valja. Bojim se, razumeš? Morao je preći preko mrlje čim je temperatura spala. Na rubu mikro anihilacione reakcije uvek nastaje mnogo radio izotopa. Rubid, stroncijum, iperit i čitavo mnoštvo. Retke zemlje. On zasad još ništa ne oseća, najranije sutra - tako mislim. Ima li on bela zrnca u krvi?"

"Da, ali izgledaju sasvim drugačije no u ljudi."

"Sve ćelije obilnog razmnožavanja uvek bivaju pogođene isto, bez obzira na vrstu. On mora imati nešto veću otpornost nego čovek, ali..."

"Otkud znaš?"

"Jer je normalna radioaktivnost tla ovde gotovo dvaput viša nego na Zemlji, pa su u izvesnoj meri prilagođeni. Tvoji antibiotici, naravno, neće ništa vredeti?"

"Ništa. Naravno ništa. Ovde moraju postojati neke sasvim drugačije bakterije..."

"Tako sam i mislio. Znaš li šta? Moramo se s njim sporazumeti pre svega u najširem obimu. Reakcija će nastupiti najranije za nekoliko časova..."

"Ah!" Doktor ga brzo pogleda i obori pogled. Stajali su na pet koraka od poluležećeg duplaša, koji nije s njih skidao svoj bledoplavi pogled.

"Da bismo iz njega izvukli što je moguće više, pre no što bude svršeno s njim."

"Nisam to tako mislio", reče Fizičar. Prisiljavao se da ostane miran. "Prepostavljam da će se ponašati kao čovek. Psihičku sposobnost sačuvaće nekoliko časova, zatim će uslediti apatija... znaš to - da se našao na njegovom mestu, svako od nas bi mislio pre svega na izvršenje zadatka!"

Doktor sleže ramenima, pogleda ga ispod oka, i naglo se osmehnu.

"Svako od nas, kažeš? Da, možda, znajući šta se desilo. Ali njemu smo opekotine naneli mi! Povrede je zadobio našom krivicom!"

"Pa šta s tim? Misliš na neku ekspijaciju? Ne budi smešan!"

Fizičar pocrvene.

"Ne", reče Doktor. "Ne slažem se. Razumeš? Ovo je", pokaza na ležećeg, "bolesnik, a ovo je", pokaza na sebe, "lekar. A sem lekara niko tu sada nema nikakva posla."

"Tako misliš?" reče Fizičar muklim glasom. "Ali, to je naš jedini izgled. Nećemo mu učiniti nikakvo zlo. Nismo mi krivi što..."

"Nije tačno! Povređen je, jer je išao za Braniteljem! A sad dosta. Moram da mu uzmem krv."

Priđe duplašu sa špricom. Stajao je nad njim trenutak, kao da se kolebao, zatim se vrati stolu po drugi špric. Na oba stavi igle izvađene iz gama-sterilizatora.

"Pomozi mi", obrati se Kibernetičaru, i ponovo priđe duplašu. Pred njegovim pogledom obnaži ruku. Kibernetičar mu uvuče iglu u venu i izvuče malo krvi, pa se odmače natrag. Tada Doktor uze drugu i

dotičući duplašu krvni sud, pogleda mu u oči, a zatim ubode iglu. Kibernetičar je stajao nad njima. Duplaš se čak i ne trže. Njegova krv svetlorubinske boje ispunila je staklenu cev. Doktor vešto izvuče iglu, pritisnu ranicu komadićem vate i iziđe sa špricom držeći ga visoko pred sobom.

Kibernetičar i Fizičar izmenjaše poglede. Kibernetičar je još držao u ruci špic sa Doktorovom krvlju. Položi je na sto.

"I šta sad?" upita Kibernetičar. "On bi nam mogao sve reći!" Fizičar je bio kao u groznici.

"A onaj... onaj!?"

Odjednom pogleda Kibernetičaru u oči.

"Možda da probudimo njih?..." reče Kibernetičar.

"To ništa neće pomoći. Doktor će im reći isto što i meni. Postoji samo jedna mogućnost on... mora sam odlučiti. Kad bi samo tako hteo. Doktor mu se neće moći usprotiviti."

"On?" Kibernetičar ga začuđeno pogleda. "Pa dobro... ali kako će odlučiti? On ništa ne zna, a mi ne možemo da mu kažemo."

"Naprotiv, možemo", reče hladno Fizičar. Sad je gledao na stakleni cilindar šprica s krvlju, postavljen pored sterilizatora. "Imamo petnaestak minuta vremena, dok Doktor ne izbroji njegova krvna zrnca. Daj ovamo onu tablu!"

"Ama, to nema nikakvog..."

"Daj tablu!" viknu Fizičar i poče skupljati čitavu gomilu komadića krede.

Kibernetičar skide tablu sa zida i zajedno je postaviše ispred duplaša.

"Malo je krede! Donesi iz biblioteke i krede u boji!"

Kad Kibernetičar iziđe, Fizičar uze prvi komadić krede i poče brzo da crta veliku polukuglu u kojoj se nalazila raketa. Osećajući na sebi nepomičan pogled bledoplavog oka, crtao je sve brže. Kad je završio, okrenuo se duplašu, zagledao mu se snažno u oči, prstom udarajući po tabli, i nastavi da crta.

Zid polukugle - ceo. Zid - i pred njim Branitelj. Braniteljeva njuška - i zrno koje izleće iz nje. Potraži komadić ljubičaste krede i zamaza njome deo zida ispred Branitelja, prstima rastrlja kredu tako da je nastao otvor okružen ljubičastim tragom. Duplaševa figura. Prišao mu je dok je tako ležao, dotaknuo njegovo poprsje, vratio se tabli,

kucnuo kredom po nacrtanoj figuri, zatim sve izbrisao tako da je voda prosto kapala na pod, onda u najvećoj brzini još jednom nabacio otvor u zidu, široko obrubljen ljubičastom bojom, u otvoru duplaša, a zatim izbrisao sve oko njega. Na tabli je ostao samo crtež velike prilike. Stojeći tako da bi duplaš mogao da vidi svaki njegov pokret, Fizičar poče polako da utrljava prah izmrvljene ljubičaste krede u noge uspravljene pojave. Okrete se. Malo duplaševo poprsje, koje je pre toga ležalo oslonjeno na gumeni jastuk koji je Doktor naduvao, polako se pridiže, njegovo lice, naborano, majmunsko, s razumnim očima, okrete se od table i počinu na Fizičaru, kao da mu nemo postavlja pitanje.

Tada Fizičar klimnu glavom, uhvati limenu kutiju, par zaštitnih rukavica i istrča žurno u laboratoriju. U tunelu se umalo nije sudario s automatom, koji mu se, prepoznavši ga, ukloni s puta. Iskoči na površinu i navlačeći u trku rukavice, potrča naslepo na onu stranu gde se nalazio otvor koji je Branitelj načinio vatrom. Pred plitkom jamom pade na kolena, s najvećom brzinom zgrnu odozdo komadiće peska koji se na vrelini zastaklio i poče ga ubacivati u kutiju. Zatim se diže na noge i opet se trkom vrati kroz tunel u raketu. U laboratoriji je stajao još neko. Fizičar zažmiri na jakoj svetlosti. To je bio Kibernetičar.

"Gde je Doktor?" upita ga.

"Još se nije vratio."

"Pomeri se. Najbolje sedi tamo, pored zida."

Kao što se i nadao, staklasti pesak bio je bledo-ljubičaste boje, što znači da nije pogrešno izabrao upravo takvu kredu. Kad je ušao, duplaš okrete lice prema njemu. Očevidno da je čekao.

Fizičar sasu na pod ispred table čitavu sadržinu kutije.

"Poludeo si!" viknu Kibernetičar, skačući sa svog mesta. Brojač, odgurnut na drugi kraj stola, probudi se i poče žurno da kuca.

"Ćuti! Ne smetaj!"

U Fizičarovom glasu osećao se takav bes, da Kibernetičar ostade nepomičan kraj zida.

Fizičar baci pogled na svoj časovnik - proteklo je već dvanaest minuta. Svaki čas mogao je naići Doktor. Saže se, pokaza rukom na ljubičaste, magličaste grumenove poluistopljenog peska. Podiže šaku s peskom i prinese je na dlanu uvis, do mesta gde su

obeležene ljubičastom kredom bile nacrtane duplaševe noge. Utrlja malo tog peska u crtež, pogleda duplašu u oči, istrese ostatke prašine na pod, povuče se u dubinu prostorije, kao da ide nekud daleko, onda stupi na sredinu ljubičaste mrlje, malo postaja, onda zatvori oči i polako pade, olabavivši mišiće. Njegovo telo potmulo je udarilo o pod. Ležao je tako nekoliko sekundi, onda skoči na noge, pritrča stolu, podiže Gajgerov brojač i držeći ga pred sobom kao lovački reflektor, priđe tabli. Tek što se vršak crnog cilindra približio kredom nacrtanim nogama, začu se njegovo snažno, alarmno dobovanje. Fizičar je nekoliko puta primicao i odmicao brojač od table, ponavljajući efekat pred pažljivo zagledanim duplašem, zatim se palako okrete prema njemu i poče primicati Gajgerov vršak prema njegovim obnaženim tabanima.

Brojač poče da prede.

Duplaš ispusti slab glas, kao da se gušio. Čitavih nekoliko sekundi, koji su Fizičaru izgledali kao večnost, gledao mu je u oči dubokim, bledim pogledom. Zatim, Fizičaru su graške znoja počele da klize niz čelo - duplaš naglo olabavi poprsje, sklopi oči i bespomoćno klonu na uzglavlje, istovremeno čudno naprežući čvoraste prstiće obe ruke. Trenutak je ležao tako kao mrtav, zatim otvorio oči, seo i zagledao se u Fizičarovo lice.

Ovaj klimnu glavom, odnese aparat na sto, gurnu nogom tablu i potmulim glasom dobaci Kibernetičaru.

"Razumeo je."

"Šta je razumeo?..." promuca ovaj, potresen ovom nemom scenom.

"Da mora umreti."

Uđe Doktor, pogleda na tablu, na rasute staklaste otpatke, na njih.

"Šta se tu dešava?" upita. "Šta to znači?!" povisi gnevno glas.

"Ništa posebno. Imaš već dva pacijenta", reče ravnodušno Fizičar, a dok ga je Doktor zapanjeno gledao, uzeo je sa stola brojač i upravio njegov kraj prema sopstvenom telu. Radioaktivna prašina prodrila je u materiju kombinezona - i Gajger stravično zazvrja.

Doktorovo lice planu. Trenutak je stajao nepomično, činilo se da puca u pod špricem koji je držao u ruci. Onda mu se boja polako poče vraćati u lice.

"Tako?" , reče. "Dobro. Hodi."

Tek što iziđe, Kibernetičar obuče zaštitni mantil i poče žurno da

skuplja radioaktivne ostatke. Izvukao je iz ležišta poluautomat za pročišćavanje i pustio ga na mrlju što je ostala na podu. Duplaš je nepomično ležao, gledao njegovo poslovanje i nekoliko puta slabo kašljucnuo. Posle nekih deset minuta Fizičar se vrati sa Doktorom. Imao je na sebi belo platneno odelo, a ruke i vrat bili su mu obmotani zavojima.

"Gotovo", reče veselo Kibernetičaru. "Ništa naročito, prvi stepen, možda čak ni to."

Doktor i Kibernetičar počеше da podižu duplaša, koji je, shvativši šta je u pitanju, ustao i poslušno izišao sa Doktorom iz laboratorije.

"I zbog čega je bilo sve to?" upita Kibernetičar. Nervozno je hodao po prostoriji, tutkajući u sve pukotine crni vršak Gajgerova aparata. S vremena na vreme, štektanje bi se nešto ubrzalo.

"Videćeš", mirno mu odgovori Fizičar. "Ako on ima glavu na svome mestu, videćeš."

"Pa zašto nisi obukao zaštitno odelo? Žao ti je bilo tog minuta vremena?"

"Morao sam to da mu pokažem najprostije što je moguće", reče Fizičar. "Što prirodnije, bez ikakvih izmotavanja, razumeš?"

Ućutaše. Skazaljka zidnog časovnika polako se pomerala. Kibernetičara najzad poče da muči pospanost. Fizičar je, manipulišući prstima što su virili iz zavoja, nevesto zapalio cigaretu. Upade Doktor u umrljanom mantilu, i besno povika na Fizičara:

"Ti, ti?! Šta si s njim učinio?!"

"A šta?" podiže glavu Fizičar.

"Neće da leži! Jedva je dopustio da ga previjem, i odmah se gura u vrata, i evo, već ga imaš tu..." dodade tiše.

Duplaš uđe. Nezgrapno je šantucuo. Po podu se vukao za njim odmotan kraj zavoja.

"Ne možeš da ga lečiš protiv njegove volje", hladno reče Fizičar. Baci cigaretu na pod, ustade i ugasi je nogom. "Uzećemo valjda onaj kalkulator iz navigacione, a? Ima najveći domet ekstrapolacije", reče Kibernetičaru. Ovaj se trže probuđen, skoči na noge, pogleda ih malo bunovno i brzo iziđe. Ostavio je otvorena vrata. Doktor je s pesnicama u džepovima mantila stajao na sredini laboratorije. Na slabo kašljucanje, okrete se. Gledao je diva koji se polako približavao, pa odahnu.

"Već znaš?" upita ga. "Već znaš, a?"

Duplaš kašljucnu.

Druga trojica spavali su čitavog dana. Kad su se probudili spuštao se sumrak. Pođoše pravo u biblioteku. Predstavljala je stravičnu sliku. Stolovi, pod, sve slobodne fotelje bile su natovarene gomilama knjiga, atlasa, pootvaranih albuma, stotine iscrtanih listova bili su razbacani pod njihovim nogama, pomešani s knjigama ležali su delovi aparata, tabele u boji, kutije od konzervi, tanjiri, optička stakla, aritmometri, cevčice. Na zid je bila naslonjena tabla s koje se slivala voda pomešana s krednim prahom. Rapavi sloj sasušenog krednog praha pokrivao im je prste kao kora, belo su im bili umrljani i rukavi, pa čak i kolena. Sedeli su naspram duplaša zarasli u bradu, zakrvavljenih očiju, i pili kafu iz velikih šolja. Na sredini, tamo gde se ranije nalazio sto, na slobodnom prostoru dizao se kostur velikog elektronskog kalkulatora.

"Kako ide?" upita Koordinator s praga.

"Sjajno. Već smo ustalili hiljadu šeststo pojmova", odvrati Kibernetičar. Doktor ustade. Još je imao na sebi beli mantil.

"Prisilili su me na ovo", reče. "On je ozračen", pokaza na duplaša.

"Ozračen?!" Koordinator uđe unutra. "Šta to znači?"

"Prošao je kroz radioaktivnu mrlju na otvoru", objasni Fizičar. Vрати na sto nedopijenu kafu i kleče pored aparata.

"Ima već deset posto belih krvnih zrnaca manje nego pre sedam časova", reče Doktor. "Hijalinska degeneracija, sasvim kao u čoveka. Hteo sam ga izolovati, mora da ima mir, ali on ne dopušta da ga lečimo, jer mu je Fizičar rekao da to i onako neće pomoći."

"Je li to istina?" obrati se Koordinator Fizičaru. Ovaj, ne odmičući se od zviždećeg aparata, klimnu glavom.

"I on se... ne može spasti?" upita Inženjer.

Doktor sleže ramenima.

"Ne znam! Da je čovek, rekao bih da ima izgleda trideset posto. Ali to nije čovek. Postaje malo apatičan. To može da bude zamor i nespavanje. Kad bih ga mogao izolovati..."

"Šta imaš na umu? Pa i ovako činiš s njim sve što hoćeš", reče Fizičar. Nije čak ni okrenuo glavu. Rukama u zavojima i dalje je poslovaao na aparatu.

"A šta je s tobom?" upita Koordinator.

"Objasnio sam mu na koji način je povredjen zračenjem."

"Tako tačno si mu to objasnio?!" viknu Inženjer.

"Morao sam."

Malo počutaše.

"Desilo se što se desilo", polako reče Koordinator. "Dobro ili loše, ali - desilo se. Šta sad? Šta već znate?"

"Mnogo."

Kibernetičar uze reč.

"Savladao je već mnoštvo naših simbola, naročito matematičkih. Teoriju informacija imamo već zapravo prokrčenu. Najgore je s njegovim električnim pismom, bez posebnog aparata ne bismo mogli da ga naučimo, a nemamo takav aparat i nemamo vremena da ga naćinimo. Sećate se onih komadića cevćica što su ulazile u dubinu tela? To je naprosto uređaj za pisanje! Kada duplaš stiže na svet, odmah mu se nakalemi takva cevćica, kao što su se nekad kod nas devojćicama bušile uši... Imaju na obema stranama tela, onog velikog, elektrićne organe. Zato je trup toliko veliki! To je kao mozak i istovremeno plazmatska baterija koja predaje punjenja neposredno 'provodniku za pisanje'. Kod njega se on završava ovim žicama na okovratniku, ali to je individualno različito. Pisanje, naravno, moraju da uće. Ta početna operacija koja se primenjuje već hiljadama godina, samo je pripremni korak."

"Znaći da on stvarno uopšte ne govori?" upita Hemićar.

"Govori. Onaj kašalj koji ste ćuli, to je govor. Jedno nakašljavanje je cela rećenica. Izbaćena velikom brzinom. Snimili smo ga na traku. Razlaće se na spektar ućestalosti."

"Aha! Znaći, to je govor na principu modulovane mnogokratnosti zvućnih treptaja?"

"Pre se moće reći šumova. Bezvućan je. Glasovima izraćavaju iskljućivo osećanja, emocionalna stanja."

"A oni elektrićni organi, je li to njihovo orućeje?"

"Ne znam. Ali moćemo ga upitati."

Naće se, izvuće iz papira veliki dijagram na kome se video shematski, okomit presek duplaš, ukaza na dve izdućene segmentirane tvorevine u njegovoj unutrašnjosti, i priblićivši usta mikrofonu, reće:

"Orućeje?"

Zvučnik smešten na drugoj strani, naspram duplaša, zakrešta. Duplaš, koji je neznatno pridigao malo poprsje kad su ušli novi ljudi, malo je ostao nepomičan, zatim se nakašlja.

"Oružje, ne", zaškripa zvučnik. "Brojni planetarni obrti - nekad - oružje."

Duplaš kašljucnu.

"Organ-rudiment - biološke - evolucije sekundarna - adaptacija - civilizacija", odškripa zvučnik mrtvo, bez ikakve intonacije.

"No, no", progundā Inženjer. Hemičar je stajao poluzatvorenih očiju i pažljivo slušao.

"A, stvarno!" ote se Koordinatoru. Zatim se savlada. "Kako izgleda njihova nauka?" upita.

"S naše tačke gledišta, čudno", reče Fizičar. Diže se s kolena. "Ne mogu da eliminišem ovo prokleta škripanje", dobaci Kibernetičaru.

"Imaju velika znanja u oblasti klasične fizike", poče im objašnjavati.

"Optika, elektricitet, mehanika, u specifičnoj povezanosti s fizikom, neka vrsta mehanohemije. U tome imaju velika dostignuća."

"Zbilja?!" povi se napred Hemičar.

"Podrobnosti kasnije. Imamo sve na traci, ne boj se. U drugom pravcu pošli su sa onih polaznih postavki u teoriji informacija. Ali studiranje je kod njih, van specijalističkih ustanova, zabranjeno. Najgore izgleda njihova atomistika, naročito nuklearna hemija."

"Čekaj, kako zabranjeno?" začudi se Inženjer.

"Jednostavno, nije slobodno vršiti takva istraživanja."

"Ko zabranjuje?"

"To je složeno pitanje i vrlo malo još shvatamo", dobaci Doktor.

"Najgore se još razabiramo u njihovoj društvenoj dinamici."

"Čini se da im je za atomska istraživanja nedostajalo podstreka", reče Fizičar. "Ne osećaju nedostatke u energetici."

"Ali završimo najpre s jednim! Kako je s tim zabranama u istraživanjima?"

"Sedite, ispitivaćemo dalje", reče Kibernetičar. Koordinator približi lice mikrofONU, ali ga Kibernetičar zadrža.

"Čekaj. Teškoća je u tome što, ukoliko je složenija konstrukcija rečenice, kalkulatoru se utoliko više rasipa gramatika. Izgleda, sem toga, da je analizator zvukova premalo selektivan. Često dobijamo naprosto rebuse, uostalom, sami ćete videti."

"Na planeti vas je mnogo", polako i razgovetno reče Fizičar. "Kakva je dinamična struktura - vas mnogih - na planeti?"

Zvučnik zakrešta dvaput i prekide. Duplaš se dosta dugo ne odazva. Zatim promuklo kašljucnu.

"Dinamična struktura - dvojna. Odnos - dvojni", zamrmlja zvučnik.

"Društvo - upravljano - centralno - cela planeta."

"Odlično!" viknu Inženjer. Kao i ostala dvojica novih učesnika ispitivanja pokaza veliko uzbuđenje. Oni prethodni, možda zbog premorenosti, sedeli su nepomično, ravnodušnih lica.

"Ko upravlja društvom? Ko je na vrhu, jedna individua ili grupa?" upita Koordinator primevši usta mikrofonu. Zvučnik je treštao, razleglo se otegnuto hučanje i crvena skazaljka je nekoliko puta zaigrala na ploči aparata.

"Tako se ne može pitati", pohita s objašnjenjem Kibernetičar. "Ako kažeš 'na vrhu', to je metafora i nema ekvivalenta u kalkulatorovom rečniku. Čekaj da ja pokušam."

Nagnu se napred.

"Koliko vas je mnogo na kormilu društva? Jedan? Nekoliko? Veliki broj?"

Zvučnik brzo otkrešta.

"A kormilo nije metafora?" upita Koordinator. Kibernetičar odmahnu glavom.

"Termin iz oblasti teorije informacija", stiže da odgovori u trenutku kad se duplaš odazvao, a zvučnik je prevodio, izbacujući ravnomerno: "Jedan - nekoliko - mnogo - kormilo - nepoznato. Nepoznato."

"Kako nepoznato? Šta to treba da znači?" upita iznenađeno Koordinator.

"Odmah ćemo saznati. Nepoznato tebi - ili - nepoznato - ikom - na nlaneti?" reče u mikrofon. Duplaš je odgovorio i kalkulator je, prevodeći, izbacivao preko zvučnika:

"Odnos - dinamični - dvojni. Poznato - jedno - jeste. Poznato - drugo - nije."

"Ništa ne razumem", Koordinator je gledao ostale, "a vi?"

"Pričekaj!" reče Kibernetičar, zagledan u duplaša, koji je polako još jednom približio lice svome mikrofonu i nakašljao se dva puta. Kalkulator objavi:

"Mnogo obrtaja planete - nikad - centralno upravljanje podeljeno. Pauza. Jedan duplaš - jedno kormilo. Pauza. Sto trinaest obrtaja planete tako jest. Pauza. Sto jedanaesti obrtaj planete - jedan duplaš - kormilo - smrt." Pauza. "Drugi jedan - kormilo - smrt." Pauza. "Jedan - jedan - smrt." Pauza. "Potom - jedan duplaš kormilo - nepoznato - ko - kormilo. Poznato - centralno - kormilo." Pauza. "Nepoznato - ko - kormilo." Pauza.

"Da, to je zaista rebus", reče Koordinator. "I šta s tim radite?"

"To nije nikakav rebus", odvrati Kibernetičar. "Rekao je da su do godine sto trinaeste, računajući od danas, imali centralnu upravu od više jedinki. Centralno upravljanje podeljeno. Zatim je nastupila uprava jedinki - pretpostavljam da je to nešto poput monarhije ili tiranije. U godini 112. i 111. Oni broje od sadašnjeg trenutka, sada je godina nulta - počeli su neki siloviti dvorski prevrati. Promenila su se četiri vladaoca za dve godine, završavajući vladavinu smrću, naravno, ne prirodnom smrću. Zatim se pojavio novi vladalac i ne zna se ko je on bio. Poznato je bilo da postoji, ali nisu znali ko je."

"Kako to anonimni vladalac?" začudi se Inženjer.

"Izgleda. Postaraćemo se da saznamo više. Okrete se prema mikrofonu."

"Sad je poznato da je jedna individua na kormilu društva, ali ne zna se ko je to? Je li tako?" upita. Kalkulator zatrešta nerazgovetno, duplaš otkašlja kao da se pokolebao, onda se opet nekoliko puta nakašljao i glasnik odgovori:

"Ne. Nije tako." Pauza. "Šezdeset obrtaja planete - poznato, jedan duplaš centralno kormilo. Zatim poznato, nijedan." Pauza. "Niko. Niko centralno kormilo. Tako poznato. Niko kormilo." Pauza

"Sad ovo ni ja ne razumem", priznade Fizičar.

Kibernetičar je sedeo povijen pred aparatom, pogrbio se, grizao usne.

"Čekajte."

"Informacija sveopšta - jeste takva - da nema centralne vlasti? Je li tako?" reče u mikrofon. "A realnost je takva da postoji centralna vlast. Je li tako?"

Kalkulator se sporazumevao sa duplašem smenjajući kreštave zvukove. Čekali su okrenuti prema zvučniku.

"Takva istina. Da." Pauza. "Ko informacija - jeste centralna uprava,

taj - jeste, nema. Ko informacija - takva - taj jeste, nema. Taj, nekad jeste, potom nema."

Pogledaše jedan drugog ćutke.

"Ko govori da postoji vlast, sam prestaje postojati. Je li tako rekao?" upita tišim glasom Inženjer. "Jer vlast ima svoje sedište mora izdavati zapovesti, zakone, moraju postojati njeni izvršni organi, po hijerarhiji niži, vojska - pa sreli smo ih naoružane." Fizičar mu stavi ruku na rame. Inženjer ućuta. Duplaš je pokašljavao duže vreme. Zeleno kalkulatorovo oko brzo je treperilo. Brundao je. Struja je u njemu brujala. Zvučnik se oglasi:

"Informacija - dvojna." Pauza. "Jedna informacija ko - taj jeste." Pauza. "Druga informacija - ko - taj nekad jeste, potom nema." Pauza.

"Postoji informacija, koja je blokirana?" upita u mikrofon Fizičar. "Je li tako? Ko postavlja pitanja iz oblasti te informacije - tome pretila smrt, je li tako?"

Opet se na drugoj strani aparata čuo zvučnik koji je treštao, i pokašljavanje daplaša.

"Ne. Ne tako." Pauza. Kalkulator je odgovarao svojim ravnodušnim zvukom. Ravnomerno je odvajao reči jednu od druge. "Ko nekad jeste, potom nema - taj ne smrt." Pauza.

Odahnuše. "Znači, ne smrtna kazna!" povika Inženjer. "Upitaj ga šta se dešava s takvima", obrati se Kibernetičaru.

"Bojim se da se to ne može učiniti", reče Kibernetičar, ali Koordinator i Inženjer su uporno ostajali pri tom pitanju, te im dobaci:

"Kako hoćete. Ali ne odgovaram za rezultat."

"Kakva je budućnost takvog ko širi blokiranu informaciju?" upita u mikrofon.

Promukao dijalog Kalkulatora sa bespomoćno izvaljenim duplašem trajao je dosta dugo. Najzad se zvučnik oglasi:

"Onaj ko takva informacija - inkorporirani - samoupravna grupa - nepoznat stepen - verovatnoća - degeneracija - obim." Pauza.

"Efekat kumulativni - nedostatak termina adaptacija - takva nužnost borba - usporenje - sile potencijal - nedostatak termina." Pauza.

"Neveliki broj - planetarni obrtaji - smrt." Pauza.

"Šta je rekao?" Hemičar, Koordinator i Fizičar istovremeno se obratiše Kibernetičaru. Ovaj sleže ramenima.

"Pojma nemam. Rekao sam vam da se to ne da učiniti. Previše je složen problem. Moramo se pomerati postepeno. Pretpostavljam da je sudbina takve individue prilično žalosna. Čeka je prerana smrt, poslednja rečenica bila je potpuno jasna, ali kakav je mehanizam čitavog procesa, ne znam. Nekakve samoupravne grupe, naravno, mogu se o tome iznositi hipoteze, ali meni je proizvoljnih kombinacija zaista dosta."

"Dobro", reče Inženjer, "onda ga upitaj za onu fabriku na severu."

"Već smo pitali", reče Fizičar. "To je takođe vrlo složena stvar. O tome imamo teoriju..."

"Kako teoriju?! Nije vam jasno odgovorio?" umeša se Koordinator.

"Ne, jer i to je neka pojava višeg reda. Što se tiče same fabrike, pokrenuta je u razdoblju kad je trebalo da otpočne s proizvodnjom. To znamo sasvim tačno. Gore je sa uzrocima zbog kojih se tako dogodilo. Pre blizu pedeset godina, uveden je kod njih plan biološke rekonstrukcije. Prerade telesnih funkcija - možda i oblika - to je sve nejasno. Gotovo čitavo stanovništvo planete tokom godina je podvrgnuto nizu postupaka. Kako se čini nije bila u pitanju samo prerada pokoljenja živih, koliko sledećih pokoljenja upravljanjem mutacijom ćelija za razmnožavanje. Tako bar mi sebi objašnjavamo. U oblasti biologije sporazumevanje je veoma teško."

"Kakva je to trebalo da bude prerada? U kome pravcu?" upita Koordinator.

"To nismo uspeali da utvrdimo", odvrati Fizičar.

"Pa, nešto ipak znamo", ne složi se s njim Kibernetičar. "Biologija, a naročito proučavanje životnih procesa, ima kod njih osoben karakter, nekako kao doktrinaran, drugačiji no u drugim oblastima nauke."

"Možda religijski", dobaci Doktor. "S tim što su njihova verovanja pre neki sistem zapovesti i pravila, koji se tiču ovozemaljskog života, sistem lišen transcendentnih elemenata."

"Nikad nisu verovali u nekog Stvoritelja?" upita Koordinator.

"Ne zna se. Shvati, takvi apstraktni pojmovi kao što su vera, Bog, moral, duša, ne mogu uopšte da se jednoznačno odrede u okviru kalkulatora. Iz mnoštva stvarnih pitanja i iz čitavog mnoštva odgovora, nesporazuma, delimičnog podudaranja značenja, tek nastojimo da izvedemo smisaonu i uopštenu ekstrapolaciju. Meni se čini da to što Doktor naziva religijom jeste naprosto tradicija, istorijski

naslojeni običaji, rituali."

"Ali šta religija ili tradicija mogu da imaju zajedničko sa biološkim istraživanjima?"

"Upravo to nismo uspjeli da utvrdimo. U svakom slučaju veza, i to vrlo čvrsta, postoji."

"Možda su pokušavali da neke biološke činjenice prilagode svojim verovanjima ili predrasudama?"

"Ne, to je neki mnogo složeniji slučaj."

"Vratimo se na stvar", reče Koordinator. "Kakve su bile posledice uvođenja u život tog biološkog plana?"

"Takve da su počele dolaziti na svet jedinke bez očiju ili s promenjivim brojem očiju, nesposobne za život, nakazne, kao i znatan broj psihički nerazvijenih."

"Ah, naš duplaš i oni drugi!"

"Da. Očevidno je teorija, na koju su se oslanjali, bila pogrešna. Tokom dvadesetak godina pojavile su se desetine hiljada unakaženih, deformisanih mutanata. Tragičnu žetvu toga ogleđa ubiraju još i danas."

"Plan je, očigledno, odbačen?"

"Za to nismo čak ni upitali", priznade Kibernetičar. Okrete se mikrofona.

"Plan biološke rekonstrukcije - postoji li i dalje? Kakva je njegova budućnost?"

Kalkulator za trenutak kao da se kreštavo prepirao sa duplašem, koji je slabo pokašljavao.

"Je li njemu loše?" upita tiho Koordinator Doktora.

"Pa, bolje mu je no što sam se nadao. Iscrpen je, ali nije hteo da iziđe odavde. Čak ni transfuziju ne mogu da dam, pošto krv našeg duplaša potire njegova krvna zrnca, očigledno..."

"Psst!" siknu Fizičar. Zvučnik se oglasio.

"Plan - jeste, ne jeste." Pauza. "Sada plan - nekad - ne bio." Pauza.

"Sada mutacije - bolest." Pauza. "Informacija istinita - plan bio - sad ne jeste."

"Ne mogu da uhvatim smisao", priznade Inženjer.

"Kaže da se sad poriče postojanje toga plana - kao da ga uopšte nikad nije bilo, a da su mutacije tobože vrsta bolesti. U stvari, plan je bio uveden u život, a zatim su ga odbacili, ne priznavši pred

zajednicom poraz."

"Ko?"

"Ta njihova tobože nepostojeća vlast."

"Čekate", reče Inženjer, "kako je to onda? Od vremena kad je poslednji anonimni vladalac prestao postojati, zavladao je neko 'doba anarhije', je li tako? Pa ko je uveo u život plan?"

"Sam si čuo. Niko ga nije uveo, nikakvog plana nije bilo. Tako danas tvrde."

"No, dobro, ali tada, pre pedeset ili koliko tamo godina?"

"Tada su proglašavali nešto drugo."

"Ne, to je nemoguće razumeti!"

"Zašto? Znaš da i na Zemlji postoje neke pojave koje se ne imenuju javno, iako se za njih zna. Na primer, u oblasti društvenog života koji bi bio nemoguć bez izvesne doze dvoličnosti. Ono što je kod nas uzak isečak, margina, kod njih predstavlja glavni pravac."

"Sve je to šepavo i neverovatno", reče Inženjer. "A kakvu vezu s tim ima fabrika na severu?"

"Trebalo je da proizvodi nešto što je bilo vezano s ostvarivanjem plana, možda aparaturu za postupke ili objekte koji njima samima nisu bili potrebni, ali koji je, navodno, trebalo da budu potrebni 'rekonstruisanim' pokoljenjima. Ali to su samo moje ideje", naglasi Kibernetičar, "a šta je trebalo da proizvode, ne znamo."

"Moralo je sigurno biti više takvih fabrika?"

"Fabrika, podignutih prema biološkom planu, broj mali - ili veliki? Koliko mnogo?" upita Kibernetičar. Duplaš otkašlja i Kalkulator gotovo odmah odgovori:

"Ne zna se. Fabrike, verovatno, mnogo." Pauza. "Informacija - nikakve fabrike."

"To je ipak nekakvo stravično društvo!" povika Inženjer.

"Zašto? Zar nisi nikad čuo za tajnu, vojnu ili neku sličnu?"

"Kakva energija pokreće te fabrike?" obrati se Inženjer Kibernetičaru, ali rekao je to tako blizu mikrofona, da je Kalkulator odmah preveo pitanje. Zvučnik je malo treštao, zatim je odgovorio:

"Inorgan - nedostatak termina bio..." pauza, "...entropija konstans bio sistem", ostatak je utonuo u rastućem treštanju. Crveno svetlašće treperilo je na ploči.

"Praznine u rečniku", objasni Kibernetičar. "Slušaj, uključimo ga

polivalentno", reče mu Fizičar.

"Zašto? Da počne pričati kao šizofrenik?"

"Možda ćemo uspeti više da razumemo."

"O čemu je reč?" upita Doktor.

"On hoće da smanji selektivnost Kalkulatora", objasni Kibernetičar.

"Kad pojmovni spektar neke reči nije oštar, Kalkulator odgovara da mu nedostaje termin. Kad bih uključio polivalentno, počeo bi da kontaminira, da proizvodi spojeve reči, kakvih nema ni u jednom ljudskom jeziku."

"Na taj način približićemo se njegovom jeziku", navaljivao je Fizičar.

"Molim lepo. Možemo probati."

Kibernetičar prebaci utičnice. Koordinator pogleda na duplaša koji je sad ležao sklopljenih očiju. Doktor mu priđe, malo ga pregleda, i bez reči se vrati na svoje mesto.

Koordinator reče u mikrofona:

"Na jug od ovog mesta - ovde - ima dolina. Tamo su - velike zgrade, u zgradama kosturi, unaokolo, u zemlji - grobovi. Šta je to?"

"Čekaj, grobovi ništa ne znače."

Kibernetičar privuče k sebi gipku ručku mikrofona.

"Na jugu - arhitektonska konstrukcija, kraj nje - u otvorima zemlje, mrtva tela. Mrtvi duplaši. Šta to znači?"

Ovoga puta Kalkulator je duže vreme izmenjivao škripave zvuke sa duplašem. Zapaziše da mašina prvi put kao da je od svoje strane pitala za nešto još jednom, i najzad je zvučnik, okrenut prema njima, izjavio monotono:

"Duplaši fizički rad ne." Pauza. "Organ električni rad da, ali akcelero involucija degeneracija zloupotreba." Pauza. "Jug to egzemplifikacija prokrustike samoupravljanje." Pauza. "Biosociospoj antismrt." Pauza. "Društvena izolacija ne sila, ne prisila." Pauza. "Dobrovoljnost." Pauza. "Mikroadaptacija grupe - centrosamovoz - proizvodnja tako ne." Pauza.

"Eto ti na." Kibernetičar gnevno pogleda na Fizičara. "'Centrosamovoz', 'antismrt', 'biosociospoj'. Rekao sam ti. Izvoli, učini nešto s tim sada."

"Polako", reče Fizičar. "To ima nečeg zajedničkog s prisilnim radom."

"Nije istina. Rekao je 'ne sila, ne prisila'. 'Dobrovoljnost'."

"Dobro, pitajmo još jednom", Fizičar privuče k sebi mikrofona.

"Nerazumljivo", reče. "Reci - vrlo prosto - šta je na jugu u dolini? Kolonija? Kaznena grupa? Izolacija? Proizvodnja? Kakva proizvodnja? Ko proizvodi? Šta? I zašto? U koju svrhu?"

Kalkulator se opet sporazumevao sa duplašem. Trajalo je to oko pet minuta, zatim se oglasio:

"Izolomikrogrupa dobrovoljnost interoadhezija - prisila ne." Pauza.

"Svaki duplaš protivigra - izolomikrogrupa." Pauza. "Odnos glavni - samovoz centripetalni." Pauza. "Spoivo gnevist." Pauza. "Ko krivica taj kazna." Pauza. "Ko kazna taj izolomikro grupa - dobrovoljnost." Pauza. "Šta je to izolo mikrogrupa?" Pauza. "Interrelacije povratne - polu individualna sprega - gnevist samosvrha - gnevist samosvrha." Pauza. "Cirkulacija sociopsiho - unutrašnja antismrt." Pauza.

"Čekajte!" viknu Kibernetičar, videći da se drugi uznemireno komešaju, "Šta to znači 'samo svrha'? kakva svrha?"

"Samospas... enje", promuca Kalkulator, koji se ovog puta nije ni obratio duplašu.

"A! Instinkt samoočuvanja!" viknu Fizičar, a Kalkulator žurno izjavi:

"Nagon samoočuvanja. Da. Da."

"Hoćeš reći da razumeš šta on govori?!" skoči s mesta Inženjer.

"Ne znam da li razumem, ali domišljam se. Reč je o nekim ograncima njihovog sistema kažnjavanja. To su očito neka mikrodrustva, autonomne grupe, koje se, da tako kažem, uzajamno drže u šahu."

"Kako? Bez straže? Bez čuvara?"

"Da. Rekao je jasno da nikakve prisile nema."

"To je nemoguće!"

"Uopšte nije. Zamisli dvojicu ljudi, jedan ima šibice, drugi kutiju. Mogu se mrzeti, ali vatru će ukresati samo zajedno. Gnevist je, gnev i nenavist ili nešto približno. Koordinacija u grupi, prema tome, potiče zahvaljujući povratnim spregama, kao u mome primeru ali, naravno, ne tako prosto! Prisila se rađa nekako sama od sebe - proizvodi je unutrašnja situacija grupe."

"Dobro, de, dobro, ali šta oni tamo rade? Šta tamo rade? Ko leži u onim grobovima? Zašto?"

"Čuo si šta je rekao Kalkulator? 'Prokrustika'. Očevidno od Prokrustovog kreveta."

"Ma nemoj! Otkuda je duplaš čuo za Prokrusta?!"

"Kalkulator, ne duplaš! Izrazi najbliži pojam po rezonanci u semantičkom spektru! Tamo, u tim grupama, obavlja se iscrpljujući rad. Moguće je da taj rad nema nikakve svrhe ni smisla. Rekao je 'proizvodnja da ne', znači da postoji proizvodnja, da moraju to da rade, jer je to kazna."

"Ama, kako moraju? Ko ih na to prisiljava, ako nema bilo kakve straže?"

"Baš si uporan! S tom proizvodnjom mogu se varati, ali prisilu stvara situacija. Kako, zar nisi slušao za prisilne situacije? Na brodu koji tone, recimo, imaš veoma malo puteva za izbor. Možda imaju palubu takvog broda pod sobom kroz ceo život... Pošto im fizički rad, posebno iscrpljujući, šteti, nastaje neki 'biospoj', možda u okviru tog električnog organa."

"Rekao je 'biosiciospoj'. To mora biti nešto drugo."

"Ali nešto blisko. U grupi postoji athezija, uzajamno privlačenje, ili je grupa nekako osuđena sama na sebe, izolovana od društva."

"To je strašno maglovito. I šta oni tamo najzad rade?"

"Kako hoćeš da ti kažem? Znam isto koliko i ti. Nastaju nesporazumi i dvostruka pomeranja značenja i ne samo s naše strane, već isto tako između Kalkulatora i duplaša s druge! Možda imaju posebnu naučnu disciplinu 'prokrstrik', teoriju dinamike takvih grupa! Planiraju odozgo tip dejstvovanja, konflikata i uzajamnih privlačenja u okviru nje, funkcije su tako raspoređene i isplanirane da bi nastala svojevrsna ravnoteža, razmena, kruženje gneva, straha, mržnje, da bi ih ta osećanja spajala i istovremeno, da ne mogu da nađu zajednički jezik bilo s kim izvan grupe..."

"To su tvoje privatne varijacije na temu shizofreničnih mučenja Kalkulatora, a ne nikakvo objašnjenje!" viknu Hemičar.

"Vrlo je iscrpen", reče Doktor. "Najviše još jedno, dva pitanja. Ko hoće da ih postavi?"

"Izvoli, možeš da zauzmeš moje mesto. Možda ćeš bolje uspeti."
Malo počutaše.

"Ja", reče Koordinator. "Otkuda si znao za nas?" dobaci u mikrofon.

"Informacija - meteorit - brod", odgovori malo posle kalkulator, izmenivši nekoliko kratkih promuklih zvukova sa duplašem. "Brod - druge planete - kosmički zraci - degeneracija bića." Pauza. "Nanose smrt." Pauza. "Staklasto okruženje u cilju likvidacije." Pauza.

"Opservatorija. Huk. Obavio sam - merenja - pravac zvuka - izvori huka - žarište pogodaka raketa." Pauza. "Pošao sam kad noć." Pauza. "Čekao sam - Branitelj otvorio okruženje. Ušao sam. Jesam." Pauza.

"Objavili su da je pao brod s nekim nakazama, je li tako?" upita Inženjer.

"Da. Da smo degenerisani pod uticajem kosmičkog zračenja. I da nameravaju da nas zatvore tom staklastom masom. Obavio je slušna merenja pravaca bombardovanja, utvrdio njihov cilj i na taj način nas našao."

"Nisi se bojao nakaza?" dobaci Koordinator pitanje u mikrofon.

"Nisi se bojao, to ništa ne znači. Odmah, kakva je to bila reč? Aha, gnevist. Možda će tako prevesti. Kibernetičar ponovi pitanje na čudnom žargonu Kalkulatora."

"Da", odgovori gotovo odmah zvučnik. "Da. Ali - prilika - jedan na milion planetarnih obrtaja."

"Razume se. Svako od nas bi pošao", klimnu s razumevanjem Fizičar.

"Hoćeš li da ostaneš s nama? Mi - izlečićemo te. Smrti neće biti", reče polako Doktor. "Ostaćeš kod nas?"

"Ne", odgovori zvučnik.

"Hoćeš da odeš? Da se vratiš svojimima?"

"Povratak - ne", odvrati zvučnik. Zgledaše se.

"Zaista nećeš umreti! Izlečićemo te, zaista!" povika Doktor. "Reci, šta hoćeš da učiniš kad budeš izlečen?"

Kalkulator zatrešta, duplaš odgovori jednim zvukom, tako kratkim da je jedva bio čujan.

"Nula", reče kao s kolebanjem zvučnik. I malo zatim dodade, kao u nesigurnosti da li su ga dobro razumeli:

"Nula. Nula."

"Neće da ostane, da se vrati takođe neće", progundā Hemičar.

"Možda on bunca?..." Pogledaše duplaša. Njegove blede-plave oči nepomično su počivale na njima. U tišini se čulo njegovo sporo, potmulo disanje.

"Dosta je bilo", reče Doktor ustajući. "Izidite svi!"

"A ti?"

"Doći ću za trenutak. Dva puta sam progutao psihodrin, mogu kraj

njega još malo da posedim."

Kad ljudi ustadoše i krenuše prema vratima malo duplaševo poprsje, podržavano kao nevidljivim osloncem, odjednom klonu. Oči mu se sklopiše, glava mu se bespomoćno zabaci unatrag.

"Čujte, ali samo smo mi ispitivali njega, zašto on nas nije ništa pitao?" priseti se na hodniku Inženjer.

"Jeste, pre vašeg dolaska je pitao", odgovori mu Kibernetičar. "O odnosima koji vladaju na Zemlji, o našoj istoriji, o razvitku astronautike. Samo pola časa pre no što ste vi došli, govorio je mnogo više."

"Mora da je mnogo onemoćao."

"Sigurno. Upio je jaku dozu zračenja, prelazak preko pustinje mora da ga je mnogo izmučio, utoliko pre što je već dosta star."

"Koliko dugo oni žive?"

"Oko šezdeset obrtaja planete, znači nešto manje od naših šezdeset godina. Eden se oko Sunca okreće brže nego Zemlja."

"Čime se hrane?"

"To je dosta čudno. Čini se da je evolucija ovde proticala drugačije nego na Zemlji. Oni mogu neposredno da primaju neke neorganske supstance."

"To je stvarno čudno", reče Inženjer.

"Ah, ona zemlja koju je izneo onaj prvi", naglo se doseti Hemičar.

"Da, ali na taj način su se hranili pre više hiljada godina. Sada normalno tako ne postupaju. Oni tanki pehari na ravnici, znate, to su kao njihovi 'akumulatori hrane'."

"Jesu li to živa bića?"

"To ne znam. U svakom slučaju izvlače selektivno iz tla supstance koje duplašima služe za hranu i skladište je u 'peharu'. Ima mnogo različitih vrsta."

"Da, očividno, mora da ih gaje ili obrađuju", reče Hemičar. "Na jugu smo videli čitave njive tih pehara. Ali zašto se onaj što je stigao u raketu, ukopavao u glinu?"

"Jer se pehari, kad padne mrak, uvlače u zemlju."

"Ali i tako je svuda imao dosta zemlje, a uvukao se baš u raketu."

"Možda zato što je bila usitnjena, a on gladan. Nismo o tom govorili s našim astronomom. Mada je onaj stvarno pobjegao iz doline na jugu..."

"Dragi moji, idite sad na spavanje", obrati se Koordinator Fizičaru i Kibernetičaru, "a mi se prihvatamo posla. Blizu je dvanaest."

"Ponoć?"

"Nego šta. Vidim da si već sasvim izgubio račun o vremenu."

"Pa, u ovim uslovima..."

"Začuše iza sebe korake. Iz biblioteke je izašao Doktor." Pogledaše ga upitno.

"Spava", reče. "Loše je. Kad ste izišli, već mi je izgledalo..." ne dovrši.

"Nisi više s njim govorio?"

"Govorio sam. To znači - činilo mi se da to već razumete - upitao sam ga da li bismo mogli nešto za njih da učinimo. Za sve."

"I šta je rekao?"

"Nula", ponovio je polako Doktor, a njima se učinilo da čuju mrtvi Kalkulatorov glas.

"Pođite sad svi i lezite", reče Koordinator malo zatim, "ali još ću iskoristiti to što smo zajedno i upitaću vas - da li krećemo?"

"Da", reče Inženjer.

"Da", Fizičar i Hemičar odgovoriše gotovo istovremeno.

"Da", dodade Kibernetičar.

"A ti? Čutiš sada?" upita Koordinator Doktora.

"Razmišljam. Ja, znate, nikad nisam bio ovoliko radoznao..."

"Znam, misliš na to kako im se može pomoći. Ali sada već znaš da..."

"Ne. Ne znam", tiho reče Doktor.

14.

Jedan čas posle spuštanja teretne klapne, spustio se i Branitelj. Inženjer ga je doveo na dvesta metara od staklastog zida koji se u visini izvijao kao da pravi nedovršeni svod i prihvatio se posla. Mrak je u divovskim skokovima pobegao u dubinu pustinje. Svetlije od sunca, gromovite linije udara sekle su ogledalski zid, ploče s kojih se slivala vrelina rušile su se na zemlju, beo dim treperio je nad krkljancem. Inženjer je ostavljao komade materije da se hlade i nastavljao da seče anihilatorom, praveći u svodu prozore iz kojih su se slivale vatrene sveće. Na mutnoj, poluprovidnoj navlaci nastali su nizovi kvadratnih otvora, u kojima se pokazaše studenci zvezdanog neba. Dim se u kolotovima vukao po pesku, u žilama staklaste grdosije nešto je stenjalo, treštalo, komadi su se prevlačili bojom tamnog žara, a zatim je Branitelj zadnjom stranom prišao raketi. Inženjer je iz razdaljine ispiptivao koliko je zračenje ploča što su popadale. Brojači su opominjuće zujali.

"Morali bismo čekati najmanje četiri dana i noći", reče Koordinator, "ali pušćemo tamo Crnoga i pročišćivače."

"Da, radioaktivnost je dosta velika samo na površini. Dobar mlaz peska pod pritiskom savladaće je. A ostatke ćemo nagomilati na jednom mestu i zakopati."

"Mogli bismo ih utovariti u basen za pročišćavanje, na krmi", Koordinator je zamišljeno gledao na komade pokrivenne višnjevom bojom.

"Misliš? Zašto?" začudi se Inženjer. "Nećemo od toga ništa imati. samo beskoristan balast."

"Ne bih hteo da ostavljam radioaktivne tragove... Ne poznaju atomsku energiju, i bolje da je ne upoznaju..."

"Možda si i u pravu", progundā Inženjer. "Eden..." dodade malo zatim. "Znaš, počinje da mi se stvara nekakva slika na osnovu duplaševih reči, tog astronoma, ili tačnije... na reči našeg Kalkulatora... Nakazna."

"Da", potvrdi polako Koordinator. "Nekakva krajnja zloupotreba teorije informacija, toliko dosledna, da čak budi divljenje. Kako se

pokazuje, ona može da bude oruđe za sprovođenje mučenja, mnogo strašnijeg od svih fizičkih mučenja, znaš? Selekcija, kočenje, blokiranje informacija. Na taj način moguće je zapravo sprovesti neku geometrijski preciznu 'prokrustiku', kako reče Kalkulator."

"Kako misliš, da li oni... ili on - to razume?"

"Kako, da li razume? Ah, misliš, da li takvo stanje smatra normalnim? Pa, u izvesnom smislu valjda smatra. Jer ništa drugo ne zna. Iako se pozivao na njihovu stariju istoriju tirana, običnih, zatim onih 'anonimnih', što znači da vlada skalom poređenja. Da, sigurno, da je nema, ne bi bio kadar to da nam kaže."

"Ako pozivanje na tiraniju treba da mu omogući sećanje na 'bolja vremena', onda... hvala lepo..."

"Ah, ipak. To je, izvestan, povezan razvojni tok. Neki tamo tiranin očito je smislio da će sopstvena anonimnost u postojećem sistemu vladanja biti korisna. Društvo, pošto nije moglo da usredsredi otpor, da usmeri neprijateljska osećanja na jednu ličnost, na neki način kao da postaje razoružano."

"Ah, shvataš to na takav način? Tiranin bez lica!"

"Možda je to pogrešna analogija, ali posle izvesnog vremena, kad su nastali teorijski osnovi te njihove 'prokrustike', neki od njegovih naslednika otišao je još dalje. Ukinuo je, na izgled, čak i svoj 'inkognito', ukinuo samoga sebe, sam sistem vladavine - naravno, isključivo u sferi pojmova, reči, javnog sporazumevanja..."

"Ali zašto ovde nema nikakvih oslobodilačkih pokreta? To ne mogu da shvatim! I čak, ako svoje 'prestupnike' kažnjavaju na taj način što ih utelovljuju u te nekakve autonomne, izolovane grupe - pošto nema nikakve straže, nikakvog nadzora, spoljne prisile, moguće je individualno bekstvo, i čak organizovan otpor."

"Da bi mogla nastati organizacija, najpre moraju postojati sredstva za sporazumevanje."

Koordinator je već pružao kroz izlaz kule Gajgerov brojač, čije kucanje kao da je malo oslabilo.

"Obrati pažnju da određene pojave kod njih uopšte nisu lišene naziva, ni veze sa drugim pojavama, samo da su i nazivi, i veze koje se daju kao stvarni, zapravo samo maske. Nakaznosti izazvane mutacijama, nazivaju se epidemijom nekog oboljenja, i tako mora da je sa svim ostalim. Da bi se ovladalo svetom, treba ga najpre nekako

nazvati. Lišeni znanja, oružja, organizacije, odsečeni od drugih živih, malo mogu da preduzmu."

"Da", reče Inženjer, "ali ona scena na groblju, onaj rov ispred grada, pokazuju da poredak tu možda, i pored svega nije tako savršen kao što bi to mogao želiti nevidljivi vladalac. A još i to što se naš duplaš uplašio onog ogledalskog zida, sećaš se? Očevidno, ne protiče sve ovde tako glatko."

Gajger nad njihovim glavama kucao je sve pospanije. Ruševine pod zidom što je okružavao brod, potamnele su, samo se zemlja još dimila, a vazduh je treperio u stubu tako visokom, da su se slike zvezda čudno njihale.

"Odlučili smo da krenemo", reče Inženjer, "a mogli bismo bolje upoznati njihov jezik. Dosta je toga kako deluje ta njihova prokleta vlast, koja se pravi da ne postoji. I... dati im oružje..."

"Kome? Tim nesrećnicima, sličnim našem duplašu? Dao bi mu u šake anihilator? Čoveče!"

"Pa onda, na početku, mogli bismo sami..."

"Uništiti tu vlast, je li?" mirno reče Koordinator. "Drugim rečima - osloboditi ih silom."

"Ako drugog načina nema."

"Prvo, to nisu ljudi. Ne smeš zaboraviti da na kraju krajeva, uvek razgovaraš a Kalkulatorom, i da duplaša razumeš samo onoliko, koliko ga razume sam Kalkulator. Drugo, niko im ovo što postoji nije nametnuo. Bar niko iz kosmosa. Oni su sami do toga došli..."

"Ako tako rasuđujem, izražavam pristanak na sve. Na sve!" viknu Inženjer.

"A kako hoćeš da rasuđujem? Je li stanovništvo planete dete koje je zalutalo u slepu uličicu iz koje ga možemo izvesti za ručicu? Kad bi to bilo tako prosto, Bože moj! Henriče, oslobađanje bi počelo od toga što bismo morali ubijati, a što bi žešća bila borba, delovali bismo sve nerazumnije, na kraju ubijajući već samo radi toga da bismo sebi otvorili put za povratak ili put za kontakt, ubijajući sve koji stanu na put Branitelju! Dobro znaš kako je to lako!"

"Znam", progundā Inženjer. "Uostalom", dodade, "još se ništa ne zna. Bez sumnje nas posmatraju, i ovi prozori koje smo pootvarali na njihovoj 'neprobojnoj' navlaci sigurno im se ne dopadaju. Mislim da sad možemo očekivati naredni pokušaj."

"Da, to je moguće", složi se Koordinator. "Čak sam mislio ne bi li vredelo postaviti neke daleke straže. Elektronske oči i uši."

"To bi nam oduzelo mnogo vremena i progutalo materijal, koga nemamo previše."

"I na to sam mislio, pa se baš zato i kolebam..."

"Dva rentgena u sekundu. Možemo već da pošaljemo automate."

"Dobro. Branitelja bolje da uvučemo gore u raketu - za svaki slučaj."

Posle podne nebo se navuklo oblacima, i prvi put od vremena kad su stigli na planetu, počela je padati sitna, topla kiša. Ogledalski zid je potamneo, čulo se kako se niz njegove izbočine cede sitni mlazovi. Automati su neumorno radili, bičevi peska, koje su izbacivali iz pulsomotora, škripali su i šištali na površini oborenih ploča. Komadi staklaste mase štrčali su u vazduhu. Pesak i kiša stvarali su retko blato. Crni je uvlačio u raketu, kroz teretni ulaz, kontejnere pune radioaktivnih ostataka, dok je drugi automat Gajgerom kontrolisao hermetičnost pokrivača. Potom su obe mašine vukle već očišćene ploče na mesta koja je odredio Inženjer, gde su uz vodoskoke varnica, koje su izbacivali aparati za zavarivanje, velike ploče omekšavale na temperaturi električnog luka, međusobno se spajale i stvarale početak buduće rampe.

Brzo se pokazalo da građe nedostaje, pa je posle čitavog dana rada, Branitelj u sumrak opet ispuzao iz rakete i postavio se pred izbušenim zidovima. Prizor je bio kao iz pakla. Kiša je stalno padala, čak se pretvarala u pljusak. Nepravilna, kvadratna sunca buknila bi strašnim bleskom u mraku, grmljavina nuklearnih eksplozija mešala se s tupim zvukom plamtećeg treska staklaste mase kad bi se pri padu zarivala u zemlju. Na vrhu su se širili gusti oblaci dima i pare, kišne kaljuže vrile su uz prodorni zvižduk, kiša je ključala u vazduhu, ne stižući do zemlje. Visoko na vrhu prelivale su se u mirijadama ružičastih, zelenih i žutih duginih boja munje od eksplozija, bacajući jaku svetlost. Branitelj, crn kao da je isklesan od uglja, uz sevanje munja se povlačio i polako okretao u mestu, podizao tupu njušku i ponovo bi vatrene strele i gromovi potresali okolinu.

"Ovo je čak dobro!" viknu Inženjer na samo uho Koordinatora, "možda će ih uplašiti ovakva kanonada, pa nas ostave na miru! Potrebna su nam još najmanje dva dana!"

Njegovo lice, obliveno znojem - u kuli je bilo žarko kao u peći -

izgledalo je kao maska od žive.

Kad su pošli na počinak, automati su ponovo izišli gore i galamili do jutra, vukući za sobom zmije peščanih pumpi i treskajući pločama staklaste mase. Kiša je bleštala i iskrila se zaslepljujućom plavom bojom oko aparata za zavarivanje, teretna klapna je gutala sve nove i nove kante sa ostacima. Parabolična konstrukcija odmah iza krme rakete polako je rasla. Istovremeno su teretni automat i bager radili pod njenim truhom i besno se ukopavali u padinu brda.

Kad su ujutro ustali, deo staklaste građe već je bio upotrebljen za podziđivanje okna.

"Ovo je bila dobra ideja", reče Koordinator. Sedeli su u navigacionoj kabini. Na stolu su im bili rašireni svici tehničkih crteža. "Zaista, kad bismo počeli uklanjati učvršćenja, svod bi se mogao naglo srušiti pod teretom rakete, i ne samo što bi se svalila na zemlju, već bi još i smrvila automate. Sigurno ne bi stigli da se izvuku, iz potkopa."

"Da li će nam ostati dovoljno energije za let?" upita Kibernetičar. Stajao je u otvorenim vratima.

"Za deset letova. Jer možemo, ako bi naišla potreba, mada će to sigurno biti suviše - anihilirati ostatke koje smo smestili u basen za pročišćavanje. Pustićemo u okno grejne vodove. Moći ćemo tačno da regulišemo temperaturu i kad stigne do tačke topljenja staklaste mase, podupirači će polako početi da se uležu. Ako bi to išlo prebrzo, u svakom trenutku možemo ubaciti u okno porciju svežeg vazduha. Na taj način, do uveče ćemo otkopati raketu. A potom - njeno dizanje u okomit položaj..."

"To je sledeće poglavlje", reče Inženjer.

U osam ujutro oblaci su se razišli i sinulo je sunce. Ogromni valjak broda, dotad bespomoćno zariven u padinu, tresao se. Inženjer je bdeo nad tim. Pomoću teodolita merio je lagano klizanje krme. Kljun broda bio je već duboko potkopan a prazninu od izbačene gline popunila je šuma staklastih stubova. Inženjer je stajao na znatnoj razdaljini od rakete, gotovo kraj samog staklastog zida, koji je, izbušen nizovima otvora, podsećao na ruševinu nekog koloseuma naduvanog od stakla.

Ljudi i duplaši evakuisani su iz broda za vreme operacije. Inženjer je u jednom trenutku ugledao Doktora koji je nailazio izdaleka, okružujući u velikom luku pozadinu trupa rakete, ali nije na Doktora

ni obratio pažnju, toliko je bio udubljen u posmatranje instrumenata. Samo je tanak sloj zemlje, zajedno sa sistemom sve mekših podupirača, nosio teret rakete. Osamnaest debelih užadi vuklo se od krmnih karika do kuka utopljenih u masivnije naslage zida. Inženjer je blagosiljao taj zid - bez njega bi radovi na spuštanju i podizanju broda trajali još najmanje četiri dana.

Čitavom mrežom kablova što su se uvijali po pesku, struja je proticala u grejne cevi smeštene u unutrašnjosti okna. Njegov izlaz, dobro vidljiv odmah pod mestom na kome je trup broda ulazio u padinu, slabo se dimio. Lenji, sivožuti oblaci vukli su se nad zemljom koja se još nije osušila posle noćne kiše. Krma rakete nasedala je u lakim pokretima, a kad je počela da se spušta silovitije, Inženjer je pokrenuo zavrtnj aparata, i tada je kroz četiri oprstenjena provodnika što su ulazili u okno, pokuljala struja tečnog vazduha, a iz otvora okna su s tutnjanjem izbijali prljavo-beli oblaci.

Odjednom je, za vreme naredne faze pregrevanja staklastih potpornjeva okna, ceo trup broda počeo grčevito da se trese, i pre no što je Inženjer stigao da okrene zavrtnj, valjak golem preko sto metara se uz otegnuto stenjanje nagnuo, krma je opisala luk, presekla u deliću sekunde četiri metra vazduha, istovremeno se vršak broda istrгнуo iz brda, izbacivši uvis gomilu peska i laporca - i keramitska grdosija se ukočila. Prignječila je sobom kablove i metalna creva, jedno je prsnulo, smrvljeno. Šiknuo je iz njega šišteći gejzir komprimiranog vazduha.

"Lezi! Lezi!" dreknu Inženjer. Kad je nešto kasnije došao k sebi, odmah kraj njega stajao je Doktor.

"Šta? Šta", ponavljaio je kao zaglušen, ne mogavši da shvati šta onaj govori.

"Čini se da se vraćamo... kući", reče Doktor. Inženjer je ćutao.

"On će ostati živ", reče Doktor.

"Ko? O kome govoriš? A..."

Odjednom je shvatio. Još jednom je pogledao raketu i uverio se da leži oslobođena.

"I šta? Poleteće s nama?" upita, pokrećući se s mesta. Žurilo mu se, hteo je da što pre pregleda navlaku kljuna.

"Neće", odvrati Doktor. Pošao je nekoliko koraka s Inženjerom, zatim, kao da se predomislio ostade na mestu. Izrazito je postalo

hladnije od fontane komprimiranog plina koji je još izbijao iz smrskane cevi. Na vrhu trupa pojaviše se sitne prilike. Jedna nestade, i malo zatim se ključajući stub plina smanji. Još neko vreme je izbacivao penu od koje se vazduh ledio, i onda prestao. Odjednom je postalo čudnovato tiho. Doktor se osvrte oko sebe kao začuđen otkuda se tu našao i polako krete napred.

Raketa je stajala okomito - bela, belja od sunčanih oblaka, u kojima se činilo da je već zalutao njen daleki, zaoštreni vrh. Protekla su tri dana napornog rada. Sve je već bilo obavljeno. Velika, parabolična rampa od spojenih komada zida koji je trebalo da ih zatvori, vukla se duž padine brda, prazna. Osamdeset metara nad zemljom, u otvorenom ulazu, stajala su četiri čoveka. Gledali su dole. Tamo, na mrko-žutoj, ravnoj površini videle su se dve sićušne pojave, jedna nešto svetlija od druge. Gledali su na njih odozgo, kako nepomično stoje na dvadesetmetarskoj razdaljini od izduvnih mlaznjača što su se blago širile, kao divovski stubovi.

"Zašto ne odlaze?" nestrpljivo reče Fizičar. "Nećemo moći da krenemo!"

"Oni neće otići", reče Doktor.

"Šta to treba da znači? On neće da odletimo?"

Doktor je znao šta to znači, ali je ćutao. Sunce je stajalo visoko. Od zapada su plovili slojeviti oblaci. Iz otvorenog ulaza, kao s prozora visoke kule iznenada uzdignute na pustoši, videli su južne planine, poplavele, njihove vrhove pomešane s oblacima, veliku zapadnu pustinju koja se protezala na stotine kilometara s pojasevima osunčanih dina, i ljubičasti kožuh šuma što su pokrivale istočnu visoravan. Ogroman prostor ležao je pod plavetnilom, s malim, oštrim suncem u zenitu. Kao čipkast kostur proticao je dole krug staklastog zida. Senka rakete padala je preko kruga kao kazaljka sunčanog časovnika za divove, stižući do dveju malih figura.

Na istočnoj strani huknu grom - otegnutim fijukom odgovori mu vazduh, i plamen koji se na suncu nije gasio, blesnu iz crnog grotla eksplozije.

"Oho, ovo je nešto novo", reče Inženjer. Drugi grom. Nevidljivo zrno zavijalo je sve bliže, kupa paklenog fijuka pokri ih, činilo se da će udariti o vrh rakete. Zemlja zastenja i rasprši se uvis nekoliko

desetina metara daleko od broda. Osetiše kako se brod zanjha.

"Ekipa", reče Koordinator, "na svoja mesta!"

"Ali oni", gnevno povika Hemičar, još jednom pogledavši naniže.

Klapna se zatvori.

U navigacionoj kabini nije se čula grmljavina. Na ekranima zadnjeg radijusa odskakali su vatreni žbunovi od projektila. Dve svetle tačke još su nepomično stajale u podnožju rakete.

"Vežite pojaseve!" reče Koordvntor. "Gotovo?"

"Gotovo", odazva se tih odgovor.

"Dvanaest časova i sedam minuta. Na - start! Puno ubacivanje u pokret!"

"Uključujem reaktor", reče Inženjer.

"Kritična dostignuća", reče Fizičar.

"Cirkulacija normalna", reče Hemičar.

Doktor je, viseći na pola razdaljine između zasvođenog stropa i poda prekrivenog penastom plastikom, gledao u zadnji ekran.

"Tamo su?" upita Koordinator, i svi okrenuše poglede prema njemu. Ta reč nije spadala u ritual poletanja.

"Tamo su", reče Doktor. Pod naletom vetra bližim od pređašnjih, raketa se zatrese.

"Krećemo", glasno reče Koordinator. Inženjer, nepomičnog lica, uključi pogon. Ništa se nije čulo sem neobično slabih, dalekih eksplozija, koje kao da su se događale u drugom svetu, koji s njima nije imao ničeg zajedničkog. Polako je narastalo tiho, dirljivo zviždanje. Sve kao da se u njemu rastapalo, i oni su, blago se njišući, padali u zagrljaj nesavladive sile.

"Stojimo na vatri", reče Inženjer.

To je značilo da se raketa podigla s tla i da izbacuje samo toliko vatrene gasova koliko joj je potrebno da bi uravnotežila sopstvenu težinu.

"Obična sinergična", reče Koordinator.

"Ulazimo s običnom", izjavi Kibernetičar, i sva najlonska užad zadrhtaše. Šape amortizera izvukle su se iz klipova i pošle, polako klizeći, unatrag.

"Kiseonik u usta", viknu nagonski Doktor, kao da se naglo probudio, i sam zagriže elastični pipak.

Posle dvanaest minuta izišli su iz atmosfere. Ne smanjujući brzinu,

ulazili su u zvezdano crnilo po zavojnicima spirale koja se sve više širila. Sedamsto četrdeset svetlećih pokazatelja, kontrolnih lampi, satnih štitova, bezglasno je pulsiralo u navigatorskoj kabini. Ljudi otkopčaje pojaseve, zbacije cevi na pod, i počeše prilaziti upravljačkim pločama. S nekom blagom nevericom stavljali su na njih ruke, proveravali da li se vodovi negde ne pregrejavaju, da li se čuje šištanje spojeva, sumnjičavo su udisali vazduh, tražeći u njemu zadah vreline, paljevine, zagledali u ekrane, proveravali ploče astrodezijskih kalkulatora. Sve je bilo onako kako je trebalo da bude, vazduh čist, temperatura pravilna, uređaji su radili kao da se nikad nisu bili pretvorili u gomilu krša.

U navigacionoj kabini naginjali su se nad mapama Inženjer i Koordinator.

Zvezdane karte bile su veće od stola i visile su, preko ivice ponegde zacepljene. Odavno su govorili kako je u navigacionoj potreban veći sto, da ne bi gazili po mapama. Ali sto je još bio onaj isti.

"Video si Eden?" upita Inženjer.

Koordinator ga pogleda, ne shvatajući.

"Kako, da li sam ga video?"

"Sada. Pogledaj."

Koordinator se okrete. Na ekranu je gorela, zasenjajući obližnje zvezde, kružna kaplja opala.

"Lep je", reče Inženjer.

"Skrenuli smo zato što je zvezda bila toliko lepa. Hteli smo samo da je preletimo."

"Izuzetan sjaj. Druge planete nemaju tako čist. Zemlja je naprosto plava."

Još su gledali u ekran.

"Ostali su?" reče tiho Koordinator.

"Da. On je tako hteo."

"Misliš?"

"Uveren sam. Više je voleo da to učinimo mi, nego oni. To je bilo sve što smo mogli za njega da uradimo."

Izvesno vreme nijedan se nije oglašavao.

"Kako je sjajna", reče Koordinator. "Ali... znaš šta? Iz računa verovatnoće proizlazi da postoje još lepše."

Krakov-Zakopane, leto 1958.

Sadržaj

- [1.](#)
- [2.](#)
- [3.](#)
- [4.](#)
- [5.](#)
- [6.](#)
- [7.](#)
- [8.](#)
- [9.](#)
- [10.](#)
- [11.](#)
- [12.](#)
- [13.](#)
- [14.](#)